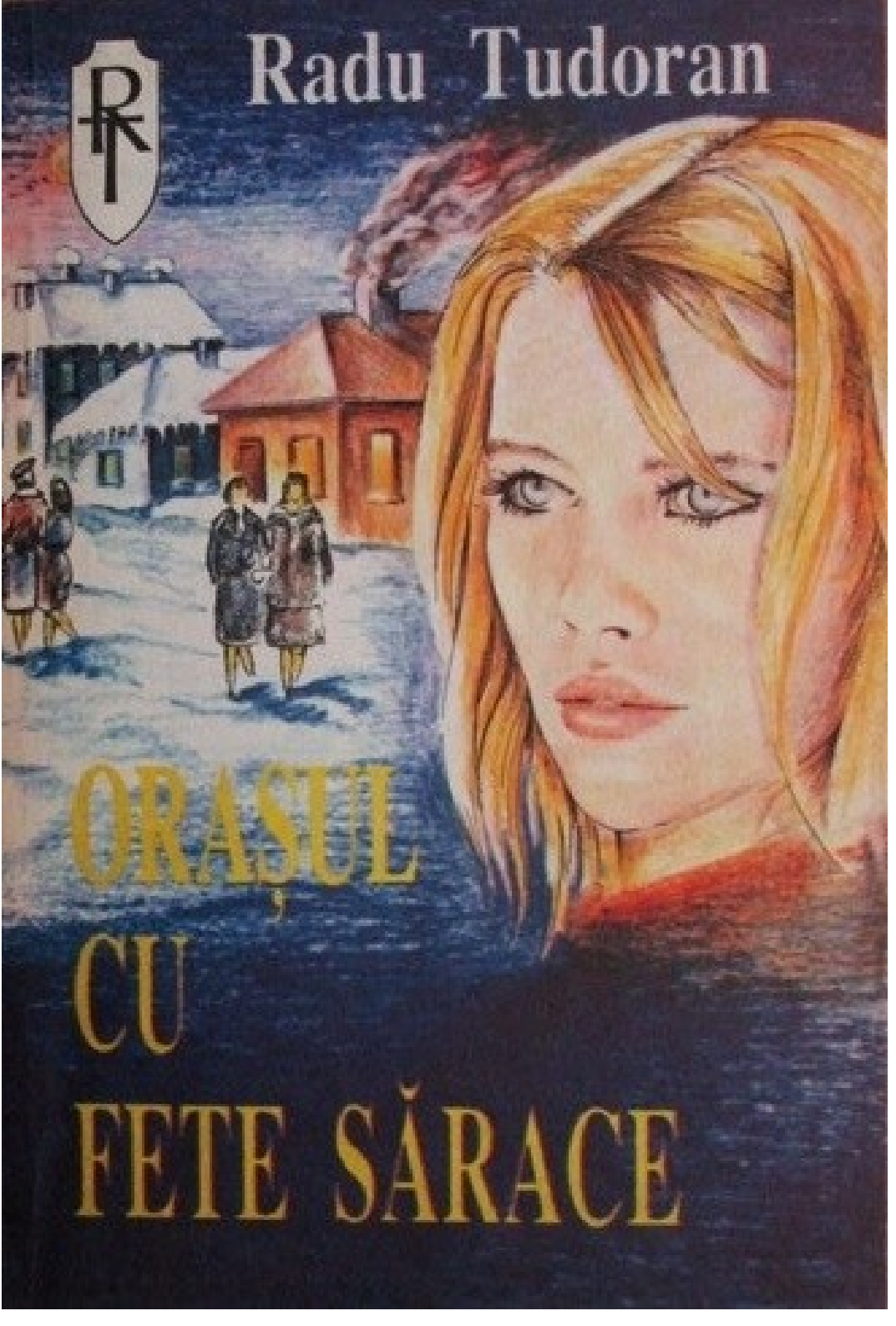
Radu Tudoran
ORAȘUL
CU
FETE SĂRACE

RADU TUDORAN

ORAŞUL CU FETE SĂRACE

NUVELE

Ediţia a treia revăzută

Editura **EOROMEGA**
1991

Versiunea digitală 1.0 - noiembrie 2021

NOTĂ LA EDIŢIA 1944

Interesul cititorului pentru această carte a crescut aproape de momentul epuizării ei, odată cu apariţia romanelor „Un port la Răsărit” şi „Anotimpuri”, aşa încît reeditarea s-a impus, dar peste intenţiile autorului. Retipărind-o, după destule ezitări, autorul se simte dator să observe că fără să-l reprezinte, „Oraşul cu fete sărace” totuşi îl sugerează fapt care pentru conştiinţa lui apare ca o justificare a prezentei ediţii.

Cu toate că el acordă cărţii sale de debut un interes mai mult istoric dacă termenul nu e pretenţios asupra structurii ei iniţiale s-a revenit. Dintr-o producţie ulterioară, mai mult ocazională, s-au extras cîteva scrieri, care s-au adăugat aici. Altele, destul de numeroase, au rămas afară, prin ziare şi reviste, pe jumătate uitate chiar de autor. Preocupat de lucrul lui viitor, care speră să fie amplu, autorul şi-a luat îngăduinţa să neglijeze o parte din lucrul trecut, socotit de el ca fără semnificaţie şi lipsit în orice caz de interes imediat.

Această observaţie nu urmăreşte să arunce însă o lumină ambiţioasă asupra materialului prezentat aici. De alminteri autorul n-a ţinut să se impună prin nuvelă, gen pe care îl stimează, dar către care nu se simte chemat. În măsura în care crede în talent, autorul crede în necesitatea exerciţiului şi el, ani numeroşi înainte de a tipări un rînd, s-a exersat pe roman. N-a avut puterea sau n-a crezut necesar să se exerseze în preajma maturităţii, pe un gen nou, atîta vreme cît primul îl satisfăcea pe deplin.

Nuvele a scris dintr-o necesitate tehnică, exterioară, la început pentru a-şi găsi loc în publicistică, mai tîrziu pentru că a fost solicitat. Faptul nu înseamnă că le-a tratat cu mai puţin interes şi cu mai puţină sinceritate decît alte scrieri.

Nuvelele de faţă, impropriu numite astfel, nu sunt decît răsfrîngeri ale preocupării sale dominante. „Întîmplare din alt sezon”, care se publică aici numai fiindcă a figurat în prima ediţie, este un fragment buf, întîmplare episodică a unui

personaj cu totul secundar, dintr-un roman abandonat; cîteva mici operaţiuni de rigoare fac fragmentul să apară unitar. Povestirea romantică „Foehn”, a cărei ambianţă cam convenţională şi dulceagă e salvată probabil de un suflu ozonat, a fost la origine un mic roman, al patrulea sau al cincilea în ucenicia autorului; înainte de a fi şi acesta abandonat, s-a scos materialul prezentat aici, prin eliminări de personaje, de episoade şi prin simplificarea stilului. „Bombardamentul” căruia i s-au făcut întregirile de rigoare pentru a apărea autonom, este tot un fragment de roman, un roman conceput pe planuri prea ample pentru vîrsta şi experienţa de atunci a autorului, din această pricină de asemenea abandonat.

„Aerodromul de la Şura-Mică” şi „Confesiune” sînt scurte prefigurări ale atmosferei de aerodrom şi ale psihologiei zborului, pe care autorul le avea în vedere şi care s-au fixat în „Anotimpuri”, ultimul său roman.

„Oraşul cu fete sărace”, „Mamocica”, „Şase monede albe”, ca şi nuvela nou introdusă „Ospăţ cu oameni buni”, scrisă înaintea romanului, prefigurează după cum s-a spus, atmosfera din „Un port la răsărit”.

Pentru cine ar căuta semnificaţia mai precisă a tuturor acestor fugare mărturisiri, s-a însemnat data redactării fiecărei nuvele, ceea ce îngăduie stabilirea cronologiei lor. A doua cifră, acolo unde este cazul, arată timpul cînd s-a dat forma de faţă unui material mai vechi.

Mai trebuie spus, în sfîrşit, că împotriva concepţiilor sale exprimate de cîteva ori în trecut, dînd la tipar un volum mai vechi, autorul n-a putut rezista ispitei de a face unele îndreptări de stil. Lucrul i-a dat prilejul să constate că dacă ideile se cristalizează îndeobşte în momentul elaborării lor, forma prin care ele sînt exprimate nu se cristalizează tot atunci. Fraza se înfăţişează ca un material viu, mereu în mişcare, care solicită necontenit intervenţia spiritului activ. Forma e întotdeauna perfectibilă. Iată exprimată astfel nu numai o justificare pentru

îndreptările de care s-a vorbit, ci şi o scuză pentru cele care au mai rămas de făcut.

NOTĂ LA EDIŢIA 1991

Nu am avut intenţia să fac din această carte, la prima ei apariţie, în 1940, un program sau un manifest privitor la aspiraţiile mele literare; nici măcar nu m-am gîndit, nu aveam o atît de mare ambiţie, mă mulţumeam să arăt cititorilor, cu îndoieli şi plin de timiditate, ce pot eu scrie. Cartea mă reprezenta, prin ce scrisesem pînă atunci, şi prin ceea ce aveam să scriu mai departe. O caracteriza o inspiraţie foarte diversă „din cele patru puncte cardinale" cum a fost socotită, apreciere care chiar dacă o fi fost critică, am socotit-o nu doar dreaptă ci chiar măgulitoare, căci dovedea multitudinea cîmpurilor mele de observaţie. Este ce-am vrut de cînd am simţit nevoia să scriu şi am început exerciţiile, să ies dintre cei patru pereţi ai odăii mele şi să dau roată lumii existente la vremea aceea.

De la a doua mea carte m-am gîndit că înainte de toate nu trebuia să semene cu prima; cel mai simplu era să schimb mediul, ceea ce am făcut mereu de atunci înainte, m-am inspirat cu bună ştiinţă, din toate punctele cardinale; din această idee am făcut nu numai o modalitate literară ci totdeodată şi un mod de viaţă. Cărţile mele, chiar dacă nu sînt autobiografice, au fost trăite, şi în aceste trăiri am căutat cît mai multe decoruri. Altceva nu mai este nevoie să destăinui.

Cum am privit cartea la patru ani de la apariţie, cînd s-a retipărit prima dată, se vede în nota ediţiei din 1944. Iar astăzi, la cincizeci de ani după prima apariţie îmi dau seama ce mult am avut de învăţat în acest interval, pe lîngă ceea ce învăţasem înainte. M-am abţinut să schimb structura cărţii, căci ar fi însemnat să mă falsific, şi decît aşa, mai bine n-aş fi republicat-o. Meditînd în faţa unor pagini pe care aş fi vrut si le elimin, fiind de un romantism prea juvenil, m-am întrebat de ce-ar trebui să ascund că odată am avut douăzeci de am? Am simţit duioşie pentru vîrsta mea de atunci şi m-am gîndit că nu trebuie să o neg, chiar în ceea ce nu-mi mai plăcea astăzi, după cum nu

trebuie să neg prima mea carte; căci ea anunţa tot ce-am scris după aceea, douăzeci şi trei de volume, destule ca să alcătuiască o operă, al cărui orizont a urmărit să acopere trei sute şaizeci de grade, toate punctele cardinale.

Radu Tudoran

SCRIERILE LUI RADU TUDORAN

prezentate de el însuşi

Radu Tudoran, pe numele anterior Nicolae Bogza, s-a născut în anul 1910, luna martie, ziua 8, în satul Blejoi, judeţul Prahova, însă din amîndoi părinţii moldoveni, ceea ce are o anumită semnificaţie. Din cinci copii nu s-a născut nici unul în acelaşi loc; faptul nu poate să rămînă nici el fără semnificaţie, dovedind starea socială nesigură şi o nevoie de căutare continuă a celor care i-au adus pe lume, răsfrîntă şi în caracterul urmaşilor, firi deosebite una de alta, cu o singură trăsătură comună, înclinarea spre explorarea lăuntrică şi exterioară.

De mic, înainte de a avea conştiinţa eului, Radu Tudoran, ultimul născut din familie, a simţit nevoia să-şi pună în scris gîndurile, şi a mers atît de departe spre această chemare încît a abordat încă de la opt ani şi jumătate subiecte doar intuite, fatal nesigure, şi neduse pînă departe. Pînă la douăzeci şi opt de ani a scris mii de pagini, fără să se gîndească, decît poate vag, că ar putea să publice ceva din ele. Toate aceste tentative, de roman cu mare întindere, erau abandonate pe parcurs, cînd autorul lor, copil, apoi adolescent, îşi dădea scama de imposibilitatea reuşitei, şi urma o vreme de meditaţie, în căutarea altor subiecte şi a altor modalităţi de exprimare.

Deşi la baza acestor încercări era şi o fărîmă de experienţă personală, desigur naivă, el s-a îndepărtat instinctiv de realitate, care la trăirea lui de atunci era insuficientă pentru a crea o lume, oricît de restrînsă - şi, folosind imaginaţia din ce în ce mai îmbogăţită, s-a consacrat ficţiunii, înainte de a fi auzit, de la oameni cu autoritate, că ficţiunea era singura modalitate de a ajunge la o creaţie artistică.

Culegerea de nuvele şi povestiri cuprinsă în prezentul volum, *Oraşul cu fete sărace*, apărut în 1940, exact în ziua cînd armata germană intra în Belgia, punînd capăt acelui ridicol „la drole de guerre”, este, în cea mai mare parte a ei, fructul

exerciţiilor preliminare, extrase din încercările de roman, rezumate şi rotunjite spre a părea de sine stătătoare, cum autorul a spus şi în alte rînduri. Cele mai multe prefigurează, cu intenţie sau fără, cărţile lui de mai tîrziu, pe care le avea, secret sau subconştient, în intenţie.

Un port la răsărit, a doua carte şi primul său roman, definitivat după două versiuni anterioare, abandonate, s-a dat la tipar cu multă îndoială şi timiditate din partea autorului, căci el nu era nici acum sigur de reuşită. Spre surpriza sa, precedată de surpriza comentatorilor de literatură, în primul rînd a lui Perpessicius, cartea a fost recunoscută drept o consacrare şi a devenit imediat un *bestseler*, tipărindu-se în şase ediţii, din 1942 pînă în ’44, cînd a fost interzisă şi scoasă din bibliotecile publice: fiindcă acţiunea se petrecea în Basarabia, desprinsă încă o dată de patrie, şi spiritului slav i se opunea cel latin, în mod ireconciliabil. Dar locul acţiunii şi climatul social reprezentau numai fundalul unei poveşti de iubire, în care societatea era prea puţin determinată, ci doar aducea o culoare inedită în literatura noastră.

Este adevărat că autorul nu şi-a ascuns dragostea pentru acea ţara mirifică şi nu îndeajuns cunoscută, însă, în ce priveşte lumea din carte, el n-a înfăţişat-o decît sumar pe cea opulentă, simpatia fiindu-i atrasă spre cea săracă şi necăjită, chiar dacă era, în mod fatal, viciată. Nostalgia lui pentru Basarabia şi pentru adevăraţii ei oameni a rămas neatinsă şi a fost un nesecat motiv de amărăciune.

Anotimpuri, apărută în 1943, al doilea roman şi a treia carte, mutată într-un mediu cu totul diferit, este dominată de aspiraţia zborului. O poveste de iubire întîlnită şi aici, dar diferită cu totul de prima, reprezintă înclinarea autorului pentru acest subiect, pe care el îl socoteşte esenţial în viaţa oamenilor, şi l-a reluat într-un fel sau altul dar fără făţărnicie, în mai toate scrierile sale. Fundalul cărţii este cîmpul de zbor din perioada

încă hazardată a aviaţiei, aflată abia la sfîrşitul celui de-al doilea deceniu. Totodată se redă ceva din viaţa Bucureştilor, cînd oraşul suferea transformări importante, în arhitectură şi în modul de viaţă al oamenilor, subiect prea puţin abordat în literatura vremii.

Alături de toate acestea, autorul s-a străduit, cu mijloacele sale, să prezinte nu doar aventura, ci şi ceva din filosofia zborului, aspiraţia şi renunţarea omului de a se sustrage gravitaţiei terestre, după legenda lui Icar, de-a pururi vie în conştiinţa noastră. El porneşte de la o experienţa personală, căci a cunoscut şi aspiraţia şi renunţarea cu sentimentul înfrîngerii.

Flăcările (intitulată iniţial *Flăcări* şi apărută în 1945), reconstituie, transformînd-o ca de obicei în ficţiune, o lume reală şi halucinantă, aceea a schelelor de petrol „negre de păcură” şi apoi „înroşite de flacără”. Cartea este rezultatul unei cunoaşteri directe, căci autorul şi-a petrecut adolescenţa, vîrsta receptivităţii şi afectelor maxime, între sondele care îmbogăţeau oamenii schimbîndu-i structural şi ducîndu-i uneori pînă la nebunie. El a văzut şi erupţiile, care înnegreau cerul, şi incendiile care înroşeau peisajul; are în nări pînă astăzi mirosul oamenilor cuprinşi de flăcări apocaliptice, necuprinse în nici un infern descris pînă astăzi.

Prima lui încercare de a înfăţişa acest peisaj şi această lume care i-a zgîlţîit rău fiinţa, datează de pe la optsprezece - nouăsprezece ani. Reluată în mai multe rînduri, cartea a fost dusă la capăt abia la sfîrşitul războiului, în prima fază a maturităţii celui care scrisese îndelung la ea, cu emoţie şi cu spaimă.

Fiul risipitor, (iniţial *Întoarcerea fiului risipitor*, titlu oarecum impropriu) al patrulea roman, apărut în 1947, este dominat de spectrul războiului, care marchează viaţa a doi oameni, marcaţi şi în alte feluri, un bărbat rătăcit în propria-i

filosofie deprimantă, şi o prea tînără femeie, încă incapabilă de altceva decît de pasiune, amîndoi dezrădăcinaţi dar legaţi unul de altul printr-o dragoste distrugătoare.

★

Odată cu această carte, cînd autorul împlinea treizeci şi şapte de ani şi se socotea ajuns la deplină maturitate, el se gîndea că încheiase o etapă în scrisul său, şi căuta chinuit cum să fie etapa viitoare, spre a se deosebi fundamental de prima.

N-a fost nevoie de prea multă gîndire, fiindcă odată cu anul următor, editura unde-şi publicase pînă atunci cărţile fiind naţionalizată, el nu şi-a mai putut continua scrisul.

Generaţiile tinere cărora li se adresează aceste mărturisiri, nu ştiau cu ce brutalitate conducătorii de atunci ai culturii noastre, vroiau să introducă tiranicul *nou* în literatură, ca în toate artele, ca în întreaga noastră viaţă, chiar şi în gîndirea intimă a oamenilor. Autorul n-a fost împiedicat formal să scrie, ba dimpotrivă, l-au *prelucrat* constant să adere la noua doctrină şi să o ilustreze în literatură. El s-a sustras cu felurite subterfugii, spunînd în primul rînd că, datorită educaţiei şi instrucţiunii sale burgheze, nu înţelege uşor noua ideologie, şi mai ales nu ştie cum să o pună într-o carte.

În acea perioadă, după mai multe predici ale lui Nicolae Moraru (el pronunţa Nicălae) şi ale lui Mihai Novicov, unul din tartorii literaturii, acesta l-a exclus pe autor din Uniunea Scriitorilor, în mod abuziv, împotriva Statutului aprobat şi de el, printre alţii. În acea epocă Uniunea scriitorilor, conferea membrilor ei dreptul de a fi socotiţi „în cîmpul muncii”, drept fără de care un exclus devenea ca un paria, aruncat la marginea societăţii.

A anulat hotărîrea, Mihai Beniuc, mai mare în grad la Uniune. El era un poet autentic, dar detestat de unii, poate cu bună dreptate, ca profitor politic, nu doar în societate, ci şi în literatură. Autorul se simte dator să reproducă vorbele lui,

aducîndu-i astfel un sincer omagiu post-mortem: „Noi (*noi!*) am fi bucuroşi să scrii pentru cauza *noastră*. Dar dacă nu poţi sau dacă *nu vrei*, nu te silim. Fii liniştit, faci parte din Uniunea Scriitorilor prin ceea ce ai scris pînă astăzi”.

După o tăcere de şapte ani autorul a ieşit din umbră cu o carte care, deşi eluda comandamente politice („Comanda socială”, cum i-a spus atunci domnul Ovid S. Crohmălniceanu), n-a fost interzisă, deoarece punea în valoare calităţi umane universal admise, şi avea însuşiri educative pentru tineretul aflat în derivă. Au citit-o şi tinerii, şi bătrînii, ba chiar şi copiii.

Autorul nu a dorit niciodată să scrie o carte de aventuri cum s-a numit aceasta, intitulată *Toate pînzele sus!*, după o comandă marinărească din vremea corăbiilor pe care le propulsa numai vîntul. Dar el avea o anumită pregătire pentru o asemenea întreprindere, fiindcă făcuse cu multă pasiune experienţa navigaţiei cu vele şi mai tîrziu îşi construise chiar o corabie, cu scopul de a călători în jurul lumii. Cum călătoria nu a putut s-o facă, ci doar a visat-o, autorul a convenit să pună visul în carte. Fiind animat de aspiraţii personale, el i-a dăruit scrierii întreaga experienţă, fantezia, imaginaţia şi puterea de muncă, toate acestea fiind disponibile după atîţia ani de tăcere. Dar n-o socoteşte nici pe departe o carte de aventuri, în care oamenii sînt abia schiţaţi, manechine convenţionale, ci o *trăire* deplină, cu caractere umane adîncite atît cît trebuie ca să fie vii şi credibile. E un *roman*, pur şi simplu!

Din păcate i s-a pus o etichetă de rutină, care face pe un critic, valoros profesor de literatură să spună, după ce recunoaşte elogios alte merite ale autorului: „Radu Tudoran mai suferă şi astăzi consecinţele unei cărţi nepotrivite cu mijloacele sale”. (Citat aproximativ din memorie, fără însă a deforma ideea.) Tot ce poate răspunde autorul acestei păreri, odată pentru totdeauna, este că, dimpotrivă, el a pus în cartea

incriminată toate mijloacele sale, şi ceva pe deasupra, dat fiind că avea de dat un examen hotărîtor, în cariera sa literară. Multă lume, citind cartea, a avut de cîştigat, şi poate ar avea ceva de cîştigat şi criticii, dacă ar citi-o, fără să ţină seama de eticheta nepotrivită şi rău judecată. Autorul nu vrea să-i ademenească, nu duce lipsă de cititori, Slavă Domnului! - dar criticii s-ar putea să descopere o literatură nebănuită. (Într-un timp, cînd toţi se fereau să întrebuinţeze alte superlative, se spunea despre Radu Tudoran că este autorul cu cei mai mulţi cititori, ceea ce putea să pară o denigrare.)

Toate pînzele sus! s-a tipărit în tiraje incredibile, nu departe de a atinge un milion de exemplare, enorm pentru o ţară ca a noastră. N-a fost cîtuşi de puţin un sprijin al instituţiilor culturale, acestea doar s-au resemnat să-l tolereze pe autor, dat fiind numărul de cititori al acestuia, ceea ce le dădea de gîndit şi făcea din el o forţă de luat în seamă. Totuşi, o frînă a fost pusă; oricît de mare era cererea, cartea s-a tipărit în ediţii mult distanţate una de alta, la ani de zile după epuizarea lor succesivă. (Ultima ediţie, de pildă, a apărut în 1980, iar astăzi sîntem în 1991.) Paguba nu-i atît a autorului, el fiind mereu preocupat de cărţile viitoare, cît a generaţiilor noi de cititori, care ar dori s-o găsească în librărie. Şi nu se poate trece cu vederea că în ţări mai avansate decît a noastră se cheltuiesc mulţi bani pentru propagarea literaturii, pe cînd la noi se pierdeau bani pentru a o împiedica să se propage.

Doi ani mai tîrziu, în 1956, autorul a scris o carte, aşa zisă pentru cei mici, *Ultima poveste*, care mai degrabă se adresa părinţilor, ca să-şi poată înţelege mai bine copiii şi să le descopere psihologia, uneori nebănuită şi surprinzătoare. (Să nu spună nimeni că *Micul prinţ* a lui Exupéry, ca să dau un exemplu, e pe înţelesul copiilor în ceea ce cuprinde ea dincolo de simpla naraţiune. În schimb, părinţii lor pot învăţa multe despre sensibilitatea celor aduşi de ei pe lume, şi în unele privinţe lăsaţi în părăsire.)

În 1961, după o pauză forţată, destul de lungă, a apărut *Dunărea revărsată*, a cărei acţiune se petrece într-un şantier naval, cunoscut foarte bine de autor, acolo petrecîndu-şi mult timp la construcţia corăbiei sale, nevoit ca, după ce era aproape gata, s-o abandoneze. Cititorul este sfătuit să descopere ironia mascată sub care se înfăţişează prefacerile din anii 1945-’48, cînd şantierul lucra din plin şlepuri pentru Uniunea Sovietică, în contul despăgubirilor de război, niciodată decontate; dar despre aceasta nu se pomeneşte în carte.

O lume întreagă, din 1964, şi ea o carte pentru copii, folositoare părinţilor, desfăşoară, prin închipuirea unui adolescent, bolnav în spital, în clipele de halucinaţie, toată istoria omenirii, din epoca de piatră pînă la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, de la faraoni pînă la zborul în cosmos, de la exilul lui Napoleon pînă la moartea lui Hitler.

În 1966 apare o carte de răscruce în bio-bibliografia autorului, *Al optzeci şi doilea*, trăirea unei expediţii nautice în Oceanul Atlantic, întreprinsă de el din toamna anului 1964 pînă în primăvara lui ’65, pe un vas de pescuit, navigînd din nordul Cercului Polar pînă la sud de tropicul Racului. Se foloseşte des aici cuvîntul *trăire*; nu întîmplător, şi nu fiindcă ar fi o obsesie; prin acest cuvînt autorul îşi declară participarea la fapte, într-un fel epic, nu doar autobiografic, ei devenind un personaj în carte, alături de celelalte. De altfel, acelaşi cuvînt îl întrebuinţează în definirea romanului ca gen epic, celelalte definiţii, scolastice, nesatisfăcîndu-l. Daca vreodată în viitor cineva are să fie interesat de viaţa autorului, va găsi în *Al optzeci şi doilea* multe date privitoare la psihologia lui, ca om şi ca scriitor, şi chiar la biografie, care pentru mulţi, fie ei chiar contemporani şi martori, ar putea să rămînă neclară, controversată, dacă nu de-a dreptul falsă, cum se cunosc atîtea cazuri.

Oglinda retrovizoare (1970), este şi ea o relatare despre o navigaţie, de astă dată terestră, o călătorie în Italia, în toată peninsula, de la frontiera austriacă, şi pînă la extremitatea vestică a Siciliei. Fără nici un însoţitor, într-o singurătate deplină, deci fără nici o imixtiune inoportună, naratorul a încercat să descopere nu doar peisajul, ci şi spiritul acestui pămînt atît de drag nouă. E şi aceasta tot o trăire, pe care autorul o reface pe drumul de întoarcere, privind Italia şi privindu-se pe sine în oglinda retrovizoare a automobilului, care îl secondează cu credinţă, fără să-i altereze impresiile şi simţirea.

Al treilea pol al pămîntului (1971), carte puţin stranie, nu mai este o trăire ci o asociaţie între realitate şi fantastic; ea face parte din tatonările autorului, cînd acesta îşi caută încă odată un drum, deosebit de celelalte, fie el chiar spre inexistenţă. Trebuie spus că unele din cunoştinţele autorului n-au înţeles-o prea bine, şi nici nu poate fi înţeleasă fără aportul personal al celui care o citeşte, şi fără o despiedicare deplină a imaginaţiei. Desigur, faptele puteau fi traduse pe înţelesul tuturora, dar atunci cartea nu-şi mai atingea scopul.

Maria şi Marea (1973) a fost la origine un scenariu de film. Filmul s-a şi făcut, dar cu mare întîrziere, după ce apăruse cartea. Aceasta punea la dispoziţia regizorului portretele adînc studiate ale personajelor, ca şi psihologia lor, clară şi definită, făcînd inutilă, ba chiar malefică, orice modificare. Din nefericire, regizorul n-a înţeles o iotă din toate acestea, sau a vrut să facă opera sa personală dintr-o operă gata scrisă, al cărei autor nu murise. Pentru aceasta filmul a fost o dezamăgire deplină, iar finalul mai ales, transformat pe furiş, într-o grosolănie, l-a umplut de ruşine.

Cartea poate fi socotită un roman de dragoste, dar autorul respinge această catalogare şi oricare alta, el socotind că romanul nu poate fi decît unul şi singur, o frescă unde e înfăţişat

omul, în toate manifestările sale, şi societatea, sub toate aspectele. În această carte el se răzvrăteşte împotriva oricăror îngrădiri de timp şi spaţiu, ignoră şi istoria şi geografia. Se întîmplă aici, ce-i drept, o poveste de dragoste, o femeie se împarte cu pasiune egală între doi bărbaţi, ca pînă la urmă să se dezică de ea însăşi. Salvarea ei se întrevede la urmă, în cel mai deznădăjduit moment al acţiunii. Căci, deşi învinsă, ea speră încă, dezminţind ce se spune în Eneida, atît de adevărat şi atît de înspăimîntător inacceptabil, că singura salvare a celor învinşi e să nu mai spere nimic.

Aşadar, în cartea aceasta timpul acţiunii nu este determinat, poate doar să fie presupus cu aproximaţie, iar geografia se inventează; pe malul mării noastre, (presupus) cresc palmieri iar printre ei vagabondează o cămilă a deşertului; în faţa oraşului Constanţa, cu Mamaia, (presupuse), există un arhipelag, veche nostalgie a autorului, iar în spate se ridică munţi, necesari pentru desfăşurarea naraţiunii, dar care în realitate sînt departe, la două sute de kilometri. Autorul nu a avut intenţia să creeze o şcoală literară, ci doar să refuze convenienţele, reclamînd independenţa de canoane, pentru unii iresponsabilă; dar care nu păgubeşte pe nimeni, şi nu este altceva decît o demonstraţie a posibilului fără limite.

Derutantă va fi şi *Acea fată frumoasă* (1975), mai explicit, dacă titlul nu se înţelege bine: o *anumită* fată frumoasă. Aici, o călătorie în realitate geografică unde se descrie după regulile simple ale genului, vestul şi sud-vestul Europei, Franţa, Anglia, Spania, cu drumul pînă la ele, se împleteşte cu o istorie de dragoste între două personaje fictive şi într-un fel imposibile, care de la un punct înainte se asociază la călătoria autorului, devenindu-i prieteni şi asumîndu-şi un rol dramatic în carte. Autorul a pus atîta pasiune în prezentarea lor, încît speră să le fi dat destulă viaţă ca să fie crezute. Oricum, cartea rămîne neobişnuită, n-a imitat pe nimeni şi autorul nici nu crede că poate fi imitată; cineva, care a prezentat-o cu multă bunăvoinţă,

după o lectură în mod evident atentă, o pune în categoria literaturii „de frontieră”.

★

De aici înainte autorul crede că s-a statornicit la un gen aşezat şi temeinic, pe care îl socoteşte forma lui definitivă de exprimare. A început cu două cărţi de călătorie, în geografia reală, la care el participă nu ca observator ci ca personaj între altele, deci pot fi socotite romane autobiografice. Prima, *La nord de noi înşine* (1979) are ca teatru de acţiune Scandinavia şl celelalte ţări nordice, sub aspectele lor mai puţin cunoscute, prilej de reflexii subiective. Apoi *Frumoasa adormită* (1981), aventură prin Statele Unite ale Americii, inclusiv insulele Hawaii. Fără să ascund aspectele primejdioase ale vieţii într-o ţară care, deşi de mult nu se mai numeşte aşa, n-a încetat să fie o Lume Nouă, trecînd peste vicisitudini trăite sau doar posibile, autorul îşi declară marea lui admiraţie şi dragoste pentru această Uniune de oameni miraculoasă, atît de eterogenă şi atît de sudată, care se întinde de la Atlantic pînă la mijlocul Pacificului.

După acestea Radu Tudoran îşi păstrează ca singură preocupare literară realizarea ciclului anunţat, *Sfîrşit de mileniu*, al cărui prim volum, *Casa domnului Alcibiade* apăruse încă de mai înainte (1977) şi romanţa anii copilăriei, cu toate implicaţiile lor, primul război mondial, de pildă, aşa cum putea să le înţeleagă el la o vîrstă cînd abia se pregătea să meargă la şcoală. Dar, cum s-a spus mai înainte, se făceau adesea trimiteri în trecutul şi în viitorul lumii cunoscute de el, anume pentru a evita monotonia unei lecţii de istorie. A urmat o perioadă de lucru foarte fertilă, ca într-o a doua tinereţe, cînd au apărut, curînd, unul după altul, volumele al doilea, *Retragerea fără torţe* (1982), al treilea, *Ieşirea la Mare* (1984), al patrulea, *Victoria neînaripată* (1985) - cuvîntul venind de la antica Victorie aphteră, apoi al cincilea *Privighetoarea de Ziuă* (1986) şi al şaselea, *O sută de lovituri de tun* (1989). Ele redau, în viziunea

autorului, timpul cît s-a scurs adolescenţa acestuia, apoi prima tinereţe, tinereţea deplină şi maturitatea, cînd lumea e zguduită de războiul al doilea. Desigur că în fiecare volum, pe rînd, optica povestitorului, personaj în carte, se schimbă odată cu înaintarea în vîrstă a celui ce scrie.

Şase volume de cîte cinci sute de pagini, care reflectă atîtea vîrste ale autorului şi atîtea schimbări petrecute în lume, e fatal să nu fie egale, şi unii le vor fi socotit de valori diferite. Ca unul care le cunoaşte mai bine decît oricine şi n-a muncit pe unul mai puţin decît pe altul, cel care le-a scris nu recunoaşte că valoarea lor ar fi diferită, ci diferit le este cuprinsul, şi optica autorului, care era imperios necesar să se schimbe de la o vîrstă la alta. Această gradaţie implică o anumită virtuozitate, exercitată însă cu discreţie.

În prezent autorul lucrează la volumul al şaptelea, care ar fi fost gata pînă astăzi să nu fi existat incertitudinea modalităţii de tipărire, atît de demoralizantă. Dar el se înverşuna să-l ducă la capăt şi eventual să mai scrie încă unul sau două, spre a înfăţişa întreg sfîrşitul de mileniu, chiar dacă ar fi să apară post-mortem. Acest ai şaptelea volum cuprinde epoca de la 23 august 1944, pînă la moartea lui Stalin, eveniment esenţial în epocă. El se va intitula, probabil, *Sub zero grade*, căci în acel timp lumea noastră a trăit o iarnă continuă, prelungită peste toate anotimpurile.

★

Au rămas la urmă două mici romane pentru copii scrise şi apărute îndată după război, dar despre care nu s-a mai pomenit niciodată, decît în cercuri intime, şi nici n-ar fi putut să se retipărească pînă astăzi. Înainte de a vorbi despre ele, autorul vrea să spună punctul său de vedere cu privire la literatura pentru copii, atît de rău înţeleasă, încît critica nici nu o citează, fiindcă mai întîi nu o cunoaşte, decît în rare ocazii, cînd sînt în

joc interese personale, de familie, rudenie sau amiciţie, sau cînd autorii fac eforturi speciale ca să le atragă atenţia.

Autorul prezentei mărturisiri n-a fost niciodată interesat de această literatură, nici cînd era copil el însuşi, fiindcă n-a avut o copilărie adevărată, ea sfîrşindu-se prea devreme, la unsprezece ani, cînd tatăl lui era dus la groapă. De atunci înainte a avut mereu grija zilei de mîine.

Cu toate acestea, el a scris şi cîteva cărţi pentru copii, cînd era ajuns la deplina maturitate. A fost solicitat şi a socotit că avea o datorie faţă de copiii noilor generaţii. Ca să izbutească, a trebuit să-şi imagineze copilăria altora, ceea ce nu era uşor dar, în sfîrşit, a ieşit la liman, avînd imaginaţia destul de exersată în cărţile celelalte. Dar este dator să spună, pentru cine judecă literatura pentru copii o joacă de neluat în seamă, că ea se scrie mult mai greu decît alte genuri, bineînţeles cînd nu-i o simplă copilărie, de felul: „Ionel a spart geamul cu mingea şi maică-sa l-a tras de ureche”. Au şi copiii nevoie să li se disece psihologia, ceea ce, cum spuneam, e mult mai greu decît ar crede cineva, înainte de a scrie el însuşi, măcar o primă frază.

Prima din cele două cărţi, ascunsă pînă acum sub titlul ei nou, *Porcul Mizantrop*, era mult prea pesimistă şi *demobilizatoare* ca să fie admisă într-un regim politic care făgăduia oamenilor fericirea şi bunăstarea, în veselie şi cîntece, şi-n preamărirea cui asigura poporului toate acestea. Un porc bătrîn, simţind că i-a venit sfîrşitul, fuge din ograda stăpînului şi, în pădure îl întîlneşte pe Sfîntul Ignat, tocmai cînd acestuia i se sărbătoreşte ziua numelui şi văzduhul e plin de guiţări disperate, iar mirosul şoriciului pîrlit se răspîndeşte în tot judeţul. La rugămintea porcului, Sfîntul Ignat îl transformă pe acesta în om, ca în poveste. Şi nu într-un om oarecare, ci în boier, care e primit la oraş cu onoruri. Dar după ce se bucură din plin de viaţa lui înlesnită şi răsfăţată, după ce urcă pe cele mai înalte trepte ale societăţii după aventuri felurite, porcul ajunge să-şi dea scama de ticăloşia concetăţenilor, şi atunci se întoarce

în pădure unde, întîlnindu-l din nou pe Sfîntul Ignat, îl roagă să-i redea vechiul destin, sub vechea înfăţişare. „Oamenii sînt nişte porci!” spune el în concluzie. Desigur o asemenea poveste nu poate să placă nimănui, dacă se simte porc el însuşi, şi sînt destui, pe lîngă cei care nu-şi dau seama şi continuă să ţină discursuri despre fericire, cînd în realitate nu fac decît să grohăie.

Povestirea, care acum sper să apară şi nu cu prea mare întîrziere, cuplată cu o a doua, *Ferma Coţofana-veselă*, pusă ca titlu al volumului, sînt prezentate de autor ca fiind „două povestiri vesele pentru cei mici, cu tîlcuri amare pentru cei mari. Amîndouă au apărut în iarna anilor 1945-’46; autorul subliniază această dată, deoarece a doua din ele seamănă, după cît i s-a spus, cu *Ferma animalelor* de Orwel, care însă nu apăruse la acea dată. E ceea ce numeşte el o *întîlnire*. Animalele de la o fermă din preajma Bucureştilor se răzvrătesc împotriva stăpînilor, îi închid în pivniţă şi le iau locul; urmează peripeţii de toate felurile. O asemenea povestire nu pica deloc bine într-un moment în care oamenii erau alungaţi de pe proprietăţile lor, înainte chiar de a se face naţionalizarea. Mulţi se vor întreba astăzi cum de autorul a scăpat cu faţa curată. Acesta mărturiseşte că n-a vrut să înfrunte pe nimeni, poate nici nu şi-a dat scama că era o fabulă primejdioasă, a scris o simplă poveste. Dar mai pe urmă, cînd a văzut cum se petreceau faptele în jur, s-a mirat şi el că nu păţise nimic; probabil în cercurile celor care conduceau ţara cartea nici n-a fost luată în seamă, oamenii aveau alte treburi. Iar autorul şi-a băgat capul între umeri şi a făcut povestea uitată.

ORAŞUL CU FETE SĂRACE

De cînd ajunsese cu slujba în răsăritul tării, Marinică întîlnise pe străzile oraşului basarabean atîtea fete, că se minunase gîndindu-se ce sumedenie de pîntece se căzniseră să le aducă pe lume. Parcă seceta şi sărăcia le priise, aşa erau de multe. Se năşteau şi creşteau, claie peste grămadă, încît nimeni n-ar fi putut să le ţină socoteala, dacă n-ar fi fost unele cumetre să-şi arunce ochii după ele pe deasupra ulucilor şi să le însemne în minte, cu mai multă grijă decît erau însemnate în catastiful primăriei.

Erau atît de multe fete, încît seara cînd ieşeau să se plimbe, umpleau strada principală de pe un trotuar pe celălalt, fără să lase nici o fîşie goală, ca şi cînd ar fi fost toate laolaltă topite într-un aluat mişcător prin care nu poţi trece fără să te lipeşti.

Nu aveau ca înfăţişare nimic de seamă, la fel de cum nu aveau nimic de seamă în vorbă şi în îmbrăcăminte. De la cele înalte şi deşălate, pînă la cele scunde, cu umerii căzuţi şi cu şoldurile joase, fluturau pe trotuarele desfundate rochii asemănătoare, de cîrpă nu prea scumpă, croite după jurnalele de modă de la Bucureşti pentru cucoanele bogate.

Dorinţele lor erau mici şi uniforme: o bască frumoasă cu căptuşeală de mătasă şi cu ştampilă aurită, un palton negru pentru iarnă, o rochie de cîrpă în primăvară, şi alta de mătase ieftină, la venirea verii.

Pentru ele, cum se întîmplă mai cu toate, viaţa începea pe la paisprezece ani, o dată cu plimbările din centru. În anul următor îşi găseau un drăguţ care să le sărute, pe după gardul grădinii publice, apoi, un altul mai grăbit, să le tîrască în stufărişul de la marginea oraşului. Zilele care urmau le mai aduceau noutăţi doar în îmbrăcăminte: un ciorap frumos, un pantof cu tocul înalt, o bască de la Bucureşti. Trecînd anii, cumetrele le pierdeau urma; în catastif numele lor rămînea stingher şi astfel pentru oraş cronica li se încheia cu mult înaintea morţii. Pentru prea puţine dintre ele viaţa însemna un măritiş, aproape totdeauna

nelimpede. Nimeni nu ştia în faţa cărui primar au iscălit învoiala, ce preot le-a pus cununile pe cap, ce clopot a bătut la nuntă, ce zestre a avut mireasa, ce apucături şi ce meserie bărbatul.

Erau şi fete ce nu se amestecau în gloată, fiind născute din părinţi cu stare bună. Acestea plecau de mici în alte oraşe, dacă nu chiar în capitala ţării, de unde se întorceau după mulţi ani, parfumate, vorbind franţuzeşte, cu învăţătură multă, cu rochii frumoase şi cu ciorapi subţiri. Socotelile lor nu puteau fi ţinute de cumetre, fiindcă ele dacă aveau iubiţi, nu şi-i aveau pe aici şi cînd rămîneau însărcinate, lepădau în altă parte.

De aceea oraşul rămînea, în întregime, al fetelor sărace.

Marinică avusese de la început în mijlocul lor un loc privilegiat. Nu că ar fi fost frumos, că nu era, la fel cum, ce-i drept, nu era nici slut. Un om acolo, ca toţi oamenii, cu părţi bune şi părţi rele. Spre treizeci de ani ai vieţii, se arăta potrivit la statură, bine legat în umeri, negricios la faţă, cu sprîncene stufoase şi cu priviri haine. Uneori nici nu se băga de seamă că unul din umerii săi trăgea puţin în sus, parcă a nedumerire, că fălcile cam noduroase se desprindeau din linia obrazului ca la buldogii furioşi, că nasul cîrmea puţin într-o parte, abătîndu-se de la drumul drept prin mijlocul figurii.

Un om cu astfel de înfăţişare nu prea făloasă, dar nici slută, nu se putea să nu stîrnească puţină mişcare printre fetele unui oraş, unde despre străini se crede că aduc cu dînşii obiceiuri frumoase, şi unde nu se găsesc bărbaţi pe toate drumurile.

Dacă, într-adevăr, Marinică aducea în cufărul său periuţă de frecat dinţii, pomadă de dat pe păr şi apă de colonie, nu avusese timp să se întrebe nimeni, căci mai repede se aflase ce rost avea venirea lui. Şi poate că dacă ar fi scos din buzunar ordin să răstoarne pe prefect şi să se aşeze pe scaunul lui împodobit cu flori dăltuite, de la prefectură, nu ar fi stîrnit între localnici un interes şi un respect mai mare. Fiindcă ordinul îl numea şef peste depozitul de lemne al statului, ceea ce într-un

oraş chinuit de geruri şi fără mijloace de încălzire, îl făcea să apară în ochii oamenilor ca un semen extraordinar.

Strîns între stepă şi limanul Nistrului, oraşul nu avea, zeci de kilometri spre Nord sau Apus, nici urmă de pădure. Vagoanele cu lemne care soseau în gară, după drumuri lungi şi ocoluri nefolositoare, se împărţeau cu preţuri mari la autorităţi, la şcoli şi la puţinii chiaburi pe care nu-i durea în fundul pungii cînd o scormoneau. Pentru ceilalţi oameni, încălzitul însemna o amăgire: un maldăr de stuf topit la iuţeală şi cu puţin folos, în uşa sobei flămînde. Iarna trecea peste dînşii ca o roată grea cu zimţi ascuţiţi, de sub care ieşeau în primăvară, după hibernare, cu pielea tăbăcită ca după argăseală.

Cîteodată tremurau de frig chiar oamenii bogaţi şi chiar primarul, prefectul, poliţaiul. Era cîte o iarnă mai apăsătoare cînd sobele arătau multă lăcomie şi stivele din curte se sfîrşeau pe neaşteptate. Atunci impiegatul de la poştă bătea, cu degetele îngheţate, în fiecare zi cîte o telegramă disperată; dar trenurile pornite de la munte, înţepeneau în troiene, la marginea cîmpiei.

În iernile acestea, cînd oraşul suferea de ger pînă în măruntaiele sale cele mai ferite, unui singur om, cel cu depozitul de lemne, nu-i păsa de prăpădul gerului, nu-i păsa de necazurile lumii, ci scotea de prin ascunzişurile şoproanelor, buturugi întregi, pe care le înghesuia în sobă, ca să se pîrjolească împărăteşte la dogoarea lor.

Iată de ce, din prima iarnă, casa lui Marinică atrăsese atîtea fete, încît omul începuse să le încurce numele. Veneau, împinse de viscol, una după alta, şi cum plecau unele, soseau altele în loc. Marinică le primea în izmene, cu cămaşa de noapte înflorată, desfăcută la gît pînă sub coşul pieptului păros şi despicată pe lături pînă înspre şolduri, le rîdea cu gura mare, socotind că aşa îşi arată bunătatea, apoi punea gramofonul să cînte cîntece de dor, din ţară: „Hi, hi, hi murgule, hi!”, „Aolică, surioară”, „Nistrule pe malul tău”...

Fetele se lipeau, cuminţi, cu spinarea subţirică de sobă şi ascultau în tăcere ţipetele gramofonului, în timp ce Marinică golea pe nerăsuflate, pahare cu vin negru.

— Ha! Ha! puterea românului! răcnea, bătîndu-se cu pumnul în piept, atît de puternic încît huia odaia.

Alteori punea gramofonul să cînte nunească, o horă repezită, pe care se apuca să o joace aprins, izbind cu piciorul în podea şi chiuind sălbatic.

Veneau fel de fel de fete în odaia lui Marinică; şi frumoase şi mai urîte, şi mai îngrijite şi mai nespălate, şi el se mulţumea cu ele, oricare le-ar fi fost înfăţişarea. Este adevărat că jinduia după unele, după acelea grăsuţe, cu picioarele roşii, pe care le vedea peste drum, la cişmea. Cînd se aplecau să ridice găleţile, rochiile se săltau şi le dezgoleau pînă sus, lăsînd să se vadă pielea înroşită de ger. Acelea erau însă servitoare la oameni bogaţi şi nu aveau timp de pierdut prin case străine.

Aşa au trecut pe sub acoperişul lui, odată cu grelele săptămîni ale iernii, multe din fetele oraşului. Dacă au găsit sau nu, la el, obiceiurile frumoase care îi fac pe străini plăcuţi, nu şi-au dat nici ele singure seama. Marinică ţinea în cufăr o periuţă de frecat dinţii, dar n-o folosea totdeauna; pe păr, nu se ungea cu pomadă şi apa de colonie pusă într-o sticluţă mică se vărsase în timpul drumului, parfumîndu-i încins rufăria.

Însă deasupra oricăror alte dorinţi ale fetelor, el avea în stăpînire depozitul de lemne din piaţă, deajuns ca ele să-l placă. Uneori, cînd îl prindea mila da sărăcia lor, le mai azvîrlea şi cîte o monetă galbenă sau, alteori, dacă le vedea flămînde, le lăsa pe colţul mesei resturile ospăţului său; cîte o felie groasă de salam, cîte o bucată de brînză, vreun cap de chefal sărat, cu un colţ de pîine albă şi cu un pahar de vin. În căldura toropitoare a odăii, pentru fetele hămesite, mîncarea făcea din Marinică un fel de stăpîn bun şi milostiv. Înfulecau grăbite, cu înghiţituri mari, care le hîrjîiau gîtlejul, în timp ce el, desfăcut la pîntece, se întindea pe pat de unde, fumînd mulţumit, le urmărea dumicatul.

Cîteodată le povestea întîmplări din viaţa lui. Atunci se întrista şi înjura pe judecători şi pe ofiţeri, că nu-l băgau în seamă, ca şi cînd n-ar fi fost şi el în slujbă la acelaşi stat cu dînşii.

Fetele ascultau fără să înţeleagă prea bine şi se mirau că un om care avea căldură toată iarna, mai poate fi necăjit.

În primăvară, spre postul Paştelui, Olea, fata plăpumarului, muri de tuse roşie. Marinică îşi amintea de făptura ei plăpîndă, cu capul palid şi cu petele bolii pe obraz. Din pricina primăverii, sau poate din cine ştie ce altă pricină, se simţi copleşit de mîhnire şi trimise plăpumarului o căruţă întreagă cu buturugi. Dar bătrînul sau nu înţelesese despre ce e vorba, sau că nu avea nevoie de lemne, acum, cînd soarele începea să dogoare, îndreptă căruţa înapoi la depozit, spunînd să fie lăsat în pace.

S-au mai petrecut şi alte fapte, parcă ciudate, în primăvara aceea. În miezul zilei, fără nici un nor pe cer, fîşii din apa limanului, se înnegreau cît vedeai cu ochii în sus, ca şi cînd nişte şerpi uriaşi ar fi răscolit-o pe dedesubt. Din larg venea cîte o boare, aci călduţă, aci umedă şi rece. Prin corpul omului fiori porniţi din jos, din vîrful degetelor de la picioare, se întîlneau la mijloc, în coşul pieptului cu alţi fiori, porniţi din creştet şi din izbirea lor se isca în dreptul inimii un vîrtej plăcut, ameţitor.

Marinică se aşeza sus, pe malul limanului şi urmărea mersul bărcilor negre ale pescarilor, întrebîndu-se cum puteau pînzele lor murdare să le poarte în toate părţile şi chiar într-acolo de unde bătea vîntul. Se gîndea apoi la oamenii de la el din sat şi îşi amintea cum plecau dimineaţa, cu topoarele la spinare, să taie lemne în pădure. Atunci i se părea că oamenii de la munte au coborît la apă şi s-au făcut pescari. Socotea că dacă s-ar fi dus jos pe lîngă ţărm, să-i strige pe numele lor vechi, ei i-ar fi răspuns.

Zilele se scurgeau cu astfel de gînduri şi Marinică nu băgă de seamă că fetele care pînă atunci ciocăneau la fereastra lui, se răreau încetul cu încetul. Vîntul călduţ aducea din sus, dinspre gura Nistrului, o adiere proaspătă de stuf înverzit şi fetele lepădau paltoanele mohorîte de peste iarnă, pentru a porni pe

malul limanului să caute în iarbă albăstrele. Marinică vedea că după ele se ţin băieţi, îşi închipuia că ajungîndu-le mai sus, dincolo de sălcii, le răsturnau în bălării şi se hîrjoneau cu ele. Dar parcă erau nişte fete fără nume, aşa de puţin îl supăra plecarea lor. Acum îi era dor de altecelea, de casele şindriluite de la el din sat, şi de fetele de acolo, cu ochii mai mari, mai negri şi mai ruşinoşi.

În starea asta îi era fiinţa, cînd în duminica dinaintea Floriilor, o întîlni pe Mura. Atunci, în cugetul lui, tot neînţelesul primăverii se topi dintr-odată într-o formă foarte luminoasă, căreia putea să-i dea numele adevărat, fără greutate. Căci, din clipa din care văzuse fata şi-i plăcuse, inima începuse să-i bată cu altfel de zvîcnitură.

Ca mai toate fetele oraşului, Mura, după ce pierduse cîţiva ani în ucenicie pe la croitoresele din centru, înţelegînd că nu va putea face cine ştie ce ispravă cu o astfel de meserie, într-un oraş în care prea puţine femei nu-şi cos singure rochiile, se lipsise de învăţătură şi începuse să umble pe străzi, după vreun bărbat chipeş, care s-o ia de nevastă. Şi fiindcă dracu îţi iese uşor în cale, mai ales dacă îl cauţi cu lumînarea, dădu peste un plutonier dezgheţat şi curăţel, care cu vorbe meşteşugite o tîrî în odăiţa lui, peste drum de regiment, unde o nunti fără a pierde multă vreme.

De atunci, cînd văzu care le e puterea, Murei începu să-i fie frică de bărbaţi şi să-i ocolească speriată. Rar se mai întîmpla să se mai lase înghesuită în fundul curţilor, pe iarbă, de cîte unul mai arătos şi mai darnic, dar după aceea, multe zile mîncarea i se oprea în gît fără să-i priască. Spusele celorlalte fete, care povesteau cum se culcă în unele seri chiar cu doi bărbaţi, i se păreau înspăimîntătoare şi de necrezut.

Altfel, nu avea înfăţişarea uscată, aşa cum o arăta firea. Era poate chiar într-un fel frumoasă, cu capul ei rotund şi alb, cu obrajii bucălaţi, cu ochii micşoraţi de pleoapele grăsuţe. Îşi îngrijea unghiile pe care le vopsea cu roşu în fiecare săptămînă

şi părul pe care dimineaţa îl încreţea mărunt, cu fierul. Uneori, cînd o prindea vîntul pe stradă, îi ridica în cîrlionţii încîlciţi tot praful de pe caldarîm, făcînd-o să se înapoieze acasă cu părul cenuşiu.

Cine ştie cum îi pria viaţa de calicie, că nu se jigărea în nici un anotimp, nici atunci cînd tovarăşele ei muncite trudnic şi hrănite prost, se sluţeau ca după boală. Avea chiar rotunjimi îmbietoare, le purta însă fără să-şi dea seama, ca pe un bagaj oarecare. Cînd şoldurile ei, sub cordonul prins pe talie, se legănau în mers cu un ritm plin de înţeles, Mura nu simţea nici sfiala fetelor ruşinoase, nici mulţumirea celor deochiate. Doar cînd un bărbat îi aţinea calea, tresărea speriată şi se pregătea de apărare.

Ce putea face în faţa unei astfel de fete, un om înamorat cum era Marinică? Să intre în vorbă cu ea, izbutise, după multă trudă şi îşi umpluse astfel un mare gol în suflet. Dar după cîteva zile, golul se lărgi şi de data aceasta nu mai avu cum să-l umple, căci fata se ferea cu încăpăţînare să calce peste pragul lui.

Ce nu făcuse omul, doar o vedea-o înduplecată! Întîi i-a trimis scrisori migăloase, scrise mărunt pe cîte patru feţe, fără să ştie că fata abia putea silabisi, şi numai pe slovă tipărită. Copila gazdei, care ducea plicurile, se întorcea fără răspuns. După a zecea scrisoare, i-a adus doar o dorinţă:

— Mura roagă frumos, că decît scrisoare, mai bine trimiteţi parfum.

Atunci, Marinică i-a trimis şi parfum. Iar după parfum i-a trimis prăjituri, pe urmă cămaşă şi stambă de rochie, dar darurile nu l-au ajutat.

Paştele a trecut cu nopţi nedormite, cu zile pustii. Copacii înverziseră, soarele dogorea din ce în ce mai tare şi din apa limanului începu să se ridice, abia văzută printre gene, boarea pîlpîitoare a verii.

Cînd oraşul încins de căldură, coborî cu trupurile goale pe malul limanului, să se scalde, Marinică se afundă în cîrciumi şi se apucă să bea vin rece de la gheaţă. Şi între paharele năclăite, află, azi una, mîine alta, că Mura nu-i de rangul lui, că s-a întins

cu atîtea puşlamale, că s-o dea dracului de putoare, dacă face atîtea nazuri!

Dragostea lui s-a înnecat în băutură şi în astfel de vorbe urîte. Dar ambiţia nu l-a părăsit, ba dimpotrivă, l-a făcut să o dorească mai înverşunat. De aceea, încins de băutură, de dorinţă şi de soarele ucigător al verii, i-a trimis Murei cuvînt hotărîtor:

— Să spună ce vrea, că-i dau orice, numai să vină!

Iar fata gazdei, a adus nevinovată, fără întîrziere răspunsul:

— Mura spus, că iei pe ia de nievast'?

Atunci omul, chinuit de atîta aşteptare nu s-a mai putut stăpîni. Dezlănţuindu-şi mînia pe lucruri fără vină, a pus mîna pe gramofon şi izbindu-l de podea, praf l-a făcut, a aruncat plăcile pe fereastră, în mijlocul străzii, cu scaunul a spart lampa din perete şi dîndu-i fetiţei brînci pe uşă, a răcnit ieşit din minţi:

— S-o ia de nevastă dracu', cu mă-sa cu tot, şi pe tine, broască unsuroasă, şi pe tot neamul vostru puturos!

Înadins sau din întîmplare, odată cu venirea toamnei, Marinică schimbîndu-şi locuinţa, se mută pe strada liceului de băieţi, peste drum de casa Murei. Avea poate ceva de gînd, căci aruncîndu-şi privirea peste gard, dincolo, la ferestrele fetei, coada ochilor i se încreţea uşurel, într-un surîs tainic.

Nimeni n-ar fi putut şti care era gîndul acela, căci el nu suflă nimănui nici un cuvînt. Auzea prin cîrciumi vorbe urîte despre fete: cum una, Marusia, fată de negustor, a intrat pe fereastră la un ofiţer, s-a împiedicat, a căzut cu genunchiul în geam şi s-a tăiat atît de rău încît au dus-o la spital; că la liceul de fete are să vină un doctor de la Bucureşti să le caute, care nu au fost cuminţi; că pe preşedintele tribunalului l-a văzut cineva, cu o elevă, pe lîngă Cetate...

Marinică auzea cîte o astfel de vorbă chiar despre Mura lui. Odată, nici nu se răcorise vremea bine, fata ieşi să se plimbe, mai mult să se fudulească, în palton nou, pe strada principală.

Lumea spunea că paltonul i l-a adus de la Chişinău stăpînul uzinei electrice. Marinică socoti că şi el îi cumpărase rochie de primăvară şi pantofi şi alte atîtea lucruri, fără nici un folos.

Apoi, cînd toamna îşi încreţi obrazul, în gară începură să sosească vagoanele cu lemne şi el, luat de treburi, nici nu mai avu timp să se gîndească la ce spune lumea. Se îngriji de nevoile primăriei, ale prefecturii, ale şcolilor, ale chiaburilor, dar nu le uită nici pe ale sale şi ciupi uşurel socotelile, să iasă cu prisos.

Într-o zi, Mura văzu din fereastră cum peste drum, la poarta lui Marinică se oprise un şir de căruţe din care descărcau lemne; ea nu le luă în seamă, gîndul ei era numai la paltonul cel nou. Marinică însă, cînd venea la prînz acasă şi vedea stiva ridicîndu-se, îşi încreţea uşurel colţurile ochilor, cu zîmbetul lui tainic, mulţumit.

La prima ninsoare, stiva era aşa de înaltă, încît se vedea de două palme deasupra gardului şi vecinii o priveau cu jind.

Singura durere care se dovedise temeinică, fusese aceea pricinuită de gramofonul stricat. Zadarnic îi adunase rotiţele de pe duşumele şi le dusese la atelier, nici un meşter nu se mai încumetă să repare maşinăria. Seara cînd venea la culcare şi vedea pe dulap pîlnia instrumentului, singura piesă rămasă nevătămată, Marinică se simţea cuprins de tristeţe, se trîntea pe pat cu ochii închişi şi parcă ar fi plîns.

A trebuit să treacă multă vreme pentru a se hotărî să cumpere un alt gramofon. Cele noi, numite patefoane, în cutii mai mici, adevărat, parcă mai frumoase, dar cu siguranţă mai şubrede, nu îl atrăgeau; sunetul lor, mai dulce şi mai mîngîios, nu avea puterea gramofoanelor de altădată. Cînd în sfîrşit aduse în casă un patefon, îl privi cu neîncredere, îi învîrti manivela în silă şi cu teamă, să nu-i sară arcul. Nici cînd recunoscu vechile cîntece de dor, nu se simţi mai mulţumit...

Cu timpul, începu să se împace. Pipăi învelişul de pînză albastră al patefonului cel nou, colţurile de metal lucios, pîrghia

care ţinea capacul ridicat, cutiuţa pentru ace şi cu încetul îl privi mai puţin bănuitor.

Din momentul acela, uitînd ultima durere, alte păreri de rău nu-i mai tulburau viaţa şi cînd fetele începură să bată din nou la fereastră, le primi rîzînd, la fel ca anul trecut, puse patefonul să cînte, jucă *nuneasca*, izbind cu piciorul în podea şi le azvîrli darnic bani galbeni, ca şi cînd din primăvară, de cînd văzuse limanul brăzdat în lung de curenţi calzi, şi pînă la căderea brumei, ar fi călătorit tot pe un drum fără spini.

Fetele erau bucuroase să-l vadă rîzînd şi se fereau să-i aducă vreo supărare. Dar veselia lui era în acest timp săpată pe dedesubt de un gînd pe care îl ascundea cu grijă. Căci la vreo zece zile înaintea Crăciunului, cînd pe neaşteptate, iarna, pînă atunci deosebit de blîndă îşi dezveli deasupra oraşului faţa ei îngheţată, strivind acoperişurile caselor, obrazul lui Marinică luă dintr-odată o altă culoare şi veselia i se închise crunt în cutele adînci dintre sprîncene. Atunci porunci să se facă atîta foc, încît în odaia lui să fie cald ca la baia turcească. Pe urmă îndulcindu-şi glasul, chemă pe fetiţa gazdei, îi dădu o pungă cu bomboane şi o căciuliţă frumoasă cumpărată de mult, din piaţă, îndemnînd-o să se ducă peste drum ca să-i povestească Murei, ce cald e la domnu’ Marinică.

Pînă a nu se lăsa frigul, Mura bătuse de zor străzile din centru, ca să se oglindească în ferestrele mari ale magazinelor, cu paltonul ei cel nou. Întîlnea multe fete în oraş; unele o priveau cu ciudă şi o pizmuiau, altele, care se credeau mai bine îmbrăcate, nu o băgau în seamă.

Dar şi unele şi altele aveau în priviri un fel de teamă, parcă aşteptau să pice din cenuşiul cerului închis o nenorocire. Vîntul le prindea pe la colţurile străzilor şi le scutura poalele paltoanelor subţiri, ciupindu-le cu degetele reci pe dedesubt, silindu-le să le strîngă pe la case. Ele înfruntară frigul mai departe şi veniră să se plimbe multe zile, ca şi cînd cine ştie ce noroc ar fi avut de găsit pe stradă, înaintea iernii.

Cînd cerul se crăpă la orizont spre nord şi lăsă vîntul să scape sub acoperişul său, Crivăţul coborî despletit pe Nistru, aducînd în nări fulgi îngheţaţi de zăpadă. Atunci fetele fugiră, lăsînd străzile goale.

Trei săptămîni lungi, pînă după Anul Nou, Mura a rămas în casă, tremurînd de frig. Braţul de stuf pe care îl înghiţea soba seara, răspîndea în odăile mari şi reci un abur subţire, mai mult umezeală şi mai puţină căldură. Pereţii asudau şi picăturile mărunte de apă, alunecînd ca nişte broboane de sudoare rece, păreau că au să spele tencuiala, să lase piatra dedesubt despuiată.

Mura stătea la fereastră şi încerca să recunoască obrazul puţinilor trecători pe care viscolul îi purta mînios din spate, ducîndu-i după voia lui în sus şi-n jos. Uneori, vîntul se schimba pe neaşteptate şi izbea în fereastră de parcă ar fi bătut cu pumnul. Fata ar fi vrut să se ferească, să treacă în odaia cealaltă, mai adăpostită şi mai călduroasă, dar acolo o aşteptau cicălelile bătrînei, maică-sa, femeie bănuitoare şi rea.

Cînd vîntul se liniştea pentru cîteva clipe, vedea că între toate hornurile mahalalei, singurul din care ieşea fum era la casa de peste stradă. Ea nu ştia cum Marinică arunca dinadins cîte o mînă de rumeguş umed în gura sobei, ca fumul să fie mai negru şi momeala mai mare. Vedea cum în spatele gardului, golul din stivă se mărea pe fiecare zi şi socotea că astfel de risipă, nu-i poate plăcea lui Dumnezeu. Sau, se întreba de ce trebuie să doarmă un singur om într-o odaie încălzită, unde ar putea uşor să încapă zece calici îngheţaţi?...

Noaptea se scula din somn cu picioarele înţepenite de frig şi nu mai putea adormi. Atunci vedea la casa de peste drum ieşind scîntei din horn; vîntul le lua şi le purta pe cerul negru, amestecîndu-le printre stele. Cînd clipeau ultima oară, stingîndu-se, Murei i se părea că frigul se face dintr-odată mai mare.

În unele din nopţile acestea, în crîmpeie chinuite de vis, se vedea culcîndu-se cu Marinică, în patul lui, lîngă soba încinsă.

Atunci, în loc să se bucure de căldură, tresărea speriată şi se trezea îngheţată, în sudori reci.

Stiva de lemne din odaia lui Marinică ajunsese la jumătate, cînd, după ce sărbătorile şi Anul Nou trecură înspăimîntate de viscol, vîntul conteni şi gerul păru că se înmoaie. Într-o dimineaţă, prin aburii ceţoşi ai răsăritului, soarele îşi arătă neclar obrazul roşiatic; de pe crengile copacilor, cojile de ghiaţă se desprinseseră şi căzură cu sunete cristaline; cîteva vrăbii flămînde coborîră în mijlocul străzii, să rîcîie, după grăunţe, bălegarul îngheţat în zăpadă; oamenii deschiseră uşile şi ieşind în prag priviră cerul nedumeriţi.

Era în ziua cînd, văzîndu-şi aşteptările înşelate şi lemnele arse zadarnic, Marinică pornise îndesat la cîrciumă, să se îmbete.

În aceeaşi zi, fetele năpădiră strada principală în paltoanele lor negre. Acum aveau obrajii mai palizi şi cearcănele de sub ochi mai negre, dar pe buze stătea gata să le răsară zîmbetul încrezător al primei zile calde dinaintea primăverii.

Spre amiază, Mura, după o dimineaţă întreagă de desfătare, pomi spre casă, mîngîiată pe ceafă, blînd, de razele dulci ale soarelui. Ducea în suflet o lumină nouă, ca toţi oamenii întîlniţi în cale. Dar la colţul străzii, se opri cu inima împietrită şi deodată sîngele i se răci; cît se vedea cerul în faţă, din sus, dinspre Nistru, coborau nori negri, grei, rostogolindu-se ameninţători. În cîteva clipe, soarele pieri şi după un sfert de oră oraşul, strivit de tăvălugul viscolului, muri încă o dată.

Astfel, jocul nefiresc al vremii, trimiţînd în miezul iernii o solie mincinoasă, o prinse pe Mura de pe stradă şi-o azvîrli ca pe un fulg acolo unde-i fusese silă să se ducă. Fiindcă dacă putuse să se lupte cu gerul atîta timp, nelăsîndu-se învinsă, acum, după ziua luminoasă, cînd soarele o făcuse să-şi desfacă încordarea, nu mai avusese curaj să strîngă iarăşi dinţii, pentru a se întoarce la o nouă iarnă, între pereţii de piatră asudaţi.

★

Beţia îl oprise pe Marinică să se bucure îndeajuns. Cînd se întoarse împleticit şi o văzu aşteptînd la marginea patului cu ochii măriţi de spaimă, nu o recunoscu prea bine şi nici nu pricepu limpede ce se întîmplase. Iar primul gînd care i se lumină apoi, făcîndu-l să rînjească bucuros, fu că stiva din curte nu se topise degeaba. Atunci, tăbărî peste fată grohăind...

Spre seară, Mura îşi adună cu silă trupul în cămaşa sfîşiată, şi se ridică din pat. Omul dormea adînc, pe o coastă, cu părul căzut pe ochi, cu gura murdară de bale uscate. Fata simţi valuri de greaţă răscolindu-i măruntaiele şi înţelese că trebuie să plece, să fugă numaidecît. Îşi căută îmbrăcămintea răvăşită, ascultînd înfiorată vaierele Crivăţului la geam.

Odată cu înserarea, cea de a doua iarnă se lăsa mai apăsătoare, mai cumplită.

Mura se gîndi cum va trece drumul prin troiene, cum va împinge cu umărul în poartă, cum va intra în tinda goală, apoi în camera ei, rece ca o gheţărie. Îşi trase în picioare pantofii scîlciaţi, amintindu-şi de nopţile lungi în care frigul nu o lăsa să doarmă şi se cutremură; dar porni, hotărîtă să înfrunte vremea.

Abia trase zăvorul, şi-o răbufnire de vînt izbi puternic uşa, aruncînd-o de perete, lăsînd să năvălească înăuntru iarna furioasă, cu toate spaimele ei. Mura simţi o vînturătură de zăpadă arzîndu-i obrazul. Se feri speriată, parcă nemaiîndrăznind să înfrunte prăpădul de afară. Tremurînd, închise uşa şi cu ochii tulburi, mai dădu un ocol nehotărît, odăii.

Pe masă, lîngă patefonul deschis, o scrumieră răsturnată răspîndise mucurile de ţigări şi scrumul cenuşiu pe jos. Lîngă dulap, o puşcă veche, ruginită, atîrna strîmb pe perete. Sus, peste pîlnia roşie a gramofonului, îşi întindea argile cenuşii o bufniţă împăiată. Fetei i se păru că ochii ei bulbucaţi, sticloşi, o fixau ameninţători, poruncindu-i să plece.

În fundul patului, Marinică dormea mai departe, sugîndu-şi buzele murdare. Mura îşi luă ochii de la el şi privi aiurită restul

încăperii. Apoi se apropie de sobă, încercă dacă e caldă, se aplecă sub pat de unde scoase doi butuci şi-i aruncă unul după altul în foc, urmărind cum îl cuprinde vîlvătaia. Lemnele trozneau vesel şi răspîndeau scîntei mari pînă în mijlocul odăii. Fata le privi cîteva clipe, nedumerită; pe urmă tresări şi cu o pornire nouă se lipi apăsat de sobă, fără să simtă usturimea jarului, care prin uşa deschisă îi dogorea picioarele. Braţele ei strînseră pătimaş zidul fierbinte, cum nu strînseseră niciodată vreun bărbat, căutînd parcă să răzbune astfel suferinţa corpului, după atîtea zile petrecute în ger. Suportă dogoarea în piele, în măruntaie, în obraz, în ochi, în suflet, adunînd cu lăcomie desperată căldura, în toate părticelele fiinţei.

Soba duduia; în pat omul sufla greu; iarna aştepta la geam, cumplită, albă şi pustie.

1939

MAMOCICA

Mamocica îi cunoştea pe toţi subofiţerii regimentului. Care cum sosea nou în oraş, intra pe mîna ei încă de la gară. Îi simţea cînd vin şi le ieşea înainte ca să-i încînte cu vorbe meşteşugite, să-i ademenească în căsuţa ei de pe malul limanului. Acolo îi ospăta bine, căci se pricepea la gătit mîncăruri, le dădea să bea cîte un clondir întreg cu vin roşiatic şi apoi, cînd se înfierbîntau, se drăgostea cu ei.

Mamocica nu era nici româncă, nici rusoaică, nici armeancă, ci cîte puţin din fiecare. Frumoasă nu părea să fi fost vreodată, deşi păstra în ochi o lumină dulce, mîngîioasă, care s-ar fi putut să fi fermecat în tinereţe vreo inimă rătăcită pe sub ferestrele ei. În oraş o adusese, încă dinaintea războiului, Bogdan Nichitovici, care umbla cu barcazul pînă spre Odesa. Îndată ce-au sosit în tîrg a urmat nuntă creştinească la biserica Soborului şi apoi Mamocica a ştiut să se facă stăpînă în casa unde era primită. La vreo doi ani după aceea barcazul lui Bogdan Nichitovici, prins de furtună, s-a scufundat în gura Bugazului, iar stăpînul, după ce a fost cu greu scăpat de la înec, s-a ales cu o betegeală care încet, încet, i-a cuprins aproape toate oasele...

De atunci, beteagul zace nemişcat în odaia de la stradă, în timp ce dincolo, Mamocica, după ce-şi îmbată subofiţerii, se drăgosteşte cu ei. Prin uşa şubredă, care răspunde dintr-o cameră în alta, bărbatul aude din vîrful patului şi şoaptele şi mişcările acelea, dar se sileşte să nu bage de seamă. Uneori însă răbdarea i se sfîrşeşte şi atunci sîngele îi năvăleşte, negru, în toate vinişoarele capului. Cu mîna beteagă se zbate să apuce ceva de jos, o oală, o cizmă sau bastonul, şi le aruncă, atît cît îl ajută puterea, în peretele subţire. Îndată uşa se deschide şi Mamocica apare în prag, dezmăţată. În josul fustei mototolite, picioarele i se văd tremurînd, lucind sub o sudoare vînătă; părul răvăşit îi cade în ochi, peste privirea tulbure, iar într-o parte a gurii rînjite, dinţii căzuţi lasă să se vadă un gol negru şi hîd.

— Vrei ceva, sufletul meu? îl întreabă pe bolnav.

Vocea ei, puţin gîfîită seamănă cu mîngîierile unei mame bune. O clipă, ura din ochii bolnavului se înmoaie, căci Mamocica îi zîmbeşte tare blînd. Dar deodată simte valurile de venin, veninul nou şi veninurile vechi, strîngîndu-i-se în inimă şi din inimă urcîndu-i-se în obraji, în ochi.

— Tîrfă! Tîrfă! îi şopteşte printre dinţi, sugrumat.

Apoi izbucneşte, răcnind:

— Şi tu, de dincolo, că nu te văd, ruşine să-ţi fie şi Dumnezeu să te bată, că te întinzi cu o căzătură! Cu o tîrfă bătrînă! Huoo!

Mamocica ştie rosturile tuturor fetelor din oraş: cînd le vine sorocul, cu cine se au bine, dacă sînt sau nu sînt fete mari, dacă au căpătat vreo boală sau vreo sarcină. Le aşteaptă pe la colţurile străzilor, le mîngîie dacă le vede necăjite, şi le dă în cărţi, prevestindu-le crai cu dar la aşternut. Fetele o ascultă încîntate şi îşi lasă soarta în mîna ei, căci Mamocica îi cunoaşte pe toţi ofiţerii, pe judecători, pe funcţionarii de la prefectură, de la bancă, de la primărie, aşa că nimeni nu poate să le aranjeze soarta mai bine decît ea...

De multe ori casa ei serveşte de culcuş cutărei sau cutărei perechi. Atunci Mamocica trece în odaia de alături şi stă pe patul soţului legiuit mîngîindu-i cu mîna bătătorită obrazul, răsucindu-i ţigări, spunîndu-i vorbe frumoase, ca nu cumva să facă gălăgie. Cîteodată, de dincolo se aud şoapte şi zgomote deşuchiate. Ascultîndu-le mîna femeii începe să tremure uşor, ochii îi înţepenesc, respiraţia i se pripeşte. Ea trage atentă cu urechea dincolo, să nu piardă nici o vorbă, şi degetele i se înfig în obrazul bolnavului, torturîndu-l. Dacă el încearcă să strige, Mamocica îi astupă gura:

— Taci, tu, nevolnicule, taci!...

Sub ferestrele casei, malul cade ca un perete, drept, pînă la marginea apei. De sus, ţărmul limanului se vede în lung, cu

toate cotiturile şi ascunzişurile, de la pichetul de grăniceri, pînă spre moară.

Sub rîpa aceasta veneau înainte, vara, perechile de tineri să se ascundă în bălării. Dar de cînd grănicerii umblă cu cîini, nimeni nu mai îndrăzneşte să coboare acolo. Odată dulăii s-au repezit într-un tufiş şi au scărmănat sîngeros trupurile împreunate. De atunci tinerii îşi caută alte locuri: porumbişurile de pe lîngă case, unde porumbul creşte destul de mare ca să-i ferească de vedere, sau în viile de la marginea oraşului, sau mai departe, în fundul carierelor de piatră.

Strada care părăseşte oraşul pe la miazăzi, o stradă largă, cu căsuţe mici şi cenuşii, oblonite toată ziua, trece pe lîngă regiment, pe lîngă închisoare, o ţine pe la marginea cimitirului şi apoi, după ce trece calea ferată, se pierde peste cîmpul nisipos, printre vii şi cariere, de-a-lungul limanului. Cînd se înserează şi pe malul rusesc încep să sclipească luminile de la Ovidiopol, casele cenuşii îşi deschid obloanele şi revarsă peste marginea oraşului nenumărate perechi îndrăgostite care-şi caută adăpost. Atunci Mamocica iese în stradă ca să alerge neobosită de la o uşă la alta, din fereastră în fereastră. Ea ştie să mîngîie şi să sfătuiască şi găseşte totdeauna cele mai potrivite cuvinte. În unele seri se întoarce acasă sleită de atîta alergătură şi se gîndeşte că în tot oraşul nu se face mai multă dragoste ca pe uliţa ei. Apoi se uită în oglindă; lumina slabă a lămpii cu gaz face ca golul negru din colţul gurii ştirbe să pară mai hîd. Atunci se lasă pe pat şi ascunzîndu-şi capul sub perne porneşte să plîngă încetişor. Scîncetul ei străbate pînă dincolo, în camera bolnavului. Acesta trage cu urechea şi cînd înţelege că într-adevăr femeia plînge, surîde muţumit, un surîs larg care-i deschide figura încruntată.

— Hai? Ai rămas văduvă în seara asta, hai? N-ai găsit nici un calic pe stradă? Plîngi acuma, de, plîngi tîrfă, să mă bucur şi eu!

Cam la o săptămînă o dată, Mamocica făcea seara semne cu lampa la fereastră. Iar a doua seară, un vlăjgan cu mundir cenuşiu, ciocănea în oblon.

Mult timp, stăpînul casei l-a crezut şi pe acesta tot un ibovnic, pînă într-o zi, cînd luînd aminte la vorbele lor, a înţeles în sfîrşit, că vlăjganul venea de pe malul celălalt şi nu pentru a se drăgosti. El voia să ştie ce fac soldaţii la cazarmă, ce mănîncă, dacă au cartuşe, dacă sînt nemulţumiţi, dacă pleacă în concediu. Toate acestea le afla Mamocica de la subofiţerii ei.

Zile întregi a stat bărbatul la îndoială, dacă să facă într-un fel sau în altul. Uneori îl apuca mila, dar alteori cînd auzea alături vorbe şi strigăte neruşinate, veninul din sînge i se urca iarăşi la cap şi-l îndîrjea. Zile întregi, s-a uitat din vîrful patului pe fereastră, urmărind şepcile cu bandă roşie ale ofiţerilor care se duceau la regiment Şi într-o zi a strigat după dînşii, iar ei s-au apropiat de fereastră. Mamocica nu era acasă.

Peste cîteva zile, cînd a văzut jandarmii înconjurîndu-i casa, ea a înţeles dintr-o dată. Şi-a dat repede seama că nu are pe unde să fugă şi s-a repezit în camera vecină cu gîndul să se ascundă sub patul bărbatului. Dar cum a trecut pragul s-a oprit, cu respiraţia gîtuită: ologul, tremura din toate încheieturile trupului beteag, în timp ce pe frunte îi alunecau broboane mari de sudoare. Privirea lui îngrozită fugea de la uşă la Mamocica, la fereastră, în toate colţurile odăii, umblînd parcă după ajutor. Apoi încercă să ridice braţul înţepenit şi să-l întindă spre femeie.

— Mamocica, Mamocica, iartă-mă!

În momentul acela cineva ciocăni puternic la uşă. Ochii femeii luciră, iar gura i se întinse într-un zîmbet strîmb.

— Tu mi-ai făcut-o, Bogdan Nichitovici!

— Eu, Mamocica, iartă-mă!

— Nenorocit bătrîn! Cine are să-ţi poarte acuma de grijă? Cine o să te îndoape? Cine o să te cureţe, minte seacă?

— Deschide! strigară cei de afară, izbind cu umerii în uşă.

— Nenorocitule, urmă Mamocica, acuma ai să crăpi singur!

Se duse spre uşă să deschidă, apoi se răzgîndi şi întorcîndu-se furioasă apucă oala cu murdărie de sub pat. În clipa aceea, cei de afară începură să izbească din nou cu umerii în uşă, ca s-o scoată din ţîţîni. Mamocica ridică oala în sus şi-apoi o izbi, scîrbită în capul ologului.

— Na, Bogdane, bătrîn nebun! Să nu rămîi nerăsplătit!

Cînd a doua zi de dimineaţă au scos-o din beciul poliţiei ca s-o pornească la gară, Mamocica plîngea încetişor. Peste noapte căzuse prima brumă şi acoperişurile caselor, albite, făceau ca oraşul să pară străin. Mamocica nu recunoştea nici străzile, nici copacii, nici ferestrele cu obloanele închise.

Soarele răsărea pe un cer rece, vînăt. De după un colţ de stradă apăru un grup de fete, lucrătoare la fabrica de conserve. În momentul acela sirena fabricii sună ascuţit, sfîşiind liniştea oraşului. Fetele făcură cîţiva paşi mai iuţi, apoi deodată o văzură pe Mamocica între baionetele jandarmilor. Se opriră speriate şi se traseră lîngă zid, cu mîna la gură. Femeia trecu printre ele şi le văzu tremurînd de frig în rochiile lor sărace.

— Bietele mele fete! le şopti, lăcrimînd. Bietele mele fete! Ce o să faceţi voi fără mine?

1939

ŞASE MONEDE ALBE

Cînd simţise mîna străină alunecîndu-i pe sub fustă şi ridicîndu-se pe coapse cu o stăruinţă pe care nu o putea opri, Ania protestase slab, parcă plictisită că trebuie să se folosească mereu de aceleaşi vorbe neconvingătoare:

— Nu, nu! Te rog, nu! Fie-ţi milă de o biată fetiţă nevinovată!

Dar bărbatul părea că nu aude glasul ei miorlăit. Mîinile lui îi căutau nemurind rufăria. Ania simţi apăsînd-o supărător în obraz bărbia ţepoasă a omului, în timp ce respiraţia lui aprinsă o ardea în ureche. Încercă să-şi mute capul, dar nu reuşi să iasă de sub apăsare şi se resemnă.

„Numai de nu mi-ar rupe chiloţii”, se gîndi, făcînd involuntar din şolduri o mişcare pentru a lăsa elasticul să alunece.

— Ai milă de o biată fetiţă nevinovată! mai miorlăi, noconvinsă, apoi simţi că numaidecît, bărbatul are să o stăpînească. Atunci, socotind că s-a apărat îndeajuns, îşi lăsă picioarele moi, aşteptînd aproape nepăsătoare urmarea.

„Treacă şi ăsta”, consimţi, fără bucurie şi fără părere de rău. Ceea ce se petrecea i se părea într-atît de lipsit de importanţă, încît dacă omul nu şi-ar fi impus ritmic şi impetuos prezenţa, ar fi putut să se lase furată de gînduri, şi să îl ignore. Auzi clar, peste gîfîitul lui, în odaia de alături, hîrîitul caracteristic al pendulei care se pregătea să bată; apoi sunetele grave începură să curgă numaidecît, unul după altul, măsurate, muzicale. Încercă să numere bătăile şi atunci constată o sîcîitoare nepotrivire între ritmul lor larg, cumpănit, şi mişcările repezite, însoţite de gîfîieli ale bărbatului. Era ca şi cînd un soldat ar fi pierdut cadenţa şi s-ar fi străduit să-ţi potrivească din nou pasul după muzică.

Ania strînse dinţii şi numără bătăile pendulei: una, două... Dar ritmul celălalt, mişcările bărbatului, care cîteva clipe înainte îi fusese indiferent, se impunea acum precis, limpede, încurcînd numărătoarea. Se forţă să asculte pendula mai departe; bătăile

grave îi tocau încet nervii ca un satîr neascuţit, care nu taie, ci numai zdrobeşte. Simţi un val de căldură coborîndu-i pe şira spinării, ca să se răspîndească în tot corpul, cu furnicături mărunte, dese, de nesuportat. Numără: trei, patru...

Pînă atunci, nici nu-şi dăduse seama cît putea fi ceasul. Observă numai că bătăile se prelungesc. La a şasea lovitură, socoti că afară se întunecase: avea să urmeze o noapte nesfîrşită, ca şi sunetele pendulei. Apoi îi veni brusc în minte, adevărul că pendula n-ar fi putut în nici un caz să bată mai mult de douăsprezece ori. Atunci strînse hotărîtă dinţii, aşteptînd sfîrşitul. Cînd, după a şaptea lovitură, mai apăsată şi mai lungă, bătăile se opriră, tresări surprinsă. Liniştea care urmă atît de neaşteptată, o făcu pentru o clipă să uite prezenţa şi gesturile bărbatului. Apoi cînd îşi reveni şi-l găsi agitîndu-se mai departe, mişcările lui i se părură dintr-odată nelalocul lor, ca ale unui dansator care continuă să se învîrtească, după ce muzica a tăcut.

„Treacă şi asta!” gîndi, scîrbită că faptele se desfăşuraseră ruşinos de repede. Pendula bătuse abia ora şapte; iar străinul sosise în oraş cu trenul de cinci. În două ceasuri avusese timp să-şi ducă bagajul la hotel, să plece după o odaie mobilată, să intre în prima casă de la colţ. Şi iată, fără să fi dat măcar un răspuns hotărîtor, acuma...

„Măcar dacă ar rămîne!”, îşi spuse fata, fără să spere prea mult.

Odaia nu era frumoasă; tavanul scund, pereţii coşcoviţi, ferestrele întunecoase, nu puteau să placă nimănui. În curtea mică din spate, pînă la gardul mohorît al casei vecine, pămîntul sterp, cenuşiu, fără pic de iarbă, frămîntat de porcii care scăpau printre uluci şi veneau să rîme, mustea de umezeală, acum cînd şirul lung de ploi începuse, odată cu sosirea toamnei. Părea că noroiul din curte are să dospească, să se umfle, să se ridice, să intre în casă pe ferestrele scunde. Ania ştia că la iarnă n-are să poată sta nimeni în odaia unde de pe acum se făcuse frig.

Cercetă pereţii de jur împrejur şi văzîndu-i aşa de posomorîţi, de neprimitori, se gîndi că silinţa ei va rămîne zadarnică. Ce-ar fi putut fi frumos în această odaie străină pentru un om care venea de la drum, dintr-un oraş cu străzi asfaltate, cu case înalte, luminoase, calde? Patul de fier, înalt şi îngust, acoperit cu un macat cărămiziu, părea neprimitor. În faţă, lîngă uşă, stătea gata să se prăbuşească un dulap vechi de nuc înnegrit avînd alături un birou cu pînza de deasupra sfişiată. Ania ştia că nu va încînta pe nimeni Napoleonul încruntat de pe birou, la fel cum nu putea să încînte ţolul ros de pe podea sau scaunele desfundate şi icoanele cu candela stinsă.

Asta era odaia şi fără îndoială, străinul nu putea să se înşele asupra ei. Se oprise să stea de vorbă, pentru că bărbaţilor le plac fetele rămase singure acasă. Dacă n-ar fi aflat că mama ei se întoarce seara tîrziu... Şi pe urmă, n-avea de unde să ştie că în toate casele de pe stradă, unde erau camere de închiriat, ar fi găsit la fel cîte o fată singură, aşteptînd-o pe maică-sa să se întoarcă. Altminteri ar fi plecat să-şi aleagă o casă mai bună şi o fată mai frumoasă.

— Eşti dulce! zise deodată vocea străinului, spărgîndu-i-se gîfîit în ureche.

Vorbea gros, răguşit şi fetei i se păru că mai degrabă rostise o ameninţare decît o mîngîiere. Se deprinse de sub îmbrăţişarea lui moleşită şi îşi trase rochia în jos, peste coapsele muncite, cu un gest repede, nu atît ruşinat, cît silnic. Bărbatul căzuse vlăguit cu capul pe pernă. La lumina slabă care venea de afară, Ania văzu că o priveşte, aproape adormit. Colţurile buzelor i se ridicau într-un fel de zîmbet strîmb, prin care credea că măreşte complicitatea fetei.

— Acuma trebuie să vină mama; mă duc să aprind lampa, spuse Ania, alunecînd pe la picioarele lui ca să se dea jos din pat.

Trecu repede dincolo şi umblînd prin casă, după chibrituri, observă că duşumelele scărţiau parcă mai tare ca de obicei.

„Degeaba, n-are să rămînă!” gîndi descurajată.

Trebuia să vadă, în fiecare zi cîte puţin, cum casa se părăgineşte. Acum scîndurile începeau să putrezească şi ea ştia că niciodată n-au să fie înlocuite. Aprinse lampa oftînd; la lumina gălbuie odaia părea mai săracă. Trecînd prin faţa oglinzii, îşi aruncă o privire speriată; îşi văzu chipul prelung, palid, cu pomeţii ieşiţi afară din ovalul obrazului. În umbră buzele se desenau vinete şi fără formă vie. Se gîndi deodată că nu mai avea nici un rost să se ducă dincolo unde bărbatul aştepta neruşinat în patul ei. Îi veni să-i strige prin uşă că n-are de ce să mai stea. Vroia o cameră de închiriat? Să se ducă, sînt destule! Şi fete sînt destule; mai frumoase, cu obrajii mai roşii, cu şoldurile mai rotunde şi tot atît de proaste.

„Ducă-se! Ducă-se!” murmură, stăpînindu-şi între dinţii strînşi, începutul plînsului.

Şi cu o pornire nouă, de ură şi de deznădejde, trecu dincolo, călcînd apăsat, dîrz, gata parcă să înfrunte un duşman.

Bărbatul se ridicase şi stătea cuminte pe marginea patului, fără să pară că ar avea de gînd să plece. Colţul gurii i se destinsese şi fetei i se păru că desluşeşte pe chipul lui un zîmbet curat, luminos. Puse lampa pe masă, privindu-l îndoită. Îl văzu frămîntîndu-şi încurcat degetele, de parcă ar fi vrut să facă ceva şi nu ştia de unde să înceapă. Ania se gîndi că dacă are să-i vorbească, n-are să-i mai poată spune „domnişoară” cum îi spusese la început, ca unei străine. Atunci îşi dădu seama că nici măcar numele nu i-l ştia. Ar fi vrut să strige: „Haide, cine eşti? Pe mine mă cheamă Ana Damianov.”

După cîteva clipe grele, în sfîrşit bărbatul vorbi, încă încurcat, frămîntîndu-şi mai departe degetele pe genunchi.

— Care va să zică, asta e camera, nu ? spuse, rotindu-şi privirea de jur împrejur.

Inima fetei se strînse; nu reuşi să îngîne nici un răspuns. Făcu cu braţele un gest dezolat, afirmativ: da, din nenorocire, asta este şi alta nici nu avem.

— Şi ce chirie cereţi? întrebă bărbatul mai departe.

Abia după aceste cuvinte îndrăzni Ania să ridice privirile, din nou. Îl văzu zîmbind binevoitor.

— Mama spune că şase sute, răspunse stînjenită.

Ar fi vrut să adauge: „Dar...”, căci îi era teamă să nu fi cerut prea mult. Era bucuroasă s-o dea cu cinci, poate chiar cu patru sute.

— Şase sute? spuse el, fără să pară mirat, rotindu-şi din nou privirile spre cameră.

Fata se simţi iarăşi cuprinsă de îndoială.

„Dacă nu se tocmeşte, n-o ia”, gîndi, descurajată.

Totuşi, bărbatul nu părea că are de gînd să plece. Stătea mai departe pe marginea patului, parcă mai la locul lui. Îşi ridică privirile spre fată; la lumina slabă a lămpii, Aniei i se păru că are ochi mari, albaştri, blînzi. Simţi dintr-odată nevoia să vorbească mult, să-l încînte, cum ştia că fac celelalte fete care închiriază camere. Curajul i-l dădea chiar privirile lui, din ce în ce mai prieteneşti şi mai promiţătoare.

— Dacă rămîneţi, are să vă placă la noi, vorbi repede.

Dar se opri brusc, dîndu-şi seama că spusese ceva de care singură se îndoia. Ar fi trebuit să înceapă altfel, cu vorbe frumoase dar fără minciuni.

— Dacă rămîneţi, reluă mai puţin hotărîtă, mama are să vă facă dimineaţa cafea. Puteţi să vă folosiţi de bucătărie; e alături. Sîmbăta dacă vreţi, vă încălzim apă în cazan şi puteţi să vă spălaţi bine; avem o baie de zinc, da, destul de mare, cred că o să încăpeţi în ea.

Se opri din nou încurcată. Acuma, cum îl vedea pe pat, nu-şi dădea seama cît e de mare; dar îşi amintea că fusese uimită de statura lui înaltă, cînd intrase pe uşă.

„Degeaba, n-are să aibă loc în baie!” se gîndi, lăsîndu-şi stînjenită privirile spre podea.

Ştia bine că ea însăşi abia încăpea, destul de greu, strîngîndu-şi genunchii la gură. Ar fi trebuit totuşi să spună, că pe toată strada nimeni nu avea baie, măcar una proastă ca a lor.

— Da, o să vă puteţi spăla, reluă cu un curaj legitim. Pe aici nu prea sînt băi. Vecinii se scaldă vara în liman, dar iarna...

Socoti că nu face rău vorbind despre străini; doar nu spunea o minciună. Nu era oare adevărat că Lalea, fata de peste drum, se spăla numai o dată pe lună, în lighean, iar dacă în seara hotărîtă îi veneau musafiri, sau era la bal amîna pentru luna următoare? Şi Lalea era dintre fetele curate, care stătea de vorbă cu colonelul, cu maiorul de la cercul de recrutare şi cu alţi ofiţeri superiori. Altele duhneau de sudoare de la zece paşi. Olga, armeanca din capul străzii, care se credea cea mai frumoasă fată din oraş, dormea toată iarna îmbrăcată şi nu lepăda rufele decît la două-trei săptămîni odată. Sau Valia, despre care toţi vecinii aflaseră că nici măcar pe ochi nu se spală dimineaţa. Parcă Ania nu ştia ce înseamnă să te speli în miezul iernii, pe ger, în odaia rece, cu apă îngheţată, de la cişmea?

Amintindu-şi de iarna care se apropia, simţi cum i se strînge inima. Oftă.

— Foc, spuse, facem împreună; jumătate noi, jumătate dumneavoastră. Cu două căruţe de stuf, treceţi peste iarnă.

Minţea, căci două căruţe de stuf abia dacă ar ţinut o lună; dar nu avea curaj să spună adevărul, că stuful se duce iute şi costă trei sute de lei căruţa.

— Avem sobă bună, adăugă, cu vocea mai înceată, ca şi cînd şi-ar fi vorbit ei însăşi pentru a-şi face curaj. Nu trebuie să aveţi nici o grijă; uşa e pe sală şi focul îl aprinde mama, în fiecare zi. O să fiţi mulţumit.

— Lumina nu arde? întrebă deodată străinul ridicîndu-şi privirea spre abajurul de hîrtie colorată, din tavan, sub care se zărea becul înnegrit.

Ania se înroşi: curentul era tăiat de un an de zile, pentru că datoria la uzină se făcuse prea mare. Mai toate gospodăriile vecinilor erau la fel de datoare şi li se tăiau firele. Acuma motoarele de lumină mergeau numai pentru casele bogate şi pentru unele prăvălii, mai mari, din centru. Cîteodată, cînd stăpînul uzinei făcea parastas pentru nevastă, dădea drumul la

curent pentru tot oraşul, ca să se bucure calicii de sufletul răposatei. Dar ţinea numai o zi, sau două şi oamenii învăţaţi cu lămpile de gaz, nici nu se gîndeau să învîrtească întrerupătoarele.

Fetei îi fu ruşine să spună adevărat

— Este ceva stricat la ceasul de sală. Dar mîine o să chemăm să repare.

Făcuse socoteala că din banii luaţi pe chirie să plătească cele trei sute de lei datorate la uzină.

— Eu n-aş avea prea mare nevoie de lumină, că nu citesc seara, continuă străinul parcă să se scuze. Dar am un aparat de radio...

Ania simţi urcîndu-i-se în coşul pieptului o undă fierbinte.

— Aveţi radio? întrebă repede, împleticind cuvintele. O, ce bine îmi pare! O să-l puneţi în fiecare seară? Nouă ne place foarte mult să ascultăm. Are să fie frumos.

Apoi brusc înflăcărarea i se topi şi tăcu, încurcată. Vorbise ca şi cînd omul ar fi fost hotărît să rămînă. De unde putea să ştie ce are să se întîmple cu el? Ar fi trebuit să-l întrebe, însă îi lipsea curajul. Aşteptă cîteva clipe, nedecisă. Pe urmă îl văzu scotocind într-un buzunar unde sunau bani de metal.

— Da, am să rămîn aici, spuse el, simplu. Uite banii pentru chirie. Cred că mîine am să mă pot muta, nu? În seara asta rămîn la hotel.

Ania îl privea cu ochii rătăciţi; nu-i venea să creadă că are un chiriaş adevărat, care îi pune în palmă şase monede albe, rotunde şi frumoase ca nişte medalii: un chiriaş care nu glumea, care era cu adevărat hotărît să rămînă. Abia acum o cuprinse ruşinea pentru cele întîmplate la început. Ar fi trebuit să fi fost altfel: mai tîrziu şi mai frumos. Căci nu avea de a face cu un străin oarecare, ci cu un chiriaş cinstit şi serios.

Strînse tare monedele în pumn; prezenţa lor reală, zimţuită, îi aduse în suflet o pornire de recunoştinţă. Se apropie de el cu ochii umeziţi, înduioşată.

— Am să-mi dau toată silinţa să vă placă la noi, spuse cu teama că nu va găsi nici cuvintele, nici glasul care să-l mulţumească.

Apoi încercă în alt fel, un ton mai apropiat, tutuindu-l stîngaci:

— N-are să te supere nimeni aici, să ştii, la noi e foarte multă linişte.

Bărbatul părea însă că nu ascultă. Apropierea fetei îi transmise alt gînd. O apucă înfrigurat de mînă şi-o trase spre pat.

Ania nu se gîndea să se mai împotrivească, dar îi părea rău că faptele aveau să se petreacă la fel ca prima oară; îi părea rău că acelea nu erau încă uitate, pentru a începe de la capăt, cu alte gesturi şi cu alte cuvinte. Din obişnuinţă scăpă încă o dată printre dinţi, miorlăind, protestul naiv de la început:

— Nu ţi-e milă de o biată fetiţă nevinovată?

Apoi roşindu-se, nu de tonul nepotrivit al cuvintelor, căci ei i se păreau la locul lor, ci de faptul că trebuise să mai opună o rezistenţă cît de mică noului chiriaş, simţi dintr-odată nevoia să ofere mai mult decît o dorea el. Se gîndi la gesturi deşuchiate, pe care nu îndrăznise niciodată să le facă. Îi veniră în minte cuvinte de ruşine care altădată ar fi îngrozit-o şi le pronunţă mecanic în urechea bărbatului.

— Vreau să-ţi placă mult! gîfîi apoi. Vreau să-ţi plac mai mult decît orice altă fată.

Şi avea o pornire sinceră în suflet, care făcea ca vorbele să nu i se pară false. Era însă numai recunoştinţa pentru străinul care se oprise, nesperat, în odaia urîtă, rece, cu pereţii strîmbi. Căci altfel, era străină de ceea ce se întîmpla, de încordarea bărbatului, de munca lui năvalnică. Gîndul ei întreg şi adevărat era la cele şase monede albe pe care, puţin mai înainte, în clipa îmbrăţişării, le lăsase să alunece lîngă pat; era bucuria de a le şti acolo, lucind argintiu pe covor şi era teama de a nu fi rătăcit vreuna în crăpăturile podelei.

1939

BOMBARDAMENTUL

La poarta şcolii flutura un steag mare, alb cu cruce roşie. Copiii se opriră nedumeriţi în faţa şirului lung de autocamioane cu coviltire cenuşii, care, nemaiîncăpînd în curte se înşirau pe stradă, pînă după colţ. Apăruseră pe neaşteptate în prima dimineaţă de toamnă, parcă dinadins în ziua cînd ar fi trebuit să înceapă şcoala.

Printre zăbrelele gardului, copiii văzură in curte oameni în halate albe purtînd tărgi. Nu era greu de bănuit ce se întîmplă acolo, însă ei nu îndrăzniră să plece fără o vorbă de la cineva. Şi cum nimeni dinăuntru nu-i băga în seamă, rămaseră multă vreme la poartă, privind cum se transportau răniţi. Abia tîrziu, un zvon pornit de la director, că şcoala nu se mai deschide, îi făcu să se risipească. Dar plecînd, mai întoarseră din mers capul, neîncrezători, cu un fel de nelinişte, temîndu-se parcă să nu-i cheme înapoi. Numai la colţul străzii, cînd gardul cărămiziu dispăru, răsuflară uşuraţi şi abia atunci bucuria îi cuprinse cu adevărat.

Duşumelile sălilor întunecoase şi reci ale şcolii de care fugeau, erau năclăite de sînge; în lungul coridoarelor răzbăteau vaietele unor dureri noi, mature; dar copiii ignorau suferinţa trupurilor sfîrtecate, de aceea steagul cu cruce roşie, de la poartă, nu avea pentru ei semnificaţia adevărată. ci una sărbătorească. Aşa că se îndreptară gălăgioşi spre maidanele de la barieră, pentru a regăsi în bălării toate jocurile şi frumuseţile vacanţei. Alţii merseră mai departe, la fabrică. Antone, mecanicul de la rafinărie, plecase de mult şi acum nimeni nu-i mai împiedica pe copii să se joace în curtea lui plină de maşini, cu cazane şi cu atîtea lucruri miraculoase. Nevasta mecanicului, Emma, o poloneză blajină, cu părul galben şi cu ochii albicioşi, iubea copiii şi-i lăsa să se joace. Avea şi ea doi băieţi, cam palizi şi cam speriaţi, pe care era bucuroasă să-i vadă amestecîndu-se între micile haimanale din oraş. Înainte, cînd mecanicul venea

din fabrică, o rupeau la fugă, peste gard, curtea se golea într-o clipă şi cei doi micuţi rămîneau părăsiţi, tremurînd, în vîrful grămezii de fiare vechi din spatele casei.

Nu era om rău mecanicul, dar chipul lui înnegrit de funingine, mereu încruntat, îl făcuse să fie temut pe nedrept, chiar de copiii mai mari. Niciunul nu avea curajul să-l înfrunte cînd îl vedeau venind încetişor spre casă, de aceea, oricîte minuni ar fi ascuns curtea cu maşini şi cu fiare vechi, stăteau acolo tot cu frica în sîn, şi puşi pe fugă.

Pe la mijlocul verii, aflară însă că mecanicul o să plece, aşa cum multă lume pleca din oraş, dar nu le veni a crede pînă nu-l văzură îndreptîndu-se spre gară; blînda Emma şi cei doi micuţi îl conduceau, ţinîndu-se de pulpanele hainei lui milităreşti.

Era o zi frumoasă, plină de soare şi de soldaţi. Războiul începea, ca întotdeauna, cu cîntece şi cu flori. Răniţii începură să curgă abia mai tîrziu; atunci cîntecele încetară. Iar cînd şcolile fură transformate în spitale, copiii se bucurară de vacanţa nouă, tot aşa cum se bucuraseră de plecarea mecanicului Antone.

Într-o noapte, oraşul trecu din somn, în spaimă. Clopotele bisericilor sunară, ca pentru o sărbătoare lugubră. Din întunericul văzduhului cădea peste acoperişuri, ameninţător, un ciudat sforăit metalic. Deodată, de jos ţîşniră şuviţe de lumină şi brăzdară neliniştite cerul. Apoi se auziră bubuituri asurzitoare, spre gară, spre uzină, spre rafinărie. Huruitul înfricoşător se scurse pe cerul negru, pe deasupra oraşului.

Cînd reflectoarele reuşiră să-l prindă în fascicolul lor orbitor, zepelinul era departe, mic, albicios, ca o molie argintie, ca un bicisnic parazit al cerului.

A doua zi, la ferestre se lipi hîrtie albastră şi oamenii aşteptară venirea nopţii, cu inimile strînse. Emma îşi luă copiii de mînă şi-i duse la biserică, să-i închine la icoane, ca să le treacă spaima. O bombă căzuse pe drumul de lîngă fabrică, şi o schijă sărise pînă în spatele casei, în grămada de fierăraie. Era o

bucată de oţel lucios, colţuroasă şi înfiorătoare. Andrei, băiatul cel mai mare al mecanicului, cuprins de o îndrăzneală neaşteptată ascunse schija în sîn, le-o arătă copiilor, la joacă şi le povesti grozăvia bombardamentului de peste noapte. Nimeni nu se îndoia că Andrei spunea adevărul, se ştia doar, în tot oraşul, că zepelinul aruncase bombe la rafinărie. Şi apoi, bucata aceea de metal ucigător era o dovadă atît de impresionantă. încît chiar copiii cei mai trufaşi îl priviră pe Andrei ca pe eroul cartierului.

După cîteva zile, zepelinul zbură pe deasupra oraşului în plină amiază, aruncă iarăşi bombe la gară şi la uzină. O femeie căzu ucisă, iar unui copil ii fură retezate picioarele. Peste două zile copilul muri la spital şi atunci maică-sa veni pe locul unde căzuse bomba, gîndind că va găsi acolo picioarele retezate, să le îngroape. Cînd fapta se află în oraş, celelalte mame se cutremurară, iar bărbaţii plecară fruntea, pe gînduri.

Pe urmă începură să vină aeroplane. Se spunea că zepelinul a fost lovit de obuze, la Bucureşti şi că încercînd să scape înspre Giurgiu, a căzut în Dunăre.

Aeroplanele veneau uneori cîte unul, alteori două, trei şi chiar mai multe şi aruncau bombe cam în aceleaşi locuri. Oamenii ştiau acum să fugă şi rar se întîmpla să mai lovească pe vreunul. Dar într-o zi bombardară tîrgul de vite, în marginea oraşului, unde nimeni nu se aştepta. Oamenii mai avură timp să fugă şi nu fură ucişi prea mulţi; vitele însă, priponite în ţarcuri ori înjugate la căruţe, fură jalnic strivite de bombele care cădeau în plin.

Erau trei aeroplane mari, greoaie. Şi cînd să plece, tunurile, care trăgeau întruna, doborîră unul din ele. S-a văzut o aripă fărîmiţîndu-se, apoi aeroplanul începu a se roti, din ce în ce mai iute şi deodată, aşezîndu-se cu botul în jos, porni ca un bolovan spre pămînt. Tunarii care s-au dus acolo în grabă au găsit sub sfărîmături cinci trupuri zdrobite. Numai unul din aviatori mai răsufla şi pe acela, miloşi, l-au dus cu targa la spital.

Cînd faptele s-au aflat în oraş, lumea s-a adunat în piaţă. bucurîndu-se, socotind că de acum înainte n-o să le mai dea mîna aeroplanelor să vină ca la ele acasă. Iar unii strigau că nu-i drept să fie îngrijit neamţul la spital, ci să fie spînzurat în faţa primăriei.

Cam atunci se întîmplă ca băieţii să găsească între fiarele din curtea mecanicului, o puşcă veche, ruginită. Împinşi de acelaşi spirit răzbunător care stăpînea oraşul, hotărîră să se folosească de ea pentru a împuşca un neamţ. Nu puteau, fireşte, să se gîndească la acela din spital, deşi de acolo le venea îndîrjirea. Dar un neamţ trebuia găsit neapărat, în altă parte. Şi nu le fu greu să îl aleagă pe băiatul cel mic al mecanicului, fiindcă îl chema Peter. Andrei nu se împotrivi, ştia că nu este vorba decît de un joc; pentru a se învoi atît de uşor, mai ajutase însă şi un pic de ciudă pe care o nutrea mezinului.

Fără să fi fost o mamă rea, blînda Emma îl iubea parcă mai mult pe cel mic. Peter purta numele bunicului, tatăl ei, şi-i amintea astfel de familia părăsită şi de patrie, pe care nu le putea uita uşor. Îi amintea nu numai de bătrînul cu mustăţi mari, albe, cu părul cărunt lins pe tîmple şi adus lung la ceafă. Îi amintea satul de mineri silezieni, de unde o luase Antone; îi amintea surorile albe şi triste şi strigătele păstorilor care îşi adunau turmele cînd coborau din munţi; îi amintea fraţii blonzi şi tăcuţi şi bocetele mamei cînd fraţii piereau unul cîte unul, în galerii surpate.

Emma căuta cu toată puterea inimii să-şi împartă dragostea deopotrivă, între amîndoi copiii, însă niciodată ccl mare nu se apropia de dînsa cît micuţul Peter. Andrei era la fel de palid ca mezinul, dar în înfăţişare avea ceva din încruntarea tatălui său. Anii îi înăspreau privirea şi Emma îl vedea astfel depărtîndu-se de dînsa din ce în ce mai mult.

Lui Andrei nu-i fu greu să-şi ademenească fratele în fundul grădinii. Dar de acolo înainte, lucrurile s-au cam încurcat.

Judecata a mers încîlcit. Gîgu, băiatul limonagiului, care făcea pe procurorul, nu ştia bine ce trebuie să spună. Văzuse un astfel de proces într-un film de spionaj, dar faptele nu se potriveau întocmai; şi-apoi cum să ţii minte atîtea, să le spui pe nerăsuflate? Unul dintre copii, nemulţumit, strigă furios ca acuzatul să fie împuşcat. Peter începu să plîngă şi atunci Gîgu, făcîndu-i-se milă, nu mai vru să se joace. În locul lui a trebuit să treacă Andrei; el reuşi să povestească o mulţime de fapte monstruoase pe care i le atribui, fără milă, acuzatului. Peter asculta speriat; era prea mic pentru a înţelege bine ce spunea Andrei, dar înfăţişarea lui răzbunătoare îl făcu să izbucnească din nou în plîns şi numai cu greu putu fi sfîrşită judecata. Acuzatul fu condamnat la moarte pentru că aruncase bombe asupra oraşului.

— Bine! bîigui Peter. Acuma vreau acasă!

Însă cazna nu se terminase; urma execuţia.

Deşi s-ar fi cuvenit ca vinovatul să-şi sape singur groapa, trebuiră să renunţe. Lasă că nu găsiseră nici lopată, nici cazma, dar băiatul bîzîia aşa de rău, încît nu se mai înţelegea nimeni cu el. Cum nu voia cu nici un chip să stea locului, hotărîră să-l lege de un copac. În timp ce Andrei se duse să caute frînghie, Nică Desculţu, care era băiat de dulgher înjghebă din două capete de scîndură o cruce; văzînd-o, copiii se fîstîciră.

Peter fu legat de un salcîm în fundul grădinii, apoi se aşezară în faţa lui, la zece paşi. La mijloc îl puseră pe Laţcu, un găligan, de trei ori repetent în clasa a patra, crescut atît de înalt că nu mai avea loc în bancă şi putea să-l privească pe domnul în creştet. Dintre toţi, el singur avea atîta putere ca să ridice puşca la ochi.

Cînd socoti că execuţia poate începe, Gîgu, acum din nou pornit împotriva neamţului, făcu un pas în lături şi, întocmai ca la cinematograf, cu o voce care tuturor copiilor li se păru înfiorătoare, comandă:

— Laa, ochi!

Dar cînd Laţcu ridică puşca, Peter începu să se zbată şi să plîngă atît de sfîşietor, încît toţi se priviră încurcaţi.

— Nu vreau să mor! Nu vreau să mor! Mamă! Scapă-mă mamă! se văita copilul.

S-ar fi putut să audă cineva.

— Tacă-ţi gura, prostule! îl mustră aspru frate-su.

— Nu vreau să mor! Duceţi-mă la mama! La mama! continua să urle Peter, înecat de plîns.

— Dacă nu taci, te pleznesc! îl ameninţă Andrei, apropiindu-se furios de el.

Dar nici această ameninţare nu folosi: Peter plîngea zbuciumat.

— Să-l lăsăm, spuse Laţcu, coborînd înduioşat puşca.

— Am să te împuşc pe tine în locul lui! strigă Gîgu.

Laţcu rînji prosteşte, din colţul gurii mari şi intimidat, tăcu.

— O să-l legăm la ochi, hotărî Gîgu. Poate aşa are să tacă.

— Bine! încuviinţă Andrei, scoţînd batista din buzunar. Să-l legăm!

Peter continua să plîngă nesecat: lacrimile i se scurgeau gîrlă, pe gulerul hăinuţei.

— Nu te mai jeli, că nu te împuşcă nimeni! căută să-l liniştească Andrei. Doar o să te legăm la ochi. Ne jucăm de-a baba-oarba.

În clipa aceea, un şuier ascuţit plezni cerul: sirena fabricii icnise într-un semnal speriat. Îndată, dinspre oraş, se auziră clopotele bătînd.

Copiii înlemniră.

Seninul cerului de toamnă se crispase deodată. Dinspre miazăzi se auzea huruitul îndepărtat al motoarelor.

— Aeroplanele! strigară toţi în aceeaşi clipă.

Aeroplanele veneau să bombardeze fabrica. Bombele aveau să cadă aici, aproape, la cîţiva paşi, în spatele gardului sau poate chiar dincoace de el. Spaima plezni deodată în sufletele tuturor, făcîndu-i să se năpustească spre portiţa grădinii. Săriră în goană şanţul, se prăvăliră în praful şoselei, spre podul

betonat al căii ferate. Aeroplanele se apropiau, huruitul lor păreau al unor mori zburătoare măcinînd schelete, că era plin văzduhul de ele.

— Aeroplanele! strigau copiii, zăpăciţi, rostogolindu-se din şanţul şoselei spre podeţ.

Unul îşi sfîşiase pulpa într-un cui, la gard; altul îşi julise obrazul alunecînd în grămada de pietriş de pe marginea şoselei. Laţcu se împiedică în puşca pe care o tîra prosteşte după el şi căzu între şinele căii ferate.

— Aeroplanele! Aeroplanele! Ce faci? strigară copiii ajunşi sub podeţ, văzînd că Andrei se oprise, galben, în mijlocul drumului.

O bubuitură asurzitoare le acoperi vocile speriate. Apoi se auzi încă o bubuitură, două, trei, mai multe, una după alta; bombardau gara de sud. Între explozii, zgomotul motoarelor se auzea tot mai puternic.

Andrei înţepenise în mijlocul şoselei. Era palid şi tot corpul îi tremura. Copiii îl văzură pornind înapoi, spre grădină, într-o goană înnebunită.

— Unde te duci? îi strigară. Întoarce-te! Aeroplanele vin la fabrică!

Dar Andrei nu lua seama la strigătele lor. Făcea din fugă semne disperate.

— Peter! strigă deodată Gîgu, dezmeticindu-se.

Toţi copiii îngălbeniră.

Peter se smucise atît încît sforile îi intraseră în carne şi îl ardeau ca un fier roşu; acum nu mai putea face nici o mişcare. Privi îndobitocit la Andrei care se repezise pe portiţa grădinii. Printre lacrimile îngheţate îl vedea apropiindu-se, crescînd repede. Atunci i se păru că fratele său înfăţişa ceva neînchipuit de mare, de puternic şi de bun. Era poate ceea ce oamenii numeau Dumnezeu.

Dar deodată, Andrei se opri. Peter îl văzu cum încerca să facă un pas înainte, apoi unul înapoi. După aceea, privi înspăimîntat în sus. Huruitul părea că s-a oprit deasupra, în creştet, greu cît

tot pămîntul. Atît de bine se vedea că aeroplanele erau exact deasupra, încît judecata se topea şi creierul rămînea gol.

Peter îl văzu pe Andrei zbătîndu-se să sfîrşească mişcarea, înainte sau înapoi, se clătina ca un om beat, dînd din mîini în neştire.

Apoi, ceea ce urmă fu scurt şi mai simplu decît orice aşteptare. Peter nu văzu decît o erupţie neagră, aproape de locul unde era Andrei: o ţîşnitură conică, spre cer. Un trăsnet îi repezi cu capul înapoi, de trunchiul copacului. Orbit, nu mai văzu nimic. Un val de aer cu ţărînă fărîmiţată îi plesni faţa, iar trunchiul copacului pîrîi deasupra creştetului. Cîteva aşchii se desprinseră şi-i căzură de aproape, fără putere, în cap. Apoi la fel de brusc cum venise explozia, se făcu linişte.

Peter credea că murise. Niciodată nu-şi închipuise că era aşa de uşor, nu simţea nici o durere, nici măcar usturimea legăturilor intrate în carne, şi era mîndru că izbutise să moară fără să plîngă. Numai pentru maică-sa îl încercă în treacăt puţină milă.

O clipă mai tîrziu auzi ţipete peste drum; cîţiva oameni alergau înspăimîntaţi. Atunci deschise ochii fără voie şi, uimit, se găsi în acelaşi loc unde firul gîndurilor şi viaţa se rupseseră. Cineva alerga dinspre casă, altcineva dinspre calea ferată. I se păru că recunoaşte figuri şi glasuri şi atunci înţelese că firul rupt al vieţii încearcă să se înoade la loc. Vedea oameni alergînd besmetici, făcînd gesturi de spaimă. Pe cine căutau în grădină? Vroiau să-l pedepsească? Făcuse o faptă rea?

Ochii i se rotiră nedumeriţi în orbite şi deodată înţepeniră într-un punct, dilataţi pînă dincolo de groază. În faţa lui, la cîţiva paşi, explozia aruncase o frîntură din trupul ciopîrţit al lui Andrei: o bucată de braţ, însîngerată. Iar alături, capul rămas întreg, păstrase expresia de teamă şi de nehotărîre din ultimul moment. Peter văzu ochii privindu-l fix, din iarbă. Peter vru să ţipe, dar nu putu să scoată decît un sunet sec, pe care nu-l auzi nimeni.

Apoi frigurile îl cuprinseră dintr-odată, din toate părţile corpului, hîţînîndu-l în legăturile care îi tăiau carnea. Nu mai simţea însă usturimea pielii chinuite: ar fi vrut doar să poată vorbi, să-i cheme, să le arate.

Oamenii se apropiau în fugă: lucrători de la fabrică, agentul cu cruce roşie, o targă. Făceau toţi aceleaşi gesturi pline de groază şi de desnădejde. Iar Peter încerca să le vorbească din ochi, să le arate mădularele risipite în iarbă, pe care ei nu le vedeau...

1934
1939

FOEHN

Vîntul acesta cald venit pe neaşteptate mi-a amintit că trebuie să plec şi m-a întristat.

Ca să înţelegi de ce, am să-ţi spun cum a fost:

Dormisem pînă la două după amiaza. Cînd m-am trezit, vecinul meu cînta cu o voce atît de puternică, încît pereţii subţiri ai camerei de hotel, vibrau. Am zîmbit. Mă simţeam mulţumit, deşi cîntecul vecinului era foarte sîcîitor. Închipuie-ţi o canţonetă italiană, o melodie dulceagă şi tristă, cîntată cu atîta patimă încît am bănuit că sîntem înaintea prînzului; altfel nu pot înţelege cum se poate ca un om care a stat la masă şi e sătul, să cînte la ora două, cu stomacul plin „O sole mio!”.

Am sunat, continuînd să zîmbesc.

Tu îl şti pe Jak; l-am trimis doar de atîtea ori la vila voastră ca să te întrebe dacă mergi la ski. Este o fiinţă închisă, despre care niciodată nu ştii ce să crezi. Pe figura lui lipsită de expresie nu-i chip să citeşti vreun gînd. E drept că un servitor atît de credincios, atît de destoinic, atît de tăcut, nu se poate găsi pe toate drumurile. Dar şi tăcerea lui te scoate uneori din sărite. Jak nu se poate decide să-ţi dea un sfat, nu poate să contribuie la alegerea unei anumite cravate pentru un anumit rînd de haine, să emită şi el o părere, fie chiar proastă. Dacă îl întreb: Jak, e frig afară?, se duce la fereastră să vadă termometrul.

— Minus patru grade, domnule.

— Asta înseamnă că e frig, Jak?

— Cum credeţi dumneavoastră.

Fireşte, am toată încrederea în ştiinţă şi instrumente. Dar se întîmplă ca termometrul să arate minus patru grade şi să fie totuşi cald; poate mercurul nu are aceeaşi sensibilitate ca noi. Sau poate... Jak însă, nu admite aşa ceva. Îl întreb:

— Ci spune omule, e cald sau frig?

Mă priveşte cu ochi miraţi.

— Minus patru grade, domnule.

Astăzi cînd a intrat, zîmbeam. Zîmbeam aşa, fără să ştiu de ce. Cui nu i s-a întîmplat una ca asta? Lui Jak, desigur.

Eu, să fiu servitor şi să-mi văd stăpînul vesel, fără să devin linguşitor, mi-aş descreţi fruntea. Altfel este supărător, Miki, tu să rîzi, la urma urmei chiar fără motiv şi altul să stea nemişcat lîngă uşă, privindu-te cu ochii amorţiţi.

M-am uitat chiorîş.

— Ce-i Jak?

— Nu m-aţi sunat?

— Ba da. Şi-acum, ce vrei?

— Credeam că m-aţi sunat...

Zîmbeam mai departe. Îmi place să-l necăjesc uneori punîndu-i întrebări nelogice. Să-l necăjesc e un fel de a spune, căci nu cred să existe un om care să-l poată necăji pe Jak.

— Cît e ora? am întrebat după cîteva clipe.

— Două şi şase minute, domnule.

Cînd cineva îţi răspunde cu atîta precizie, fără ca mai înainte să-şi fi consultat ceasornicul, nu poate inspira o încredere prea mare.

— De unde ai scos-o, Jak?

— M-am uitat la ceas înainte de a intra. Ştiam că o să mă întrebaţi.

Am rămas oarecum încurcat de un răspuns atît de prompt, dar după cîteva clipe mi-am revenit Parcă nu ştiu de atîta timp că Jak nu ia nici un lucru în glumă! Două şi şase minute? Foarte bine, băiete!

Înainte de o mă scula din pat îmi place să mă întind pînă îmi trosnesc încheieturile; e slăbiciunea mea cea mai nevinovată. Dar treaba asta, de faţă cu Jak, nu are nici un haz. Tocmai îmi proptisem călcîiele în saltea şi îmi arcuisem coloana vertebrală întinzînd braţele în sus, peste pernă, cînd mi-am dat seama că mă urmăreşte. În timpul mişcării am obiceiul, poate îmi amintesc de alintările din copilărie, să scot din gît un fel de

scheunat, cum fac cîinii cînd îi mîngîi sub maxilare. Jak mă privea.

Adevărat, fără nici un fel de intenţie, fără să trădeze ceva, o aprobare sau o dezaprobare. Dar oricum, privirea lui nu este comodă. Am rămas în mijlocul exerciţiului, nesatisfăcut şi încurcat; nu mai aveam chef să zîmbesc.

— Ce-i Jak? l-am întrebat, stînjenit.

— Nimic, domnule.

Un răstimp am aşteptat fără să ştiu ce trebuie să fac. Miki, nici nu ştii ce penibil este să te întinzi dimineaţa în pat, de faţă cu un servitor ca Jak, iar pe deasupra să mai fie şi vocea de alături, care să cînte din toate puterile *„O sole mio!”*

— Cum e afară?

— Barometrul arată vreme frumoasă, domnule.

Într-adevăr soarele pătrundea vesel pe fereastră; fereastra mea primeşte aproape toată ziua lumina soarelui.

— Atunci, Jak, să-mi pregăteşti skiurile.

— Foarte bine, domnule.

— Adică, nu. Mai întîi să te duci la Miki şi să o întrebi la ce oră va ieşi astăzi.

— Imediat, domnule.

Cînd să ajungă la uşă, m-am răzgîndit.

— Stai, Jak. Tot skiurile întîi.

— Cum vreţi dumneavoastră.

Supunerea lui mă scotea de multe ori din fire; dar mai ales acum, cînd eu însumi nu eram hotărît ce trebuie făcut în primul rînd.

— Jak, tu cum crezi că e mai bine?

— Cum porunciţi dumneavoastră.

— Dar tu, ce spui?

— Ce spuneţi dumneavoastră.

— Jak, l-am rugat, gîndeşte-te şi tu puţin. Scoate şi tu ceva din capul tău, că doar nu-i suporţi zadarnic greutatea pe umeri.

S-a străduit un timp să gîndească. Se cunoştea prin aceea că îşi plecase privirile în podea şi urmărea desenul regulat al parchetului. Rar îşi lua Jak privirile din ochii mei.

— Ei, Jak?

— Domnule, eu cred...

L-am încurajat:

— Spune, Jak!

— Eu cred, că...în amîndouă felurile e bine.

— Jak, nu te supăra, dar, dar...

— Aveţi dreptate, domnule.

— Atunci, poţi să te duci.

— Cum porunciţi.

— Stai, n-am hotărît nimic. Ce ai să faci acum?

— Eu nu ştiu, dacă nu îmi porunciţi dumneavoastră.

— Şi dacă nici eu nu ştiu?

Jak tace. Tac şi eu. Numai vecinul cîntă melancolic mai departe. Oare ce l-o fi durînd?

★

Geografie în şcoală nu prea am învăţat. Nu-mi plăceau nici hărţile, nici profesorul. Şi nici metoda aceea de a înlocui realitatea cu o bucată de hîrtie colorată. Nu te poţi duce în India, iei atlasul şi spui: „Aici e Calcuta, aici e Bombay, şi Gangele, pe aici se plimbă brahmanii...” Iar profesorul care pretinde că le-a văzut pe toate îţi dă explicaţii complementare.

Hotărît, nu mi-a plăcut geografia. De aceea, despre existenta foehnului nu am ştiut: n-am întîrziat niciodată aşa de mult pe aici. Venea într-una după ce plecam, atunci cînd eu îmi încercam rachetele cu Lady Blue, în parcul lui Abdul Ahmed, la Heliopolis.

De aceea, cînd am coborît scările, nu bănuiam nimic.

Zgîriind ca întotdeauna treptele de marmoră cu fiarele bocancilor de ski, mi-am adus din nou aminte de necazul pe care i-l fac portarului. Cred că placardele de pe pereţi sînt puse

anume pentru mine: „Rog călcaţi pe covor”. E un covor roşu, foarte frumos, pe care mi-e milă să-l ating. De aceea, totdeauna calc alături. Fireşte, portarul nu îndrăzneşte să-mi spună nimic, dar se uită la mine chiorîş. Aş vrea să-i explic că nu fac nimic în ciuda lui, însă de fiecare dată cînd ajung jos renunţ, pentru că prin geamurile de la intrare te şi zăresc, aşteptîndu-mă peste drum, la poarta voastră.

Miki, nici nu bănuieşti cît începuseră să-mi placă skiurile, în ultimul timp! Atît de mult, încît o uitasem pe Lady Blue, acea zeiţă albă, cu frumoşii ei ogari care îi ajung pînă în talie şi-o încadrează, purtîndu-i unul racheta, altul plasa cu mingi.

Astăzi nu mă aşteptai. Ce s-a întîmplat, Miki? Jak nu te anunţase? Dumnezeu ştie ce s-a întîmplat! Sau poate de vină era foehnul, vîntul cald care m-a izbit ca o baie de aburi, cînd am ieşit în stradă.

Surprinsă de căldura neaşteptată, zăpada se topea şi curgea în şuvoaie groase, de pe streaşini. Strada era udă şi vîntul bătea perfid. La voi, nici o mişcare, la nici o fereastră. La nici una din ferestrele cu obloane verzi.

Am rămas în uşa hotelului, cu schiurile la spinare, fără să pot înţelege. Jak mă anunţase: „Barometrul arată vreme frumoasă”. Dar pe nici un barometru din lume, nu scrie „Foehn”. Şi-apoi, Jak, ce poate pricepe el din toate acestea?

Ei da, închipuie-ţi, portarului i-a părut rău cînd a aflat că plec. A răsfoit mersul trenurilor emoţionat:

— Diseară la ora zece trece acceleratul pentru Berna. La ora unu sînteţi în capitală. Dacă vă grăbiţi, dis de dimineaţă luaţi expresul de Sud şi seara ajungeţi la Genua. Pentru vapor am să mă interesez la oficiu. Puteţi să aveţi încredere în mine, domnule.

— Ce se va face cu concursul de sărituri de astăzi? l-am întrebat

— Se amînă.

— Crezi că va mai ninge?

— O, nu domnule. Se amînă pentru la anul.

— Bine. Rămîne hotărît: plec astă-seară.

La picioarele scărilor m-am oprit. Simţeam ochii portarului în ceafă şi aveam siguranţa că de data asta mă privea fără nici un fel de ciudă. Oamenii care pleacă inspiră mai totdeauna simpatie; poate chiar milă. Ai observat?

În faţă erau treptele albe şi covorul roşu. Am şovăit. Apoi am pus un pas pe covor. Covorul frumos, de un roşu stins, atît de curat! De pe bocancii mei grei, ca de scafandru, se scurgea, murdară, lapoviţa de afară. Am ezitat din nou şi pasul următor l-am pus alături, pe treapta de marmoră. Aşa, pînă sus am tot ezitat şi-am tot pus: un pas pe covor, unul alături. Jak era în capul scărilor. Mi-a luat grăbit schiurile din spinare, stînjenit că nu a prevăzut să mă aştepte jos.

— Jak, repede bagajul. Diseară plecăm.

— Prea bine, domnule.

Şi n-a mai spus nimic, Miki. Nici o întrebare, nici o privire mirată. Nimic.

Dar la urma urmei, de unde să ştie el, ce-i acela foehn?

Abdul Ahmed, e cu totul alt om decît ţi-ai închipuit. Arab, într-adevăr, dar să nu-l crezi nici primitiv, nici fioros. A studiat ingineria navală la Glasgow, şi-a găsit o nevastă la Stockholm, îşi comandă haine la Londra, iar primăvara străbate Mediterana în lung şi în lat cu un mic iaht alb pe care îl conduce singur.

Vezi tu, Miki, acum nu ştiu dacă trebuie să-mi pară bine, sau rău, că plec. Ieri am primit de la Abdul Ahmed o înduioşătoare sticlă de vin de Cipru şi o carte poştală ilustrată. Mă anunţă că rămîne o săptămînă în Larnaka, apoi porneşte spre Gibraltar. Nu am dat nici o importanţă acestor mesaje, dar ar fi trebuit să văd de ieri că primăvara a sosit.

Acum privesc sticla de vin şi în lichidul roşiatic, tulburat de razele soarelui, citesc înţelepciunea lui Abdul Ahmed şi invitaţia doamnei sale.

Ciudată fiinţă Lady Blue! Nu se îmbracă niciodată decît în rochii albe sau negre. Numai albe şi numai negre. Iar ochii ei sînt albaştrii. O cheamă Elgida. Lady Blue i-am spus eu. Îmi cîntă uneori un cîntec, imposibil de memorat, o melodie neregulată, aproape anarhică, fără nici un ritm, într-un fel de englezească de neînţeles care îşi termină fiecare frază cu acest: *Lady Blue! Lady Blue!* Prima dată cu o sonoritate aspră, ca un fel de ameninţare, a doua oară stins, pierdut... Nu ştiu ce legendă ascunde această melodie, dar felul cum o cîntă Lady Blue mă tulbură pînă în adîncul sufletului. Cînd termină rămîn mult nemişcat, stăpînit parcă de un farmec vrăjitoresc. Tîrziu îngîn:

— Lady Blue!

Ea mă priveşte cu acei minunaţi ochi albaştri care ascund în ei seninul atîtor nopţi înstelate din parcul lui Abdul Ahmed.

Mai şoptesc o dată:

— Lady Blue!

Apoi rămîn ţintuit.

Iar Lady Blue nu spune un cuvînt, nu face o mişcare.

La ferestrele voastre nu se vede nici o mişcare. E imposibil să ghicesc ce se petrece dincolo de obloanele lor verzi. În acest timp Jak răscoleşte dulapul, etajerele, sertarele, îngrămădindu-mi lucrurile în geamantan. Peste o oră am să fiu străin între aceşti pereţi care, goliţi, mă vor izgoni.

Miki, nu ştiu dacă îmi pare rău că plec; am să văd mai tîrziu. Îţi scriu de rămas bun, nu pentru a-mi face o datorie, ci ca să umplu golul din faţă, timpul pînă diseară, cînd trece trenul meu. Uite, să depănăm puţin împreună, acuma de plecare, cele cîteva amintiri albe de zăpadă, din care se desprinde gingăşia chipului tău de copil neastîmpărat şi drag. Şi felul tău de a rîde, cu atîta voioşie, cu atîta seninătate!... E foarte trist ce gîndesc, dar nu cred să mai întîlnesc vreodată un asemenea rîs.

În ziua cînd am auzit prima dată rîsul tău, urcam dinspre cabana aceea unde vin turiştii să bea grog. Urcam plictisit, căci oricît mi-ar plăcea skiurile, nu pot suferi urcuşul. Vezi tu, Miki,

viaţa nu îţi dă nimic gratuit Mai scump sau mai ieftin, însă totdeauna pe un preţ oarecare. Şi mie nu mi-a plăcut să plătesc; am căutat într-una s-o înşel. Uneori am reuşit, alteori nu; de cele mai multe ori nu. De aceea, dacă vreodată voi deveni neurastenic, de vină va fi viaţa pe care nu o înţeleg totdeauna şi care la rîndul ei nu mă înţelege decît uneori, silindu-mă adesea la renunţări. Cum renunţ acum la tine.

Urcam panta, plictisit. Jos la cabană, o întîlnisem pe Marianne, fata aceea băieţoasă care a studiat medicina la Berlin şi pretinde că l-a aprofundat pe Freud într-atît încît să-şi poată asigura o viaţă dirijată impecabil. Cred că se gîndeşte chiar la o neîndoielnică dobîndire a vieţii de apoi. Poate vinovat să fie numai Freud; cînd vorbeşte despre el pare chinuită de diavol, i se umflă ochii, gesticulează dezordonat, gîgîie, tremură şi la urmă nu reuşeşte să spună o neghiobie mai mare decît cele scrise prin cărţi. Înţelegi tu, o fată la treizeci de ani, care n-a cunoscut dragostea (ceea ce spune şi repetă cu mîndrie), să-ţi facă teorii asupra echilibrului sexual! Cînd urci cu schiurile şi cînd urcuşul ţi-e nesuferit...

Sus, la sfîrşitul pantei ţi-am întîlnit rîsul, împletit în fulgii de zăpadă. Acum ningea parcă mai repede. Cerul vîntura arpegii reci de nea, iar pădurea de molizi răsturna în vale spre cabana cu geamurile luminate, ecoul rîsului tău cristalin. Spre cabana unde am băut de atîtea ori grog; rîsul tău, minunînd înserarea şi mînia albă a cerului.

Rîdeai din tot corpul şi agitai braţele în aer în timp ce beţele de ski se balansau ca două pendule besmetice. Mai aveam cîţiva paşi pînă sus cînd, deodată te-am văzut alunecînd la vale spre locul de unde veneam eu. Ai ţipat continuînd să rîzi şi ne-am rostogolit împreună. După ce ne-am oprit ne-am privit miraţi. Cîteva clipe am rămas aşa, cercetîndu-ne unul pe altul. Apoi am vrut să te ridic, dar skiurile erau atît de încurcate încît nu am izbutit. M-am lăsat, la fel ca tine, într-un cot şi am continuat să te privesc. Zăpada îţi pusese în păr diamante, iar vîntul îţi îmbrăcase în purpură obrazul. Eram atît de aproape de tine încît

îţi auzeam respiraţia; o arteră îţi pulsa la gît: deşi se înserase, o vedeam limpede.

Mi s-a părut o veşnicie timpul cît am stat în zăpadă; o veşnicie ciudat de caldă. Îmi amintesc că am vrut să-ţi văd bine ochii, să-i învăţ pe dinafară. Dar în umbra serii ochii tăi aveau o culoare nehotărîtă.

Nu ştiu cum te-ai desprins de lîngă mine. Te-am văzut alunecînd brusc la vale: m-am ridicat şi ţi-am urmărit ocolirile îndemînatice, pînă te-ai oprit jos, în uşa cabanei. În faţa noastră un unchiaş spărgea lemne. Înăuntru se auzea zumzetul glasurilor încălzite. Deasupra acoperişului, din horn, fumul alb se depăna spre cer într-un fir subţire.

Acum se împlinesc patru săptămîni de la seara aceea, cînd am băut grog în cabană. Ne pomenisem, fără să ştim cum, amîndoi înăuntru, la o măsuţă strîmbă, în colţul cel mai întunecat al camerei. Alături stăteau nişte englezi tineri, înalţi şi blonzi, care ne priveau curioşi, atîta cît bunăcuviinţa permite unor englezi să-şi spioneze vecinii. Erau vreo douăzeci de inşi, beau fel de fel de băuturi fierte şi fumau ţigări de foi parfumate exotic.

În colţul nostru fumul ne trecuse peste cap; cînd ne-a adus băutura, aproape nu te mai vedeam. Şi deodată, din umbra aceea, chipul tău a răsărit înveselit. Din primul pahar de grog care ţi-a adus sîngele în obraz, ai răsărit tu, Miki cea de acum. Îţi priveam şiragul strălucitor al dinţilor şi jocul luminilor din ochi; pentru fiecare cuvînt, luau altă culoare. Aveai obrazul neted, sănătos, îmbujorat. Părul blond, căzîndu-ţi greu pe umeri, tremura în valuri la fiecare mişcare a capului. Erai atît de vie, de neastîmpărată, încît ameţeam urmărindu-ţi mişcările. Te învîrteai în toate părţile, mîinile ţi se luptau cu aerul, umerii îţi tremurau de rîs. Şi spuneai, spuneai!... despre bunica ta, ceva răutăcios, cu o pisică pe care i-o pui în fiecare seară sub plapumă; despre Antoaneta, servitoarea care a spart din neghiobie un ghiveci cu flori; despre tatăl tău, un om nesuferit, care te necăjeşte într-una, dar care este atît de bun; şi despre

King, cîinele tău lup, care de două zile nu vroia să mănînce; cum ai constatat că face temperatură, deoarece nu avea botul umed cum trebuie să-l aibă orice cîine, cu atît mai mult King, cel mai grozav dintre toţi cîinii şi toţi lupii pămîntului. Mi-ai spus apoi cît ţi-au devenit de nesuferit rochiile de astă toamnă şi cît eşti de nenorocită, deoarece nu ştii ce alte rochii să-ţi mai faci. După aceea m-ai întrebat dacă îmi plac filmele cu Mickey Mouse. Şi pentru că îmi plăceau, ai bătut din palme, te-ai ridicai în picioare şi ai început să rîzi din tot corpul, lăsîndu-te pe spate şi ridicînd frenetic mîinile în sus, spre tavanul afumat al cabanei.

— Mickey Mouse! Mickey Mouse!

Iar englezii au întors capetele mirate şi au făcut nişte mutre, de mi-a venit să-i aplaud.

Afară ningea cu fulgi albi, mari, leneşi.

Deodată, ţi-ai lăsat bărbia în palme pe scîndura mesei şi m-ai privit stăruitor.

— Spune drept, m-ai rugat, chiar îţi place Mickey Mouse, sau vrei să rîzi de mine?

Am zîmbit luminat de gîndul copilăriei uitate.

— De ce să rîd?

— Nu ştiu, îmi pari prea serios ca să mă pot încrede în tine.

Mă urmăreai şi aşteptai.

— Zău, să nu mă minţi! Într-adevăr îţi plac filmele cu Mickey Mouse?

— Îmi plac. De ce nu mă crezi?

— Pe cuvîntul tău?

Am zîmbit, din nou luminat în suflet.

— Pe cuvîntul meu!

— Ei, atunci putem sta de vorbă, nu-mi mai este frică de tine.

— De ce?

— Pentru că un om căruia îi place Mickey Mouse, nu poate fi decît un om bun.

Apoi te-ai aplecat spre mine.

— Ştii ceva, ai mărturisit, într-o frază pueril dezordonată, cînd sînt mulţi Mickey Mouse la un loc, într-o arenă şi unul dintre ei

stă la mijloc şi spune ceva iar ceilalţi strigă toţi deodată şi ridică mîinile în sus, îmi vine să mor de rîs.

Cînd am plecat, ninsoarea încetase: din ger răsărise luna.

Ne-am luat schiurile la spinare şi am început să urcăm încet, alături. Zăpada scîrţîia sub fiecare pas şi fiecare pas alături de tine, fiecare scîrţîit al zăpezii, încerca să-mi imprime în creier un gînd nou, nehotărît, dar foarte cald; proaspăt ca zăpada care căzuse, la fel de neted, la fel de catifelat, tot atît de alb.

„Mickey Mouse! îmi spuneam, Mickey Mouse! Cînd sînt mulţi Mickey Mouse la un loc...”

Razele lunii ne aşterneau în cale trepte aurite. Gerul răspîndise linişte în văi, pînă departe. Iar pentru completarea basmului, molizii cu ramurile încovoiate de zăpadă se aplecau în trecerea noastră, salutîndu-ne urcuşul.

— Te cheamă Miki?

Te-ai oprit.

— Nu, Magdalena.

— Ai un nume care nu ţi se potriveşte.

— Ştiu, ai răspuns. Acasă îmi spun Magy.

— Eu am să-ţi spun Miki.

Ai rîs:

— De la Mickey Mouse?

Timpul s-a scurs repede, m-am speriat privind ceasornicul.

— Nouă, Miki.

— Nouă? Haida! Acum am păţit-o.

Te-am condus pînă la poarta voastră, la casa cu obloane verzi. Cînd mi-ai întins mîna, ţi-am reţinut-o.

— Ai să mai vii la skiuri, Miki?

— Da, da, vin în fiecare zi. Acum fug, am întîrziat.

— Tatăl tău e aşa de rău?

M-a privit mirată şi nemulţumită.

— Tatăl meu? Nu-i vorba de el! Ţi-am spus doar de King, că are temperatură.

Cerul a mai încercat o ultimă amăgire: a scuturat vijelios în fereastră un nor de zăpadă. Dintr-odată, fereastra s-a făcut albă.

Dar a ţinut numai o clipă; îndată cerul s-a limpezit din nou, cu soarele care coboară spre apus.

Această joacă a lui Dumnezeu m-a făcut să mă gîndesc la tine care ai venit în viaţa mea şi pleci aşa cum a venit şi a plecat norul de zăpadă. Nu-mi pare poate rău de tine, cea de acum, ci de tine, aceea care ai fi putut să fii mîine.

Acum apune soarele. La Heliopolis, Lady Blue pe terasă mîngîie cu degetele ei fermecate coardele harpei. Frunzele palmierilor se înfioară de vînt şi de cîntec. Aici se înserează. Jos, în curtea voastră, brazii bătuţi de vînt ameninţă albastrul cerului şi-mi pare că mă ameninţă pe mine. Nu-i nimic; tot trebuie să plec.

Îţi scriu de plecare pentru a scoate amintirile din suflet şi a ţi le înapoia, una cîte una. Mi-e milă de ele să le tîrăsc după mine într-un loc unde ştiu bine că nimeni nu le-ar lua in seamă şi nimeni nu le-ar îngriji.

Cînd mă va prinde altă ninsoare, în alt oraş şi-n altă iarnă, fulgii de zăpadă care vor cădea la geam vor încerca să-mi spună povestea ta. Şi atunci îmi voi aminti de tine, în orice parte a lumii aş fi, în orice iarnă. Dorul care mă va chema în fiecare an în munţi, va fi legat de tine. Iar la coborîre, în întunericul pe care mi-l va aduce în ochi viteza, te voi revedea întotdeauna, aşa cum te-am văzut în fiecare zi, din seara cînd am băut grog şi am devenit prieteni, cînd King era bolnav, King, care nu s-a mai făcut bine.

A doua zi cînd am coborît, era cu tine la poartă. M-a privit cu ochii obosiţi şi a aşteptat cuminte, să-l mîngîi. L-am iubit pe King aşa, dintr-odată; poate pentru că era al tău, poate pentru că a stat între noi, poate pentru tristeţea lui de animal bolnav şi bătrîn.

Cînd am ajuns la capul pantei şi am pornit la vale, el a rămas sus; ne privea neputincios din urmă.

— King! Uhuu! King! l-am strigat.

A ridicat dintr-odată capul şi a lătrat scurt în vînt, apoi pe neaşteptate s-a rostogolit la vale, ne-a luat-o înainte în salturi, înnebunit de atîta zăpadă şi de atîta libertate.

Jos, ne aştepta istovit. Îşi lăsase botul pe labe şi ne ţinea cuminte calea. Ne-am oprit lîngă el.

— Hai, King, sus!

Şi-a ridicat ochii trist şi a pus piciorul pe ski, rîcîindu-l uşor, scheunînd. Ne-am plecat spre el. Avea ochii înroşiţi şi dureros de vorbitori. În timp ce ne căuta privirile, părul de pe spate i s-a zburlit de cîteva ori; parcă tremura de frig.

King a murit între noi. A mai ridicat o dată capul spre cerul plumburiu. Şi-a ţinut puţin privirile aşa, apoi le-a îndreptat din nou în ochii noştri.

„Vă mulţumesc, spuneau privirile lui, că m-aţi adus să mor aici, în zăpadă, în libertate, cum au murit strămoşii mei!”

Apoi şi-a aplecat capul pe genunchii tăi. Botul înfierbîntat ţi-a căutat mîna sub mînuşă şi şi-a lăsat răsuflarea pe mîna ta.

Aşa a murit King; între noi doi. Ultima privire n-a ştiut către cine s-o îndrepte. Şi-a frecat uşor gîtul de veşmintele noastre, luîndu-şi rămas bun.

Acum, fiindcă plec şi nimeni n-are să-ţi mai vorbească despre el, te rog să nu-l uiţi pe King. Şi dacă vrei, să nu uiţi că a murit între noi doi.

În minciuna cerului, care a încercat mai adineaori să mă amăgească, am înţeles cît de inutil ar fi să mai aştept ceva. Aici a început o viaţă nouă; pe coridor paşii se aud mai vii, uşile se trîntesc cu putere, un forfot a umplut hotelul. La fereastră au zburat cîteva vrăbii; pe figura lui Jak a înflorit, aproape invizibil, un început de zîmbet. Iar vocea de alături nu a contenit toată după amiaza.

În orice altă primăvară uşa mea s-ar fi trîntit de perete la fel cu celelalte uşi, paşii mi-ar fi forfotit pe coridor la fel de febril ca

paşii celorlalţi. În orice primăvară care nu m-ar fi surprins nepregătit.

Aş fi deschis fereastra păsărelelor, vrăbiilor care au zburat la fereastra mea: aş fi cîntat cu vocea vecinului şi aş fi zîmbit zîmbetului invizibil al lui Jak.

Zîmbetul lui Jak e un miracol, mai mare decît apariţia acestui foehn.

— Strîng şi costumul de ski?

Atît de ciudat sună întrebarea lui fără rost!

— Sigur, de ce să nu-l strîngi?

Nu mai încape nici o îndoială: cu Jak se petrece ceva neobişnuit. Ridică din umeri.

— Credeam că, poate...

— Strînge-l, Jak, şi lasă-mă!

S-a înserat.

— Aş vrea să nu vă supăraţi pentru o întrebare neroadă! vorbeşte Jak.

Nu-i răspund.

Peste fereastră s-a lăsat o pînză neagră. E clipa cînd, după apusul soarelui, cerul îşi caută nehotărît îmbrăcămintea sa de noapte, petecită cu stele. Jak îmi aranjează mai bine lampa pe masă.

— Mi s-a părut că are să cadă, îmi explică.

— Bine, Jak, vezi-ţi de treabă.

Se mişcă în cameră de colo pînă colo, cu paşi neauziţi. Deodată, uşa garderobului scîrţîie.

— Am s-o ung, murmură Jak.

Aş vrea să-l întreb:

„Cînd Jak? Şi la ce bun?” dar mă răzgîndesc şi mă opresc o clipă din scris, să-mi odihnesc cugetul.

Aşadar, a venit primăvara. A cîta primăvară?

Îmi pare rău, nu că a venit, ci că nu am aşteptat-o. Acum cînd m-a surprins, mă gîndesc ce trebuie să regret: zăpada care se topeşte sau pe tine?

A venit primăvara. A cîta primăvară? Cîte zăpezi au să mai cadă şi apoi au să se topească?

Tu, Miki, niciodată nu vei mai fi, cu nimic din ce ar fi urmat, cu nimic din toate cele care îmi pare rău că nu s-a putut să fie.

Aici se topeşte zăpada, au zburat păsările la fereastră, hotelul a înnebunit de vuiet. Dincolo rodesc portocalii... Acolo nu ninge niciodată şi nu are ce zăpadă să se topească.

— Ce e şi cu viaţa asta! murmură Jak, ridicîndu-şi cu dosul mîinii părul căzut pe frunte.

Îl privesc surprins.

— Ce e şi cu viaţa asta! repetă, aplecîndu-se peste geamantan.

— Ce s-a întîmplat, Jak? îl întreb.

Tresare.

— Nu s-a întîmplat nimic, domnule.

— Te-am auzit bolborosind.

— Vorbeam cu mine singur.

— Cum ţi-a venit?

Rămîne încurcat. Braţele încearcă o clipă să facă un gest, o explicaţie, apoi cad nedumerite de-a lungul trupului. Pe figură i se lasă o mască rece.

— Vă rog să mă iertaţi pentru nerozia mea!

În aceste cuvinte s-a terminat primăvara lui Jak. La unii oameni ţine toată viaţa. Pentru el au fost doar cîteva clipe! Un zîmbet indescifrabil pe chipul de obicei întunecat, o luminiţă scurtă în ochii amorţiţi, cîţiva paşi uşori în jurul odăii, o lampă aranjată pe masă şi o reflecţie neghioabă:

„Ce mai e şi cu viaţa asta!”

Uşa garderobului scîrţîie iar. Acum Jak se face că n-o aude. A scos costumul de ski şi îl cercetează la lumină să zărească o scamă, o urmă de praf. Dacă primăvara se prelungea încă în sufletul lui, acum ar fi murmurat: „Trebuie să-l punem la naftalină”.

— Jak, dă-mi puţin haina.

Vreau să-i scotocesc buzunarele; cine ştie ce crîmpei de fericire caut în ele. Atîta că, buzunarele sînt goale. Numai la urmă dau peste un cocoloş de hîrtie: două bilete de funicular. Le netezesc şi le aşez alături, pe masă, unul lîngă altul.

Ştii cînd am fost cu funicularul? Ronţăiai bomboane pe platformă şi rîdeai de conductor, pentru că avea mustaţa ciuntită: un vîrf mai lung decît altul. Îmi dădeai cu cotul şi te întorceai să-mi rîzi la ureche.

Ţin haina pe genunchi şi mîngîi cu duioşie stofa groasă. Ce-i asta în definitiv mai mult decît o haină, munca unui croitor?

Jak face ordine în cameră. Mi-a luat de sub ochi biletele verzi de funicular şi le-a aruncat în coşul de hîrtii. N-am avut timp să-l opresc. Şi la urma urmei, de ce să-l opresc? Diseară voi pleca. Funicularul n-are să se oprească niciodată, în nici o iarnă, în nici o vară. Taxatorul o să rupă din carnet o puzderie de bilete verzi, pentru o puzderie de oameni. Şi are să fie mereu pe platformă o fată care să ronţăie bomboane şi să rîdă de mustaţa conductorului.

În coşul de hîrtii, biletele verzi au căzut departe unul de altul; între ele, ilustrata lui Abdul Ahmed. (Larnaka, vedere din port: cîteva bărci adormite, un chei scund, un cargobot plecat pe o coastă, un matelot cu bonetul strîmb şi un petec de mare, neverosimil colorată).

Jak face ordine în cameră. Poate că are dreptate. Inter-laken, Abdul Ahmed, Larnaka!

„Ce-i şi cu viaţa asta” ar spune, dacă primăvara nu i-ar fi îngheţat în suflet.

De ce nu ia şi haina de ski s-o arunce în acelaşi coş? Şi amintirea ta, şi zăpada care se topeşte, şi vîntul cald de la Sud-Est, toate laolaltă? Haina, peste care îmi aplec obrazul să desluşesc un parfum vechi. Parfumul zilei cînd ai plîns pe umărul meu, moartea prietenului nostru, King. Suferinţa filtrată de genele tale s-a scurs pe stofa aspră, cu miros de iarnă, de brazi, de zăpadă. Dar oricît aş căuta acum urmele parfumului acela

ciudat, nu le mai pot găsi, căci lacrimile din care s-a scurs au fost în ochii tăi atunci, ce-a fost astăzi zîmbetul pe faţa lui Jak.

Iată-l, acum aşteaptă să termin, să-i dau haina, să închidă geamantanul.

Miki, mă gîndesc că Jak este un înţelept. Cele două bilete de funicular care încadrează cartea ilustrată a lui Abdul Ahmed ar fi o dovadă. Îi întind haina. O ia liniştit, o netezeşte şi o aşează, atent, în geamantan.

Privesc biletele de funicular. Şi cartea lui Abdul Ahmed. Şi pe Jak, care închide capacul geamantanului. E ultimul geamantan. Haina pe care ai plîns tu se află acolo, înăuntru. Biletele de funicular au rămas singure, lîngă misiva lui Abdul Ahmed.

— Jak!

Îl privesc în ochi, adînc.

— Ce e şi cu viaţa asta, Jak! îi spun .

Dar el nu-şi recunoaşte filozofia. Mă priveşte îndoielnic; poate încearcă să-şi dea scama dacă i-am vorbit lui, sau pereţilor.

— Ce e şi cu viaţa asta, Jak! repet.

Pereţii au rămas goi şi mă izgonesc. Jak îşi frămîntă pumnii.

— Geamantanele sînt gata, răspunde într-un tîrziu, şovăind, muncindu-se să pronunţe cuvintele, răpus de oboseală.

★

Un tunet îndepărtat, aspru, a izbit fereastra. De azi dimineaţă, foehnul se luptă cu fluviul îngheţat, şi-acum a învins: ghiaţa a troznit în fundul văii, iar şuvoaiele eliberate au pornit furioase peste maluri, în timp ce vîntul, învingător, fluieră vesel la fereastră.

Aşadar, primăvara a sosit; nu mai încape nici o îndoială, nu mai e nimic de sperat.

La Heliopolis, Lady Blue îşi pregăteşte rachetele, urmărind în zare triunghiurile cocorilor care au plecat de la ea pentru a veni la tine.

Lady Blue nu rîde niciodată. Plasează mingile şi le primeşte metodic, rece, calculat:

— Play!...Ready!

Sînt singurele cuvinte pe care le pronunţă, pentru că ea nu are nevoie de alte cuvinte; în ochii ei albaştri citeşti toată istoria lumii: sînt mereu clari, luminoşi şi nu cred că există în lume un preţ pentru care vreodată ar putea să mintă. Fiindcă Lady Blue, regina înaltă, albă, tăcută, cu atîta mister în fiinţa ei, roşeşte cu candoarea copilăriei cînd o priveşti în ochi. Pe cînd tu, Miki, în voioşia ta, în rîsul tău nestăpînit, în gesturile tale, în exuberanţa care îţi poartă chiotul peste văi, departe, ascunzi mai mult mister în fiecare clipă, decît misterul întregii vieţi a ei.

Joc primăvara tenis în parcul lui Abdul Ahmed, la Heliopolis, sub un cer curat. Cînd vor sosi cocorii, Miki, să ştii că au pornit de acolo unde mă duc.

Mă duc, nu pentru că mă aşteptă Lady Blue; motivul plecării mele e în spatele ferestrelor cu obloane verzi. E în ascunsul din ochii tăi într-una schimbători, cînd verzi, cînd cenuşii, cînd negri. Schimbători şi de nepătruns.

Înţelegi, nu aş avea puterea să pornesc o furtună în sufletul tău; o furtună care numai ea ar putea să-ţi fixeze ochii într-o singură culoare, pentru un singur om. Şi chiar dacă furtuna ar porni, nu aş avea curajul să o înfrunt. Îmi e prea milă de mine, Miki, şi de tine, ca să mai rămîn aici. Lady Blue, cu masca miilor de mistere care se nasc în jurul ei, rămîne o fiinţă nesfîrşit mai simplă, mai caldă, mai femeie.

Din miile de ceasuri pe care ceasornicul vieţii le are pregătite pentru mine în arcul lui, a mai rămas un ceas de stat aici. Peste drum, la patruzeci de paşi, eşti tu, îndărătul obloanelor verzi. Niciodată nu am putut ghici ce se ascunde acolo, în casa voastră. La fereastra ta am văzut adesea, scara, pîlpîind o luminiţă şi uneori am zărit o umbră, mişcîndu-se în spatele perdelelor.

Am dorit atîta să ştiu cum eşti acolo, în casă! Să ştiu ce culoare îţi iau ochii la lumina flăcărilor din cămin! Cît am dorit să pot pătrunde, pe undeva, la voi, fără să ştii tu, să-ţi spionez intimitatea: cum aşezi florile în vaze, cum îţi deretici odaia, ce bibelouri ai prin colţuri, ce cărţi citeşti seara, înaintea somnului. Mi-ar fi plăcut să te văd fetiţă, cu rochie albă şi cu braţele goale, stînd în vreun jilţ, sau încălzindu-te la gura sobei. Acolo am fi fost mai aproape de dragoste. Căci aşa, pe gerul de afară, dragostei i-a fost frică de noi. Ne-a amăgit numai, ne-a tăiat respiraţia pentru clipe scurte şi apoi ne-a lăsat nehotărîţi. Poate ai alungat-o tu; poate a fugit de mine. Sau poate, tu nu ai visat încă niciodată ce e dragostea şi n-ai avut de unde să ştii cum să te porţi cu ea.

Dacă vreodată va veni acest vis frumos, să-l strîngi în foiţă parfumată şi să-l ascunzi în vreun fund de sipet, să-l păstrezi cu grijă, între lucrurile care îţi sînt dragi.

Scrisoarea asta, Miki, o scriu pentru fetiţa cu rochie albă, cu braţele goale şi cu ochii de copil. Fetiţa pe care am dorit-o atîta şi nu am putut-o găsi nici măcar o clipă. Pentru că n-am putut niciodată ghici ce se ascunde acolo la voi, dincolo de obloanele verzi unde trecea, uneori, o umbră şi pîlpîia, ades, o luminiţă. Era o candelă?

Cînd vreodată îţi vei simţi capul greu şi nu te vei mulţumi cu nici o pernă, cînd soarele îţi va părea prea vesel, sau prea trist, cînd picături de ploaie în geam îţi vor răvăşi sufletul, cînd oamenii de pe stradă ţi se vor părea prea răi, ceea ce nu-i adevărat, sau prea buni, ceea ce e iarăşi o minciună, cînd neliniştea îţi va zbuciuma fiinţa, cînd nu-ţi vei înţelege rostul în viaţă, cînd vei dori cu ardoare ceva şi nu vei ştii ce anume, să ştii că în sufletul tău se vîntură cenuşa unor fapte uitate.

Dar nu-i o ameninţare; peste o oră plec şi nu voi avea niciodată cînd să mă întreb dacă te mai gîndeşti la mine.

Acum zîmbesc cu o mică amărăciune în faţa simţămintelor care m-au ţinut aici pînă ce vîntul cald de la sud-est, a venit să

mă alunge. Cînd trebuia să fi plecat de mult! Cînd de mult portocalii la Heliopolis şi-au scuturat florile albe şi au rodit!

Trebuia să fi plecat încă din ziua cînd l-am îngropat pe King. Dar tu, atunci, plîngeai şi lacrimile tale m-au ţinut.

Am urcat panta încet, cu paşii rari, sub murmurul brazilor bătuţi de vînt. Cu fiecare pas lacrimile care îţi îngheţau pe obraz s-au aşternut mai temeinic, de-a curmezişul plecării mele.

Sus ne-am oprit faţă în faţă. Lăsasem skiurile să ne cadă din spinare. Braţele îţi atîrnau grele şi reci, în jos. Ţi-am luat mîinile şi le-am băgat în haina mea, la pieptul meu, să le încălzesc; le-am simţit acolo, atît de aproape de mine, prinzînd viaţă. Obrazul meu era alb, alb. La fel de alb ca zăpada, ca şi gîndul care îmi stătea pe buze...

Dacă vreodată ai să te gîndeşti la ziua aceea, ai să poţi pricepe că te-am dorit rîzînd? Că lacrimile îngheţate pe obraz, nu mă lăsau să mă apropii de tine? Ai să poţi pricepe de ce era un sacrilegiu să-mi aplec buzele peste lacrimile care nu-mi aparţineau? Ai să poţi pricepe ce m-a oprit să-i iau lui King, ultima ta ofrandă?

Aveam obrazul alb. O clipă inima mi s-a oprit şi atunci, cu o voce pe care nu o recunoşteam, o voce pe care n-am s-o pot recunoaşte niciodată, o voce străină, ţi-am spus alt gînd decît gîndul care îmi stătea pe buze:

— Cînd sînt mulţi Mickey Mouse la un loc... în clipa aceea mîinile care ţi se încălzeau pe pieptul meu, de la sîngele meu, au tresărit. În ochi irisul a crescut deodată, cu altă culoare. Vîntul s-a oprit în copaci; natura întreagă a înlemnit ca să-ţi aştepte rîsul.

Numai obrazul meu era alb şi în creier un murmur mai puternic decît al vîntului care chinuia pădurea îmi trimitea cugetul pe pantă în jos, spre locul unde rămăsese King.

Acum cînd plec, nu te învinuiesc pe tine; te-am dorit rîzînd. Dar rîsul te-a ridicat deodată de lîngă mine, te-a dus departe, te-a închis într-o viaţă unde eu nu puteam pătrunde; aşa cum nu

am putut pătrunde niciodată în spatele ferestrelor cu obloane verzi, ca să te văd fetiţă, cu rochie albă, deretecînd prin casă.

După ce l-am îngropat pe King, am uitat să-i mulţumesc pădurarului, pentru lopată. Dacă te duci pe acolo, spune-i să mă ierte. Era un om bun.

Cît despre tine, tu nu cred să fi uitat ceva. Gîndeşte-te cît mai puţin în urmă. Vor veni alte zăpezi, căci doar fiecare an îşi are iarna lui. Vei coborî o pantă, vei urca alta. Vîntul va bate mereu printre copaci şi brazii vor murmura într-una o rugăciune sub cerul plumburiu.

Să nu uiţi niciodată glasul brazilor, ca să poţi rîde într-una cînd sînt mulţi Mickey Mouse la un loc.

De data asta, Jak a intrat fără să-l sun; aşteaptă lîngă uşă să-mi spună ceva şi parcă nu îndrăzneşte.

— Ce-i, Jak?

— E ora să plecăm, domnule.

— Numai atît, Jak?

Mă priveşte nedumerit.

— Credeam că ai să-mi spui ceva mai important.

— Şi nu e important, domnule?

Mă întorc surprins şi îl văd stînd lîngă uşă, cu privirile plecate.

— Ce importanţă poate avea plecarea asta, Jak?

Îşi freacă palma de bărbie, fără să răspundă. Apoi se îndreaptă şovăind spre fereastră, să privească afară. E întuneric; cîteva stele sclipesc pe cer.

— Eu spun, domnule, că poate n-ar trebui să plecăm.

După aceste cuvinte ridică privirea din podea. Sîngele i s-a urcat în obraz, iar în ochi îi luceşte o lumină ciudată.

— De ce să nu plecăm, Jak?

Şovăie. Priveşte iar pe fereastră, apoi iar la mine. Ştiu că la fereastra ta, la una din ferestrele cu obloane verzi, acum pîlpîie o luminiţă. Acolo priveşte Jak. Vei fi poate acum, în ultima clipă, fetiţa cu rochie albă şi braţele goale.

Mă ridic.

— De ce să nu plecăm?

A fost întrebarea răstită? În ochii care sticlesc, aprinşi de un gînd pe care el nu îl poate înţelege de-a întregul, a citit mînie? Căci deodată, în timp ce îl privesc fix, lumina din ochii lui Jak se stinge; lasă umerii să-i cadă în jos.

— Pentru că, domnule... barometrul arată ninsoare.

Mă aşez pe scaun. Pe fruntea lui Jak se scurg broboane de sudoare. Îi întind batista.

— Şterge-te, Jak, îi spun. Transpiri.

Mă priveşte consternat.

— Vă rog să mă iertaţi pentru prostia mea.

— Nu-i nimic, Jak. Du geamantanele jos.

Se mişcă greu. În clipa cînd se apleacă să ridice geamantanul, mă priveşte; aşteaptă poate să mă răzgîndesc.

— Hai, Jak, îl îndemn. Barometrele nu spun totdeauna adevărul.

Iar cînd ajunge la uşă, adaug:

— Ca şi ochii de femeie, Jak.

Pentru fiecare geamantan şi pentru fiecare treaptă, Jak îşi va pune poate o întrebare. „Ce e şi cu viaţa asta!” va reflecta la urmă, cînd va căra ultimul geamantan, fără să fi găsit un răspuns la atîtea întrebări.

La noapte ai să dormi cuminte; ai să vezi un Mickey Mouse călare pe un cal de lemn; un cal alb, cu aripi la copite.

Să dormi cuminte, cu părul răvăşit în perne. Din ţîrîitul apei în burlane, să-ţi faci un cîntec de leagăn.

La miezul nopţii, din fereastră, luna îţi va cădea blînd pe faţă.

Să dormi un somn cuminte!

Să nu ştii niciodată că sînt oameni care nu pot zîmbi în somn. Niciodată să nu ştii cum merg trenurile noaptea. Să nu ştii că la Tanger, unde Mediterana se pierde în Atlantic. Abdul Ahmed îşi va fi chinuit în zare ochii melancolici. Să nu ştii că orizontul, nemărginirea, te pot îmbăta mai mult decît alcoolul.

Ai să visezi un Mickey Mouse; să-l păstrezi în vis, cît vei putea mai mult.

Mîine, cînd soarele se va strecura prin obloane, să te trezeşti rîzînd.

Şi cînd vor sosi cocorii aici la voi, să ştii că vin din parcul lui Abdul Ahmed, de unde Lady Blue le-a urmărit plecarea.

1930
1935
1938

AERODROMUL DE LA ŞURA MICĂ

Am trecut munţii cu prietenul Antòniu.

În faţa noastră era căpitanul, capul formaţiei, în spate adjutantul Manole pe care îl porecleam Palmierul, în stînga locotenentul Ioanid şi apoi, ultimul, Angheluţă.

Pînă dincolo de Cîmpina, am zburdat în formaţie strînsă, aripă lîngă aripă. De acolo, atmosfera burzuluită a început să ne scuture din ce în ce mai rău şi atunci ne-am depărtat unul de altul, cu prudenţă. Dar pe căpitan încă îl zăream cum se chinuia să întindă capul peste bord, pentru a scruta îngrijorat orizontul zdrenţuit de crestele posomorîte ale munţilor.

Se adunau nori grei, din ce în ce mai vineţi şi mai ameninţători. Jos, pe firul îngust al văii, şerpuia parcă abia mişcîndu-se, un tren gonind spre cîmpie. Antòniu întoarse capul şi mi-l arătă, bucurîndu-se ca un copil. Era poate a zecea oară cînd trecea munţii în zbor şi tot se minuna de peisaj, găsind în fiecare clipă prilejuri pentru a zburda înveselit în carlinga îngustă.

În jurul nostru, celelalte avioane prinse în goluri de aer se zbăteau, aruncate cînd deasupra noastră, cînd sub noi. Pe alături, trecură nori negri, duşi de vînt. Un aer nou, umed, ne biciui obrazul şi zguduiturile fură deodată mai puternice. Antòniu se încruntă şi rămase o clipă atent, cu amîndouă mîinile înfipte în manşă, cu urechea aţintită la motor. Dar motorul sforăia voiniceşte, ca un tovarăş de nădejde.

În faţă, orizontul se încrunta din ce în ce mai tare. Alţi nori trecură pe dedesubt, închizînd pentru cîteva clipe în întuneric, adîncul de sub noi. Firul albastru al Prahovei se înecă în umbra care schimba întreg peisajul. Fură cîteva clipe cînd vecinii din stînga, învăluiţi de neguri, nu se mai văzură. Avionul din cap se zbătea printre nori, căutînd parcă un drum mai bun pentru noi, cei din urmă; abia i se mai vedeau aripile cenuşii, chinuite de furtună. Apoi, deodată, de acolo din faţă tîşni o lumină roşie.

Căpitanul trăsese racheta. Acum, fiecare avea să zboare pe seama lui, aşa cum era înţelegerea.

În clipa următoare, vecinii se pierdură. Unde? Înainte, înapoi, în sus, în care parte? De după care nor avea să apară umil, tăindu-ne calea?

Am întins mîinile spre Antòniu şi l-am strîns de umeri. Da el nu mai vroia acuma să asculte de nici un sfat şi de nici un ordin. Liberat din formaţie, se simţea stăpîn pe avion şi pe furtună. În mica oglindă din faţă l-am văzut rîzînd, cu ochii, cu gura, cu fiecare părticică a obrazului. Am simţit că umerii îi tremură nervos. Era parcă o întrecere între fiinţa lui şi a motorului care, cu gazele în plin îşi gonea cei patru sute de cai ca pe o herghelie înebunită.

Şi atunci am înţeles că Antòniu nu pilota un avion, ci zbura, ceea ce este departe de a fi tot una.

Aşa am trecut munţii, pe la începutul rece al lui octombrie, cînd am mers la manevre, în Ardeal. A fost un zbor în întuneric, din care am rămas cu amintirea unui văzduh îngrozitor de frumos în furia lui. Am trecut pe deasupra piscurilor, numai la cîţiva zeci de metri, fără să le fi văzut.

Cînd întunericul s-a destrămat, jos, în faţă se întindea calmă şi neştiutoare blînda cîmpie a Braşovului, luminată în lung de soarele care, scăpat de nori, cobora spre apus.

După încă o oră de zbor de-a lungul munţilor, odată cu întunericul, puneam roţile pe pămînt, pe un platou marcat cu linii albe, lîngă Şura Mică, la miazănoapte de Sibiu, aşa cum aveam ordin.

Îndată ce-am aterizat, a început ploaia de toamnă.

Nu cred că am să pot uita vreodată, aerodromul de la Şura Mică. Am stat acolo cinci zile ude şi reci, adăpostiţi în cort, în timp ce bătrînele noastre Potezuri, priponite sub cerul liber contractau reumatisme, ca oamenii, şi nu puteau să se vaiete.

Era un mare centru aviatic, un „Grup de legătură”, cu multe avioane de toate felurile şi cu două imense hangare de pînză, în care noi însă nu mai avusesem loc.

În seara în care am sosit, ne-am văzut, doi oameni, eu şi Antòniu, şi un avion, singuri în acest loc străin. Ceilalţi erau plecaţi în sat; numai un soldat de santinelă frămînta cu bocancii noroiul din faţa hangarelor. Coloana rutieră cu servanţii noştri întîrzia, avea să sosească abia a doua zi de dimineaţă; iar de restul escadrilei, nu ştiam nimic.

Am băut singuri ţăruşi în pămînt, ne-am ancorat avionul, i-am învelit în huse impermeabile motorul şi carlingele şi apoi am plecat prin glod, spre sat.

O mîhnire covîrşitoare îmi cuprinse fiinţa în seara aceea. Am stat mult timp de vorbă cu Antòniu, la cîrciumă, în timp ce bătrîna noastră harabà rămăsese singură în ploaie.

Cînd am ieşit în uliţa noroioasă ca să mergem la culcare, spre casa care ne-o dăduse primarul, cerul de toamnă plîngea din toate băierile. Pe drum trecea o coloană lungă de soldaţi.

★

Trîndăveam ziua întreagă pe paie, în cort. Umezeala pătrundea înăuntru, paiele erau jilave şi noi tremuram de frig. Ascultam ţîrîitul ploii şi aşteptam să se spargă undeva norii ca să ne vină o rază de soare. Afară, zgribuliţi, mecanicii meştereau cîte ceva la motoare. Pe aripile avioanelor picăturile de ploaie, lovind ca în tobe, scoteau o sarabandă dezolantă. Spre vale, la marginea aerodromului, pe calea ferată ascunsă de sălcii, trecea fluierînd cîte un tren spre Ocna Sibiului. Dincoace, pe linia satului, de sub şoproane, cocoşii zăpăciţi de mohoreala cerului îşi strigau orele fără socoteală, ca nişte ceasornice stricate.

Se zbura puţin. Rar suna telefonul în cort şi chema pe căpitan. Apoi căpitanul dădea ordinele, cu un fel de teamă. Mecanicii se

chinuiau să învîrtească elicea şi motorul înecat de umezeală pornea greu, scoţînd fum mult şi pocnituri ca de puşcă.

— Să nu faceţi vreo prostie! spuse căpitanul, în timp ce echipajul se pregătea de plecare. Dacă întîlniţi vreme rea, mai bine să vă întoarceţi. Aveţi grijă, măi băieţi! Zău, aveţi grijă! să nu-mi faceţi vreun necaz!

Avionul decola şi se pierdea numaidecît în neguri. Noi, sub cort, ne învîrteam de pe o coastă pe alta, amorţiţi; la fiecare mişcare ne scîrţîiau oasele. Deasupra, acoperişul moleşit făcea burţi cît nişte ugere, în care ploaia se strîngea clipocind. Din cînd în cînd le împungeam în sus cu băţul şi atunci apa îngrămădită se scurgea la vale zgomotos, tîşnind ca dintr-o băşică spartă.

Tremuram cu genunchii strînşi la gură. Într-un colţ, locotenentul Ioanid îşi fierbea la o lampă de spirt cafeaua care totdeauna se vărsa tocmai cînd trebuia să dea în clocot. Dar locotenentul nu-şi pierdea voia bună şi se apuca numaidecît să fiarbă alta. În alt colţ, pe o ladă, Palmierul juca table cu Angheluţă. Zgomotul zarurilor zvîrlite în cutie se amesteca enervat cu monotonul cîntec al ploii. Şi partidele de table nu conteneau, aşa cum nu contenea nici ploaia.

În această toropeală, singur căpitanul era agitat. Cu mîinile înfundate în buzunarele hainei de piele, cu şapca trasă pe ochi, se plimba nervos pe aerodrom, sub ploaie. La răstimpuri tresărea şi se oprea brusc, ca să tragă cu urechea în aer. Dar numaidecît umerii i se încordau la loc şi pleca dezamăgit mai departe.

Aşa trecea, nespus de lungă, o oră, apoi alta. A treia devenea chinuitoare. Văzduhul rămînea mut, pe lîngă picăturile de ploaie nu trimitea nici o veste şi căpitanul, măsurînd în lung şi-n lat aerodromul, îşi cerceta înfrigurat ceasornicul la fiecare minut.

„Dacă nu sosesc într-un sfert de oră, socotea, rămîn băieţii fără benzină!”

Obrazul i se făcea palid şi de sub şapcă, sudoarea îi aluneca pe frunte.

Dar deodată, pînzele posomorîte ale văzduhului ploios erau sfîşiate de huruitul îndepărtat al motorului. Înşelător în prima clipă, cîntecul acesta vesel devenea îndată, cert. Atunci, căpitanul îşi schimba, ca prin minune, înfăţişarea. Îşi dădea şapca pe spate, îşi îndrepta spinarea şi vesel ca un copil, alerga spre cort.

— Ia, mai sculaţi măi, leneşilor! Ei, nu auziţi? Care se duce la Sibiu după mîncare? Să aducă şi două sticle de vin, pentru băieţii mei.

Era cumsecade căpitanul, îmi voi aminti multă vreme de el, aşa cum îmi voi aminti toate întîmplările de pe aerodromul de la Şura Mică.

Dacă avea cineva vreo nedumerire asupra rostului său acolo, acela era Bela Ludovic.

— No, mă rog! Iertaţi întreb, cînd are să cadă, mă rog?

— Cine să cadă?

— No, apoi aeroplanu'?

— Fă-ţi cruce, omule! De ce să cadă?

— Apoi, atunci spuneţi domnule, de ce adus pe mine aici, mă rog?

Bela Ludovic, şofer pe duba unei fabrici de mezeluri, era rechiziţionat la manevră, cu maşină cu tot. Deoarece înăuntrul caroseriei se montaseră două brancarde, iar lîngă parbriz un steag cu cruce roşie, Bela ştia că duba lui a devenit ambulanţă de salvare. Primea ordine de la un medic locotenent, mititel şi palid, care îi spusese să nu se mişte pentru nimic în lume de pe aerodrom. Şi omul, aşteptînd, cînta toată ziua din armonică. Urmărea avioanele care veneau şi plecau, pregătindu-se parcă pentru fiecare să lase armonica şi să pună mîna pe volan. Dar ziua trecea umedă şi plată, fără nici un accident. Seara, cînd ultimul avion venea la aterizare, Bela îşi pierdea răbdarea.

— No, mă rog! Eu nu înţeles de ce adus pe mine aici, dacă nu este treabă, mă rog?

Se scurgea sub acelaşi cer, a patra zi. Picăturile mărunte de ploaie chinuiau fără încetare acoperişul cortului, tot aşa cum chinuiau aripile avioanelor. Le priveam din uşă şi mă gîndeam că între multele tristeţi ale vieţii, ale lumii, tristeţea lor era şi ea atît de mare! Căci în timp ce toate zburătoarele cerului, alungate de răutatea atmosferei îşi căutau adăpost în cuiburile lor uscate şi calde, pe sub ziduri, pe sub streşini, bătrînele noastre avioane stăteau în ploaia rece ziua şi noaptea, fără să-şi poată măcar strînge aripile, ca să se încălzească, fără să se poată chirci cu ciocul în sîn, ca să doarmă un somn cît de necăjit.

Trîntit pe paie, în colţul său, Antòniu îşi cerceta faţa într-o oglinjoară.

— Am început să fac riduri, observă. Cam devreme, pentru douăzeci şi doi de ani.

Apoi, după ce reflectă un moment, hotărî grav:

— Asta este: o oră de zbor te consumă mai mult decît o noapte de dragoste.

Şi fără să observe că îl priveau toţi, adăugă:

— Dar vezi, nu te poţi lipsi nici de una nici de alta!

Cineva pufni în rîs. Antòniu ridică ochii şi ne văzu rîzînd. Se înroşi deodată.

În după amiaza acestei de a patra zi, Bela Ludovic şi-a găsit de lucru.

Înspre nord, la cîţiva kilometri de la aerodrom, sînt dealuri mărunte, peste care apasă greu cerul cenuşiu. Dincolo de ele perdeaua ploii ascunde cu desăvîrşire orice mişcare. Ieri, între două margini de nori se ridicase departe într-acolo un balon captiv. Se zbătuse cîteva minute în aer şi apoi fusese repede tras jos, de teama balaurilor de pe cer. A fost singura mişcare peste dealurile acelea, care de atunci s-au învăluit în tăcere.

Acuma, pe neaşteptate, dintr-acolo, din întunericul ploii răsar escadrilele de asalt, una după alta. Douăzeci de avioane zăpăcite de neguri, luptîndu-se cu ploaia care le împinge parcă în jos, făcîndu-le să se hîrîie cu burta de pămînt.

Le urmărim uimiţi zborul neliniştit.

Deasupra aerodromului, aripile se leagănă, făcînd semne de înţelegere, apoi deodată formaţia se rupe şi avioanele risipite, acoperă cerul cu croncănitul lor metalic. Unul cîte unul pe rînd, coboară şi alunecă lin pe pămînt. Au fuselajul albastru şi aripile galbene ca puful bobocilor ieşiţi din găoace. Se aliniază pe o latură a aerodromului, două, trei, patru. Celelalte vin la aterizare, unul după altul, glisînd graţios pe o aripă.

Şi deodată, spre şirul de sălcii se produce ceva neînţeles. E ca şi cînd o pasăre rănită s-ar fi zbătut cu disperare în aer.

— A căzut un avion! strigă cineva alături.

Pare că numai această voce aparţine realităţii. Frîntura de aripă care se vede de după copaci, nu poate fi decît o închipuire, pare că va dispărea după cîteva bătăi ale pleoapelor. Dar clipele trec, pleoapele se bat şi aripa prăbuşită în spatele copacilor rămîne reală.

Deasupra se roteşte un avion, hîrîind din motorul răguşit. Îmi aminteşte de un uliu a cărui pereche fusese împuşcată, căci huruitul motorului seamănă cu croncănitul lui amarnic care sfîşîa văzduhul, şi l-a sfîşiat multă vreme deasupra pădurii.

Trecem printre sălcii, sărim un şant plin cu apă şi paşii ni se împiedică în brazde trase proaspăt de plug. Avionul a căzut acolo, în aripa stîngă pe care a fărîmat-o ca pe un vreasc uscat şi s-a înfipt apoi cu botul în pămînt. În carlinga strîmbă, pilotul, cu obrazul însîngerat, încearcă să se desfacă de legături, ne priveşte cu ochii rătăciţi, fără să înţeleagă ce s-a întîmplat.

Este un om mărunt, cu faţa rotundă, bălaie. Izbitura l-a proiectat cu capul în parbrizul acum plin de sînge. Îl scoatem afară, îl întindem pe iarbă şi abia atunci vedem că are un genunchi zdrobit.

— A avut noroc că era legat, spune cineva. Altfel, n-ar mai sufla acum.

Soseşte numaidecît şi doctorul, mai palid şi mai zăpăcit decît rănitul. După el, doi soldaţi aduc brancarda, căci ambulanţa, neputînd trece şanţul a rămas în marginea aerodromului.

— Cum s-a întîmplat, camarade? întreabă Angheluţă.

Rănitul, ridică ochii speriaţi şi în timp ce îl urcă pe brancardă se forţează să explice:

— A fost să mă ciocnesc. Nu ştiu cine mi-a trecut prin faţă şi atunci am virat brusc; eram în limită de viteză; m-am angajat...

Antòniu, care tocmai sosise gîfîind, se apropie şi aplecîndu-se, îi întinde o ţigară. Este foarte palid şi îi tremură mîinile.

— Să trăiţi! mulţumeşte rănitul, adunîndu-şi privirile rătăcite ca să-i recunoască tresa de pe mîneca mantăii de ploaie.

— Te doare ceva?

Face semn din cap, că nu.

— Am avut noroc că am venit în aripă. Dacă loveam în bot, mă curăţăm.

Soldaţii se apleacă să ridice brancarda. Înainte de a porni cu ea, Antòniu strînge prieteneşte umerii rănitului, cu un gest care deşi vrea să fie numai bărbătesc, trădează emoţia lui omenească; iar glasul, zadarnic se sileşte să şi-l facă nepăsător.

— Mulţumeşte lui Dumnezeu că ai scăpat ieftin, camarade. În două săptămîni te faci bine.

După ce soldaţii cu brancarda se depărtează cîţiva paşi, Antòniu aleargă să o ajungă, scoate pachetul de ţigări şi i-l pune rănitului sub cap.

— Spune drept, îl întreabă, parale ai?

— Vă mulţumesc, să trăiţi! Nu-mi trebuie nimic. Dar dacă sînteţi bun, v-aş ruga, de ochelari; sînt în avion. Dacă vreţi, să-i daţi cuiva din escadrila noastră, să nu se piardă.

Avionul zdrobit a rămas singur în ploaie. Aripa galbenă proiectată pe cer, pare un semn de exclamaţie.

Omul care se duce a lăsat acolo ochelarii şi-o pată de sînge, ca un sigiliu.

Şi raidul, nu fusese decît o greşeală. Aşa spunea comandorul, comandantul aerodromului, un om înalt, cu faţa masivă, cu părul negru luminat de fire argintii.

— E o greşeală, înţelegeţi! Cine v-a trimis aici a păcătuit. Decolaţi numaidecît!

— Mîine dimineaţă, vă rog, domnule comandor!

— Acuma, omule! În seara asta, numaidecît! Mîine cedăm inamicului terenul.

La nord, peste dealuri acoperite de ploaie, cerul era atît de mohorît pe cît era de blînd graiul moldovenesc al comandorului. El nu avea nici o vină; raidul fusese o greşeală.

La o jumătate de oră după aterizare, avioanele galbene porniră din nou spre miazănoapte, pe drumul întunecat de unde veniseră. Trei cîte trei, decolară fără să se răzvrătească şi se rotiră cuminţi deasupra aerodromului pînă ce ultimul dintre ele părăsi pămîntul. Atunci, se strînseră în jurul comandantului şi luară zgribuliţi drumul peste dealuri.

Cîtă amărăciune era în sufletele celor care plecau? Peste cîteva sate, peste cîteva rîuri, îi aştepta un izlaz cu marginile albe. Şi acolo era tot ploaie şi tot toamnă. Dar nu ploaia şi toamna, şi nici noaptea care venea nu le aduceau tristeţea, ci gîndul că unul de-ai lor rămăsese în urmă, cu aripa zdrobită.

Pentru scurta găzduire, aerodromul de la Şura Mică luase o plată neomenoasă.

★

Nu mai aveam răbdare în dimineaţa cînd, în sfîrşit, soarele s-a arătat pe cer. Era palid ca după o boală lungă şi părea mirat că în lipsa lui pămîntul continuase să vieţuiască. Vreo cîteva crîmpeie rătăcite de nori au încercat să-i mai întunece faţa, dar s-au destrămat repede. Pîcla care ascundea orizontul, încetul cu încetul s-a topit şi deodată, de jur împrejur peisajul s-a desfăşurat limpede, în culorile de aramă ale toamnei.

Pămîntul mustea de umezeală. Dar acum, sub lumina veselă a soarelui, urmele ploii căpătau un sens nou, rodnic, o bucurie. Satul se revărsă peste dealurile afînate şi plugurile intrară adînc în pămîntul îmbelşugat de ploaie, care părea că freamătă.

Către prînz am plecat.

Era o amiază luminoasă şi caldă. Crestele munţilor, acoperite de o zăpadă timpurie, sclipeau ca nişte cristale.

Am decolat greu, avioanele nu vroiau să se dezlipească de iarba udă. Pe marginea aerodromului copiii ne făceau semne de rămas bun, aruncîndu-şi pălăriile în aer.

Nu ştiu ce regret mi-a strîns inima în momentul cînd roţile s-au rupt de pe pămînt. Poate era numai grija tuturor plecărilor, să nu fi uitat ceva acolo.

Am revăzut grăbit, în gînd, cortul nostru şi cele cinci avioane, stînd triste în ploaie. Am privit în urmă şirul de sălcii, cele două hangare pe jumătate demontate, stîlpul pe care mîneca de vînt, albă cu dungi roşii, flutura încă. Pe teren, urmele roţilor şi ale bechiilor păreau o ţesătură bizară sub care se ascundea izlazul. Îndată aveau să vină cirezile la păşunat şi firele acestei urzeli urmau să se destrame unul cîte unul.

Am privit în urmă, pînă ce depărtarea a pus pe toate detaliile umbra ei cenuşie. Ultimul a rămas vizibil marele cer alb, din mijlocul aerodromului.

1938

CONFESIUNE

Nu ştiu ce avusese în vedere soarta, cînd mă adusese pe aerodrom să învăţ zborul. Vroise să-mi încerce virtuţile? Ori să-mi pregătească alt drum în viaţă? Mai de grabă cred că îmi juca una din şotiile acelea de pe urma cărora rămîi desrădăcinat, fără nici o legătură cu trecutul, fără nici un plan pentru viitor. Pe atunci însă nu-mi puteam pune asemenea întrebări; creierul îmi era turmentat de formule matematice, de termeni tehnici, de cunoştinţe noi, palpitante, iar inima, filtrînd exclusiv mirajul zborului, nu îngăduia trecerea niciunui sentiment umbrit.

Aşadar, m-am urcat în avion şi am plecat, fără să evoc trecutul, fără să-mi scrutez viitorul dincolo de palele elicei; ca un lunatic.

Au trecut de atunci destui ani, ca faptele să rămînă în alt compartiment al vieţii, unde să pot privi ca într-un album străin. Mă văd, ca şi cum altul ar fi fost în locul meu, într-o dimineaţă umedă de primăvară, pregătindu-mă de plecare. În timp ce-mi încheiam combinezonul, cineva m-a întrebat: „Ţi-e frică?” Era primul meu zbor. În clipa aceea, a pornit motorul. Ochii mi-au fugit în iarbă, după picăturile de rouă spulberate de elice. Din tot ce exista atunci pe cele trei dimensiuni ale spaţiului, doar picăturile de rouă mi-au încăput în suflet; şi multă vreme le-am purtat cu mine, chiar dacă n-am ştiut de ce. Iar întrebării aceleia, dacă îmi era frică, îi răspund de abia acum, după toate zborurile mele:

Într-un loc, pe tabloul de bord era o capsulă argintie pe care scria: „În caz de incendiu învîrteşte butonul spre dreapta”... Eticheta extinctorului mi-a prilejuit doar spaime mărunte, le-am învins repede cu gîndul paraşutei, în care totdeauna am găsit un sprijin sufletesc, nezdruncinat Frică însă, o frică paralizantă, ca o otravă rece localizată într-una singură din cele patru despărţituri

anatomice ale inimii, mi-a fost în ziua cînd accidentul, virtual acceptat de orice zburător, a devenit posibil în realitate.

Cu toţii eram şase într-un avion mare, vechi, greoi, cu motoarele obosite. Înghesuiţi în interiorul fuselajului, între pereţii opaci de pînză văpsită cenuşiu, nu vedeam nici cerul, nici pămîntul. La doi paşi în urmă era o deschizătură largă, tăiată în podea, o trapă, şi aveam totdeauna calculaţi paşii pînă acolo şi celelalte gesturi de făcut în cazul cînd... Proiectul aruncării în gol nu întîmpina în niciuna din părţile fiinţei mele vreo împotrivire, cît de mică. Uneori, priveam în jos prin deschizătură; o falşă interpretare a relaţiilor cu exteriorul mă făcea atunci să mă socot mai aproape de pămînt decît de avion. Cît e de simplu, îmi spuneam, să părăsesc această maşină străină, de care soarta nu mă leagă, pentru a-mi da drumul jos, unde mă aşteaptă toate rădăcinile mele!

În clipa în care scriu rîndurile acestea, am în faţă o bucată de hîrtie mîzgălită, desprinsă de pe o planşetă de zbor. Peste pînza de calcule mărunte care o acoperă, o mînă nervoasă a scris, mare şi strîmb, dintr-o margine în alta: „Funcţionează numai un motor”. Bucata de hîrtie rămîne pentru totdeauna documentul de nedesminţit al momentului cînd am simţit frica. O clipă mai înainte, peretele de pînză al fuselajului primise o lovitură piezişe şi se sfîşiase pe o întindere de cîteva palme. Îndată, huruitul constant al motoarelor căpătase un timbru nou; avionul se aplecase pe o coastă şi îşi continua zborul într-un viraj incert, nesigur. Am înţeles că fuselajul fusese lovit de o piesă sărită din motor, care avea să se oprească. Dar teama nu s-a închegat decît în clipa următoare, cînd mîna cuiva confirma regulamentar accidentul, pe fişa de navigaţie: „Ora 10.45 - funcţionează numai un motor”.

Am acum această fişă în faţă şi pot să o privesc fără emoţii: sau poate numai cu o mică şi ciudată melancolie. Momentul însă mi-l redă întreg şi-l văd fără nici o deformare chiar dacă eu, unul, nu mă mai pot contopi cu el.

Ştiu că pămîntul mi s-a părut, deodată, foarte depărtat; că abia atunci am înţeles îngrozitoarea măreţie a zborului; că m-am simţit greu, obosit, bolnav, cu sufletul despicat în două, o parte pentru trecut, o parte pentru viitor şi pentru prezent, niciuna. Am ştiut că avionul infirm care se tîra strîmb pe aerodrom, măcinînd timpul într-un singur motor, n-avea să-mi dea drumul să mă desprind de el, tot atît de uşor cît mă lăsase solul. Am măturat cu mîna răşchirată podeaua fuselajului şi am privit cu ochii tulburi colbul care îmi murdărise mîna. Erau fărîmiţe de pămînt, a căror prezenţă în văzduh n-o înţelegeam, la fel cum n-o înţelegeam pe a mea.

Acum ştiu că dacă avionul s-ar fi prăbuşit, aş fi sărit şi cred că aş fi ajuns jos nevătămat. Sunt atîţia oameni care sar cu paraşuta; unii forţaţi de împrejurări, alţii ca să-şi biciuiască nervii, sau ca să cîştige bani. Dar ei poate nu-şi dau seama că saltul în gol le silueşte fiinţa; că în clipa aceea pierd dreptul omenesc de a se lăsa intimidaţi de Dumnezeu.

Cine ştie dacă eu însumi nu am suferit o siluire, deşi nu m-am aruncat. Căci de atunci am mai zburat de atîtea ori şi chiar cu acelaşi avion; motorul fusese reparat, peste ruptura fuselajului se lipise petec. Dar frică nu mi-a mai fost niciodată; poate pierise pentru totdeauna. Şi n-am ştiut dacă, totdeodată, nu mai pierdusem şi altceva din mine.

Acum, unul dintre noi aducea zaruri şi, aşteptînd să ne vină rîndul în cabina de comandă, ne aşezam pe paraşute să jucăm barbut, jocul puşcăriaşilor sau, poate, al disperaţilor. Adesea jocul crea dispute aprinse care se lichidau prin gesturi, deoarece vorbele nu se auzeau de zgomotul motoarelor. Uneori pilotul întorcea capul şi, de pe scaunul lui înalt, din faţă, privea în jos, la zarurile noastre. Era un om plăpînd, cu mustaţă gălbioară. Odată nu s-a mai putut abţine; s-a scormonit în buzunarul combinezonului şi a scos greu o monedă galbenă pe care ne-a întins-o cu mîna tremurînd.

Pe urmă a redus motoarele, ca să-i auzim glasul strangulat de emoţie:

— Haide, risc şi eu un pol!

Era un gest eroic. Polul, spre nenorocul lui, l-a pierdut.

Şi ce ciudat este că omul acela se urca în avion modest, ca într-o birje, cu aerul unei bunicuţe cumsecade care, aşezîndu-se dimineaţa în jilţul ei, ştie că va rămîne acolo pînă seara. Poate el nu s-a gîndit niciodată ce riscă zburînd, fiindcă în acest caz riscul nu avea formă concretă, bunăoară ca a unei monezi de douăzeci de lei.

Mai tîrziu a căzut. Atunci însă, altcineva aruncase zarul.

★

Frică nu mi-a mai fost. Uneori, în momente grele, nelinişti vagi m-au făcut să tresar, pe urmă s-au pierdut în nervii periferici. Apoi într-o zi, fără să înţeleg cum, un simţămînt ciudat mi-a copleşit fiinţa purtînd-o într-un joc periculos pe marginea neantului.

Zburam jos, deasupra unui orăşel moldovenesc. Avionul descria un viraj banal, cu botul pe linia orizontului, cum e corect. Dedesubt, oraşul se învîrtea ca un uriaş disc de gramofon. Un demon a făcut să mi se contracte muşchii braţului, trăgînd de manşă. Virajul avionului s-a strîns pe o rază din ce în ce mai mică; pămîntul a început să se rotească din ce în ce mai iute. M-am simţit apăsat tare în scaun; capul mi-a alunecat greu pe bordura de piele a carlingei. Am privit înveselit jos, năstruşnica rotire a oraşului; copacii păreau îndoiţi din rădăcină, casele se aplecau deasupra străzii. Cîţiva oameni opriţi în mijlocul pieţii făceau semne cu batista. Am mai avut timpul să mă întreb, cum de se pot ţine pe picioare, într-o învîrtire atît de vijelioasă.

Pe urmă am simţit un tremur cuprinzîndu-mi întreg trupul şi în clipa aceea am avut intuiţia descreierată că prăbuşirea trebuie să cuprindă o voluptate secretă, mai puternică decît toate voluptăţile. Un fior dulce, o beţie caldă mi s-a revărsat în vine... Dacă atunci pămîntul ar fi urcat spre mine. i-aş fi stat hotărît în

cale. O urmă de raţiune m-a oprit să fac eu gestul. Cînd peste o clipă mi-am revenit, m-am simţit trist şi ruşinat.

Era, de altfel, ultimul meu zbor.

Acum aş vrea să-i dau acelei renunţări numele ei adevărat, dar nu-l pot găsi, chiar dacă ar fi unul dezonorant.

1939

ÎNTR-O NOAPTE DE RĂZBOI

Poate să pară de neînţeles; pe măsură ce chipul Elfridei mi se şterge din minte, noaptea petrecută cu ea se adînceşte, ca şi cînd întîmplarea de atunci mi-ar fi picurat în cutele creierului un acid care sapă mereu.

Uneori, cînd simt că imaginea ei e gata să se piardă, îi prind detaliile cu un fel de panică, şi, aşa disparate cum sunt mă silesc să le alătur în minte, ca să-i reconstitui înfăţişarea şi s-o fixez definitiv.

Nu ştiu de ce fiecare din aceste detalii e atît de clar: ochii ei îmi apar la fel de verzi ca atunci, verdele incert şi insinuant al ochilor de pisică; îi revăd obrazul arămiu, crispat de un zîmbet nesigur; dureros, sau ironic?; şi părul blond, zulufii dezordonaţi în care, cînd ne-am ridicat să plecăm, mi-am înfipt dinţii involuntar, cu o pornire tulburătoare. Elfrida a rîs, poate ea însăşi tulburată.

— Vrei să mă mănînci? a spus, presărînd între silabe începutul tremurului care în unele momente colorează provocator şi promiţător glasul femeilor.

Revăd ca şi cînd aş avea-o în faţă, bluza verde, agitată în ritmuri diferite, de respiraţie, de bătăile tari ale inimii şi de un spasm elastic al sînilor. Reţin ca pe o schiţă cu linii precis desenate, linia armonioasă, nescîlciată de nici un veşmînt silnic, a şoldurilor învelite în fusta cafenie; şi a picioarelor, lungi, cu gleznă nobilă, strînse în ciorapi cenuşii, cîrpiţi pe alocuri, ciorapi sărăcuţi, de război.

Dar cînd vreau să adun aceste detalii, să refac în minte înfăţişarea ei, gîndul mi se împăienjeneşte şi după ce o văd neclar o clipă, Elfrida se pierde într-un întunerec ca al nopţii cînd am cunoscut-o şi ne-am plimbat, cu umerii lipiţi, pe străzile pustii. Perdeaua neagră după care ea dispare, se agită încă puţin, ca o apă în care o piatră aruncată împinge spre maluri cercuri concentrice din ce în ce mai distanţate şi mai şterse. Şi

în acest întunerec, după ce imaginea ei s-a pierdut, întîmplarea se desfăşoară clar, ca un film cu relief şi culori.

Era un miez de noapte de Octombrie, umed şi rece, cînd am ieşit în strada pustie. Pe Elfrida o cunoscusem abia o oră mai devreme, jos, în barul unde se dansa după pianul electric. Bunul Faty, însoţitorul ei, mă chemase cu generozitate de bătrîn beţiv şi inconştient să le ţin tovărăşie. Apoi, într-un tîrziu, îşi desfăcuse larg braţele şi apucîndu-ne de gît ne apropiase capetele deasupra pieptului său, pînă ce simţisem respiraţia fetei pe obraz.

Ce vitalitate nebănuită îi îngăduise mai apoi acestui om corpolent să se ridice de la masă şi să danseze în mijlocul localului, un ceardaş aproape acrobatic? Cînd s-a întors, cu obrazul ud de sudoare, cu ochii injectaţi, tremurînd în întregul fiinţei lui masive şi diforme, ştiam şi eu şi ea, că Elfrida va merge cu mine. El însuşi a înţeles din privirile noastre şi atunci, dintr-odată s-a încruntat. Dar zarurile erau aruncate, mîna lui, mare, grea, păroasă, nu le mai putea apuca din gura bietului nostru destin.

Am plecat cu ea, fără să-i cer grasului Faty iertare. Şi nu aveam regrete, deoarece ştiam că nu înfruntăm nici o lege, că nu supărăm pe nici un Dumnezeu.

★

Poate că noaptea aceea neagră, de Octombrie şi de război, petrecută pe străzile umede ale oraşului, cu Elfrida, nu are nici o semnificaţie în viaţa mea sau a ei. S-a scurs sub arătătoarele aceloraşi ceasornice sub care s-au scurs atîtea nopţi, de care nu ne mai amintim niciodată. Paşii noştri nu au lăsat pe alei, în Schillerpark, urme mai durabile decît ai altor trecători...

Am străbătut oraşul de la o margine la alta, pe străzi goale, fără lumini, fără vehicule. Am mers în lungul canalului perfid, cu

ape cenuşii, în care de atîtea ori au încercat să-şi sfîrşească viaţa, sau şi-au sfîrşit-o, wertherii vremurilor vechi şi noi.

Ne-am oprit pe un pod şi am privit mersul murdar al apei, pînă ce umezeala nopţii de toamnă ne-a pătruns în suflete. Stăteam alături, cu umerii lipiţi. Vîntul ne scutura deasupra ultimele frunze moarte ale copacilor şi ne flutura veşmintele, ca pe nişte aripi deznădăjduite.

— Am avut doi prieteni, a spus apoi Elfrida, rupînd tăcerea ca pe o cîrpă putredă.

Glasul ei cobora grav o scară cu treptele mîncate de amărăciuni. Simţeam că jos, la sfirşitul ei, trebuia să fie fîntîna din care trebuia să scoată lacrimile. Am întins mina şi şi i-am cuprins cu o înduioşare neaşteptată umerii, lipind-o strîns de mine. Atunci durerea s-a eliberat din sărmanul ei suflet chinuit şi au podidit-o lacrimile.

— Da, a spus, stîlcind dureros cuvintele, în spasmuri, amîndoi au murit pe front...

O clipă a rămas nemişcată; i-am văzut mîinile crispîndu-se pe balustrada podului. Pe urmă brusc s-a ridicat, şi-a apropiat obrazul de al meu, aruncîndu-mi în ochi o privire trufaşă. Degetele ei mi s-au înfipt în braţ.

— Haide! a spus, parcă sfîdînd ideea de moarte. Haide, ce mai aştepţi? Mîine ai să mori şi tu!

Astăzi, cînd scriu aceste rînduri, orînduiala bunului Dumnezeu a pus între mine şi ea două mii de kilometri. Iar deasupra, îngerii au scuturat puful alb din saltelele lor, care pe pămînt devine zăpadă.

Nu ştiu de ce nu i-am trimis o scrisoare mică, la ea acasă, acolo în Reinickendorf unde, ce frig şi trist trebuie să fie! Elfrida ar fi ieşit bucuroasă la poartă înaintea poştaşului; ar fi urcat în fugă treptele pînă la etajul al doilea, ar fi intrat cu respiraţia pripită şi cu scrisoarea strînsă la piept, în odaia ei de fată sîrguincioasă.

Mă întreb, odată cu venirea iernii s-o fi schimbat ceva acolo? Duşumelile or fi tot atît de albe? Fereastra, tot acoperită cu pînză neagră, de camuflaj? Soba cărămizie tot atît de caldă? Covorul alb de deasupra patului, o fi avînd tot paisprezece trandafiri pe latura cea mare şi şase pe cea mică?

Iar Elfrida, ce o fi făcînd în iarna aceasta de război?

Cît îmi pare de rău că nu i-am trimis o veste despre mine! S-o împartă cu protectorul ei astmatic, bătrînul şi grasul Faty. Dar cine ştie de cînd, Elfrida nu o mai aşteaptă?...

Oare, între prietenii ei, eu al cîtelea voi fi murit?

1940

ÎNTÎMPLARE DIN ALT SEZON

Trecînd prin faţa cazinoului, Patrocle se oprise o clipă pe trotuarul aglomerat, privind cu amărăciune la mulţimea strînsă în jurul mesei de joc. Sculat în fugă de la masă, ca de obicei, trebuia să se ducă la „Vraja Mării”, să ocupe din timp loc pentru familie. De la începutul vilegiaturii făcea la fel în fiecare seară.

Încerca uneori să protesteze:

— Linico, adică de ce să nu mergem toţi odată, ca oamenii? Ce treabă e asta? Mie mi poate să-mi lihnească masa?

— Sigur, răspundea femeia, să ne ducem la urmă, ca proştii, ca să n-avem unde sta şi să umblăm zăpăugi printre mese! Ori să nimerim în vreun colţ, ca puşcăriaşii. Da’ de ce? Oameni cinstiţi sîntem, fată de măritat avem, bani, de furat n-am furat! Atunci de ce să mergem la gloată, să nu ne vadă lumea?

Şi aşa, în fiecare seară, Patrocle pleca nemîncat, sau cu mîncarea în gît, ca să facă gustul nevestei. Era o anumită masă, sub becul din faţa jazzului, unde îi plăcea ei să stea; bărbatul ştia că dacă nu are grijă să ocupe din vreme chiar masa aceea, mai bine să-şi ia lumea în cap.

— Avem fată de măritat, ce ai de gînd cu ea? Vrei s-o apuce bătrîneţele sub acoperişul nostru? Aşa crezi dumneata că se mărită o fată? Aşa m-ai luat dumneata pe mine? Of, Doamne, mai bine nu m-ai fi luat!

Privind oamenii care intrau veseli pe uşa Cazinoului, Patrocle înghiţi un nod amar.

— Las’ că-şi mărită ea fata, cînd mi-oi vedea eu ceafa! Păi ce, aşa se mărită o fată? Să te ţii scai după ea? Cum să se lipească vreunul, dacă sare scorpia de colo: „Cine e ăsta? Ce-a fost tat-su? Ce meserie are? Ai grijă, fata mamei! Ai grijă-ţi spun, netoato! Nu căsca ochii ca proasta!” Ptiu! Înghiţi-v-ar pămîntul, de femei nebune!

Privind ceasornicul, Patrocle observă că e abia ora opt. Apoi, după ce reflectă un moment, hotărî:

— Bun!

Reflecţia fusese următoarea:

„Deoarece e abia opt, ştiut fiind că ele vin acolo după nouă, înseamnă că am în faţă o oră şi mai bine; tot timpul să pontez şi eu un pol, să nu spun că nu mi-am făcut gustul, măcar odată.”

Scoase portmoneul din buzunar şi puse cu grijă un pol, de o parte.

„Focul să te ardă, Patrocle, dacă-i mai pune vreunul, afară de ăsta!”

Încurajat de jurămînt, se îndreptă spre masa bulei şi îşi făcu loc între gură-cască, la un colţişor.

„Şmecherie, nu pare să fie, gîndi el; prea se înghesuie lumea şi doar, n-or fi toţi proşti!”

— Marcaţi jocurile, domnilor, anunţă crupierul, învîrtind îndemînatic bila.

„De data asta n-am să joc, se hotărî Patrocle. Să vedem mai întîi cum devine chestia. Care va să zică, se învîrteşte bila şi cade într-o gaură; dacă e pe numărul tău, ai cîştigat. Bună treabă, zău!

Şi puse hotărît polul pe numărul şase. Era numărul de la casa lor, din Bucureşti.

„Te pomeneşti, că-mi aduce noroc!”

Bila prinse să coboare spre centrul cercului, dîndu-i jucătorului, prin învîrtirea ei ameţitoare, un fel de gîdîlitură sub coşul pieptului, aşa cum se întîmplă cînd vii la vale, în montagnes-russes.

„Acu e acu! îngîna, în timp ce degetele frămîntau marginea mesei. Acu e acu! Pe numărul meu să vii, că altfel...”

Dar bila, după ce trecu pe lîngă şase, îl ocoli o dată, de două ori, se opri niţel pe marginea găurii şi apoi, capricioasă, căzu la cinci.

„Bine c-am pierdut; scăpai de-o grijă!” îşi spuse resemnat şi plecă, fără să-i pară prea rău după polul lăsat în urmă.

Însă după ce făcu doi paşi şi i se mai limpezi mintea, începu să-i fie necaz.

„Nu vezi, fir-ar al dracului! Nu se opri la doi, la unu, la nouă! N-aş fi spus nimic. Dar tocmai alături! Să nu crapi de ciudă?”

Fără gîndul de a mai juca, se scotoci în buzunar, scoase portmoneul şi numără. Banii îi ţinea nevasta acasă, încuiaţi în geamantan; el nu avea asupra lui decît mărunţiş pentru trebuinţele zilnice şi pentru neprevăzut; un neprevăzut foarte modest, pe măsura fiinţei sale: trei monede de o sută şi doi poli. Îşi aduse aminte că avusese trei.

„Unul îl pierdui. Dracu să-l ia! N-o să mor pentru atîta! Dar de ce nu căzu, frate, în partea cealaltă? Nu văzuşi, alături! Să nu-ţi fie necaz?”

Se mai uită o dată înapoi, mai cîntări banii în palmă şi se întoarse.

— Fie ce-o fi, pun încă un pol!

Îl plasă emoţionat pe numărul cinci, unde căzuse bila prima dată.

„Să nu mă faci, drace, să-l pierd şi p-ăsta, că nu ştiu ce se întîmplă!”

Tremurînd, văzu bila plimbîndu-se pe lîngă numărul lui; o clipă i se făcu întuneric în cap şi, temîndu-se parcă să mai urmărească mişcarea bilei, al cărei mers nu-l mai înţelegea, închise ochii. Dar urechea rămase prezentă şi fără apărare în faţa crupierului, care deodată, anunţă nemilos:

— Şase!

— Ptiu!

De data asta nu mai plecă. Într-o clipă se gîndi:

„Pungaşilor! v-am prins şmecheria. Care va să zică, dacă pui la şase, cade cinci; dacă pui la cinci, cade şase. Mama voastră de hoţi, staţi că vă aranjez eu!”

Dar pentru a-şi pune în aplicare planul născut fulgerător în minte, îi trebuiau doi poli şi el nu mai avea mărunt decît unul. Oftă, apoi hotărît, scoase o sută şi o schimbă pe fise. Nu avu nici timp să se minuneze de atîta curaj, căci jocul mergea repede. Puse hotărît o fisă pe şase, una pe cinci.

Bila se opri pe cinci.

„V-am venit de hac, hoţilor!”

Avea pînă acum doi poli pierdere şi opt cîştig, adică şase poli curaţi, veniţi din senin.

Cu un gest de care era cu totul străin, pe care nu-l recunoştea de fel, Patrocle aruncă deodată toate fisele din buzunar, pe numărul şase. Apoi devenit printr-o ciudată manifestare psihologică de un calm care îi cimenta toţi nervii la un loc, într-un bloc magnific, aşteptă zîmbind, sigur de destinaţia ei, căderea bilei.

Căzu doi.

Întii, becurile se întunecară. Maşinal se ţinu cu mîinile moi de marginea mesei. Îi trecu repede prin gînd, cu totul supărător, o întîmplare stupidă din tinereţe, de pe vremea cînd făcea armata la călăraşi: într-o zi îl trîntise calul în manej. Începutul căderii se manifestase cu aceeaşi senzaţie de nesiguranţă, de gol sub greutatea trupului, de catastrofă în devenire, ca şi acum. Cineva îi strigase: „Ţine-te de şa!”. Dar mîinile lui erau moi; vroia să se apuce de şa sau de coama calului şi n-avea putere.

Acum, la fel. „Ţine-te de masă, nu te lăsa!”, părea că strigă cineva, ca să-l încurajeze, sau poate ca să-şi bată joc de el. Nu înţelegea ce are să se întîmple dacă are să plece şi ce, dacă are să rămînă. Nu-şi putu desprinde decît o mînă de pe marginea mesei. Se folosi de ea pentru a scutura, maşinal, ultimele două sute din portmoneu şi a le plasa, aproape fără nici un gînd, pe numărul doi.

„De data asta trebuie să cîştig!” socoti, abia după aceea.

Nici o clipă nu avu teama că s-ar putea întîmpla altfel. Nu putea admite că are să piardă ultimii bani, tot aşa cum nu putea admite că s-ar putea găsi undeva un Dumnezeu care să-i ia, aşa din senin, dreptul de a respira.

Dar bila, plimbîndu-se capricioasă, se opri la un alt număr, undeva departe.

Clătinîndu-se, Patrocle se îndepărtă de masă. Ajuns în mijlocul falezei păru că începe să se trezească; scutură din cap, ca să alunge parcă un vis urît.

„Ce fu asta, mă?”

Şi deodată îşi aduse aminte că plecase să ocupe loc la „Vraja Mării”, că se oprise în drum să caşte gura la cazinou, că intrase să joace la bulă... Îşi pipăi buzunarul, scoase portmoneul, îl deschise repede să-i cerceteze conţinutul, ca şi cînd nu s-ar fi simţit în palmă, că e gol.

„Dracu’ m-a luat!”

Aiurit, îşi cercetă ceasornicul; era nouă şi un sfert; stătuse peste o oră în locul acela nenorocit.

„Hait! Acum am păţit-o! Dacă mă află Linica? Doamne, ce mă fac? Dacă nu găsesc masă liberă?”

Porni repede în jos; după zece paşi se pomeni alergînd, simţi sudoarea curgîndu-i călduţă pe tîmple, sub pălărie. Duse mîna în buzunar, după batistă şi dădu din nou peste portmoneul gol; atunci îşi aminti că nu mai avea alţi bani cu el, nici un leu, în nici un buzunar. Se opri, dezorientat.

Pus pentru prima dată în viaţă în faţa unei întîmplări atît de copleşitoare, Patrocle se simţi mic, pierdut, zdrobit. Cu o ultimă sforţare a raţiunii, hotărî: „Trebuie să mă duc să iau bani de acasă!”

Şi tot cu acea ultimă sforţare, îşi făcu planul, astfel: „Am să ocolesc pe strada de la gară, ca nu cumva s-o întîlnesc pe Linica; am să mă uit de jos la hotel, să văd dacă e întuneric în cameră, am să urc sus, pe urmă...

În fundul geamantanului, sub rufărie, erau împăturite unsprezece hîrtii de cîte o mie, şi una de cinci sute. Patrocle reuşise să-şi urmeze planul pînă aici, chiar să deschidă încuietoarea geamantanului, dar cînd să pună mîna pe hîrtia de cinci sute pentru a o băga în buzunar, auzi pe cineva apropiindu-se repede pe sală. Zăpăcit, strînse teancul de bancnote în pumn, apoi cînd auzi ciocănitul la uşă, îl înghesui speriat în buzunarul de la spate al pantalonilor şi se duse să deschidă.

Era madama.

— Am văzut lumină şi m-am mirat; ştiam că nu e nimeni acasă. Doamne fereşte, am spus, să nu fi intrat vreun hoţ! Nu vedeţi dumneavoastră cîte se mai întîmplă? Da’ uite, că eraţi dumneavoastră. Îmi pare rău că v-am deranjat.

— Nu-i nimic, nu-i nimic! bîlbîi galben Patrocle.

— Plecaţi şi dumneavoastră acum, după cucoane?

— Da, mă duc, bună seara!

— Bună seara, bună seara şi petrecere frumoasă, unde vă duceţi. Cucoanele vă aşteaptă, nu? Bună seara. Să mă iertaţi că am ciocănit degeaba!

Patrocle ieşi, zăpăcit de vorbărie; se temea că madama trebuia să fi bănuit ceva, dacă trăncănea atîta. Coborî scările repede şi numai jos îşi aduse aminte că are toţi banii în buzunar. Dădu să se întoarcă, să-i pună la loc, dar îi fu teamă să mai dea o dată ochii cu spioana.

Scoase dintre hîrtii pe aceea de cinci sute şi o băgă în portmoneu, la îndemînă, ca s-o schimbe undeva, în drum. Mergînd, se gîndea ce minciună să ticluiască; dar pe măsură ce paşii îl apropiau de ţintă, minciuna se dovedea din ce în ce mai greu de găsit. În acest timp, desigur, Linica ajunsese, îl căutase, ocupase loc la altă masă şi acum aştepta. Patrocle simţi furnici umblîndu-i prin cutele creierului. Asta era partea proastă, că îl aştepta. Şi nici nu se putea altfel. Aştepta...

— Om vedea noi acolo, ce-o fi.

Cînd trecu prin dreptul cazinoului, nu găsise încă minciuna.

„Mama ei de bulă! înjură, trăgînd cu coada ochiului spre intrarea, acum mai puţin aglomerată. Nu mai joc in viaţa mea. Trei sute şaizeci de lei! Ptiu! Om prost ce-am ajuns, acum, la bătrîneţe! Trei sute şaizeci de lei! Sînt ăştia bani de aruncat pe gîrlă? De lepădat în mîna pungaşilor cu jocurile lor?”

Ajungînd cu gîndurile aici, Patrocle se opri indignat, în drum.

„Mama lor de hoţi! Ce, sîntem în codru? Nu mai există lege? Nici o pedeapsă pentru bandiţi? Ce, eu am fabrică de bani, să mi-i mănînce ei? Îşi închipuie că am să mă las?”

Aşa s-a întîmplat că Patrocle a intrat a doua oară la cazinou. Dar fiind tîrziu, bula, joc pentru gură-cască, era acoperită. Atunci a urcat treptele aproape fără să şovăie, ca să se ducă sus, să joace la ruletă. Se făcuse ora zece şi tot nu găsise minciuna cu care să scape de nevastă.

★

Sus pe faleză, stăteau rezemaţi de parapetul alb, un băiat şi o fată; fraţi, prieteni, sau iubiţi. Erau un băiat şi-o fată; mai mult decît poţi spune: erau doi fraţi, doi prieteni, doi iubiţi.

— E adevărat, întrebă fata, că nu sînt castele în fundul mării?

— Sigur că-i adevărat!

— Crezi că se poate?

— De ce să nu se poată?

— Dar eu nu o pot crede; atunci ce rost ar mai avea marea, dacă...

— Marea este făcută pentru corăbii şi pentru vapoare.

— Acum nu se vede nici un vapor. De ce nu dispare marea? De ce nu intră în pămînt?

— Pentru că mai sînt şi altele; mai sînt pescarii...

— Bine, dar acum pescarii dorm.

— Mai sînt îndrăgostiţii...

-Unde îi vezi?

— Mai sînt cei care se îneacă...

Departe în larg se legăna un lampion, roşu ca un ochi de ciclop. Din ce în ce mai mic, din ce în ce mai departe, poate se stingea, poate se îneca, în curînd avea să dispară.

— Trebuie să fie! Trebuie să fie! scîncea fata mîhnită.

— Bine, dar nu-ţi dai seama că e o imposibilitate?

— Explică-mi ce înseamnă imposibilitate!

Era aproape de miezul nopţii cînd, trecînd spre casă, beat ca de obicei, Gelep, cafegiul de la restaurantul „Elite”, văzu mai jos de cazinou, omul încleştat cu mîinile în parapetul falezei.

— Ce facem dumneata aici, bre? întrebă turcul, apropiindu-se şi cercetînd curios personajul ciudat, cu gulerul smuls şi cu hainele ude.

Şi cum personajul îl privea buimăcit, părînd că nu pricepe ce se petrece cu el, Gelep trebui să caute singur răspunsul:

— Am făcut baie, bre? La miezul nopţii şi cu haine asta frumoase? Ce făcem acum cu dumneata? Vîntul asta răceşte la piele udă, nu trebuie jucam!...

Văzînd că nu e chip să dezlege gura înţepenită a străinului, cafegiul scoase din buzunarul larg al pantalonilor clondirul cu rachiu, îl destupă, îi netezi gura cu podul palmei şi i-l întinse, îmbiindu-l:

— Dumneata am îngheţat limba, bre. Ia, trăgeam un gît din rachiu asta bun, aduceam căldura. Bem puţin domnu, bem puţin dumneata!

După aceste cuvinte atît de prieteneşti, Gelep zări în ochii străinului o sclipire: atunci, simţindu-se fericit că găsise un tovarăş cu care să stea de vorbă şi să împartă rachiul, ridică sticla, o potrivi la gura omului, apoi o săltă de fund, făcînd-o să gîlgîie de cîteva ori.

— Hîîî! făcu necunoscutul, scuturînd ars, din cap.

— Hîîî! făcu turcul, rîzînd cu toată gura. Bun rachiu aveam turcu, bre domnu, nu? Acuma vinem bine la inimă, ardeam înăuntru, eu ştim. Mai haidem beam un gît! Hai domnu, făceam inima bun, sănătos, pe urmă eu duceam pe dumneata acasă, nu răcem dumneata.

— Nu merg acasă! gîngăvi necunoscutul, apucîndu-se strîns cu mîinile de balustradă.

Cafegiul nu se arătă mirat, rîse mai departe, arătîndu-şi toţi dinţii şi aprobă binevoitor:

— Nici eu nu mergeam acasă. Nici mie nu plăceam la nevastă. Haidem jos, la baracă, estem frate al meu, cu mult rachiu.

Dar străinul se ţinea încăpăţînat de parapet.

— Nu puteam lăsam pe dumneata aici, insistă turcul, milos. Haidem bre jos, frate al meu, este rachiu bun!

Şi aproape cu sila, îl tîrî după el pe plajă, la baracă, unde îl îndemnă să bea cîteva păhărele de rachiu, unul după altul, pe nerăsuflate. De la un timp, omul îşi descreţi fruntea şi începu să zîmbească.

— Hîîî! făcu Gelep, vesel.

— Hîîî! îi răspunse necunoscutul.

Şi deodată înşfăcă sticla ducînd-o pornit, la gură.

Spre ziuă, după ce mai golise o sticlă, apucat de rîs, îi povesti cafegiului cum pierduse banii nevestei, la cazinou. Iar cafegiul făcu atîta haz, încît începură să-l doară muşchii cefei.

★

După ce intrase în seara aceea la cazinou, ca să joace la ruletă, Patrocle nu mai ştia bine ce se întîmplase. Ridicat de cîteva ori şi apoi coborît, de hazard, de la sărăcie la bogăţie şi de la bogăţie înapoi, se pomenise deodată expulzat cu o icnitură seacă de stîrv aruncat la gunoi, în mijlocul străzii, la o oră cînd nu mai circula nimeni.

Coborîse inconştient pe malul mării, atras parcă de zbuciumul valurilor atît de asemănător cu zbuciumul din sufletul său. Îşi revenise tîrziu şi se găsise ghemuit în nisipul rece.

„Am să mă omor” se gîndi, văzîndu-se singur, fără nici un sprijin, în faţa unor întîmplări mai tari decît fiinţa sa.

Liniştit de ideea morţii, care rezolva dintr-o dată toate suferinţele, rămase culcat în nisip, aşteptînd să-i vină curajul.

Nu, degeaba, nu se putea găsi în nici un creier omenesc altă scăpare. Încercă să-şi închipuie o întoarcere pocăită acasă, dar se sperie.

„Am să mă omor!”

Nu simţi nici o părere de rău după cele ce lăsa în urmă. Uitase de casă, de nevastă, de lume. N-avu timp să fie cît de puţin înduioşat. Trebuia să se omoare, n-avea încotro, era la fel cum trebuia să se ducă în fiecare zi la slujbă.

„Scap şi de birou totodată” îşi spuse şi simţi o uşurare.

Pe urmă se gîndi cum o să fie: „Să mă dezbrac, sau nu? Să-mi fac cruce?... Am să intru în apă aşa cum intru să fac baie, n-am să mă gîndesc la...”

Vîntul rece îi mîngîia ceafa, trimiţîndu-i în jos, pe şira spinării, un fior neplăcut.

Întoarse capul şi se uită sus pe mal, de parcă ar fi sperat să-i vină din întunericul falezei pustii, o altă scăpare. Era atîta linişte încît i se păru că toate fiinţele vii au fugit, să nu fie martore.

„Trebuie să mor, nu se poate altfel!”

Se ridică în picioare şi făcu doi paşi nehotărîţi pînă la apă, se aplecă, o încercă cu mîna.

„Tare e rece!” se gîndi cu obidă, şi porni pe plajă, de parcă spera să găsească un loc unde apa să fie mai primitoare.

Merse aşa pînă aproape de baracă, de unde se întoarse tot nehotărît.

„Ar fi fost mai bine să mă dezbrac”, îşi spuse.

Dar vîntul care sufla din ce în ce mai rece îl făcu să se înfioare. Îşi strînse zgribulit gulerul hainei la gît.

„Să mă odihnesc puţin”, hotărî, aşezîndu-se încetişor pe nisip.

La picioarele lui se spărgeau valuri mici, albe, nevinovate.

„Ce prostie să mori!” reflectă cu tristeţe. Uite cum îşi bate joc soarta de noi!”

Dar cînd simţi că îl podideşte plînsul sări hotărît în picioare. Orice întîrziere îi mărea suferinţa.

„Acum s-a sfîrşit! Gata! Nu mai este altă scăpare!”

Strînse dinţii şi încleştîndu-şi muşchii cefei, ca şi cînd ar fi vrut să-şi paralizeze creierul, să nu-şi mai poată aduce aminte de nimic, să nu mai aibă nici un gînd şi nici o teamă, intră energic în apă, încordat, cu degetele răşchirate, de parcă s-ar fi hotărît să dea pe gît o doniţă cu otravă. Simţi apa pătrunzîndu-i prin haine, lipindu-i pantalonii de fluierele picioarelor, cu o senzaţie catastrofală, inadmisibilă, mai rea decît gîndul morţii, pe care îl admisese. Ezită o fracţiune de secundă, mai puţin decît i-ar fi trebuit să se răzgîndească, apoi îşi continuă mersul fără să judece.

În clipa cînd apa îi atingea mijlocul, puse pasul în gol; dăduse de o groapă. Şi atunci, în faţa pericolului apărut pe neaşteptate, instinctul de conservare izbucni brusc, eliberînd omul, îl făcu să vadă cu ochii mari, cît era apa de întinsă şi de neagră. Atunci, înebunit de ceea ce era să se întîmple, uitînd grozăvia nelegiuirilor sale, refuzînd să se mai gîndească la altceva decît la viaţa pe care fusese gata să o piardă, omul se repezi spre mal urlînd, zbătîndu-se, lovind cu pumnii în valuri. Stăpînit de o groază în creştere, se avîntă pe potecă în sus, spre faleză, unde se opri cu mîinile încleştate în parapet.

★

Prima rază de soare sări jucăuşă din val în val şi, încă udă de apă, trecu tangenţial peste plajă, oprindu-se în ceafa omului beat.

— E ziuă, bre! observă bucuros Gelep. Scoal’ să mergem la nevastă.

— Da, da! mergem! încuviinţă Patrocle. Mergem, cum nu. Crezi că mi-e frică, măi turcule?

— Eu ştiu că nu trebuie să fiem frică de femeie. Eu patru neveste am ţinut la Stambul. Scoal’ bre şi eu arătam ce trebuie vorbim la nevastă.

Plimbîndu-se încet, raza de soare văzu cum oamenii urcau împleticindu-se, pe potecă: îi conduse veselă, mîngîie mărăcinii şi florile sălbatice întîlnite în cale, ajunse sus pe faleză, se căţără pe trunchiul înalt al plopilor, pătrunse printre frunze şi vorbi veselă:

„Sculaţi-vă! S-a făcut ziuă.”

„S-a făcut ziuă!” ciripiră vrăbiile care dormeau sub frunzele plopilor şi ieşiră bătînd din aripi să se arate soarelui.

Din casă în casă, raza încerca să intre pe ferestre; dar ferestrele erau acoperite cu obloane groase şi raza frîngîndu-se, pleca mai departe.

„Sculaţi-vă!" şoptea cald la uşi, unde nimeni n-o auzea.

Pătrundea în odăi pe marginea transperantelor şi mîngîia obraji adormiţi. Oamenii se fereau supăraţi, îngînînd printre dinţi:

— Ce porcărie cu soarele ăsta, că nu te lasă să dormi!

Alţii bombăneau:

— Şi azi o să fie cald!

Într-un loc, în sfîrşit, raza găsi o fereastră deschisă: era încadrată de zorele.

— Bună dimineaţa!

— Bună dimineaţa! răspunseră florile. Noi ne-am sculat demult.

În casă, o femeie moţăia pe marginea patului.

Speriată, Linica sări în mijlocul odăii: adormise cu gura căscată. Se frecă la ochi şi se dezmetici.

— N-a venit prin urmare, haimanaua!

Privi ceasornicul de pe masă.

„La şase, încă pe drum! E de necrezut!” cugetă şi se duse să ciocănească întărîtată în perete să-şi trezească fata care dormea alături.

„Nu, nu se poate! se agita în gînd. Nu-mi poate intra în cap. Ar fi ca şi cînd mi-ar spune cineva că la noapte vine sfîrşitul Pămîntului. Patrocle al meu?! Să-mi facă el una ca asta!?”

Fata intră somnoroasă, frecîndu-se la ochi.

— Bună dimineaţa, mamă! Tot n-a venit?

— Ce mai întrebi degeaba? Nu vezi? Veturio, spune-mi încă o dată, fata mea! Nu pot să cred una ca asta.

— Aşa a fost, mamă; Zambileştii n-aveau de ce să mă mintă. L-au văzut cu ochii lor şi doar îl cunosc bine. Zvîrlea banii, parcă ar fi zvîrlit boabe la păsări.

— Şi acuma, unde s-o fi ascuns, ticălosul?

— Ştiu eu? Poate o fi plecat la Constanţa, că în faţa cazinoului aştepta o maşină...

— Veturio, ce spui tu!? Ai înebunit? Patrocle cu maşini, cu ruletă, cu aventuri ca la cinema?

Fata ridică nepăsătoare din umeri. Nu putea pricepe zbuciumul femeii, nici gravitatea întîmplării; gîndul ei era la trompetistul din jazz, cu haina lui albastră şi cu părul lins, care îi tot zîmbise aseară, chinuind trompeta, în surdină.

— Lasă c-o să vie el, n-avea grijă! se simţi datoare să-şi încurajeze mama.

— Dar cum de n-a venit pînă acuma? izbucni deodată aceasta.

— Ei, cine ştie!

— Nu, nu pot să cred! Trebuie să se fi întîmplat ceva. I-a venit rău, s-o fi înecat. Doamne, Patrocle, ce mi-ai făcut!?

— Ce te sperii aşa, mamă?

— Cum să nu mă sperii? Cum poţi vorbi aşa? Ce, e lucru de glumă? Gata, nu mai pot; mă duc la poliţie. Unde e poliţia? Mă duc, nu pot să mai stau!

— Vrei să ne facem de rîs? sări fata, ţinîndu-i calea. Să se afle în toată staţiunea? Să ne dea la jurnal? Doamne fereşte, ce minte ai şi dumneata!

— Dar dacă i s-a întîmplat ceva? Dacă i-o fi rău pe undeva? Dacă o fi la spital?

— Nu-i purta de grijă, mamă, că dacă se întîmpla una ca asta, aflai pînă acum. Lasă, o să se întoarcă, e ziuă mare, doar.

Nevasta se întoarse cu umerii lăsaţi moi în jos şi privi mîhnită ceasornicul de pe masă. Aproape şapte şi Patrocle, pe drumuri!

„Vezi, îşi spuse, femeie proastă ce eşti! Dacă l-ai lăsat de capul lui!”

Apoi brusc, se înfurie:

„Ce sunt eu de vină? Eu l-am învăţat haimana? La mine a auzit blestemăţiile astea? Ce, nu e om în toată firea?”

După aceea, stăpînindu-şi furia strînse pumnii şi scăpără printre dinţi:

— Doamne, Doamne! ce-o să păţească! La coteţ am să-l pun! De lanţ am să-l duc!

Hotărîtă să fie necruţătoare, deschise energic uşa şi se aşeză în prag, neclintită, aşteptînd să se întoarcă bărbatul rătăcit.

★

Raza de lumină, urmîndu-şi veselă drumul, pătrunse prin cotloane, prin unghere, prin poduri, prin frunzişuri, se plimbă pe marginea ghiolului, făcu să lucească praful căruţelor pe şosea, se jucă zglobie cu aşternuturile scoase pe ferestre, la aerisit.

— Bună dimineaţa! Să fiţi fericiţi toată ziua! spunea rîzînd.

Negustorii ridicau obloanele şi scoteau mărfurile pe trotuar; gospodinele se duceau la piaţă; lăptăresele îşi tîrau garniţele prin curţi; halate multicolore, fluturate în vînt, porneau spre plajă; factorii ridicau scrisorile din cutii; birjarii mînau caii spre gară; femeile se pieptănau în faţa oglinzilor, bărbaţii îşi săpuneau barba, fredonînd cîntecele auzite aseară.

Raza de lumină le zîmbea, tuturor.

— Să fiţi fericiţi toată ziua!

Jucîndu-se, atinse sprinţară ceafa omului împleticit.

— Bună dimineaţa!

— Date-n moaş-ta! făcu omul, trăgîndu-şi pălăria pe ceafă.

Şi se tîrî greu, la umbra zidurilor.

Dar raza de lumină îi ţinu calea la prima stradă pe care o traversă şi îi rîse în ochi:

— Să fii toată ziua vesel!

— Hai sictir! se supără omul, clipind, supărat de lumină şi îşi văzu de drum mai departe, clătinîndu-se, marcînd pe trotuar paşi beţi, în zig-zag. Îşi simţea picioarele grele şi gura năclăită, amară, lipicioasă, iar pe deasupra, drumul i se părea nesfîrşit.

— Ei drăcia dracului! murmură sughiţat. Parcă s-a lungit strada. Măi turcule, unde este hotelul?

— Înainte bre! Mergeam înainte! îl îndemnă Gelep din urmă.

Patrocle se opri şi se întoarse pe jumătate spre el.

— Măi turcule, îl întrebă din nou, ţi-e frică măi?

— Nu estem frică, bre! De unde frică?

Traversară strada prăfuită, apoi străbătură piaţa, tîrîndu-se cu paşi împleticiţi printre coşurile zarzavagiilor, trecură mai

departe pe lîngă zidul unei clădiri cenuşii şi se pomeniră în faţa scărilor. Patrocle se opri încurcat, privind tulbure în sus, spirala ameţitoare a treptelor.

— E mult, turcule, mult două etaje! Eu nu urc; haidem înapoi la baracă, mă. Nu mă duc sus.

Dar Gelep îl împingea cu cotul din spate.

— Dumneata estem frică? Spunem drept, dacă estem frică, lăsam pe mine înainte. Eu avut multe neveste, eu ştim cum vorbeam la ele.

Patrocle se lăsă împins din urmă şi începu să urce treptele, moale, dezarticulat. Inima, înfierbîntată de băutură, bătea gata să plesnească, în coşul pieptului.

— Uf! bine că ajunsei! Să te omoare şi mai multe nu!

— Haidam bre, haidam, nu pierdeam vreme geaba! îl zorea cafegiul.

— Ei drăcie, unde ne-am rătăcit aici, măi turcule? Tu cunoşti locurile mai bine, că nu eşti străin.

Patrocle se opri, ducînd mîna streaşină la ochi, ca să cerceteze, în lung, coridorul nesfîrşit şi pustiu. Şi cum privea, înlemni deodată: spaima îl cuprinse scurt, din creştet pînă în tălpi; la celălalt capăt al coridorului Linica stătea în uşă, înaltă, dreaptă, nemişcată ca o statuie.

— Ala estem nevastă al dumneatale? întrebă turcul din spate, schimbînd dintr-odată glasul.

— Ce facem turcule? îngăimă speriat Patrocle.

— Eu trebuie plecam, socoti laş cafegiul, pregătindu-se să dea înapoi.

— Acum e tîrziu, mă, ne-a văzut!

— Dumneata rămîneam, eu plecam bre. Dumneata rămîneam, are milă nevasta.

— Mă laşi singur, turcule? Aşa ţi-a fost vorba?

— Ce putem eu face? se apără cafegiul. Asta nu estem femeie, asta balaur, bre!

Patrocle privea aiurit umbra albă din uşă; o văzu luminîndu-se la faţă, într-un surîs blînd. Vru şi el să surîdă la fel, dar muşchii

obrazului rămaseră încleştaţi. Întoarse capul spre cafegiu; turcul se trăgea uşurel spre scară.

— Trebuie plecam bre, se dezvinovăţi el. Trebuie mergem facem cafea, avem mult muşteriu acum, dimineaţa, avem treabă, bre!

Buzele lui Patrocle se mişcară, mute, în timp ce femeia se apropia, perfid de liniştită.

„M-ai lăsat singur, turcule!” vru să se plîngă.

Iar cafegiul, ca şi cînd i-ar fi auzit reproşul nerostit îi răspunse, gata să coboare, cu piciorul pe prima treaptă.

— Nu superi, bre domnu! Zău, nu superi! Eu nu lăsam singur cu nevastă... Eu lăsam... lăsam pe Alah cu tine!...

1935
1939

GÎSCA LUI IVAN COLESNICIUC

Dacă stai să iei seama la cîte necazuri li se întîmplă semenilor şi dacă pe deasupra eşti şi milos la suflet, viaţa aproape că nu-ţi mai tihneşte. Păi cum altfel, odată ce prilejuieşte oamenilor mai multe neplăceri decît desfătări!?

E deajuns să mă gîndesc cît de puţin în urmă, ca să-mi vină în minte o sumă de oameni, şi de păţanii ale lor, care să dovedească temeinicia părerilor amare de mai sus.

Cîte asemenea întîmplări nu aş putea să povestesc! Pe aceea cu Avram-Înţeleptul, de al cărui cuvînt asculta un sat întreg moldovenesc şi pe care îl chelfănea în fiecare seară, fără milă, nevastă-sa, muiere nici frumoasă, nici deşteaptă, nici vrednică de vreo laudă. Sau alta, cu Necula, vînătorul care şi-a cheltuit averea pe cartuşe, da' n-a izbutit să împuşte o sălbăticiune, o zburătoare, fie ea oricît de amărîtă. Sau pe aceea...

Însă nici unuia din oamenii de care îmi amintesc, nu i-a tras viaţa o păcăleală mai mare ca lui Ivan Colesniciuc. Vreau să spun de păţania lui cu gîsca.

Despre gîşte nu prea şi-au pierdut vremea mulţi să scrie, în afară de acelea care au intrat, cu gîgîitul lor, în istorie, cînd cu salvarea Capitoliului, altele nu au atras luarea aminte decît mîncăilor. E drept că se aminteşte adesea despre ele, fie în compunerile copiilor din clasele primare, fie pe listele de bucate, fie, în sfîrşit, cînd sînt folosite, atît de nedrept, ca măsurătoare a înţelepciunii feminine.

Cu totul altfel stau faptele, dacă e vorba de gîsca lui Ivan Colesniciuc. Aceea nu mai este o gîscă oarecare, o gîscă anonimă, cum le întîlneşti adesea în cîrduri, ciugulind iarba pe marginea şoselei sau gîgîind tîmp, la trecători.

Nu poate spune nimeni că era o gîscă mai deşteaptă, mai frumoasă, sau mai altfel decît toate gîştele. Dar, din clipa cînd s-a pierdut de cîrd şi-a încăput pe mîna lui Colesniciuc, viaţa ei s-a

înscris în univers pe o orbită proprie, ceea ce ii dă dreptul să fie socotită personaj al acestei povestiri.

Iată, dar, întîmplarea cu gîsca lui Ivan Colesniciuc.

★

Pe vremea cînd s-au petrecut aceste fapte, acum treizeci de ani trecuţi, trăia lîngă limanul Nistrului, în sus de Războieni, un bogătaş, Vasili Cibotenco, numit de megieşi Hapsînul, sîcîitor, afurisit şi certăreţ, despre a cărui inimă acră aflase toată gubernia. Acum, că ţinea afurisitul de boier nevastă focoasă, cu care se avea bine guvernatorul, ori că fiică-sa, o codană bălaie cu glezne ca de căprioară, învăţa de la zece ani măiestria dansului la Opera din Odesa, sînt fapte fără nici o legătură cu întîmplarea lui Ivan Colesniciuc.

Atîta trebuie ştiut, că de harapnicul boierului se temea foarte multă lume, una - şi alta că avea hapsînul o slăbiciune mare: să crească gîşte de tot felul în gospodăria de pe malul apei.

Gîştele lui Vasili Cibotenco nu erau cu nimic mai fericite sau mai nefericite decît gîştele mujicilor de primprejur. Mîncau, adică, acelaşi soi de boabe, scormoneau ţărîna după aceleaşi gîngănii şi cînd găseau momentul nimerit, coborau şi ele, cu cîrdul, jos, la malul limanului, să se bălăcească în apă, ca toate gîştele.

De aici s-a tras necazul lui Ivan Colesniciuc.

Era, după cum se spune, o după amiază din acelea călduţe, de la sfîrşitul verii, cînd începe să pălească vîrful stufului şi soarele îşi aruncă pieziş, pe deasupra vălului de pîclă de la orizont, razele lui îndulcite, de după arşiţa lunilor de cuptor.

În după amieze de acestea, învăluite într-o neînţeleasă pînză de tristeţe, se întîmplă uneori să se învolbure limanul în sus, înspre Miazănoapte. Prin stuf vin, de la gura Nistrului, înfiorări ciudate. Pare că ochii lui Dumnezeu s-au încruntat deasupra apei...

Atunci pescarii, care cunosc semnele, îşi scot năvoadele şi trag bărcile pe mal. Fiindcă de obicei nu-şi varsă necazurile în cuvinte, ci mai degrabă îl înneacă în rachiu, ei nu slobozesc pe gura păcătoasă nici blesteme, nici înjurături. Dar privirile strivite sub pleoapele abia întredeschise, cuprind destulă nelinişte ca să se înţeleagă că va urma ceva rău.

Ce să ştie despre toate acestea gîştele lui Vasili Cibotenco? Ele sînt bucuroase că slujnicele le-au aruncat de pe cerdac căuşul cu grăunţe. Se înghesuie deci să ciugulească şi apoi, mulţumite, pornesc gîgîind, după gîscanul cel mare, să se bălăcească în liman. Şi nici n-au apucat să simtă bine prin pene răceala plăcută a apei, că deodată furtuna le prinde dintr-o coastă.

Furtunile acestea care vin din sus, nu numai că răscolesc amarnic limanul, scoţînd deasupra tot mîlul de pe fund, dar îl şi gonesc spre mare, pînă ce apa scade aproape cu un metru la maluri. Abia după două-trei zile, cînd vîntul se potoleşte, marea o varsă la loc, sărată, de se miră şi oamenii şi peştii.

Iată prin urmare ce pacoste căzuse în ziua aceea pe gîştele moşierului de la Războieni. A fost o scărmăneală cum de multă vreme nu mai pomenise neamul lor de înnotătoare tîmpe şi uituce.

E adevărat că pînă la urmă furtuna le-a aruncat pe mal. Dar ca să se înţeleagă ce serioasă a fost jumuleala, trebuie să spun că şi la o săptămînă după aceea, mai culegeau pescarii din gura Bugazului penele gîştelor, de pe apă. Şi iarăşi mai trebuie să spun că, îndată după furtună, la numărătoarea gîştelor, una din ele dispăruse.

Sînt oameni cărora nu le pasă ce se întîmplă în lume; nu le pasă nici dacă semenii lor rabdă de foame, nici dacă se bat în războaie şi mor sfîrtecaţi de obuze. Cu atît mai puţin o să le pese de soarta acelei păsări nenorocite, pe care furtuna o

rupsese de cîrd, ca s-o poarte zăpăcită din val în val şi s-o arunce apoi, zece kilometri mai la vale, în stufărişul de la Ceair.

Dar sînt şi unii care vor fi înduioşaţi de trista întîmplare. De aceea voi povesti pentru dînşii, ce s-a întîmplat mai departe cu gîsca boierului. În orice caz, soarta ei nu fusese chiar atît de rea. Ba, dimpotrivă. Fiindcă, nici n-apucase bine să se scuture de apă şi de spaimă, cînd o găsise Ivan Colesniciuc. Ceea ce, veţi vedea, a fost spre marele ei noroc.

Ivan Colesniciuc ăsta, era un ciolovec cumsecade, destul de muncitor, destul de necăjit şi destul de beţiv, bineînţeles. În seara aceea se întorcea destul de amărît de la Mologa, unde fusese după nişte treburi care nu-i merseseră în plin. Nu avea prin urmare nici un motiv să se simtă mulţumit şi să ţopăie pe drum, cum fac flăcăii cînd vin de la vreo ibovnică pe care au înghesuit-o prin bălării.

Ivan păşea îngîndurat, muncindu-şi creierul să găsească vreun rost pentru de-ale gurii. După cum ştia el bine, acasă, în mahalaua Soborului, asemenea lucruri nu se găseau de fel.

În astfel de stare sufletească fiind, vă închipuiţi ce muzică plăcută i s-a părut că aude cînd urechea i-a prins din stuf, gîgîitul slab al gîştei rătăcite.

Din partea ei, gîsca, după spaima trasă pe liman, s-a simţit la fel de fericită să întîlnească în acest trist amurg o figură omenească atît de blîndă şi de cumsecade. S-a lăsat deci bucuroasă în mîinile lui Ivan şi s-a ghemuit recunoscătoare sub mundirul lui călduros, socotind că dacă omul o culesese de pe drumuri avea să-i poarte de acum încolo cea mai mare grijă.

Ceea ce Ivan chiar avea de gînd. Căci îndată ce ajunse acasă dădu nevestei poruncă să aţîţe foc mare la bucătărie, iar el plecă în tîrg să facă rost de-o pîine şi de o litră de rachiu.

Fiindcă Ivan ştia o vorbă: gîsca fără rachiu, nu merge.

Dar iată! la acest punct povestirea capătă o întorsătură şi comică, şi tristă şi ciudată: nici nu apucase bine omul să intre în

prăvălie, că vestea se şi lăţise, peste tot oraşul: boierului Vasili i se furase o gîscă şi acum, din ordinul guvernatorului, jandarmii erau plecaţi s-o caute în judeţ.

Nu erau lucru de glumă, nici jandarmii, nici guvernatorul, nici boierul de la Războieni. Auzind cumplita veste, bunul Ivan Colesniciuc îşi simţi picioarele înmuiate. Lăsă clondirul cu rachiu pe marginea tejghelei şi se strecură afară, înspăimîntat.

Nu e greu să se înţeleagă de ce n-a mai îndrăznit omul să facă din alba orătanie, friptură. Dar de ce nu a scos-o în toiul nopţii pînă la poartă să-i facă vînt pe stradă, nu-i uşor să răspunzi.

Se simţea, poate, ca omul cu musca pe căciulă şi s-a temut, vezi, să nu-l pîndească vreun vecin rău la inimă. De aceea, după ce cu nedrepte ocări şi-a pus femeia să stingă jăraticul de pe vatră, a luat pasărea uşurel şi, cu griji nenumărate, ca nu cumva s-o prindă gîgîitul, a dosit-o în fundul cel mai întunecos al beciului său gol.

De atunci anii au trecut, cum trec furtunile pe limanul Nistrului. Întîi a murit boierul Vasili Cibotenco, pe urmă Nataşa, frumoasa lui nevastă, pe urmă guvernatorul, care o iubise tare mult. Şi numai după aceea a murit şi gîsca, la adîncile ei bătrîneţe, în beciul lui Colesniciuc.

Lumea se zbătuse prin multe întîmplări şi căpătase orînduire nouă. Peste oameni trecuseră destule suferinţi ca să aibă fiecare de ce plînge. Unii îşi plîngeau părinţii, alţii nevestele, fraţii, averile...

Iar Ivan plîngea grăunţele pe care i le mîncase gîsca în lunga şi netrebnica ei viaţă. Că nu mîncase un sac, ori două, ci poate nouăzeci şi nouă.

Cum vreţi întîmplare mai nenorocoasă, pentru un om sărac, ca Ivan Colesniciuc!?

1939

UN CRĂCIUN ÎN SATUL CAZACILOR

Dacă telegarii sînt iuţi şi roţile rădvanului zdravene, drumul de la Chişinău la satul Cazacilor îl poţi face într-o zi încheiată, din zori pînă la apus. Şoseaua nu este grozavă, dar, oricît, fiind oleacă pietruită, te fereşte de împotmolire chiar şi pe vreme rea. Ea cade într-o linie aproape dreaptă, de la miazănoapte către miazăzi, în timp ce drumul de fier face un mare ocol pe la apus. Cam în dreptul locului unde Nistrul se varsă în liman, drumul se desparte în două; unul se duce mai departe spre Cetatea Albă, celălalt o apucă la dreapta, spre satul Cazacilor. Este un drum de şes, fără suişuri sau coborîşuri prea mari. De o parte şi de alta a lui cîmpia se întinde goală şi posomorîtă, lipsită de copaci şi de aşezări omeneşti. În acest ţinut pustiu, satul Cazacilor se iveşte cînd nu te-ai aştepta, la o cotitură unde din senin drumul începe să coboare.

Este un sat mare, aşezat fără prea multă orînduire pe coastele dealurilor, ca într-un ceaun. Oamenii de acolo sînt cumsecade, deşi li s-a dus nume rău în tot ţinutul. Se luptă şi ei, ca şi vecinii lor din alte sate, cu multe nevoi. Cea mai mare pacoste a locurilor acelora este lipsa de ploaie, tocmai în timpul cînd o cer mai mult semănăturile. De multe ori ogoarele se usucă înainte de a rodi şi atunci oamenii, rămaşi fără pîine, se apucă de băutură. Căci viile, spre deosebire de bucate, nu au a suferi de pe urma secetei. Decît că băutura nu poate ţine multe zile de foame şi atunci, cînd îi răzbeşte neastîmpărul măruntaielor, oamenii încep a se frămînta.

Aşa s-a întîmplat într-o iarnă, la cîţiva ani înaintea războiului cel mare. Peste vară, neînţeleasa hotărîre Dumnezeiască pogorîse din cerul încins o secetă nemaipomenită peste toată partea de miazăzi a Basarabiei. Unele după altele, semănăturile, şfichiuite de usturătoarele săgeţi ale soarelui, s-au aplecat spre pămîntul crăpat de uscăciune şi au pălit. Toamna i-a apucat pe

oameni măturînd hambarele, iar începutul iernii i-a găsit flămînzi.

Un călăreţ negricios, cu privirea blîndă, colinda în vremea aceea satele înfometate căutînd să intre în vorbă cu mujicii şi să le afle nevoile. Oamenii îşi deschideau inima şi se plîngeau, de una, de alta, ori strîngeau pumnii şi blestemau. Pe Dumnezeu nu, căci erau pravoslavnici, pe tătucul nu, căci îl iubeau. Blestemau şi ei în neştire, cum blesteamă oamenii la necaz.

După ce i-a ascultat pe toţi, omul negricios a dat bice gloabei şi tot în trap a ţinut-o pînă la Chişinău, unde s-a oprit de-a-dreptul la urechea guvernatorului.

În felul acesta a aflat guvernatorul că oamenii mor de foame. Dar, deoarece nu avea de unde să le dea pîine, căci gubernia era săracă, a hotărît să le trimeată ceva soldaţi, care să le ţină de urît.

Pe vremea aceea făceam armata la Chişinău, într-un regiment de tunari. Nu învăţasem bine a şterge nici tunul nici puşca, necum a trage cu ele, cînd a venit porunca să ne răspîndim în sate. Ni s-au împărţit la toată lumea cartuşe, ni s-au pus cizme noi în picioare, mundire vătuite ca nişte plăpumi, pe sub manta, şi ni s-a dat ordin să plecăm în numele lui Dumnezeu şi al Ţarului.

În baterie ne aflam vreo sută de inşi, flăcăi zdraveni, în bună parte români curaţi din părţile Tighinei, iar mai mare peste noi era Serghei Grigorovici Danilov, căpitanul. După ce şi-a luat hîrtiile trebuincioase de la colonel, căpitanul ne-a adunat în mijlocul curţii şi ne-a ţinut o cuvîntare veselă, după cum îi era uneori inima. Apoi a trecut pe la fiecare să vadă cum ne şade îmbrăcămintea. În dreptul meu s-a oprit mai mult, m-a privit cu luare aminte şi, fiind pe semne mulţumit de înfăţişarea mea, a hotărît să-i fiu ordonanţă. Soldatul lui de acasă mi-a dat numaidecît în primire un fel de boccea prinsă în curele galbene. Înăuntrul ei erau lucrurile căpitanului: primenele, papuci, o fotografie mare a femeii lui, scule de bărbierit şi alte mărunţişuri. Soldatul a mai scos din buzunarele mari două sticle

turtite, cu o băutură roşiatică. În una era rom, în alta coniac, chit că pe deasupra nu se vedea nici-o deosebire.

— Să le ţii cu grijă! mi-a spus, şi să nu le amesteci una cu alta. Uite, pune romul în stînga şi coniacul în dreapta, să le poţi nimeri la repezeală, că pe drum o să ţi le ceară, iubitul de el căpitan.

Îndată după aceea am fost gata de plecare. La poarta regimentului aşteptau douăzeci de căruţe aduse de oamenii guvernatorului, din satele apropiate. Oamenii s-au urcat, cîte şase-şapte la un loc şi s-au înfăşurat bine în paie, căci începea să se însereze şi după apus gerul avea să pişte.

Eu am mers la căruţa din cap, mai mare şi mai frumoasă, în care s-au urcat ofiţerii. În afară de căpitan, mai erau cu noi un locotenent prietenos şi un sublocotenent cu înfăţişare posacă, bătrînicioasă. Acesta s-a uitat chiorîş la mine, dar cum eram acolo din ordinul căpitanului, n-a avut ce spune şi astfel m-am cuibărit în codîrla căruţii, care a pornit hodorogind pe străzile bolovănoase ale Chişinăului.

Cum am ieşit din oraş, căpitanul s-a întors spre mine. Cum te cheamă? m-a întrebat.

— Ilău al lui Alexandru, am răspuns.

— Bine. Ilău Alexandrovici, ia dă la mine sticluţa aceea cu rom!

După ce a tras din ea o duşcă zdravănă, a întins-o şi camarazilor săi. Dar numai locotenentul a supt o înghiţitură. Celălalt stătea încruntat pe scăunel, cu privirea înainte şi cu fălcile strînse. Aşa a rămas tot drumul, cu toate că peste noapte s-a lăsat un ger năprasnic.

Era atît de încruntat de parcă el ar fi fost mai mare peste noi toţi şi ne-ar fi purtat singur răspunderea. Din cînd în cînd se sucea cu tot trupul înapoi, ca să vadă dacă n-au rămas celelalte căruţe în urmă. Atunci se lovea cu palma peste genunchi, nemulţumit. Ar fi vrut pe semne să sară jos, să strige oleacă la oameni. Dar căpitanul, care de la început fusese pornit pe voie bună, îl liniştea, bătîndu-l cu palma pe umăr.

— Nu te necăji, Ivan Nicolaevici, că ai să îmbătrîneşti înainte de vreme! Hei, Ilău, unde eşti?

— Aici, poruncă! strigam din fundul codîrlei.

— Coniac! poruncea căpitanul, întinzînd mîna să apuce clondirul.

O bună parte din noapte a trecut în felul acesta. Huruitul căruţelor pe şoseaua pietruită se pierdea departe, peste liniştea cîmpiei îngheţate. Tropăitul regulat al cailor părea că rămîne în aer, în urma noastră, ca o dîră sunătoare în lungul dîrei alburii a drumului.

— Ilău Alexandrovici, mă pomeneam că strigă căpitanul, rom, măi băiatule!

După miezul nopţii zarea s-a înroşit puţin în faţă şi din prelungirea şoselei s-a înălţat pe cer, ca un cornişor de diavol, vîrful aprins de flăcări al lunii. Un cal din urma convoiului i-a trimis, pe deasupra carelor, un nechezat retezat de ger. Din întuneric, ceilalţi cai au ciulit urechile.

— Ilău Alexandrovici, coniac, băiete!

— Nu mai e coniac.

Căpitanul a tresărit şi a întors capul.

— Ce vorbeşti tu acolo ?! Dă-mi atunci rom!

— Iacă, nu mai e nici rom.

Tare m-am temut în clipa aceea de căpitan, că are să-mi crape ţeasta cu privirea. Căci groaznic s-a încruntat!

Dar el a înţeles îndată că eu nu port nici-o vină. Şi-a înfrînat mînia şi apucîndu-l pe locotenent de gît a început să plîngă încetişor pe umărul lui:

— Grigore Ivanovici! Băiatul meu! Iubitul meu Grişa! De-ai ştii tu cît sînt de nenorocit! Nici rom, nici coniac! Ai văzut tu, dragul meu, ce mici au fost sticlele? Înadins mi le-a pus ea aşa, ca să mă lipsească şi de această mîngîiere. Ştii tu, iubitul meu Grişa, de ce m-a trimis colonelul pe mine nici? De unde poţi tu să ştii mîrşăvia asta!?...

Mult timp s-a plîns astfel căpitanul şi a povestit cum odată a dat de sabia colonelului acasă la dînsul, în sală, dar n-a avut curajul să intre.

Eu nu am înţeles de ce nu-i îngheţau lacrimile pe obraz. Căci era un ger nemaipomenit.

Nu ştiu de ce nu mi-a rămas bine întipărită în minte noaptea aceea groaznică. Poate că de la un timp frigul a făcut să-mi adoarmă cugetul, de aceea acum mi se pare că tot ce s-a întîmplat atunci nu au fost fapte petrecute aevea, ci mai degrabă scornituri de vis.

Desprind aşa, ca de sub un văl de ceaţă, satul albit de brumă şi ferecat de ger în care ne-am oprit să schimbăm căruţele. Oamenii s-au dat jos ţepeni, ca nişte călători veniţi de pe altă lume. Parcă s-a făcut ceva învălmăşeală şi oarecare larmă. Ivan Nicolaevici a strigat mînios la oameni ca să-i pună în ordine. Căpitanul a smiorcăit pe la uşa cîrciumii, doar o fi chip să-şi umple clondirele. Dar uşa era ferecată în toată legea şi, oricît a lovit-o jandarmul cu patul puştii, oricît a plîns căpitanul, nu s-a putut deschide.

Cum am plecat, nu ştiu. Drumul mai departe s-a scurs fără să poată fi măsurat în timp. Se petrec uneori fapte de acestea, care, şi dacă ţin un an şi dacă ţin o clipă, ţi se par la fel de scurte sau de lungi, ca şi cînd ceasornicul cel mare al lumii şi-ar fi oprit asupra lor tic-tacul lui.

Cine ştie după cîte ore s-a împurpurat anevoie cerul către răsărit!? În faţă, pe scăunel, căpitanul înţepenise cu capul pe umărul locotenentului care, sfîşiat de frig, abia mai putea să-şi tragă răsuflarea. Numai Ivan Nicolaevici, sublocotenentul, păstra aceeaşi înfăţişare ţeapănă de aseară. Părea că oboseala drumului lung şi gerul au trecut pe alături de dînsul, fără să-l atingă. Şi atunci, în ciuda chipului său bătrînicios, pipernicit, sublocotenentul mi-a părut un om înfricoşător de puternic şi m-am temut de el.

Abia spre amiază am sosit în sat. Partea din urmă a drumului nu a mai fost aşa de grea. Cînd oamenii au văzut soarele urcîndu-se pe cer, au scos amorţiţi capul din paie şi, aşa tăbăciţi de ger cum erau, şi-au adunat rămăşiţele de curaj în gîtlejul îngheţat şi au început să cînte. Caii au mărit şi ei trapul şi de atunci înainte totul a mers parcă mai frumos şi mai uşor... La amiază cînd am zărit în fundul văii casele albe ale satului, soarele prinsese un pic de inimă pe care o trimitea în mici picături călduţe pe razele lui piezişe.

În drum ne aşteptau primarul şi jandarmul, căci despre venirea noastră se dăduse depeşe decuseară. Primarul era un om mare, gros. Picioarele lui vîrîte în cizme mirositoare, de iuft, parcă erau picioare de elefant, aşa duduia pămîntul sub ele.

El şi cu jandarmul aranjase treburile ca să nu mai avem noi la venire nici-o grijă. Soldaţii aveau să doarmă la primărie, într-o sală mare, unde fuseseră puse paie pe jos. Într-un şopron, alături, trebuia să fie aşezat cazanul bucătăriei.

— Prea înălţimilor voastre, spunea primarul, v-am aranjat o odaie frumoasă în casa mea. Dacă înălţimilor voastre are să vă placă, puteţi să staţi acolo netulburaţi de nimeni.

Am mers o bucată de drum pe jos, pînă la mijlocul satului. Acolo se desluşea un fel de piaţă pustie şi largă. O biserică, în mijloc, cu toate că se cunoştea a fi bine întreţinută, părea părăsită. Casele se înşirau de jur împrejur pe coastele dealurilor. Sus, spre creste, spre cele patru vînturi, patru mori de vînt, cu aripele nemişcate, se înscriau pe cer ca nişte sperietori.

În clipa cînd ne oprirăm, de după o poartă apăru un cap bărbos care, văzîndu-ne, se trase repede înapoi.

— Ce fac oamenii tăi, primarule? întrebă căpitanul.

Pleoapele primarului se bătură repede, parcă speriate. Atunci, am văzut că obloanele de la ferestrele caselor se deschideau şi se închideau repede, cu teamă, la fel ca ochii primarului.

— Oamenii sînt mulţumiţi, prea înălţate, răspunse el.

— Hai? Şi, de ce sînt mulţumiţi, primarule?

— Sînt mulţumiţi, prea înălţate, pentru că bunăvoinţa lui Dumnezeu şi mila tătucului le îngăduie să trăiască.

— Nu mă minţi tu, măi primarule?

Omul se bîlbîi.

— Nu te mint, mărite ofiţer, de ce să te mint?

— E adevărat, jandarmule? mai întrebă căpitanul, pentru deplină asigurare.

— Este adevărat, cum nu! răspunse speriat jandarmul.

În sfîrşit căpitanul răsuflă uşurat. Îi apucă vesel de piept, pe unul cu o mînă, pe altul cu cealaltă.

— Ei, atunci, dacă oamenii sînt mulţumiţi, să te duci tu jandarmule numaidecît să-mi aduci rom; iar tu primarule, coniac!

Şi le dădu brînci înapoi, foarte mulţumit. Apoi se întoarse către ofiţerii săi:

— Acum să împărţim treaba între noi, spuse. Colo mi se pare că zăresc o cîrciumă; dincolo alta. Să vedem cîte mai sînt. Eu am să îngrijesc partea băuturii; tu, Grigore Ivanovici, ai să vezi ceva de femei; tu, Ivan Nicolaevici ai să faci instrucţie cu soldaţii; iar tu, tovarăşe Ilău Alexandrovici, încheie venind spre mine şi luîndu-mă de gît, scumpe tovarăşe Iluşca, o să ai grija mea ziua şi noaptea, să nu-mi rămînă ciolanele în vreun şanţ.

Am rămas o lună în Satul Cazacilor, aşteptînd răscoala. Oamenii se mişcau ca nişte schelete pe lîngă garduri, copiii se îmbolnăveau, vitele mureau prin grajduri, dar răscoala nu venea. Între timp, vestea despre beţiile căpitanului se dusese şi umpluse tot ţinutul.

Serghei Danilov, căpitanul, era un om mărunţel, vioi, pornit într-una pe veselie şi într-una pe plîns. Avea de la nevasta dintîi, doi copii. Nevasta cea de a doua nu-i iubea, de aceea copiii erau ţinuţi departe, la o şcoală din Odesa. De dorul lor şi de inimă rea după femeia care îi murise, căpitanul se îmbăta în fiecare zi. Cuprins de o veselie fără margini, colinda uliţele satului ca să ciocnească paharul cu gospodarii. Oamenii, negri de griji, îl

primeau cu bunăvoinţă supusă şi, silindu-se să rîdă nu izbuteau decît să rînjească. El ciocnea, fără să bage de seamă rînjetul lor.

Datoria mea în aceste plimbări, era să merg în urmă, cu clondirul pregătit, pentru a umple numaidecît paharul deşertat.

— Iluşca, rom!

— Iaca rom, Serghei Grigorovici.

În unele case găseam femei tinere, care ne primeau speriate, Căpitanul le rînjea aprins, se apropia de ele tremurînd, dar nu îndrăznea să le atingă.

— Coniac, Iluşca! îngîna gîfîind.

În alte părţi dădeam peste oameni plînşi. Copilul lor, bolnav, zăcea palid pe laviţă, sub icoanele luminate de candelă. Atunci căpitanul părea că se dezmeticeşte. Zvîrlea paharul de perete de îl făcea fărîme, apoi îngenunchia lîngă patul micuţului şi hohotea în plîns.

— Frate Iluşca, murmura, sînt un netrebnic! Nu coniac, otravă să-mi dai!

După un timp glasul i se înăsprea şi se făcea poruncitor:

— Ilău Alexandrovici, să te duci numaidecît jos, să-l chemi pe Ivan Nicolaevici cu zece soldaţi care ştiu să ochească bine! Ai înţeles ce ti-am spus? Să vină zece soldaţi, să mă tîrască afară şi să mă împuşte la gard, ca pe un porc bătrîn.

Dacă vroiam să plec, Serghei Danilov se repezea la uşă să-mi taie calea. Părul rar, ros de ani şi de viaţă ticăloasă, îi cădea peste ochii tulburi, rătăciţi. Îşi împreuna mîinile pe piept şi mă ruga, cu glasul sfîşietor:

— Iartă-mă, frate Iluşca!

Plînsul lui mă tulbura atîta încît începeam să tremur.

— Iartă-mă, tovarăşe Iluşca, sînt un netrebnic! Ştiu că nu merit să trăiesc, dar vreau să-mi mai văd odată copiii.

Şi se repezea să-mi sărute mîinile.

Atunci nu mai puteam să mă stăpînesc; fugeam afară gata să izbucnesc în plîns. Din uşă, Serghei Danilov striga după mine, sfîşietor:

— Iartă-mă frate Iluşca, sînt un netrebnic! Te rog din suflet, iartă-mă!

A treia casă mai jos de primar era cîrciuma lui Cazimir Golubenko, unde umpleam clondirele foarte des. De cîte ori intram acolo, într-un colţ îl găseam pe Grigore Ivanovici. În curînd am înţeles că locotenentul venea pentru fata cîrciumarului. Era o copilă nu atît de subţirică precum ştiam că sînt fetele de la oraş pe care le plac ofiţerii. Dar chipul ei se desprindea din cosiţele grele, aurii, cel puţin la fel de curat şi de frumos ca al lor. De aceea nu m-am mirat că ofiţerul nostru o plăcea pe fata cîrciumarului.

Cînd se strîngeau la masă, la primar acasă, locotenentul îşi dădea coate cu căpitanul şi vorbeau porcării despre ea.

— Merge treaba, merge, puiule? întreba Serghei Danilov, rîzînd cu înţeles.

— De ce să nu meargă? răspundea locotenentul, mîngîindu-şi mustăcioara bălaie.

— Mă rog fie frumos, prietene Grişa, să mă laşi şi pe mine să pun mîna pe piciorul ei. Numai atîta, micule Grişa, îţi jur că nu mai mult! Ah, Grişa, Grişa, nici o mătase nu e aşa de fină ca pielea de pe picioarele femeilor! Mătase curată şi scumpă, iubite Grigore Ivanovici!

Cînd spunea acestea, ochii căpitanului luceau atît de aprins încît, uitîndu-mă la el, înţepeneam cu farfuriile în mînă. Deodată, privirea lui se îndrepta spre mine.

— Ilău Alexandrovici! striga, lovind cu pumnul în masă de se cutremurau tacîmurile.

— Aici sînt, la poruncă!

— Rom! poruncea căpitanul, întinzînd paharul.

În tot timpul mesei, Ivan Nicolaevici stătea tăcut. El nu se amesteca niciodată, nici în vorba, nici în petrecerea celorlalţi. Ziua întreagă făcea instrucţie cu soldaţii, în piaţa din mijlocul satului. Soldaţii nu îl urau, deoarece nu era nedrept, dar se temeau de dînsul ca de moarte, căci nu le ierta nici o greşeală.

Umbla aşa de încruntat, că nimeni nu îndrăznea să intre în vorbă cu el. Chiar căpitanul, cînd îi întîlnea privirile, lăsa repede pleoapele în jos şi se furişa pe lîngă perete de parcă s-ar fi temut de o mustrare.

Toată lumea ştia că nu se poate glumi cu sublocotenentul, de aceea nu glumea nimeni. Totuşi, a fost o zi în care acest încruntat Nicolaevici, şi-a scuturat ca prin minune înfăţişarea posomorîtă.

Era chiar în ajunul Crăciunului, cînd, un călăreţ venit întins de la regiment a adus într-un plic mare solda ofiţerilor, o mulţime de bunătăţi foşnitoare, pe care căpitanul le-a împărţit numaidecît, după dreptul fiecăruia. În ziua aceea, sosind la masă, Ivan Nicolaevici avea ochii luminaţi, de parcă peste noapte ar fi visat-o pe Sfînta şi Marea Fecioară.

Masa ofiţerilor se punea în salonul cel mare al primarului. Ca niciodată, înainte de a se aşeza pe scaun, sublocotenentul s-a plimbat în jurul odăii, cercetînd tablourile; pe urmă a aruncat o privire limpede pe fereastră, şi-a netezit cu mîna obrazul zbîrcit şi, încercînd să-şi îndulcească vocea, mi-a poruncit să aduc, din partea lui, un kilogram de vin pentru comeseni.

A fost o masă veselă, căci după aceea căpitanul a dat şi el un kilogram, locotenentul încă unul, apoi din nou căpitanul. Nici n-am mai ştiut de cîte ori am coborît pînă la cîrciumă. Elena Mihailovna, fata lui Golubenko, stătea după tejghea şi însemna într-o carte fiecare sticlă.

— S-au îmbătat ofiţerii tăi, ce zici? mă întreba.

— Cum se poate una ca asta! încercam să-i apăr.

Dar fata dădea neîncrezătoare din cap:

— După atîtea kilograme, cine mai rămîne om?!

Aceasta era adevărat; băuseră tare mult. Şi totuşi Ivan Nicolaevici nu era beat. Dar la drept vorbind, el se ferise să bea, mai mult decît un pahar. Îndată după masă trebuia să scoată soldaţii la instrucţie, cum făcea întotdeauna. Oamenii, care ştiau seama, îşi pregăteau puştile, iar unii erau chiar adunaţi în piaţă. Numai că, de data asta Ivan Nicolaevici nu se grăbea. Stînd

aplecat peste faţa de masă, nu ştiu ce tot învîrtea în mînă două oscioare albe, lucioase, punctate cu nişte ochişori negri. Le lăsa să pice, apoi repede le prindea în pumn şi le scutura din nou.

— Cu ce te joci tu acolo, Ivan Nicolaevici? întrebă căpitanul, încercînd să se ridice ca să privească mai de aproape.

Un rînjet larg acoperi chipul sublocotenentului. Era prima oară cînd îl vedeam rîzînd, de aceea nici nu mi-am dat seama că rîsul acela nu avea nimic de om.

— Ce sînt acelea frate? întrebă Serghei Danilov, din ce în ce mai curios.

— Sunt zaruri, Serghei Grigorovici: zaruri pentru încercarea norocului.

— Oasele acelea pot să-mi arate mie norocul? făcu neîncrezător căpitanul, clătinîndu-se. Nu rîzi tu de mine, iubitule?

— Vai de mine, Serghei Grigorovici, cum aş putea să rîd?! Îţi arată norocul tot atît de bine cît îl ştie Dumnezeu. Le arunci pe masă şi cine face mai multe puncte, e mai norocos. Iacă, să le dau eu; vezi, unul are trei puncte, altul două, la un loc cinci. Dă şi dumneata acum, dacă vrei.

Căpitanul se întinse peste masă şi, rîzînd, încă neîncrezător, apucă micile zaruri albe.

— Ivan Nicolaevici, eşti un om minunat! strigă el, în timp ce beţia i se scurgea prin toţi porii. Cine putea să-şi închipuie ce om minunat eşti dumneata, Ivan Nicolaevici! Ia să dau şi eu cu zarul dumitale fermecat! Ce mi-a căzut, dragul meu?

— Opt, după cum vezi, Serghei Danilov! Norocosule!

— Opt, iubitule? Norocul meu a fost mai mare decît al tău? Aşa să fie, prietene Grişa?

Dar Grigore Ivanovici îşi îmbrăca mantaua şi se grăbea să plece la fata cîrciumarului, aşa că nu mai luă seama la ce spune căpitanul.

— Iubitul meu Ivan, se adresă Serghei sublocotenentului, spune, adevăratu-i că norocul meu a fost mai mare decît al tău?

— Fireşte! Şi dacă ai fi pus jos o bumaşcă, acum aveai două.

— Două, iubitule? De unde două, dacă eu puneam numai una?

— Una ţi-o dădeam eu, căci norocul meu a fost mai mic.

— Nu mă minţi, Ivan Nicolaevici? întrebă cu mult interes căpitanul, apucîndu-l strîns de umăr, cu mîna tremurătoare.

Sublocotenentul se sili să zîmbească. Faţa lui bătrînicioasă, brăzdată de cute timpurii, se întinse într-un zîmbet strîmb.

— Cum să te mint, Serghei Grigorovici? Dumneata eşti om de minţit?

— Atunci, spuse gîfiind căpitanul, scoţînd pachetul cu bani din buzunar, să punem cîte o bumaşcă jos şi să ne mai încercăm odată norocul cu zarurile tale frumoase!

Aşa a început jocul. Mai departe nu ştiu cum a urmat, fiindcă am fost de nenumărate ori să aduc vin pentru Serghei Danilov.

Cîrciuma era goală: de mult în sat nu mai erau bani şi oamenii nu aveau cu ce-şi plăti băutura. Elena Mihailovna stătea în spatele tejghelii, îmbujorată. Era atît de frumoasă încît acum înţelegeam mai bine decît altădată de ce-şi pierdea locotenentul atîta vreme cu ea. Grigore Ivanovici stătea aplecat peste dînsa şi îi ţinea mîna strîns.

— Elena Mihailovna, eşti dulce ca o piersică! îi şoptea la ureche.

Vocea lui era caldă şi mîngîietoare. Fata îl asculta pierită.

— Elena Mihailovna, nici-o floare nu este mai frumoasă ca tine! Lasă-mă să vin diseară în camera ta!

— Vrei să mă omoare tata? răspunse fata, tresărind, smulsă din pînza vrăjită pe care o ţesea în jurul fiinţei ei locotenentul.

Grigore Ivanovici îi prinse din nou mîna, mai strîns şi se aplecă mai mult către dînsa.

Pe înserat, cînd am venit să iau ultima sticlă de vin, Elena Mihailovna părea cu totul pe altă lume. S-a ridicat să scrie în carte, dar după cum îi tremurau mîinile am înţeles că nu mai este stăpînă pe sine.

— Ce face Serghei Danilov? m-a întrebat zgomotos, locotenentul.

Nu am ştiut ce să răspund la această întrebare, fiindcă după capul meu, Serghei Grigorovici nu făcea bine ce făcea. Dar nici locotenentul nu mi-a dat vreme să caut un răspuns, căci sculîndu-se, după ce şi-a luat rămas bun de la fată, s-a îndreptat spre uşă.

— Iacă, am să merg şi eu acasă, să-l înveselesc puţin pe căpitan.

Pe drum mă întrebam cine ar găsi mijlocul să-l mai înveselească astăzi pe bietul Serghei Danilov. Locotenentul însă n-avea de unde să ştie gîndurile mele. El mergea sprinten şi voios prin mijlocul drumului, şuierînd un cîntec ţigănesc. Cînd ajunserăm la primar, urcă dintr-o săritură treptele de piatră ale cerdacului şi pătrunzînd vesel în tindă, izbi triumfător cu piciorul în uşa de la odaia ofiţerilor.

— Serghei Danilov, s-a aranjat! Pe diseară! începu, umflîndu-şi pieptul de îngîmfare. Mătase curată, bunul meu Serghei! Am un plan, ai să vezi, am să te iau cu mine. Mătasea cea mai curată, pe cinstea mea îţi spun!

Dar căpitanul părea că nu aude. Stătea în picioare lîngă fereastră, cu umerii căzuţi, cu părul atîrnînd în dezordine pe frunte, cu privirea tulbure. Părea că beţia e gata să-l părăsească.

La masă, netulburat nici de înfăţişarea căpitanului, nici de intrarea zgomotoasă a lui Grigore Ivanovici, sublocotenentul număra cu mare grijă teancul de hîrtii foşnitoare. Pe chipul lui se lăsase încruntarea de toate zilele.

— Ce s-a întîmplat, Serghei Grigorovici? întrebă buimăcit locotenentul.

— Am pierdut banii copiilor, răspunse moale omul, încercînd să facă o mişcare de desnădejde.

Dar nici-o părticică a fiinţei sale nu-l mai asculta; braţele i se mişcară pe lîngă trup, ca desfăcute din legături.

— Serghei Grigorovici n-a avut noroc, explică liniştit sublocotenentul, ridicîndu-se şi băgînd banii în buzunar. Norocul

lui a fost mai mic decît al meu. Eu nu am nici-o vină, nu-i aşa, Serghei Grigorovici?

— Da, da aşa-i! murmură căpitanul. Norocul tău a fost mai mare, aşa-i!

Apoi, îndreptîndu-se spre locotenent:

— Acum ce mă fac, Grigore Ivanovici? Ce le dau copiilor? Că mîine e Crăciunul, iubitul meu Grişa şi ei nu au nici-o bucurie de la porcul lor de părinte.

Se tîrî anevoie cîţiva paşi, înainte.

— Spune-mi, scumpul meu Ivanovici, ce se vor face sărmanii mei copilaşi? Spune-mi tu, că eşti un om drept, un înţelept, dragul meu. Sfătuieşte-mă! Şi tu, Ilău Alexandrovici, ce stai aşa în uşă, cu sticla ceea în mînă?! De ce nu vii să mă baţi? De ce nu mă calci în picioare?

Numai Ivan Nicolaevici, cu inima lui neagră şi rea nu putea să fie cutremurat de aceste cuvinte. El se sculase în toată liniştea de la masă şi îşi îmbrăcă tulburare mantaua, ca să plece.

— Ce faci, Ivan Nicolaevici? îl întrebă tresărind căpitanul.

— Mă duc să văd de soldaţi, răspunse el.

— Cu banii mei, Ivan Nicolaevici?

— Nu sînt banii dumitale. Acum sînt ai mei, înţelegi dumneata?

Căpitanul se trase înapoi clătinîndu-se şi, lipsit de putere, se sprijini de perete.

— Ai dreptate Ivan Nicolaevici, spuse încet. Ai toată dreptatea, băiatule. Dar atunci, fă-ţi o pomană cu mine, tot te duci jos, trimite-mi aici zece soldaţi.

Se opri să tragă aer în piept, ne privi pe toţi ca şi cînd nu ne-ar mai fi recunoscut, apoi urmă, cu vocea ridicată:

— Ai înţeles, Ivan Nicolaevici? Vreau zece soldaţi care ştiu să ochească bine! Căpitanul tău îţi dă această poruncă, nu ticălosul de Danilov. Ai înţeles? Să vină aici în fuga mare, să mă scoată afară, să mă aşeze la gard...

Nu ştiu ce ultimă pornire îl făcu să se urnească deodată, înspăimîntător la vedere, spre sublocotenent; dar după doi paşi se împletici şi căzu cu capul pe colţul mesei, hohotind:

— Să împuşcaţi odată pe porcul de căpitan!

Aproape de miezul nopţii, trompetul a sunat alarma. La casele oamenilor s-au aprins lumini, dar au pîlpîit numai cîteva clipe şi după aceea s-au stins din nou. Oamenii, speriaţi, au închis în grabă obloanele şi au ferecat zdravăn porţile pe dinăuntru.

Sunetul aspru al trompetei străpungea înfiorător liniştea nopţii şi se răspîndea pînă departe, peste dealurile goale şi reci. În mijlocul pieţii un cîine, singura vietate care nu se ascunsese speriată, urla a pustiu. Îndată s-a auzit tropot din jos, dinspre primărie. Soldaţii veneau în fugă, aduşi de sublocotenent. Cîinele a luat-o atunci la goană în sus, dar la marginea pieţii, socotindu-se iarăşi singur, a început să urle din nou.

Mai repede decît într-un sfert de ceas, toţi soldaţii erau strînşi în rînduri, în faţa bisericii şi şopteau între dînşii fel de fel de zvonuri, fiindcă niciunul nu ştia ce s-a întîmplat. Abia mai tîrziu, în liniştea nopţii, clopoţelul din uşa cîrciumii lui Golubenko a sunat argintiu şi în cadra de lumină, pe prag, a apărut căpitanul, beat. În urma lui venea cîrciumarul, apoi Grigore Ivanovici, şi dînşii tot beţi.

Soldaţii îi văzură pe toţi trei apropiindu-se cu paşi împleticiţi.

— Copii! strigă Danilov, cînd fu în faţa lor.

Şirul tresări, de la un cap la altul, căci soldaţii îl iubeau pe căpitan, pentru veselia şi pentru bunătatea lui.

— Copii, mai strigă odată căpitanul, pe cine iubiţi voi mai mult în lumea asta?

Soldaţii ştiau întrebarea din alte rînduri, încît răspunseră toţi odată, ca la o poruncă:

— Pe Dumnezeu din ceruri.

— Şi pe urmă, pe mai cine? strigă Serghei, luminat de răspunsul oamenilor.

— Pe Ţarul, pe tătucul!

— Şi mai apoi, pe cine?

— Pe dumneata, Serghei Grigorovici, căpitanul nostru!

— Bine, copii! spuse căpitanul răsuflînd liniştit. Bine, dragii mei! Numai că eu am să vă las. Iată cine are să fie de acum mai mare peste voi, adăugă, împingînd înainte pe cîrciumar.

Cazimir Golubenko, deşi peste măsură de beat, se ferea de atîta cinste şi tot încerca să se tragă în lături. Dar căpitanul îl ţinea bine de umeri.

— Să defilaţi acum prin faţa lui! porunci. Să arătaţi gospodarului Golubenko, dragostea cea mare care o aveţi pentru dînsul.

Soldaţii nu se temură că Danilov glumeşte, erau obişnuiţi cu toanele lui, de aceea începură să se aşeze pe rînduri, cîte patru, pentru a da cuvenitul onor cîrciumarului.

— Să cînte trompetul! porunci Serghei.

Trompetul trecu în cap, apoi Ivan Nicolaevici dădu comanda de pornire. Trompetul prinse să sufle, din toate puterile, în muştiuc. Sus, în capul pieţii, cîinele începu iarăşi să urle, dar nimeni nu-l băgă în seamă. Soldaţii porniră, patru cîte patru, bătînd zdravăn talpa cizmei de pămîntul îngheţat.

— Pe dumneata te salută, Cazimir Golubenko, spuse căpitanul. Răspunde-le, aşa se cuvine.

Cazimir îşi scoase repede căciula şi, ţinînd-o cu amîndouă mîinile pe piept, se ploconi, fîstîcit de atîta cinste, în faţa şirului de oameni care defilau. Cînd ultimul dintre ei trecu, se întoarse, răpus de înduioşare, către căpitan.

— Serghei Grigorovici, întrebă gîtuit, pentru mine au bătut talpa cu atîta străşnicie?

— Fără nici-o îndoială, prietene, numai pentru dumneata!

— Sunt nişte soldaţi bravi, Serghei Grigorovici, să ştii de la mine! Nişte soldaţi de nădejde. Iar eu sînt un om fericit! Lasă-mă te rog să-ţi sărut poala mantăii!

Multă vreme nu şi-a putut stăpîni în seara aceea înduioşarea, cîrciumarul. Avea ochii plini de lacrimi şi în timp ce-i turna căpitanului de băut, buza de jos îi tremura încetişor ca la copii

care sînt gata să plîngă. Într-un tîrziu însă oboseala l-a ajuns; lăsîndu-şi capul neţesălat pe tejgheaua udă, a adormit horcăind.

Atunci Grigore Ivanovici se apropie de căpitan şi îl zgîlţîi. Serghei deschise buimăcit ochii; îl văzu pe locotenent făcîndu-i semne spre o uşă din fundul prăvăliei, în spatele ei, prin perdeaua gălbuie, se vedea o lumină slabă. Privirea căpitanului luci deodată, ca o lamă de cuţit. Se ridică tremurînd şi străbătu încăperea, clănţănind din dinţi. Cînd ajunse în faţa uşii, părea răpus, ca de oboseală, de boală, de bătrîneţe. Apăsă clanţa fără hotărîre, cu teamă, nădăjduind parcă să o găsească încuiată. Dar uşa se deschise uşor şi, făcînd un pas, Serghei rămase înmărmurit, pe prag.

În căldura moleşitoare a odăii Elena Mihailovna aţipise aproape desvelită. Scîrţîitul ascuţit al uşii o trezi. Sări în picioare în fundul patului, speriată, cu mîna la gură, să-şi înăbuşe ţipătul. Căpitanul se apropia cu paşi strîmbi, bolnavi, tremurători. Faţa lui era înspăimîntătoare, avea o strîmbătură, jumătate rînjet, jumătate suferinţă. Părea că merge să fie pus la cazne, să-l spînzure, să-l jupoaie.

Văzîndu-l în această stare, pe Elena Mihailovna o prinse un tremur de moarte. Cămaşa ei de noapte, lungă pînă la glezne, flutura ca bătută de vînt. Vedea cum omul se apropie şi nu ştia ce trebuie să facă. Îi veni să ţipe, dar un gînd apropiat de nebunie, răscolindu-i în fugă creierul, o făcu să se teamă că dacă ar fi ţipat acum, toţi morţii s-ar fi sculat din morminte, să vină să o gîtuie cu mîinile lor descărnate. Văzu mîna căpitanului apropiindu-se; din colţul ei nu avea cum să fugă. Simţi degetele ca nişte viermi lipicioşi, urcîndu-i-se pe picior.

— Elena Mihailovna, bîiguia căpitanul, Elena Mihailovna, dulce fată, din ce mătase scumpă sînt făcute picioarele tale? Ah, nu te teme, copilo!

În clipa aceea, în cîrciumă scîrţîi podeaua. Urmă un zgomot nelămurit, un pahar căzu pe jos spărgîndu-se, nişte paşi grei, apăsaţi, se urniră spre camera fetei. Şi deodată, Cazimir Golubenko apăru în pragul uşii, mare şi ameninţător.

Sîngele fetei îngheţă în inimă, puterile o părăsiră. Căpitanul simţi udul ei scurgîndu-i-se pe mînă şi se ridică, uimit. Atunci abia dete ochii cu cîrciumarul. Clipi des, nehotărît, apoi arătîndu-i mîna îi şopti, sugrumat:

— Cazimir Golubenko, şi-a lăsat udul pe mine! Ud de fată mare, dragul meu!

Dîra de udătură de pe picioarele fetei inunda patul. Cazimir făcu doi paşi repezi şi apucă înfuriat colţul cearceafului.

— Poftim, Serghei Grigorovici, ce mi-ai făcut! Poftim ispravă de om luminat! Îţi mulţumesc pentru defilarea dumitale, porc spurcat ce eşti!

Cînd, tîrziu, au venit acasă în seara aceea, Ivan Nicolaevici sforăia în somnul lui adînc, cu cugetul pe deplin împăcat. Locotenentul s-a dezbrăcat în grabă şi, numaidecît, a adormit. Căpitanul a mai stat.

Soba din odaia ofiţerilor avea uşiţa pe sală, unde dormeam eu ca să am grijă să nu se stingă focul. Sala era plină cu paie de ars, căci lemne nu se găseau de fel. Pentru mine paiele erau bune, în ele îmi făcusem culcuş. În foc însă nu durau, de aceea, de teamă să nu se stingă, aproape toată noaptea nu închideam ochii.

Acum, prin uşa subţire, auzeam sforăitul celor doi ofiţeri. Căpitanul, după ce şi-a mai turnat un pahar, s-a urcat în pat şi cîtăva vreme părea că s-a liniştit. De la un timp însă, a început să cheme, cu glasul încetişor:

— Hei, Ivan Nicolaevici! Nu mă auzi, măi băiatule?

Sublocotenentul dormea sforăind.

— Ivan Nicolaevici, nu auzi, ce Dumnezeu? a strigat mai tare căpitanul.

Apoi văzînd că sforăitul nu contenea, s-a dat jos din pat şi s-a dus aproape.

— Hei, Ivan Nicolaevici!

— Ha? a tresărit sublocotenentul.

— Vrei să-ţi mai încerci odată norocul cu al meu? l-a îmbiat Serghei. Mai ai zarurile acelea frumoase, Ivan Nicolaevici?

— Le am, dar nu mai joc cu dumneata, a mîrîit din pernă sublocotenentul.

— De ce să nu mai joci, prea iubitule?

— Pentru că nu mai ai bani, înţelegi, Serghei Grigorovici? La ce folos să mai joc?

— Poate că e rîndul meu acum să cîştig, a spus mai departe căpitanul, cu nevinovăţie. Ce nevoie am de alţi bani, dacă am să cîştig?

— Vezi, Serghei Grigorovici, dumneata nu te pricepi! Eu nu joc ca să pierd, ci ca să cîştig.

— Prin urmare, nu vrei să tragem cu zarul?

— Nu!

— Şi rămîi tu cu banii mei?

— Rămîn, fiindcă i-am cîştigat.

— Nu ţi-e milă de copiii mei, Ivan Nicolaevici?

Sublocotenentul s-a ridicat deodată, înfuriat, făcînd să trosnească patul.

— Serghei Grigorovici, a murmurat printre dinţi, cu un fel de ură, nici de mine nu au avut milă alţii. Ştii dumneata cîtă avere mi-am vîndut pînă am deprins jocurile astea? Nu ştii! Vezi, asta-i acum, mi-a venit şi mie rîndul să cîştig.

— Ai jucat cu înşelăciuni, Ivan Nicolaevici.

— Şi dacă? Prinde-mă de poţi! Mai vrei ceva? Şi acum, mai bine culcă-te, că se face ziuă!

Patul a scîrţîit înciudat. L-am simţit pe căpitan îndreptîndu-se spre colţul lui.

— Prin urmare, nu vrei să tragem. Ivan Nicolaevici?

În clipa de linişte care urmă, se auziră de afară, cocoşii.

— Ivan Nicolaevici, nu vrei să tragem? Mîine e Crăciunul; gîndeşte-te la copiii mei, prietene! Scoate zarurile, te rog! Să tragem numai odată. O singură dată, o bumaşcă, să le-o trimit de Crăciun bieţilor mei copii!

A mai îngînat multă vreme astfel, cu glasul toropit, rugăminţile lui plîngătoare. Apoi, într-un tîrziu, a contenit. Prin crăpăturile obloanelor intra slabă, prima rază de lumină a dimineţii.

Atunci am deschis binişor uşa şi am intrat în odaie. Toţi trei dormeau adînc. M-am apropiat de patul sublocotenentului şi am căutat bîjbîind poliţa unde ştiam că îşi pusese hainele, de cu seară. Am găsit fără greutate pachetul cu bani în buzunarul dinăuntru al cojocului. Vroiam să iau numai banii străini, ca să-i vîr sub perna căpitanului, dar umblînd să-i desluşesc în dîra de lumină, inima mi s-a oprit deodată: pe fiecare hîrtie, sublocotenentul îşi pusese iscălitura groasă, cu condeiul muiat în cerneală, să nu se mai poată şterge. Niciuna nu scăpase neiscălită.

Atunci am înţeles că treaba hotărîtă de mine nu se mai poate face şi am dat să pun banii la loc. Dar, deodată, m-a fulgerat alt gînd. Am pitit bumăştile în sîn şi am ieşit pe sală.

Uşa sobei era deschisă şi lăsa să se vadă jarul ultimului braţ de paie. Am desfăcut banii, i-am cîntărit în palmă. Atîtea hîrtii scumpe nu mai văzusem niciodată. Nu am avut răgazul să le număr, dar mi-am închipuit că tot pămîntul nostru de acasă nu ţinea cît ele. Cînd le-am văzut pîlpîind, una cîte una pe jăratic, mi s-a făcut un fel de milă pe care nu mi-o puteam învinge cu nimic. Am avut doar puterea să le arunc în foc pe toate, pînă la sfîrşit, fără să opresc una. După ce ultima bumaşcă şi-a chircit urma neagră pe jăraticul din sobă, deodată, gîndindu-mă la atîta bănet ce se dusese în neştire pe horn, în văzduhul chinuit de viscol, m-a cuprins o grea sfîrşeală şi am alunecat pe paie.

Cînd m-au trezit răcnetele lui Ivan Nicolaevici, se făcuse ziuă de-a binelea.

— Serghei Grigorovici, nu eşti un căpitan, ci un hoţ! Am să te bag la puşcărie, spurcatule! urla în odaie sublocotenentul. Toată casa se cutremura de glasul lui. La puşcărie am să te bag,

Serghei Grigorovici! Şi pe tine, Grigore Ivanovici, pe amîndoi, că v-aţi întovărăşit să mă prădaţi.

Deodată uşa se deschise smucită, Ivan Nicolaevici năvăli în sală. Îşi trăsese cizmele în picioare şi îmbrăcase mantaua, dar pe dedesubtul ei se vedea poala lungă a cămăşii de noapte pe care uitase să o schimbe. Dînd cu ochii de mine se repezi şi mă apucă strîns de piept.

— Tîlharule! răcni, apropiindu-şi faţa de a mea, gata să mă sfîşie cu dinţii, ca o fiară. Tîlharule, şi tu te-ai întovărăşit cu ei! Ştiu, bandit de codru ce eşti, ştiu! Să nu crezi că aveţi vreo scăpare!

Auzind atîta zarvă, primarul deschise neliniştit uşa. Dintr-o săritură Ivan Nicolaevici îi ieşi înainte şi îl înşfăcă înfuriat de guler.

— Nici tu nu-mi scapi, bandit bătrîn! V-aţi strîns cu toţi să mă prădaţi. Am să vă arăt eu vouă!

Ieşi în goană pe uşă şi porni în jos, spre primărie. Clopotele Crăciunului, cu glasurile curate, ridicau în văzduhul îngheţat chemarea lor creştinească. Oamenii, în mundire negre de sărbătoare, se scurgeau în pîlcuri spre biserică. Ivan Nicolaevici trecu nebun printre ei. Cîţiva copii se lipiră speriaţi de garduri, dar ofiţerul nu-i băgă în seamă.

Ajunse gîfîind la primărie, trecu ca un cîine turbat printre soldaţii care îşi lustruiau cizmele în curte şi nu se opri decît la manivela telefonului pe care începu s-o învîrtească furios.

După un minut vorbea la Chişinău cu Adam Iusipenko, polcovnicul regimentului.

— Adam Iusipenko, biata dumitale slugă a fost prădată. Eu sînt, Ivan Nicolaevici, trimis cu ordin la Cazaci. Am fost prădat fără nici o milă. De cine? De toată lumea, Adam Iusipenko. Tot satul a înnebunit. Au vrut să mă omoare. Mi-au luat tot ce-am avut. Spune-mi ce mă fac cu acum? Cine poate să mă scape? E un sat de turbaţi! Cui să mă plîng?

Aşa s-a întîmplat că la ora prînzului, în urma poruncii dată la telegraf de guvernator, garnizoana cea mai apropiată, din Cetatea Albă, trimitea în galopul mare al cailor un escadron de călăreţi să potolească răscoala din satul Cazacilor.

Îndată după prînz călăreţii sosiră. Din capul dealului, căpitanul lor văzu mulţime mare în faţa bisericii.

„Acolo e răscoala”, socoti, şi porunci să se încarce puştile.

Escadronul coborî la pas, cu carabinele în mînă, spre inima satului, unde se opri, la o sută de paşi de mulţime.

— Dacă mişcă vreunul, trageţi foc! porunci căpitanul, descălecînd.

Apoi se îndreptă curajos spre biserică. Oamenii strînşi afară păreau că nici nu-l văd.

— Ce faceţi voi aici? întrebă aspru, ofiţerul, privind încruntat chipurile supte ca de boală ale oamenilor.

Nu-i răspunse niciunul.

— Ce faceţi voi aici? se răsti el din nou.

În clipa aceea din biserică răzbiră bocete sfîşietoare.

— Ne mor copiii, domnule ofiţer, spuse o femeie, zguduită de plîns.

Încă fără să înţeleagă ce se întîmplă, ofiţerul înaintă temător, spre uşa bisericii. Oamenii se traseră în lături ca să-i facă loc şi atunci el văzu înăuntru, sub candelabrul cel mare, trei racle micuţe, orînduite una lîngă alta. Între femeile care boceau, stătea gîrbov Serghei Grigorovici. Părea bolnav şi bătrîn. Pe obrazul galben, neras, scofîlcit, lacrimile îi curgeau în şiroaie grele, nefiresc de multe lacrimi, de parcă ar fi plîns nu numai morţii aceştia, ci toţi morţii din lume...

De deasupra cădeau, grele, dangătele clopotelor de înmormîntare. Erau tot clopotele care de dimineaţă sunaseră, cu glasul mai argintiu, Crăciunul. Acum, muzica lor funebră se unea cu vocile profunde care cîntau. Un om scund, cu barba cafenie, îmbrăcat în sutană neagră, conducea corul. Mişcările lui largi, cumpănite, făceau să-i fluture mînecile sutanei ca nişte flamuri

de doliu. Oamenii îi urmăreau transfiguraţi mişcările şi glasurile lor se împleteau într-o armonie zguduitoare:

— Gospodi pomilui!... Gospodi pomilui!...

Afară călăreţii aşteptau dîrzi, cu armele în mînă.

1938

OSPĂŢ CU OAMENI BUNI

Seara se lăsa, plumburie şi rece, cînd Artimov. urmat de cele două slugi ale sale, ieşi pe uşa cherhanalei. Înspre apus, soarele care asfinţea acoperit de nori, răzbea prin pînza mohorîtă cu o lumină murdară, violetă, făcînd înserarea tristă şi plină de nelinişti.

Artimov se opri în mijlocul străzii, cu mîinile înfundate pînă aproape de coate în buzunarele şubei, şi îşi roti capul, cercetînd cerul de jur împrejur.

Norii atîrnau jos, pîntecoşi, plini de zăpadă, gata să pleznească şi să slobozească fulguiala.

— Oho-ho-hoo!... făcu de prima dată, Artimov bucurîndu-se în căldura şubei sale.

Apoi:

— Iacă, dacă n-o vremui la noapte, să mă închideţi în coteţul cîinelui, cît sunt eu de boier! urmă, rîzînd cu hohot, întorcîndu-se spre cele două slugi, care aşteptau în drum, cu spinările încovoiate sub povara zimbilelor.

Aşa cum stăteau, aduşi de spate, oamenii păreau amîndoi scunzi şi îndesaţi, plini de putere, ca nişte juncani care se opintesc la jug.

— Asta se cheamă că o să avem un Sfînt Crăciun cum se cuvine! spuse mai departe boierul, cu aceeaşi intonaţie plină de voie bună. Hei, ciolovecilor, să mergeţi la pivniţă, să vă deie pivnicerul cîte o vadră din vinul cel roşu. Să spuneţi că aşa-i poruncă de la mine, ca să sărbătoriţi omeneşte naşterea Domnului nostru Iisus Cristos, Mîntuitorul.

Cei doi oameni ridicară amîndoi deodată capetele, simţindu-se parcă uşuraţi de povară.

— Să trăieşti, boierule! Să te ţină Dumnezeu sănătos, împreună cu toţi care-i doreşti, şi să-ţi rodească viile, cum au rodit într-una!

— Bine, bine! făcu Artimov mulţumit, înfundîndu-şi mai adînc mîinile în buzunarele şubei. Acum cată să ne grăbim, fiindcă Doamna Magdalena are motive să ne aştepte cu multă nerăbdare.

De o săptămînă încheiată, Magdalena Irimievna pregătea ospăţul de Crăciun. Cinci slugi bine alese, în afară de bucătar şi de ajutorul lui, munceau fără odihnă din zori pînă după miezul nopţii. Nimeni n-ar fi putut să ţină socoteala tingirilor trecute prin cuptorul sau pe plita sobei. Au fost zece sau douăzeci de curcani, douăzeci sau patruzeci de pui, patruzeci sau optzeci de potîrnichi. Au fost nu se ştie cîţi purcei de lapte, cîţi miei, aduşi dintr-un loc foarte îndepărtat, unde bacii anume îngrijesc ca oile să fete iarna. Nu se ştie cîţi fazani, împodobiţi cu cele mai împărăteşti pene, au fost jumuliţi, grijiţi şi umpluţi apoi, care cu stafide, care cu alune, care cu verdeţuri tocate, parfumate cu mirodeniile cele mai de preţ.

Dar cîte legume, cîte aluaturi, cîte fructe rare nu au fost pregătite pentru acest nemaipomenit ospăţ!

Şi iată, în săptămînă pregătirilor, întîmplîndu-se să bîntuie o furtună blestemată, şi pe mare şi pe limanul Nistrului, pescarii n-au putut ieşi în larg după păstrugă şi nisetru, peşte ales, fără de care nu se poate începe un adevărat ospăţ. Magdalena Irimievna a suferit şapte zile cel mai cumplit zbucium din viaţa ei şi aşa destul de zbuciumată. Zadarnic Artimov a umblat ca s-o liniştească, din pescar în pescar, să afle unul mai îndrăzneţ, care să plece în larg.

Abia spre sfîrşitul săptămînii vîntul s-a potolit oleacă. În a şaptea zi de aşteptare chinuită, la cîteva ore după prînz, cînd nimeni nu mai avea vreo speranţă fiindcă a doua zi era Crăciunul, stăpînul cherhanalei s-a înfăţişat tainic Magdalenei Irimievna, vestind-o că, în sfîrşit, prin nesperata bunătate a lui Dumnezeu, un pescar norocos venit de la gura Nistrului, adusese două păstrugi şi un nisetru, demni să stea pe cea mai cinstită masă.

Iată de ce, întorcîndu-se spre casă cu această marfă scumpă, Artimov era foarte fericit. Două păstrugi de cîte opt kilograme fiecare, lungi de peste un metru, şi un nisetru gras, făcînd cît amîndouă la un loc, atîrnau în spinarea servitorilor.

Drumul pe care mergeau cei trei oameni, de pe malul limanului urca pieptiş înspre oraş. Era o stradă din cale afară de largă, pietruită rău, cu bolovani mari de rîu. De o parte şi de alta se înşirau case mici, rare, ca dinţii dintr-o gură ştirbă. Pe la ferestre începeau să se aprindă luminile şi umbre alergau zorite pe pereţi. Dinspre oraş se auziră deodată cîntece de copii, apoi un clinchet cristalin coborî de sus, ca şi cînd clopoţelul ar fi căzut din mîna colindătorilor şi ar fi alunecat la vale, spre cherhana, sărind din piatră în piatră, pînă la picioarele celor trei drumeţi.

Artimov văzu că s-a întunecat şi tresări:

— Haide, haide, cioloveci! zori, îngrijorat deodată.

Dimitrie Artimov, soţul Magdalenei Irimievna, gospodina despre care am pomenit mai sus, era un om de statură uriaşă, puternic, plin de viaţă, dornic de trai bun, mare cunoscător în toate cele ce privesc stomacul, atît ca mîncare cît şi ca băutură, cunoscător mai ales la vinuri, ca unul cu întinse podgorii, dar din cale afară de nepriceput la inima femeii. Lipsă ce nu-i aducea mare supărare, fiindcă, luat de celelalte treburi, nu purta femeilor nici un fel de grijă. De altfel nici nu cunoştea pe alta, în afară de Magdalena Irimievna, dacă se poate spune că pe aceasta o cunoştea.

Dimitrie Artimov era un om milos pe cît îi îngăduia traiul lui bun să înţeleagă necazurile altor oameni. Dădea, cînd îşi aducea aminte, pomană la săraci, punea cîte o patacă de argint, duminica, în talgerul popii, la liturghie, nu întîrzia cu plata dărilor niciodată, ba adesea le plătea chiar înainte, ca să cîştige zeciuiala pe care o scădeau bunilor platnici, cei de la visterie, întreţinea două paturi la spitalul comunal şi trimitea cîte zece sticle de vin înfundat la tombolele de binefacere. Cu toate că

era omul cel mai bogat din tot ţinutul, nu se găsea nimeni să-l urască, fiindcă avea pe semne însuşirea de a împăca pe toată lumea, însuşire foarte greu de întîlnit.

Dar dacă merita Artimov pentru ceva respectul nemărginit al semenilor, pentru vinurile lui îl merita. Nici la Şaba, nici la Purcari, nici mai departe, între dealurile însorite ale Tighinei, nu se găsea un podgorean, să-l întreacă. Eu, unul, care am intrat prin toate pivniţele acelea, nu ca să-mi astîmpăr năravul băuturii, fiindcă n-am avut noroc de un asemenea nărav, ci dintr-o curiozitate stearpă, pot spune, după ce am gustat din nenumărate poloboace rare, că fericirea lumească pe care o caută băutorii, în poloboacele lui Artimov o puteai găsi cu adevărat.

Bietul Artimov! El îşi ducea viaţa senin şi nevinovat, bucurîndu-se copilăreşte de cele trecătoare, fără să-şi dea seama că Dumnezeu, rodind pe pogoanele lui nisipoase cea mai generoasă spiţă a viţei de vie, îl învrednicise să joace între oameni un nemărginit de mare şi de nobil rol.

Acum, în seara de Ajun, cum mergea spre casă cu nisetrul şi cu cele două păstrugi, răsuflînd din greu la deal sub greutatea şubei, părea un negustor oarecare, un stambangiu sau un cîrnăţar din piaţă, sau un biet slujbaş la Primărie, unul din oamenii aceia nici prea înstăriţi nici prea calici, care adună sîmbăta după masă din tîrg provizii cu toptanul, pentru toată săptămîna următoare.

Pe obrazul lui grăsan şi cumsecade, bine netezit de brici, roşu şi lucios din cauza sudoarei, nimic nu lăsa să se vadă că povara dusă de servitori în spate nu era încărcătură de rînd, ci marfa cea mai fără de preţ. Artimov ştia că nimeni nu va avea păstrugă, nici prefectul, nici primarul, nici bogatul avocat Gherase, nici doctorul Mănilă, nici Calistrof, cel ce moştenise moara mare. Acest gînd îi umplea sufletul de o bucurie nevinovată, dar bucuria nu i se putea citi în ochi. Căci altfel, ochii lui mici, verzi, plini de sfială şi de bunătate, n-ar mai fi izbutit niciodată să pară tuturor prietenoşi.

Cînd ajunse sus, pe strada principală, lumea era ieşită la plimbare, după un obicei străvechi. Lămpile electrice ardeau toate, ca în ajun de sărbători, şi puneau pe caldarîm o lumină albă, rece şi strălucitoare.

Artimov se avîntă cu paşi mari, apăsaţi, prin mijlocul străzii, urmat de cei doi servitori. Cunoscuţii şi prietenii de pe trotuare, ba chiar şi cei ce îl ştiau doar după nume, sau după vinurile lui, îşi scoteau căciulile, bucuroşi să salute, în ajunul Crăciunului, un om bogat şi bun.

— Bună seara, Dimitrie Artimov! spunea cîte unul, pe semne prieten mai apropiat.

Artimov mulţumea tuturor, ducîndu-şi mîinile pe piept şi înclinîndu-se din mersul lui grăbit, cînd spre un trotuar cînd spre celălalt.

— Uite-l pe bogătaşul Artimov! Artimov frate, ce, nu-l ştii? Bărbatul frumoasei Magdalena Irimievna! spuneau alţii, dîndu-şi coate şi zîmbind cu înţeles.

Voi spune, de m-or întreba şi la judecata de apoi: bun vin avea, în pivniţele sale, Dimitrie Artimov; le-am gustat pe toate şi ştiu că n-am să mint. Voi spune, chiar de va fi să trec prin cazne, ca unul ce am văzut-o de aproape şi ades am conversat cu ea: frumoasă femeie era Magdalena Irimievna, nevasta lui. Dacă o fi să mă întrebe însă despre purtările ei, iată, despre asta n-am să ştiu ce spune. Şi atunci am s-o întorc astfel: „Cinstiţi judecători, voi încurca-o, cînd o femeie e tînără şi atît de frumoasă, cînd oraşul este mic şi cu limba spurcată, ca oraşul în care s-au întîmplat acestea, cînd soţul are ochii prea mici şi inima prea largă, în felul fericitului Artimov, ce poţi să mai ştii despre purtările unei biete femei?”

Se spuneau, adică, multe în vremea aceea pe seama Magdalenei Irimievna; multe şi toate la fel de trecătoare.

Magdalena Irimievna era o fiinţă ciudată, venită de pe la Marea Baltică, dacă nu cumva de la o mare mai din nord. Sîngele ei se pare a fi fost tot atît de cald, pe cît sunt ţinuturile

acelea de reci. Dincolo de treizeci de ani ai vieţii, aproape poate chiar de patruzeci, izbutise să se ţină tînără, fie pentru că trăia în aer liber, fie pentru că sufletul ei neîmbătrînind nu lăsa nici trupul să se ofilească. Juca tenis pe terenurile din Cetate cu îndemînare de campioană şi partenerii nechipeşi o iritau tot atît cît cei nepricepuţi. Vara, înnota pe Liman ceasuri întregi, avîntîndu-se în larg pînă şuierau grănicerii de pe mal să se întoarcă. Dogoarea soarelui îi făcea pielea arămie, spre mirarea celorlalte femei, care nu veneau la apă decît să se îmbăieze şi apoi fugeau acasă, în umbra odăilor cu pereţi de piatră, unde îşi dădeau în cărţi pe întuneric, bînd cvas rece, cu miros amărui de pîine fermentată.

Toamna, Magdalena Irimievna îmbrăca haine bărbăteşti şi pleca la vînătoare, în sus, spre gura Nistrului, de unde se întorcea obosită, cu obrajii zgîriaţi, cu îmbrăcămintea plină de scaieţi, cu un fel de sălbăticie în privire.

Iarna patina în bazinul portului, făcînd figuri graţioase între şlepurile şi mahoanele negre înţepenite de îngheţ. Dacă întîlnea pe drum băieţii de liceu jucîndu-se cu bulgări de zăpadă, se amesteca voioasă printre ei, luînd parte la bătaie, şi nu rareori, în toiul luptei, respiraţia cîte unuia mai răsărit, căzîndu-i aprinsă pe obraz, o făcea să pălească.

Puţinele ceasuri cît rămînea în casă, Magdalena Irimievna şi le petrecea în iatacul ei, o odaie cu pereţii îmbrăcaţi în mătase albă, citind cărţi de dragoste scrise în limbi străine, urmărind cu patimă întîmplările eroilor. Afară de cărţi, în odaia ei se găseau cutii de bomboane, flori de toate felurile, reviste ilustrate şi păpuşi de mătase aruncate prin colţuri, în poziţiile cele mai ciudate. Într-unele zile ale lunii, cînd se simţea apăsată de melancolie, strîngea păpuşile de pe jos şi le aşeza pe canapea, mîngîindu-le cu o pornire maternă care dădea gesturilor ei ceva sfîşietor de trist.

Magdalena Irimievna era atît de înaltă cît trebuie să fie o femeie ca să se distingă între celelalte, fără să pară păzitoarea lor. Liniile corpului ei începeau pe alocurea, ce-i drept, să se

îngroaşe, dar chiar aşa, nu o făceau dizgraţioasă, ba poate dimpotrivă, dovedeau începutul unei maturităţi calde şi promiţătoare, lucru pe care bărbaţii îl citesc şi ştiu să-l preţuiască. Mulţi ţineau chiar să-i spună. Ea îi răsplătea, pe unii cu un zîmbet, pe alţii cu o vorbă, pe alţii cu mai mult, dar ceea ce dădea, etern nu putea fi, fără îndoială. De aceea, cu toate că în oraş se vorbeau multe, pe drept nu se putea spune mai nimic precis.

Acum, îmbrăcată cu o rochie de casă, din mătase japoneză aurie, lungă pînă la pămînt, Magdalena Irimievna se plimba, plină de neastîmpăr, dintr-un colţ în altul al sufrageriei, aşteptînd întoarcerea lui Artimov. Ea nu se îngrijea niciodată de treburile gospodăriei, acestea fiind lăsate pentru totdeauna în seama unor slugi prea vrednice şi prea pricepute ca să n-ai deplină încredere în ele. Ospăţul din acest an avea însă, pentru Magdalena Irimievna, altă însemnătate, dovadă că o săptămînă încheiată muncise ea însăşi la pregătirea lui. Aştepta poate un oaspe deosebit, altfel n-ar fi putut nimeni să explice sîrguinţa ei.

Dacă Dimitrie Artimov ar fi fost tot atît de cunoscător al sufletului femeiesc, pe cît era la îngrijitul vinului, ar fi înţeles că pregătirile acestea nu se făceau pentru dragul Osipov, fratele său de tranşee din timpul războiului, acum judecător la Bucureşti, aşteptat să sosească în seara de ajun. Şi-ar fi dat seama că Magdalena Irimievna nici nu-şi aruncase ochii pe scrisoarea bunului prieten, căruia în gîndul ei nu-i hărăzise nici măcar un pui, din zecile de păsări pregătite. Şi, atunci, îndreptăţit să se întrebe, pentru cine se făceau toate acestea, n-ar fi alergat spre casă, cu peştele, atît de bucuros.

— Ah! Bine c-ai venit odată! strigă Magdalena, repezindu-se spre uşă, cînd îl văzu intrînd. Mi-era să nu fi păţit vreuna. Unde Dumnezeu ai întîrziat atît?

Artimov se lăsă zîmbind moale pe un scaun, lîngă uşă, şi scoţîndu-şi batista din buzunarul prăpăstios, prinse să-şi şteargă năduşeala.

— Cel puţin ai făcut treabă bună? întrebă femeia, nerăbdătoare, fierbînd din pricina nepăsării lui. Vorbeşte odată, Dimitrie, omule, e bun peştele pe care l-ai adus?

Dar înainte de a primi răspunsul, se repezi spre bucătărie, unde servitorii, intraţi pe uşa de din dos, descărcau povara.

Peste cîteva minute, cei trei peşti uriaşi, spintecaţi şi grijiţi de mîna pricepută a lui Colea, bucătarul, fierbeau, fiecare în cîte un cazan ca de cazarmă. Magdalena Irimievna se întoarse, în sfîrşit cu totul liniştită. Artimov stătea tot pe acelaşi scaun şi zîmbea la fel ca adineaori, continuînd să se şteargă de sudoare. Ea se opri în faţa lui şi-l privi cîteva clipe, parcă fără nici un gînd. În creştetul pleşuv al omului se răsfrîngeau, ca într-o oglindă, razele lămpii din tavan. Magdalena Irimievna clipi, supărată de această lumină tot atît cît de zîmbetul lui moale, care nu mai contenea. Pe faţa ei trecu, de sus în jos, ca o umbră, un semn de răutate.

— Cînd soseşte prietenul tău Osipov? întrebă, clipind foarte des.

— Cu trenul de opt, răspunse bărbatul, bucuros de întrebare şi îşi înfundă mîna adînc sub şubă, pentru a-şi scoate ceasornicul. Cu trenul de opt; asta înseamnă peste o oră şi jumătate. Voi avea tot timpul să dau o raită prin oraş, înainte de a mă duce la gară.

— Sper că acest judecător din Bucureşti va şti să se poarte aşa fel ca să nu supere musafirii! reluă Magdalena.

Artimov hohoti cu rîsul lui gros şi puternic:

— Hohoho!... Sărmanul Cristu Osipov, ce se poate spune despre dînsul! Dragă Magdalena Irimievna, prietenul meu Osipov a avut cinstea să ia masa chiar în palatul Regelui, în tovărăşia Maiestăţii Sale, care îl preţuieşte pentru marile lui cunoştinţe judecătoreşti. Dar lasă, ţi-o va povesti el însuşi, cînd va sosi aici. Vei vedea, nu te teme, este un domn din cei ce ştiu cum să se poarte în lume.

— Cu atît mai bine! îl întrerupse femeia, făcînd un gest de nerăbdare. Ţi-am spus, fiindcă se poate întîmpla să avem între

oaspeţi pe locotenentul Paul Andreieşu, de la marină, şi dînsul, după cîte vei fi aflat, nu se simte bine oriunde şi în orice tovărăşie.

Locotenentul Paul Andreieşu, despre care s-a vorbit mai sus, tocmai îşi pomăda părul negru şi cîrlionţat, aplecîndu-se în faţa oglinzii prea scunde, cînd intră soldatul vestindu-l că un domn doreşte cu tot dinadinsul să-i vorbească.

— Nu-i nici croitorul, Freiberg, nici Lache cizmarul, nici Lobel, cel cu poliţele, spuse el, arătîndu-se pe drept nedumerit.

— Atunci pofteşte-l înăuntru! porunci locotenentul, el însuşi nedumerit.

Şi continuă să-şi aranjeze părul. Pe un scaun, alături, stătea pregătit fracul fără coadă, haina de gală a ofiţerilor de marină, iar deasupra atîrna cămaşa scrobită, strălucitor de albă. Afară de aceste obiecte de îmbrăcăminte puse în ordine, toate celelalte lucruri din odaie erau date peste cap.

Pe masa din mijloc, jumătate umbrită de abajurul de hîrtie colorată, erau cărţi cu coperte roşii şi albastre, o sticlă răsturnată, o perie de haine, o scrumieră plină cu mucuri negre, o pereche de bretele vechi, roase şi pătate. Pe patul desfăcut zăcea o parte dintr-un ziar mototolit, iar altă parte alunecase pe duşumea, acoperind un colţ al covoraşului cu pluşul năpîrlit.

Preocupat de părul său, care tocmai acum nu vroia să se supună pieptenului, locotenentul nu băgă de seamă cînd se deschise uşa, scîrţîind.

— Bună seara! spuse musafirul, cu o voce groasă, da reţinută, plină de sfială.

Locotenentul tresări, fiindcă vocea nu-i era străină. Se întoarse în loc şi rămase încremenit, cu mîna la tîmplă, aşa cum îşi aranja părul. Nu venirea lui Dimitrie Artimov îl înspăimînta, ci înfăţişarea lui stranie. Obrazul rotund şi roşcovan al musafirului era acum scofîlcit şi palid. De o parte şi de alta a gurii, două cute apăsate, negre, se înfigeau în piele ca două tăieturi de cuţit. Ochii păreau pierduţi în orbitele vinete, adînci.

— Bună seara! răspunse locotenentul, zăpăcit.

— Domnule locotenent, vorbi Artimov, fără să-l privească, să mă ierţi că te tulbur, dar am să stau oleacă jos. Sunt puţin cam obosit; am venit tocmai din centru, cu vîntul în piept.. Cred că începe să viscolească.

Se aşeză pe un scaun, lîngă masă. După cîteva clipe de tăcere, ridică ochii încet, ca şi cînd s-ar fi temut de ceva. Văzînd sticla răsturnată pe masă tresări, apoi întinse mîna şi o ridică.

— Bun vin Aligote-ul meu! spuse, privind eticheta albă, cu litere aurite. (Şi încercă să zîmbească). Nu îmi pun numele pe marfă proastă; e o socoteală foarte înţeleaptă! Nu vrei să stai jos, domnule locotenent?

Ofiţerul se aşeză mecanic în faţa lui, de cealaltă parte a mesei.

— Mi se pare, reîncepu Artimov după o clipă, cu vocea foarte înceată, ridicînd ochii şi privindu-l blînd, mi se pare că în seara aceasta veţi fi oaspetele nostru...

— Da, răspunse încurcat locotenentul. Da, cred că va trebui să vin... În sfîrşit, doamna, soţia dumneavoastră, mi-a făcut cinstea să mă poftească.

Artimov zîmbi, îngăduitor.

— Magdalena Irimievna a greşit; ea nu ştie obiceiurile noastre. Noi nu poftim pe nimeni la ospeţele de Sfintele Paşti şi de Crăciun. Cine însă vrea să vină, e primit cu cinste...

— Nici eu n-am ştiut aceste obiceiuri, îl opri locotenentul. Dacă n-aş fi fost poftit, n-aş fi îndrăznit să vin.

Artimov zîmbi iarăşi, cu un fel de milă, apoi deodată se posomorî. Şi cele ce urmă să spună le spuse pînă la sfîrşit păstrînd aceeaşi înfăţişare. Glasul lui era tărăgănat şi moale, dar nu părea lipsit de hotărîre.

— Domnule locotenent, începu el, noi sîntem adesea mult mai deştepţi decît ne crede lumea. Bunăoară, dumneata şi cu Magdalena Irimievna, v-aţi plimbat în sus, pe la Cetate, aţi urcat malul, pe sub sălcii, pînă la Ceair, aţi băut ceai sub umbrela aceea mare, din port, în sfîrşit... Nu poţi să ştii cît e de greu să

povesteşti aceste lucruri. Cum îl cheamă pe părintele dumitale, domnule locotenent, îmi îngădui să te întreb?

— Vasile Andreieşu, bolborosi locotenentul.

— Aşadar, Vasile! continuă Artimov, într-un fel mulţumit. Te voi numi după felul nostru: Paul Vasilievici; mi-e mai la îndemînă. Paul Vasilievici, prin urmare, ai avut de gînd să vii în seara aceasta să petreci la ospăţul nostru. Iată, eu am să te rog să nu vii. Eşti băiat tînăr şi poţi petrece oriunde. Du-te dacă vrei, uite, o să te sfătuiesc, la şeful gării; are şi nevastă şi fată frumoasă; au să te primească bine. Sau la cofetar, la Dvenco. Stă foarte aproape de dumneata; nu trebuie nici măcar să iei trăsură, n-are să te coste nici un ban. Îţi vor da compot de ananas, pe onoarea mea îţi spun. Lui Dvenco îi plac vinurile vechi, iar nevestei lui băieţii tineri. Ce pofteşti mai mult? O ştii pe nevasta lui Dvenco? Crede-mă, Paul Vasilievici, că merită să te uiţi la ea.

— Domnule Artimov, îl opri locotenentul, dînd să se ridice.

— Spune-mi pe nume, Paul Vasilievici, fă-mi această cinste! Spune-mi Dimitrie Artimov!

— Bine, Dimitrie Artimov, sau oricum vrei altfel, îmi voi face rondul, apoi voi veni acasă, voi bea o sticlă de vin din vinul dumitale, şi mă voi culca, fără ospeţele voastre!

— Dragul meu locotenent, reluă Artimov cu aceeaşi voce blîndă şi mîhnită, privindu-l rugător în ochi, aş fi foarte nenorocit să ştiu că ţi-am stricat cheful tocmai în noaptea de Ajun, cînd se cuvine să ne înfrăţim cu toţii, ca să sărbătorim naşterea Domnului nostru Iisus Cristos. Înţelegi, Paul Vasilievici, nu trebuie să fii mîhnit: Magdalena Irimievna te aşteaptă: ea nu ştie că am venit aici. Nici pe ea n-aş vrea s-o mîhnesc, dar soseşte un prieten, un om de legi, un om, prin urmare mai sever, cu alte obiceiuri, cu altă morală, judecătorul Cristu Osipov, de la Bucureşti. Aş fi nenorocit să vadă acest bun prieten... Înţelegi, Paul Vasilievici, de ce te-am rugat pe dumneata să nu vii? Dar du-te la Dvenco, nu-ţi strica sărbătoarea; acolo nu-i nici un judecător, te vor primi bine, pun mîna în foc pentru ei!...

Oaspetele, Osipov, coborî din tren tocmai în clipa cînd viscolul îşi dădea pe faţă colţii lui ascuţiţi. Păşind pe peron, judecătorul se simţi luat pe sus de vînt, în timp ce o zburătură subţire de zăpadă, smulsă de pe acoperiş, unde abia începea să se aşeze, îl izbi peste faţă, prinzîndu-i-se în barbişonul sur. Această primire afurisită îl supără de la început.

Cristu Osipov era un om mic, slăbănog, cu privirea cercetătoare şi vicleană, pîndind necontenit, neavînd încredere în nimeni, aşteptîndu-se în orice moment să fie atacat de cineva. Deşi basarabean după naştere, izbutise să se rupă într-atît de provincia natală, încît să nu-şi mai amintească de ea, nici măcar în vis. Fusese totuşi nevoit, chiar de curînd, să lucreze în comisia de unificare a legislaţiei din Basarabia. Această mare cinste, care îi adusese două decoraţii, mai mult îl mîniase, în loc să-l bucure. Dar setea de mărire îi fusese zgîndărită şi, băgîndu-se în politică, judecătorul venea acum să cîştige sprijinul bogătaşului Artimov, pentru alegerile viitoare.

— Scumpe Cristu Osipov! îl întîmpină acesta, repezindu-se afară din restaurantul gării, cu şuba descheiată şi cu căciula dată pe ceafă. Scumpe prietene, nepreţuite tovarăş, fii bine venit la noi!

Osipov se pomeni apucat în braţele mari ale prietenului, care îl strîngea la piept, îngropîndu-l cu totul în blana caldă a largei lui şube.

„Iacă, dacă mi-a trebuit deputăţie!” îşi spuse, primind dovada de dragoste, cu acreală.

— Să mergem, dragul meu Cristu Osipov! Magdalena Irimievna, soţia mea, pe care n-am avut bucuria să ţi-o înfăţişez, te aşteaptă cu toată nerăbdarea. Vei lua parte la ospăţul nostru de Ajun. Ah, ce ospăţ, dragul meu!... două păstrugi, cinci fazani... Dar ce te plictisesc cu vorbe! Vei vedea dumneata însuţi, ce lucruri grozave am pregătit!...

Toate cele patru ferestre mari dinspre grădina publică, ale sufrageriei lui Artimov, erau puternic luminate şi fiindcă obloanele nu fuseseră încă închise, trecătorii puteau să privească înăuntru, cum se făceau ultimele pregătiri pentru ospăţ. De jur împrejurul pereţilor erau înşirate mese, unele mai mici, altele mai mari, de două, patru sau şase persoane, toate acoperite cu olandă albă, deasupra căreia se vedeau tacîmuri de argint, pahare mari de cristal, farfurii subţiri, strălucitoare şi flori puse în vaze de sticlă încrustată. Luarea aminte o atrăgea însă masa din mijlocul încăperii, lungă de aproape zece metri, dintr-un perele în altul, şi lată cît un pat de oameni înstăriţi. Pe această masă, deasupra căreia cădea lumina strălucitoare a trei candelabre de cristal, mîinile bucătarilor răsturnaseră, ca din nişte coşuri ale abundenţei, cele mai felurite, mai gustoase şi mai rare mîncăruri. În mijloc, pe trei tăvi lungi de argint, puse de-a curmezişul, stăteau întinşi, la locul socotit de cinste, nisetrul, în maioneză, înconjurat de cele două păstrugi gătite la rîndul lor cu zarzavaturi verzi şi cu sos polonez, gălbui. De aici se înşirau spre margini, curcanii, rumeniţi la foc domol, îngîmfaţi ca şi în viaţă, purceii de lapte cu şoricul arămiu pleznit, lăsînd să se vadă slănina albă şi pufoasă, fazanii, împodobiţi cu propriile lor pene colorate, potîrnichile, făcute piramide pe platouri de faianţă... Un alt şir de farfurii, care le înconjura pe acestea, mărginind masa uriaşă, conţineau acele gustări mici, atît de felurite că nu le mai ştii numele, nelipsite de la ospăţul unor oameni buni: chefali săraţi, muraţi sau afumaţi, pentru toate gusturile, icre negre, de morun sau de păstrugă, icre roşii de Manciuria, ba chiar şi din acelea de crap şi de ştiucă, înecate în untdelemn fin. Mai erau sardele, raci cu crusta roşie, stridii plăpînde în capacele lor sidefii, homari cu mustăţi lungi, hazoase şi cu ochi negri, sticloşi, de şobolan.

Deasupra mesei se ridica o poliţă de sticlă, susţinută pe picioare de cristal. Pe ea erau orînduite cu artă, fructe şi torturi înflorate, formînd o beţie de culori. Tot pe o poliţă erau puse în carafe pîntecoase, în butelci îmbrăcate cu fir subţire, împletit,

de papură, în sticluţe de felurite forme, băuturile tari cu care începe şi se termină orice masă: votcă, zubrovkă, zbruiovskă şi belogalovscă, toate la fel de tari, precum şi licheoruri fine, franţuzeşti. Vinurile erau înşirate în sticle şi în damigene, atît la picioarele mesei, cît şi pe lingă pereţi. O altă parte, vinurile albe, cele ce se beau reci, cu sifon sau apă minerală, nu se vedeau, fiindcă stăteau la ghiaţă, pe sală, într-o balie mare de zinc.

În mijlocul acestei îndestulări căzuse, acru, bănuitor şi afurisit, judecătorul de la Bucureşti...

— Mai ia, te rog, o bucată din păstruga asta! spuse Artimov, trăgînd cu de-a sila farfuria din mîna judecătorului. Te rog, dragul meu Osipov, fă-mi plăcerea; e o păstrugă adusă de mine însumi. Cred că aşa ceva nu ai mîncat dumneata nici la palatul regal.

— Mulţumesc, nu mai pot! răspunse judecătorul, apărîndu-se, speriat. Am mîncat prea mult; nu mai încape.

— Ohoho! rîse Artimov, ca unul care nu înţelegea sfiala musafirului. Nici în biserică nu mai încape nimeni, duminica, dacă nu s-a grăbit; dar ia să vină jandarmul; îndată se face loc. Ohoho!... înţelegi dumneata, Cristu Osipov? Fă te rog atîta cinste păstrugei mele!

Erau două sau trei ore de cînd ospăţul începuse. Musafirii nu veniseră prea mulţi; de altfel nici nu trebuiau să vină toţi, acum. Ospăţul avînd să ţină cît toată sărbătoarea Crăciunului, erau bineveniţi oricînd, la orice oră şi în orice zi. Mai însemnaţi printre cei de faţă erau colonelul Vodă, comandantul regimentului, cu soţia lui, prefectul, directorul liceului, cu cîţiva profesori, cîţiva magistraţi şi ofiţeri, în haine albastre de ceremonie. Toţi beau şi mîncau deocamdată în tăcere - dar această linişte nu dovedea că oaspeţii ar fi nemulţumiţi. Cît îl priveşte pe Dimitrie Artimov, era prea mulţumit de el însuşi, ca să se mai intereseze de mulţumirea altora. Un timp aşteptase cu teamă să vadă dacă locotenentul se va ţine de cuvînt; dar cum pînă la miezul nopţii

acesta nu venise, înţelesese că nici n-are să mai vină şi frica i se luase de pe suflet.

— Cristu Osipov, mai ia, te rog, din păstruga aceasta! spunea acum, vrînd cu tot dinadinsul să-i transmită şi musafirului fericirea sa.

Stăteau amîndoi la masa din mijloc, fiindcă mîncăciosul Artimov ţinea să aibă bucatele la îndemînă. Pe ceilalţi comeseni îi şi uitase, cum de altfel o uitase chiar pe Magdalena Irimievna. Numai povestirile lui Osipov l-ar fi interesat; dar acesta, cu toate că-şi dădea silinţa să fie altfel, rămînea, potrivit firii sale, din cale afară de tăcut şi de morocănos.

— Spune-mi dragul meu, reîncepu Artimov, cînd ai fost la Palat ţi-au dat o păstrugă mai bună ca asta?

Judecătorul făcu un semn de plictiseală şi barbişonul lui sur se zburli cu ciudă.

— Să nu te superi, Cristu Osipov, dar ştiu, am citit în ziar, că te-a invitat la masă Maiestatea Sa. Mare cinste, nu poţi să te plîngi!

— Ei da, răspunse plictisit judecătorul, am fost chemaţi la dejun, membri din comisia de legiferare. Asta nu-i mare lucru.

— Ba da, ba da, ce spui dumneata! Eu am tot citit ziarul; credeam că de aici înainte o să te poftească mereu.

Osipov pufni pe nas cu dispreţ.

— În orice caz, continuă Artimov, cînd te-o mai chema odată, ţine minte să-mi scrii dacă păstruga lor a fost mai bună ca a noastră.

Judecătorul nu mai auzi ultimele cuvinte. Ochii lui, măriţi deodată, înţepeniseră plini de mirare la o masă din spatele gazdei.

— Dimitrie Artimov, murmură el surprins, înălţîndu-se puţin de pe scaun, ca să privească mai bine, cine este domnul acela care sărută cu atîta neruşinare braţul Magdalenei Irimievna, soţia dumitale?

Artimov întoarse capul şi îngălbeni. În clipa aceea lumina electrică se stinse; era pe semne ora două, cînd uzina se oprea.

Rămaseră numai lumînările, aprinse din vreme, în sfeşnice mari de argint. Ele răspîndeau în sufrageria uriaşă o lumină dulce, pîlpîitoare.

De mult ţinea chestorul Gherghel, şeful poliţiei, calea Magdalenei Irimievna. În seara aceasta se ivise, în sfîrşit, prilejul să se apropie de ea. Magdalena îl ascultase la început cu dispreţ, fîindcă poliţaiul, deşi bun la slujba lui, nu se prea pricepea ce să-i spună unei femei. Pe măsură însă ce orele treceau, dispreţul ei se înmuia. Spre miezul nopţii, observă o aluniţă pe gîtul chestorului şi se gîndi deodată ce-ar face un poliţai cînd l-ai muşca de gît, tocmai din locul aluniţei. Aşa încît, în clipa cînd înţelese că locotenentul n-avea să mai vină, îi şi găsise un înlocuitor.

— Şezi la un loc, dragă domnule chestor! mai spunea totuşi, deşi mustăcioara bărbatului, plimbîndu-i-se pe braţ o înfiora. Ah, astîmpără-te, avem atîţia musafiri aici!...

— Ce porcărie! murmură printre dinţi, cu scîrbă, judecătorul, reaşezîndu-se pe scaun.

Artimov se simţi dintr-odată nimicit. Îşi ascunse gîtul între umeri, încercînd să se facă mai puţin vizibil, să mai ascundă ceva din fiinţa lui dezonorată.

— Ce destrăbălare! auzi glasul de adineaori.

Tresări şi ridicînd privirea, dădu de capul nisetrului aşezat tocmai în faţă, pe tava de argint; lumina slabă, pîlpîitoare, îi dădea o înfăţişare curioasă. Ochii peştelui îl ţinteau tocmai pe el, cu o privire plină de dispreţ şi de dojană. Cele cîteva fire rare, albe, ale mustăţilor lui acvatice, păreau că se mişcă; apoi chiar gura rotundă se deschise.

— Groaznică neruşinare! auzi Artimov şi se sperie, fiindcă i se păru că vorbise chiar nisetrul.

Întinse mînă, tremurînd şi apucînd paharul îl deşertă dintr-odată pe gît.

— Am oarecari vedenii! murmură, încercînd să-şi despăienjenească ochii, cu dosul palmei.

— Nu, dragul meu! răspunse judecătorul, privindu-l mai mult cu silă decît cu compătimire. Nu sînt vedenii, sînt fapte reale. Din partea mea, eu am tot dispreţul pentru oameni ca dumneata. Acum ţi-aş fi foarte recunoscător, dacă mi-ai arăta în care odaie m-aş putea ascunde pînă mîine dimineaţă. Nu vreau să fiu nici-o clipă mai mult martor la destrăbălarea voastră familială.

După ce măturase zăpada de pe străzi strîngînd-o lîngă ziduri, viscolul contenise, şi acum, în timp ce zările începeau pe nesimţite să se lumineze, ninsoarea cădea moale, potolită, răspîndind în văzduh o împăcare desăvîrşită.

Obosit, cu şuba grea de zăpadă, Artimov se întorcea de la gară. Lucrurile în jurul lui continuau să se învîrtească, fiindcă înainte de plecare dăduse pe gît o butelcă întreagă de rachiu. De două ceasuri umbla (pe jos, căci nu întîlnise nici o trăsură), după Paul Andreieşu. Nu-l găsise nici la cofetar, nici la şeful gării, nici în alte case. Abia în centru, portarul hotelului, care mătura trotuarul de zăpadă, îl înştiinţă că locotenentul rămăsese peste noapte la ei, în camera Ninei, viorista de la restaurantul „Ural”.

— Să-l aduci numaidecît jos, porunci el, fiindcă am să-i vorbesc! Dar să nu vină cu muzicanta lui; n-am nevoie să-mi cînte nimeni azi.

Peste cîteva minute, locotenentul coborî, înciudat. Văzîndu-l, Artimov fu cuprins de o adîncă înduioşare.

— Dragul meu Paul Vasilievici! murmură, îmbrăţişîndu-l cu mîinile tremurătoare. Să mă ierţi că ţi-am tulburat somnul! Trebuie să mergi numaidecît, cu mine. Înţelegi dumneata, dragul meu, s-a întîmplat o nenorocire: judecătorul Cristu Osipov a trebuit să-şi facă o părere proastă despre casa mea. Acum are să plece.

Se opri o clipă să-şi şteargă lacrimile, apoi reîncepu:

— La urma urmei, n-are decît! Ducă-se! Fiecare face ce vrea în casa lui. Altceva, mai rău, m-a adus aici. Trebuie să mergi cu

mine. Chestorul, copoiul mustăcios şi viclean, a avut neruşinarea să se lege de nevasta mea. Biata Magdalena Irimievna, cîte s-au abătut pe capul ei!... Ah! Să ne aducă înainte de toate un pahar. Simt că mă arde ceva pe dinăuntru. Îl ştii pe chestorul Gherghel, pe poliţaiul acela necioplit şi fără ştiinţa bunelor maniere? Oh, cîtă deosebire între el şi dumneata! Dumneata eşti un cavaler, un om de cuvînt, un ofiţer adevărat; ai toată admiraţia mea! Să mergem, dragul meu Paul Vasilievici.

În uşă, parcă surprins de aerul rece, Artimov se opri. Privirea lui, tulbure de beţie, păru pentru o clipă că se limpezeşte.

— Să sperăm, spuse el apoi, ezitînd, în timp ce-l lua de braţ pe locotenent ca să pornească, să sperăm, pentru sănătatea dumitale că femeia asta, viorista, nu suferă de vreo boală! Aşa-i Paul Vasilievici?

Înspre prînz, soarele rece, de iarnă, după ce ocolise partea de răsărit a oraşului se lăsă peste grădina publică şi de acolo pătrunse, neaşteptat, pe toate cele patru ferestre, în sufrageria lui Artimov. Marea încăpere era goală, cum rămăsese în zori, cu urmele ospăţului de ieri. Musafiri noi nu se iviseră, fiindcă ziua fiind minunat de frumoasă, oamenii se plimbau pe afară, pe străzi, prin grădina publică, pe la Cetate, neîndurîndu-se să intre sub acoperişurile posomorite.

În sufrageria care părea goală, la mijlocul mesei celei mari, un morman de sticle zăceau aruncate pe pardoseală. Dintre sticle se ridicau picioarele a două scaune şi pe scaune stăteau: Dimitrie Artimov de o parte, chestorul Gherghel de alta. Casa era cufundată în linişte. Nu se auzea nici-o uşă trîntindu-se, nici-un servitor alergînd, nici-o duşumea scîrţîind. Înspre iatacul Magdalenei Irimievna uşile erau închise, ca şi obloanele ferestrelor care dădeau în curte.

Dimitrie Artimov, înfundat în scaun, rîdea cu capul în piept, înveselit. O mînă îi atîrna în jos, încleştată pe pahar.

— Ohohoho, chestore Gherghel, plăcerea mi-am îndeplinit-o, fiindcă iată, dacă nu mă înşel, îmi dau seama că te-ai îmbătat!

Chestorul rîse prosteşte, negăsind puterea să dezmintă această afirmaţie.

— Să mă închizi în coteţul cîinelui, cît sînt eu de boier, dacă nu te-ai îmbătat! urmă Artimov. Ohohoho!... Eşti arestat în casa mea, chestore Gherghel, şi îţi voi da destulă băutură ca să nu poţi scăpa. Ţine, bea în sănătatea Magdalenei Irimievna!

Lumina soarelui alunecă pe masă, făcînd cristalele să lucească. Artimov îşi plimbă ochii de jur împrejurul odăii, oprindu-se pe fiecare lucru, ca şi cînd şi-ar fi căutat în sufrageria goală, amintirile. Chipul lui, fără să-şi piardă veselia, păru deodată înduioşat.

— Chestore, vorbi cu vocea schimbată, adică, de ce să fim duşmani? Pe scaunul dumitale a stat aseară un dobitoc. Un mare dobitoc, te asigur! Vezi dumneata, sînt atîtea lucruri în lume, pe care noi nu le putem înţelege. De ce să ne spargem capul cu ele? Oare Dumnezeu nu ne-a lăsat fiecăruia destule bunătăţi? De ce să rîvnim şi la altele, care nu ni se cuvin? Priveşte, chestore Gherghel, cîte se află pe masa asta! Pofteşte, îndestulează-te, nu te opreşte nimeni! Iacă, o păstrugă gătită mai bine ca la palatul regal. Gustă, te vei simţi fericit! Şi mulţumeşte-te cu cele ce ţi se dau, nu căuta sub faţa de masă; poate acolo gazda a făcut însemnări care nu te privesc.

— La mulţi ani Crăciunul, Dimitrie Artimov! strigară mai multe glasuri, în timp ce uşa se izbea de perete.

Artimov se întoarse şi tresări bucuros.

— Iată ce musafiri ne vin! Fiţi binecuvîntaţi, dragii mei! le ură, ieşindu-le înainte, cu braţele deschise, noilor veniţi. Vom petrece un Crăciun fericit. Intraţi, veţi mînca o păstrugă minunată, adusă de mine însumi de la cherhana.

Aici, glasul păru că i se întristează puţin. Dar el îşi reveni numaidecît, şi izbucni în obişnuitu-i rîs gros:

— Ohohoho!... Păstrugă noastră are un tîlc, dar asta nu vă priveşte pe voi. Oricare i-ar fi tîlcul, gustul ei rămîne neschimbat. Mîncaţi, dragii mei musafiri, şi beţi şi veseliţi-vă, de Sfintele Sărbători!

Se opri, ca să-şi umple paharul, în timp ce oaspeţii cei noi înaintau. Cu paharul plin, Artimov se aplecă spre chestor, chicotindu-i la ureche:

— Ei bine, tocmai cel pentru care pregătisem păstrugă, n-a avut înţelepciunea să mănînce din ea. Dar asta-i paguba lui, bineînţeles! De altfel, nici nu merită să ne mai gîndim la el.

Apoi tare, către musafiri:

— Iertaţi-mă, tocmai spuneam chestorului o vorbă despre prietenul meu, judecătorul Cristu Osipov! Nu merită să v-o mai spun şi dumneavoastră. Ia, mai bine să bem cîte un pahar. Pe cinstea mea că n-are nici un rost să ne stricăm Crăciunul, pentru un asemenea om urîcios!

1940

AMINTIRI DE ACUM O MIE DE ANI

Oamenii s-au aşezat acolo, nu după vrerea lor; dar dacă s-au aşezat, au rămas...

Un drum de pămînt, îngust cît să încapă un car de munte, urcă dealurile, luîndu-le pieziş, în cotituri chinuite, coboară în hîrtoape, trece pe podeţuri şubrede, peste rîpe adînci în fundul cărora se aude susurînd un fir de apă, se încurcă în rădăcinile groase ale stejarilor, scoase de torente deasupra pămîntului frunzos.

E un drum despre care cine-l străbate prima dată nu crede că poate duce undeva. Roţile carelor au săpat, în lungul lui, două făgaşe adînci. Apele au avut grijă să le sape încă pe atît, făcînd drumeagul şi mai sălbatic.

Şase boi aduc din vale un bulumac de douăzeci de metri, sau o ţeavă de sondă tot atît de lungă. Oamenii care îi mînă ţin codirişca în mîna dreaptă, vîrful fiştei în stînga, şi păşesc pe lîngă jug, proptindu-şi opincile în rădăcini.

Din loc în loc, din pămîntul sălbatic, între copaci se ivesc postamente de beton, din beton se ridică tot cîte patru corniere de fier întărite cu traverse şi contravînturi în zig-zag, se ridică şi se pierd sus, printre ramuri verzi. Pe fiecare stîlp e o tablă albă, iar pe tablă un cap de mort, sub care se frînge un fulger roşu.

Priveşti în sus, şi-l cauţi, dar pericolul pe care-l vesteşte capul de mort nu-l vezi, fiindcă pădurea deasă face firele electrice să ţină mai mult de cer decît de pămînt.

Oamenii nu s-au aşezat acolo de voia lor. Ai zice că întîi au fost sondele şi pe urmă ei. De altminteri, cînd ajungi în schelă, sondele le vezi pretutindeni, şi mereu, pe cînd pe oameni, numai uneori.

Acolo sus, pădurea a fost ciopîrţită; dealurile au apărut dedesubt încolăcite, rupte, prăpăstioase, parcă în mişcare, gata să se prăvălească, să se încalece unele pe altele, să-şi caute o altă formă, mai statornică; parcă mişcarea geologică de la

început în acest relief încă nu s-a sfîrşit; parcă o scurtă pauză le face să stea astfel, înainte ca frămîntarea lor să înceapă din nou.

Între păduri, dealurile goale par o mare rană, şi cînd ajungi acolo întîia oară, ţi-e teamă să pui pasul, cu gîndul că pămîntul chinuit trebuie să simtă, dureros, călcătura.

În coastele frînte s-au netezit vetre şi pe vetre s-au înfipt sonde. După ce a fost chinuit pe deasupra, pămîntul a trebuit să fie chinuit şi în adînc. Sapele grele au pătruns în jos, la sute de metri; în urma lor s-au pus burlane de fier, ca rănile să nu se închidă niciodată.

Dar rănile acestea adînci nu se văd. Se văd numai turlele în care se ascund instrumentele de cazną, turlele acelea fioroase, profilîndu-şi siluetele negre pe pămîntul dezgolit.

Sînt multe; unele mai înalte, altele mai scunde, unele noi, altele vechi... Unele mai păstrează încă pete albe de lemnărie, şi în mijlocul tuturor celorlalte, lucitor de negre, în mod ciudat, ele par cele murdare. Sînt cincizeci sau o sută de sonde? Nu ştie nici domnul Teclu, nici inginerul, nici administratorul schelei; ştie poate, la Cîmpina, funcţionarul de la Regiunea Minieră, care primeşte planurile fiecărei sonde.

Cincizeci sau o sută aici, sondele domnului Teclu; dar cu ele cazna pămîntului nu se termină. Pădurea se închide în jurul lor, în schimb drumeagul se duce mai departe. Iar pe deasupra drumeagului se duc firele electrice de înaltă tensiune.

Peste o bucată de loc, se deschide altă schelă, şi apoi alta, altele: Buşteranii, Runcu, Ţintea, pînă se termină dealurile. Şi unde se termină schelele, apar rafinăriile.

★

Într-o zi, pe urma carelor, urcă zbătîndu-se prin hîrtoape, o trăsură cu coviltirul de pînză cenuşie. Urcă din greu, dar cu nădejde, iese din pădure, trece printre sonde şi nu se opreşte decît la birouri, în mijlocul schelei. Coboară domnul Teclu, şi

după dînsul coboară o domnişoară subţirică, în rochie albă; fără îndoială e fata dumnealui.

Oamenii de pe la sonde, care văd ca în palmă birourile şi ce se întîmplă la birouri de dimineaţă pînă seara, încep să-şi vorbească:

— Este, pe semne, domnişoara Johana!

— Ce nume, mă!

— Păi dacă mumă-sa n-a fost de-a noastră!...

Pe domnişoara Johana o cunoaşte toată lumea, de la inginerul care se apropie s-o salute, pînă la cel din urmă salahor, deşi nimeni n-a văzut-o vreodată. După cinci ani de cînd a fost trimisă să înveţe carte la străini, e prima oară cînd se întoarce în ţară. Domnişoara Johana vine de la Anvers, un oraş care nu se ştie bine unde este aşezat. De ce tocmai la Anvers? Fiindcă a fost o superstiţie, sau poate o nostalgie a tatălui ei, a cărui bună stare în viaţa-i aventuroasă se pare că a început de acolo, din portul acela îndepărtat, unde, avînd într-o zi inspiraţia să arvunească şi să descarce un vapor de ghete americane, se pare că şi-a arvunit norocul.

La sfîrşitul celei de a cincea clase liceale, domnişoara Johana îşi face prima vacanţă la părinţi, de aceea, neobişnuită cu locurile din ţară, găseşte prilejul să se mire de tot ce vede în drum. Are ochii mari, nedumeriţi mai totdeauna şi într-una întrebători. Cînd întreabă, par a fi negri, cînd află, devin căprui.

— Cum asta, numai sonde? zice acum, plină de nedumerire, dînd un ocol cu privirea întregii schele, de la un capăt la altul.

— Bine ai venit, domnişoară Johana! o salută inginerul, ridicîndu-şi şapca din cap.

Ea se întoarce surprinsă. Un astfel de om înalt, cu faţa prelungă, osoasă, cu gesturile moi, dar, încăpăţînate, şi la fel de stîngaci, poate cam necioplit, dar probabil incapabil de vreo prefăcătorie, a întîlnit într-o carte din viaţa căutătorilor de aur.

— Dumneata cine eşti? zice, încruntîndu-se puţin, ca şi cum ar supăra-o lumina soarelui de amiază.

— Sînt inginerul Vicaru.

— Anton Vicaru? Aşa? Îmi pare bine că te cunosc, în sfîrşit. Dumneata conduci schela, nu? Albert vorbeşte des de priceperea dumitale.

Albert este numele domnului Teclu. Inginerului i se pare ciudat, că o fată îi spune pe nume tatălui ei.

— Tatăl dumneavoastră e foarte binevoitor, răspunde.

Şi se întreabă:

„Doamne, fata asta are ochi căprui, sau negri, sau nu mai văd eu?”

— Mă cheamă Johana, îi întrerupe domnişoara gîndurile. Sînt obişnuită să mi se spună pe nume.

Pleoapele inginerului se bat repede, repede. Sîngele i-a venit în obraz, din obraz în ochi, şi pe domnişoara Johana o vede într-o baie de lumină roşiatică. Ea şi-a zmucit pălăriuţa de pe creştet şi o duce nepăsător în mînă, abia ţinînd-o cu un deget, de elastic. Părul negru, întins şi lucios, îi cade pe frunte, retezat breton, îi cade pe ceafă şi peste urechi, făcînd-o să semene cu o Cleopatră în anii adolescenţei. Cam neîmplinit, corpul ei cu braţele slăbuţe, cu picioarele lungi şi subţiri, are totuşi un fel de îndrăzneală femeiască.

Inginerul o priveşte, ochii li s-au întîlnit; ai ei par a spune: „Ei, haide, ce crezi despre mine? Cît de mult te minunez?” Şi, sub sprîncenele oleacă încruntate, par a aştepta cu tot dinadinsul, un răspuns.

Domnul Teclu a plecat spre birou; de cîteva clipe ei au rămas singuri în drum. Tînărul însă nu găseşte de dat nici un răspuns, nici în cuvinte nici din ochi. Singurul gest capabil să-l facă, e să-şi rotească încet, stînjenit şapca în mîini. După cîtva timp, dîndu-şi seama, dă să şi-o pună în cap.

— Îţi stă mai bine fără şapcă, îi spune domnişoara Johana, privindu-l printre pleoape. Eu te-aş sfătui să umbli cu capul gol.

Apoi, după o clipă, cu un ton hotărît, poruncitor, şi avînd totuşi un timbru tandru:

— Cel puţin cît stau eu aici!

Domnul Teclu se întoarce, urmat de administrator.

— Dar nu mi-aţi răspuns la întrebare, zice domnişoara Johana adresîndu-se tuturor celor trei. Numai sonde? Oamenii unde locuiesc?

Oamenii, aproape că nu se vede unde locuiesc. Între sonde sînt bordeie. De sub o rîpă, pe un cot de burlan, iese o dîră de fum alb; acolo e o gospodărie. Ceva mai departe, un cîine, legat pe sîrmă între doi stîlpi de electricitate, se plimbă plictisit; în preajma lui, este altă gospodărie, adică alt bordei. Locuinţele se văd mai puţin; mai repede se văd coteţele de păsări, pirostriile cu ceaunul pus pe foc, brazdele de zarzavat, cît s-a putut prinde pe pămîntul ars. Pe alocuri sondorii au sădit chiar flori. Se văd florile, dar ei nu se văd.

Unii cresc, în colivii lucrate migălos, din sîrmă împletită, păsări colorate şi cîntătoare. Agăţate în uşile bordeielor, păsările se scaldă în soare şi de dimineaţa pînă seara se iau la întrecere cîntînd. Se aud păsările dar sondorii nu se aud.

Ei se văd numai seara, cînd vin la cină, răspîndindu-se ca nişte furnici negre pe dealuri, şi se aud după ce păsările tac, cînd, pe întuneric, în marginea focurilor stinse, se apucă să cînte din fluiere sau din cavale, ca prin satele lor; numai că aici fluierele şi cavalele sînt murdare de păcură, ca şi mîinile, ca obrajii, ca straiele tuturor.

Sunetele subţiri, triste, se pierd printre sonde, se amestecă potolit cu alte sunete, cu vreun scîirţîit de macara, cu vreo explozie falsă de motor, şi se duc, se duc peste dealuri, unde sînt stîne, de unde răzbesc slabe hămăieli de cîini, unde sînt sate şi oamenii dorm trudiţi pe prispe, şi-i liniştea atît de mare, încît se aud în mijlocul bătăturii, boii rumegînd.

Sînt totuşi şi case, dar dincolo de drum, după un pîlc de arţari. Casele maiştrilor, ale chirovnicilor, ale funcţionarilor. Tot acolo îşi are gospodăria administratorul şi inginerul celălalt, al societăţii de electricitate care furnizează forţă motrică tuturor schelelor din ţinut.

Sînt case clădite cam toate în acelaşi fel, scunde, dreptunghiulare, fără graţie şi totuşi cu ceva primitor în liniile lor, împărţite tot în cîte patru camere, cu cîte o sală la mijloc. Pereţii sînt pe dinafară îmbrăcaţi în scînduri de culoare cafenie. Ferestrele au obloanele vopsite în roşu. Deasupra cerul este albastru şi în jur copacii sînt verzi. Iată toate culorile care se văd.

Între case e debitul de tutun, mai încolo un fel de băcănie şi după băcănie un magazin universal: întocmai ca într-un tîrg. Pretutindeni sondorii capătă marfa pe datorie; fiecare are la negustor foaia lui în carnet, unde i se înseamnă cumpărătura. La sfîrşitul lunii, negustorul adună, administratorul plăteşte, apoi îi întreabă pe sondori:

— Ei, ia vedeţi, e bună socoteala?

— Bună, bună! răspund ei.

Şi se întorc la sonde, unde iarăşi multă vreme nu se aud şi nu se văd.

Peste drum de băcănie e cîrciuma şi lîngă cîrciumă restaurantul; restaurant ca la oraş, unde se servesc pe faţă de masă cadrilată tot felul de mîncăruri calde şi reci. Şi încă nu-i tot, mai e şi cazinoul: o sală mare de scînduri, îmbrăcată în hîrtie colorată, cu cîte două oglinzi mari pe fiecare perete. În mijlocul sălii, stă biliardul, cu pînza sfîşiată şi ţesută migălos. Uneori, în momentele palpitante ale jocului, se întîmplă ca bilele să se încurce în cusătură; altminteri biliardul nu-i mai prejos decît cele de la Cîmpina sau de la Ploieşti.

Pe lîngă pereţi sînt mese cu jocuri de table, de şah şi de domino. Şahul nu-l atinge nimeni, fiindcă partidele durează mult şi dau durere de cap; oamenii vin, doară, să-şi limpezească mintea, nu să şi-o tulbure, cu regi, cu cai şi cu nebuni.

Sîmbătă se fac serate. Sala cazinoului se împodobeşte atunci cu lanţuri de hîrtie colorată, oglinzile se şterg şi duşumelele se freacă întins, cu rumeguş. O trăsură aduce apoi pe lăutari, tocmai de la oraş.

La serate vin şi cei tineri şi cei bătrîni, vin toţi slujbaşii schelei, cu familiile lor, adesea numeroase, vin şi din alte schele, de peste două, trei, patru, sau nenumărate dealuri.

Uneori, la miezul nopţii, cînd petrecerea este în toi, pe uşa cazinoului intră, păşind apăsat, bătrînul Oprişanu, răzeş de spiţă nu se mai ştie cît de veche, stăpînul tuturor acestor locuri cu dealuri şi păduri. De cînd pe pămîntul lui s-a găsit păcură şi societăţile petrolifere au început să-l caute, bătrînul Oprişanu a ajuns omul cel mai însemnat din ţinut.

Contractele sale de concesiune încep toate aşa: „Între noi, societatea cutare şi domnul Manole Oprişanu...”

Dacă oamenii de la oraş, care umblă cu genţi mari de piele, cu fel de fel de acte şi de hîrtii, şi cu condeie de aur în buzunarul de la piept, scriu despre el astfel, bătrînul Oprişanu sfîrşeşte prin a se crede, el însuşi, domn. Nu că-şi leapădă îmbrăcămintea de acasă pentru a lua alta orăşenească. Rămîne la cioareci, la chimirul de piele, lat din şolduri pînă în capul pieptului, şi la minteanul de dimie sură. Nici vorba nu şi-o schimbă, nici obiceiurile. Îşi însuşeşte doar încredinţarea că lumea e datoare să-l respecte ca pe un voievod.

— Care mai mişti, mă? răcneşte, oprindu-se în uşa cazinoului, cu mîinile înfipte adînc sub chimir.

Lăutarii încremenesc. După nu se ştie a cîta întîmplare de acest fel, unele cucoane continuă să leşine de spaimă la venirea lui. Cîţiva tineri, încă neînvăţaţi cu obiceiurile locului, dau să iasă înainte, cu sîngele în obraji, să-i ceară socoteală. Ceilalţi le ţin calea, împăciuitori.

— Aici sînteţi pe locul meu, mă! strigă bătrînul Oprişanu.

La glasul lui, pereţii cazinoului vibrează, ghirlandele se clatină, inimile lăutarilor se chircesc.

„Da, da!” răspund pereţii.

— Păcura pe care o scoateţi voi, mă, e păcura mea! răcneşte bătrînul, îndesîndu-şi mai mult palmele mari sub chimir.

„Aşa-i, aşa-i!” foşnesc ghirlandele din plafon.

— Că dacă vreau eu, pă toţi vă jupoi, mă!

„Văleleu, văleleu!” fac inimile lăutarilor.

Apoi bătrînul se întoarce pe călcîie şi fără altă vorbă, se pierde în întuneric, pe drumeagul strîmb, spre casa lui din Cosminele, tocmai peste nouă dealuri.

Domnul Agaton, administratorul schelei, e un filozof; are o vorbă pe care o spune întotdeauna la timpul potrivit.

— Toate sînt trecătoare! zice în urma bătrînului arţăgos. La această vorbă, ţiganii îşi reiau cîntecul şi petrecerea începe din nou.

Dincolo de cazinou şi de case sînt magaziile Societăţii, apoi atelierul de reparaţii unde într-una se aude o foală suflînd, un baros ciocănind şi un strung rupînd aşchii de fier. Toate la un loc fac cît un colţ de tîrg. Numai că, aflîndu-se în spatele liniei de arţari, din drum nu se poate vedea nici un acoperiş şi nici un zid.

Se văd numai dealuri de jur împrejur şi pe fiecare deal pîlcuri de sonde. Fără alte semne omeneşti în mijlocul lor, sondele nu au nimic industrial, par nişte copaci negri, ciudaţi, cu rădăcinile înfipte pesemne adînc, avîndu-şi izvorul de viaţă pe celălalt tărîm.

Domnişoara Johana aşteaptă în faţa scării de scînduri, să coboare inginerul Anton. El locuieşte deasupra biroului, în aripa din stînga a etajului. După ce domnul Teclu s-a întors la Cîmpina, unde alte multe treburi îi sînt în mers, domnişoara s-a instalat în aripa cealaltă. Pe un coridor scurt sînt trei odăi; niciodată nu s-a ştiut la ce ar putea folosi. Într-una, domnişoara Johana şi-a aşezat patul, adus de la domnul Agaton; în celelalte două, aleargă cu picioarele goale pe duşumea, se dă peste cap, face sărituri sau merge în mîini măturînd cu părul praful de pe jos.

După ce zburdă astfel un timp, fără a alege vreo oră anume din cele douăzeci şi patru cîte sînt într-o zi, fie dimineaţa, fie seara, fie la miezul nopţii sau chiar mai tîrziu, îşi ia un prosop mare pe umeri şi coboară să facă duş.

În spatele biroului, în podul uneia din magazii, s-a adus un butoi; din butoi s-a tras o ţeavă jos, iar la capul ţevii s-a înnădit pîlnia unei stropitori.

Domnişoara Johana face duş pînă se termină apa din rezervor, apoi se şterge şi fuge sus, fluierînd, urcînd scările într-un picior.

Încălţată cu bocanci, cu o fustă din stofă cenuşie, scurtă pînă la genunchi, cu o flanelă albă, închisă la gît, purtînd ca podoabă doar semnele clubului ei sportiv deasupra sînului stîng, ea face preumblări zilnice pe la sonde şi prin împrejurimi. Adesea se întoarce murdară de păcură şi cu scaieţi în păr. Inginerul Anton o însoţeşte tăcut şi respectos. N-a izbutit nici pînă acum s-o cheme pe nume; poate fiindcă are un nume cu care nu este învăţată limba lui.

— Acum mergem la Plaiul-Hoţilor, cum ne-am înţeles! îi spune domnişoara Johana inginerului, care coboară scările, ruşinat de întîrziere.

N-a întîrziat decît un minut, cît să se uite în oglindă şi să-şi dea cu pieptenele prin păr.

— Mergem! se învoieşte el, supus.

Nu-i nici un motiv de împotrivire, slavă Domnului; că nici nu s-ar putea împotrivi!

Merg pe drumul cu hîrtoape, pînă la marginea pădurii; de acolo, o potecă acoperită cu frunze putrezite, pe sub stejarii bătrîni, ia dealul în piept spre plai. Sus, podişul se deschide cum nu te aştepţi de întins, cu iarba deasă, crescută sălbatic pînă la genunchi, şi cu un fel de flori ciudate, cu cîte trei petale roşii, bătute, ca nişte trefle, la capătul unor tije lungi. În mijlocul plaiului e un nuc şi sub nuc, o cruce de stejar zugrăvită, tare-tare veche, cu vopseaua spălată şi cu lemnul mîncat de cari.

— Aici e îngropat un haiduc, spune inginerul.

Domnişoara Johana ascultă cu sprîncenele încruntate, cu un interes care face ca nările-i subţiri să palpite, apoi deodată se pomeneşte fugind după o amintire, tocmai în altă parte a lumii.

— Bunicul unuia din iubiţii mei de la Anvers, a fost pirat în Marea Mînecii, spune, aplecîndu-şi parcă întreaga fiinţă spre acest gînd.

Chipul inginerului se face deodată foarte roşu, apoi deodată foarte alb.

— Am o cultură cam dezordonată, urmează domnişoara Johana. Între meseria de haiduc şi aceea de pirat, mi se pare că-i o deosebire de intenţii. Iartă-mă, te rog, că am confundat!

Inginerul se gîndeşte la vorbele ei, şi nu înţelege nimic, nu înţelege mai cu seamă despre ce iubiţi poate fi vorba în viaţa unei fete de paisprezece ani. O priveşte prostit, neputînd să ceară o explicaţie, să pună o întrebare, neputînd măcar să-şi arate nelămurirea şi dezaprobarea, prostit întocmai ca în ziua cînd a văzut-o scoţînd din buzunarul rochiei o tabacheră din argint şi din tabacheră o ţigară, pe care a aprins-o, numaidecît, dovedind în gesturi o veche îndemînare de fumător.

— Ce se vede colo în zare sînt Ploieştii? o aude întrebînd.

— Da.

— Cîţi kilometri?

— Cam vreo douăzeci.

— Am putea într-o zi să dăm o goană călare. Pentru asta însă, s-ar cere să ai un pic de iniţiativă şi tu. Ai putea să mă duci la un cabaret, să bem o sticlă de şampanie. Ah! faci o mutră, domnule! Dacă ai vrea să mă seduci, pun prinsoare că n-ai şti cum să procedezi! Spune-mi, de cînd n-ai mai avut de-a face cu o femeie? Ei, ei! nu te înroşi! Ţine ochii sus! Vreau să spun, cu o femeie de oraş, cu o doamnă, ca să mă exprim altfel, lăsăm la o parte ţărăncile tale, care-ţi vin cu lapte sau cu zmeură de la Cosmina, ori de unde mai vin.

Şi cum domnişoara Johana vorbeşte aşa, şi cum inginerul, zăpăcit, ascultă cu capul în pămînt, iată că pe nesimţite bătrînul Oprişanu se iveşte lîngă ei.

— Ce căutaţi voi pe pămînturile mele, mă? răcneşte răzeşul, înfigîndu-şi picioarele în iarbă, la un pas de ei.

Domnişoara Johana îi trimite o privire pe jumătate amuzată, pe jumătate dispreţuitoare.

— Ăsta-i nucul lui bunicu, ştiţi voi, mă? Iacă, aici l-a prins potera şi l-a ucis. Ce căţaţi voi sub nucul lui?

Zicînd astfel, răzeşul îşi înfige mîinile sub chimir şi dă să facă un pas spre ei. Fata îl înfruntă, cu privirea aruncată dispreţuitoare pe sub bretonul lucios. Surprins, bătrînul se opreşte şovăind. Apoi reîncepe, cu o mînie mai mică la început, dar cu fiecare vorbă mînia creşte din ea însăşi, ca la urmă să ajungă furie.

— Ce te uiţi aşa la mine, fato, hăi? Crezi că n-am mai văzut unele ca tine pe la oraş? Crezi că mă sperii, dacă eşti fată de boier? Eu am bani mai mulţi decît toţi boierii la un loc. Am bani la Bancă, mă, la Banca aia mare de la Bucureşti: cînd te dai jos în gară, te urci în tramvai şi tramvaiul o ia la dreapta, şi după ce merge drept o ia la stînga, pe urmă dă ocol la o statuie şi cînd se opreşte, taman acolo e şi Banca mea. Acum să plecaţi, că fac moarte cu voi!

Domnişoara Johana se ridică liniştită.

— La Banca ta din Bucureşti, zice, privindu-l printre gene, n-ai învăţat să vorbeşti mai frumos?

Mînia face să se cutremure tot trupul răzeşului.

— Îndrăzneşti tu, nod de om, răcneşte, să mă înfrunţi pe mine, mă?

Şi dă să scoată mîinile de sub chimir.

La acest gest, fără altă pregătire, făcînd un singur salt scurt, domnişoara Johana i-a şi lipit, una după alta, fulgerător, palmele mici pe obrazul ca de toval.

Bătrînul răzeş a rămas năuc, cu mîinile înţepenite în chimir.

— Carevasăzică aşa, mă? face după cîteva clipe, uitîndu-se ca prostul după cei doi, care au pornit domol pe potecă în sus.

Îi urmăreşte cu privirea pînă la marginea pădurii, unde se pierd între copaci.

— Carevasăzică, aşa mă? Aşa mă? repetă gînditor, mîngîindu-şi cu palma greoaie obrazul lovit.

În pădure, domnişoara Johana se aşează pe primul trunchi retezat, şi îi face semn inginerului să stea pe alt trunchi, în faţa ei. O rază de soare strecurată printre frunze îmbracă într-o lumină caldă, blondă, părul lui. El stă cu capul plecat, cu umerii aduşi, apăsat parcă de obidă. Şi umerii domnişoarei Johana sînt aduşi la fel, şi spinarea ei e la fel de încovoiată. Pe chipul ei s-a lăsat un fel de amărăciune calmă, se simte parcă prea mică în imensa linişte a pădurii.

În raza de soare, sus, luceşte argintie pînza unui păianjen.

„Întinzi mîna şi o rupi!” se gîndeşte.

Şi amărăciunea de pe chipul ei devine mai vizibilă.

„Dumnezeu n-a lăsat apărare tuturor, se gîndeşte. Întinzi mîna, faci un gest şi cîte nu poţi să rupi!”

Undeva, înspre vale, se aude o cracă trosnind: a trecut cineva, un om, un animal sau a fost numai o închipuire. Fetei i se pare ciudat că pădurea înregistrează fiecare mişcare, fiecare gest şi fiecare pas, în timp ce dincolo, în lume, atîtea lucruri grave se fac fără ştirea cuiva.

— Dacă ar fi fost nevoie, m-ai fi apărat? întreabă într-un tîrziu, privindu-şi însoţitorul printre gene.

Inginerul are o tresărire. Domnişoara Johana ştie ce gîndeşte el acum: „Să te pui cu bătrînul Oprişanu? Doamne Sfinte, ce nebunie!” Ştie ce-i în gîndul lui, fiindcă la întrebare, drept răspuns, umerii lui se apleacă şi mai mult.

„Bietul băiat! îşi spune domnişoara Johana. Cu acelaşi suflet, în altă parte, ar fi putut fi un erou. Însă Dumnezeu a vrut să rămînă un laş!“

Şi se mai gîndeşte că un asemenea bărbat îşi are totuşi farmecul lui, să-l aşezi pe un buştean în pădure, să nu facă şi să nu spună nimic, şi soarele să i se joace în păr.

— Mă aşteptam ca într-una din zilele astea să mă săruţi, vorbeşte nepăsătoare, după un timp, căutînd ceva în buzunar.

Raza de soare a pătruns parcă prin ţeastă şi a inundat creierul inginerului. El nu mai vede şi nu mai înţelege nimic. Numai buzele fetei, roşii fără să fie date cu fard, îi joacă în ochi. După

un timp, chiar buzele îşi pierd conturul lor atrăgător, ca să rămînă în loc o mică flacără pîlpîind.

Domnişoara Johana a scos dintr-un buzunar o cutiuţă din tablă şi a luat dinăuntru o bomboană albă, pe care a început s-o ronţăie între dinţi.

— Vrei?

O priveşte întrebător.

— Cocaină! îi răspunde cu nepăsare. Încearcă, e amuzant!

Îşi trage mîna repede, ca ars.

— Încearcă, dacă îţi spun!

— O, nu, nu!

— Nu mi-am închipuit că poţi fi atît de fricos!

Inginerul lasă capul în jos. O clipă, domnişoara Johana şovăie, apoi se ridică spre el, cu un zîmbet abia schiţat.

— Ai să iei, fiindcă aşa vreau eu!

El îi simte braţul subţire trecîndu-i pe după grumaz, apucîndu-l strîns şi trăgîndu-l în sus. Bărbia i se propteşte sub sînul ei stîng, mic şi neaşteptat de fierbinte. Aici, în neputinţă de a se mai mişca, îi simte degetele celeilalte mîini pe buze şi parcă bomboana între degete. Pe urmă, sigur, nu mai ştie nimic; parcă ea se apleacă deasupra şi, după degete, după bomboană, simte, arzîndu-l, buzele ei.

Seara, după o zi de nelinişte, inginerul intră în biroul domnului Agaton, stă cîteva clipe în uşă, şovăind, priveşte în juru-i, rătăcit, apoi se prăvăleşte pe un scaun, cu capul în mîini.

— M-am nenorocit!

— Toate sînt trecătoare, dragul meu! spune administratorul, trăgînd o linie sub nişte socoteli şi aşezîndu-şi apoi după ureche condeiul gros. Ia să vedem, ce s-a întîmplat?

— Am luat cocaină, domnule Agaton.

Condeiul administratorului se desprinde de după ureche şi cade cu peniţa în duşumea, zbîrnîind.

— Vai de mine! Asta-i tare grav!

Inginerul pleacă năuc şi se închide în cameră, sus. În urma lui, administratorul îşi cheamă funcţionarii, la sfat.

— Ce-i de făcut cu domnul inginer? Cum să-l salvăm?

Un funcţionar de la contabilitate a citit nişte cărţi despre aşa ceva. Auzind, prinde a da sceptic din cap:

— Nu mai e nimic de făcut. S-a curăţat!

Domnul Agaton pleacă întristat spre casă. Pe drum, cum întîlneşte vreun om, se opreşte să-i spună motivul tristeţii. Se opreşte o clipă la cazinou, unde este mai multă lume.

— Oameni buni, îi vesteşte din uşă, inginerul s-a curăţat: a luat cocaină!

La miezul nopţii, se aude în drum un tropot de cal. Dimineaţa, prins cu un ac în uşă, inginerul găseşte un bilet: „Era mentă, nu cocaină. Nu te supăra că ţi-am luat calul; ţi-l va trimite Albert înapoi. Pînă atunci, voi avea grijă să fie ţesălat şi bine hrănit. Salută-l pe bătrînul haiduc, din partea mea”.

★

În locul biliardului s-a pus o sobă mare din fier, în care intră cîte un buştean întreg. Fierul se încinge, burlanul de tablă, care străbate, prins cu sîrmă de tavan, toată sala cazinoului în lung, pîlpîie şi cîteodată se face roşu, în sală însă nu este niciodată cald.

Au fost cîteva nopţi de ger, zăpada murdară de păcură a îngheţat pe dealuri. Dintre sonde se ridică viţe subţiri de fum, de la bordeiele sondorilor; se vede fumul, dar bordeiele şi sondorii nu se văd.

Domnul Agaton bea ţuică fiartă, lîngă sobă. Alături, cu coatele rezemate pe masă şi cu bărbia în pumni, stă inginerul Vicaru.

— Ce-o mai fi pe la oraş? zice administratorul.

E mai bine de o săptămînă de cînd nimeni n-a plecat şi nimeni n-a venit în schelă; drumeagul e întroienit; prin păduri umblă haite de lupi.

Inginerul ridică din umeri. Domnul Agaton dă ceaşca pe gît şi rămîn multă vreme nemişcaţi amîndoi. Mai tîrziu, un pas greu se scutură de zăpadă la uşă: intră un sondor.

— Domnu' inginer, sînt de la sonda a nouă; a înţepenit coloana şi n-o putem trage înapoi.

— Maistrul Zilenschi nu-i acolo? întreabă inginerul, mirat.

— Ba chiar dînsul m-a mînat aici.

— Spune-i să pună presa hidraulică.

— Păi de aceea am venit; că presa nu merge.

— Cum de s-a stricat?

— Nu s-a stricat; doar că a îngheţat apa la piston.

— Apă? sare administratorul, ars. De cînd a venit gerul am umplut pompele cu alcool. N-au spus maiştrii voştri să punem alcool?

Sondorul îşi lasă încurcat privirile în podea.

— Ba da, domnule Gatoane, da vedeţi, spirtul...

— Spirtul? Ce mi-aţi făcut cu el?

— Noi n-am făcut nimic, ferească Sfîntul! Dar domnul maistru Zilenschi şi cu domnu maistru Şepelinschi şi cu ceilalţi maiştri poloni, au golit sîmbătă seara pompele şi cu spirtul au făcut chef pînă în zori.

— Dacă e aşa, urlă domnul Agaton, să sufle acum în ele ca să le dezgheţe. De sîmbătă pînă acum, le-o mai fi rămas atîta curaj.

Dacă sondorul pleacă, administratorul mai dă pe gît o ceaşcă de ţuică fiartă şi se linişteşte.

— Toate sînt trecătoare! zice.

Apoi, după un timp, cu ochii spre fereastră ca spre o altă lume, întreabă;

— Oare domnişoara Johana o fi ajuns?

Domnişoara Johana s-a măritat în vară cu un constructor de vapoare, un belgian şi s-a aflat abia acum, după mult timp, că-s plecaţi în voiaj de nuntă, tocmai la New-York, cu cel mai mare vapor din lume. Şi de acolo, cu trenul, prin toată America.

Inginerul ridică din umeri.

— Cum îi zice vaporului? reia domnul Agaton, puţin sîcîit de lipsa memoriei. Ia spune, domnule, cum naiba am uitat?

— Titanic.

— Titanic, aşa vezi! Zice că-i cît o sută de case la un loc. Ce minuni!

În acest moment, careva dă buzna trîntind uşa de perete, gîfîind de goană şi de emoţie:

— Pe Oprişanu l-au mîncat lupii astă-noapte, la Rîpa-Roşie. I-au găsit oamenii numai un bocanc cu ciotu-n el şi o jumătate de chimir.

Seacă pămîntul încet, încet: sondele se usucă, întocmai ca nişte copaci bolnavi la rădăcini. Maşinile merg scîrţîind; maiştrii pleacă spre alte schele, rămîn sondorii de capul lor, să facă şi ei ce pot.

Băcănia şi cîrciuma s-au închis. Oamenilor li se mai aduce mălai din cînd în cînd.

Cazinoul a rămas, dar oglinzile şi biliardul s-au dus.

În fereastra deschisă, domnul Agaton bea pelin. Alături, inginerul stă cu bărbia în pumni.

— Zici c-o să fie război? face administratorul, sorbind din pahar.

Din spatele cazinoului se aude o vioară, pe care cineva o acordează scîrţîind. Copiii domnului Agaton au crescut; acum fac muzică.

— Ia ascultă-i, ascultă-i! tresare administratorul şi se opreşte cu un deget ridicat, cu un zîmbet de mîndrie împotmolit în mustaţa udă de pelin.

Întîi începe băiatul, cu vioara: îndată se aude şi glasul fetei, tremurînd:

În lumea asta largă
Pe-oceanul Atlantic,

Plecat-a-n prima cursă
Vaporul Titanic...

— Domnule Agaton, şopteşte după un timp inginerul, ştii ceva? Eu cred că tot cocaină a fost. Că de atunci mă simt într-una visînd!

— Dragul meu, nu ţine seama la toate; toate cîte sînt în lume, cu vremea se duc!...

Fata a greşit măsura. Băiatul se aude mustrînd-o; apoi îşi trece arcuşul pe coarde şi cîntecul continuă:

Atunci comandantul,
Bravul căpitan...

— Da, da; toate sînt trecătoare! face domnul Agaton, sorbind din pahar. Se duse Oprişanu, se duce şi păcura lui. Ne ducem şi noi, cum s-a dus Titanicul la fund. Toţi ne ducem, numai pămîntul rămîne.

Inginerul priveşte pe fereastră şi vede că între sonde, pe pămîntul sterp, au şi început să apară pete verzi. Aşa începe să se vindece orice rană, se gîndeşte, puţin azi, mîine puţin, pînă se uită de tot.

— Da, da, răspunde, ai dreptate, domnule Agaton, toate trec!...

Gîndul lui dă un ocol schelei, aşa cum se vede năruindu-se zi de zi. Apucă apoi pe drumeagul cotit, prin pădure, urcă pe potecă, spre plai şi, deodată, cînd dă de lumină, sus, amintirea i se deschide peste alte vremuri, peste putinţă să-şi dea seama, dacă au fost ieri, sau acum o mie de ani.

„Ciudată fiinţă şi ciudată soartă! îşi spune, gîndindu-se la fata de atunci. A vrut să treacă prin viaţă glumind, privind-o cu ochii ei batjocoritori, să nu ia nimic în serios, şi viaţa a trebuit să arate tocmai cît e de aprigă!”

Dinspre pădure, un pîlc de lucrători coboară pe drumul bolovănos, ducînd în roabe, bobine mari de sîrmă; se

demontează linia electrică. După cabluri, se vor scoate stîlpii, cu tăbliţele lor, capetele de mort şi fulgerele frînte dedesubt. Numai postamentele de beton vor rămîne, dar şi pe acelea, frunzele le vor acoperi. „Într-o zi, se gîndeşte inginerul, va creşte iarba în drum şi nimeni nu va mai şti pe unde am venit şi pe unde am plecat noi.”

Şi cum se gîndeşte aşa se uită în lungul drumului, se tot uită, de parcă mai aşteaptă să vadă pe cineva coborînd din amintirile de acum o mie de ani.

Zadarnic aşteaptă, ştie şi el; acum, cînd totul se năruie şi încetul cu încetul toate se duc, în schela părăsită nimic, nici măcar o umbră, nu mai poate veni.

1943

HINGHERUL

Nauciu fusese adus în oraş, în ziua cînd Consiliul Comunal socoti că pe străzi umblă prea mulţi cîini. Adevărul este că, pe vremea aceea, cîinii întrecuseră numărul locuitorilor, socotiţi cu femei şi cu copii cu tot.

Umblau slobozi pe străzi, în grădina publică, prin piaţă, intrau prin prăvălii adulmecînd, şi se strîngeau şir la măcelării. Numai vinerea dispăreau, de nu mai găseai unul, oricît ai fi căutat; fiind zi de tăiere, plecau din zorii zilei afară din oraş, la abator.

Abatorul era o baracă de scînduri, împrejmuită cu şipci roşii, dincolo de barieră, pe malul Dunării, într-un loc sterp şi bătătorit. Cîinii se aşezau de jur împrejurul gardului şi aşteptau, care tolăniţi pe o coastă, care cu botul pe labe, care făcuţi colac... Cîte unii dădeau tîrcoale, pe la porţi, cu pasul leneş şi nepăsător. Din cînd în cînd, înăuntrul barăcii se auzeau mugete sugrumate şi lovituri îndesate de satîr. Atunci animalele tresăreau, ridicau capul, cu urechile ciulite; un fel de tremur mărunt le făceau dinţii să clănţăne, ca de frig.

Într-un tîrziu, stăvilarul jgheabului de scurgere se ridica şi resturile, aruncate de parlagii, amestecate cu sîngele şi murdăriile din abator, începeau să curgă, învălmăşite, răspîndind în aer un abur sîngeriu. Atunci cîinii se năpusteau. Cei dintîi cădeau în jgheab, scăldaţi în sînge, ceilalţi îi încălecau, alt rînd venea deasupra şi în hărmălaia înspăimîntătoare, în vînzoleala însîngerată, care nu apuca o halcă de carne, apuca spinarea celuilalt..

Erau tot neamul de cîini, rasele cele mai felurite, şi cele mai neobişnuite corcituri. Din spiţe îndepărtate şi încrucişate ieşise o amestecătură fără de nume. Veniseră de cine ştie cîtă vreme, unii cu vapoarele, ba din susul Dunării, ba dinspre mare, alţii cu caravanele muntenilor, alţii cu ciobanii, alţii, în sfîrşit, fugiseră de foame, din satele Bărăganului.

Unii fuseseră uitaţi de cine ştie care comandant de vas, sau de cine ştie ce călător: cîini uriaşi de St. Huben, cît nişte viţei de mari, cu urechile mai lungi decît botul lor grosolan, grifoni, dogi nemţeşti, sau din Danemarca, prepelicari, ogari, foxterrieri, spitzi, buldogi, ursuleţi negri de Terra-Nova, copoi, mozoci, cokeri, şoricari... Amestecaţi unii cu alţii şi toţi laolaltă cu cîinii ciobăneşti, ai locului, care cenuşii, care roşcaţi, care negri, cîteodată graşi, de cele mai multe ori slabi şi jigăriţi plin de ciulini, cu blana flendurită, îşi pierduseră numele şi înfăţişarea, dînd naştere unei rase peste putinţă de comparat cu alta, născută parcă din capul locului aici, în orăşelul de la Dunăre.

Atît că, la un moment dat, Consiliul Comunal socoti că sînt prea mulţi, ceea ce era bine socotit. Trebuiau să ia măsuri.

Într-o zi apăru pe străzile oraşului, o dubă neagră, mînată de un om mărunt, neţesălat, zbanghiu şi urîcios.

Era Nanciu, şi fusese adus tocmai de la Bucureşti. De îndată ce i se dădu slujba în primire, el arătă că îşi cunoştea meseria.

În afara dubei, hingherului i se mai dăduse în primire o magazie veche, părăsită, afară din oraş, pe drumul Bucureştilor. Acolo îşi făcu el abatorul de cîini. Locul se umplu îndată de hămăituri, de lătrături şi de chelălăituri. Oamenii povesteau, cu ură şi neputincioşi, că hingherul nu se mulţumea să prindă cîinii, să-i omoare, ca să le ia pielea, cum era învoit ci că, dintr-o pornire ticăloasă îi agăţa înăuntrul magaziei de cîrlige şi, luîndu-i unul după altul la rînd, îi jupuia de vii.

Duba lui neagră, deveni îndată odioasă. Copiii o primeau cu strigăte şi cu fluierături, femeile o blestemau de pe prispele caselor, iar bărbaţii, din porţi, aruncau în ea cu pietre, înjurînd. Nanciu primea dovezile de duşmănie fără să clipească din ochii zbanghii, stînd ţeapăn pe capră, cu hăţurile în mîna stîngă, cu sbilţul în cea dreaptă, aproape măreţ, mîndru de meseria lui.

La răscrucile străzilor calul, deprins, se oprea singur. Hingherul cobora, se apropia de colţ pitit pe după zid, şi care cîine trecea pe strada cealaltă, îi cădea în sbilţ.

Cîteodată pietrele aruncate de oameni, îl izbeau în spinare, se înfundau în bunda moale şi cădeau de-a rostogolul pe caldarîm. Alteori i se opreau în cap, cu un sunet sec, ca de doagă spartă. Hingherul icnea, răzbit, dar privirea îi rămînea aţintită înainte fără vreun semn de spaimă sau un gest de apărare.

În sbilţul lui cădeau cîinii vagabonzi, de pe stradă, dar adesea cădeau şi din acei cu stăpîn. Cînd oamenii prindeau de veste, alergau după dubă, prindeau calul de căpăstru şi încolţindu-l pe hingher îi cereau cu strigăte şi ameninţări, ridicînd bastoanele în vînt, să elibereze animalele. Nanciu primea ameninţările, înjurăturile şi loviturile, fără să clintească, ţinînd parcă lungul străzii între ochii lui zbanghii şi de înduplecat nu-l îndupleca nimic.

Neputincioşi, oamenii începeau să lovească în dreapta, în stînga, cu bastoanele, loveau calul nevinovat, pe Nanciu, de pe capră, loveau lacătul cel mare de la uşa dubei, loveau în acoperişul ei de tablă ruginită. Speriaţi, cîinii dinăuntru începeau să urle: calul o lua la goană...

Duba străbătea oraşul hurducînd. Lumea se dădea speriată la o parte. Auzind hărmălaia, cîinii de pe străzi se ascundeau pe sub garduri, cei din curţi scoteau capul prin zăbrele, sau pe sub poartă şi împreună cu cei din dubă, începeau să urle, de la o margine la alta a oraşului.

În jurul abatorului de cîini se găseau o sumă de acareturi părăginite. Cu puţină muncă, vreunul din ele s-ar fi putut transforma în locuinţă omenească. Hingherului îi veni mai la îndemînă să lase totul în paragină; pentru adăpostirea lui, îşi săpă bordei. Nimeni afară de el nu pătrunsese înăuntrul acestei locuinţe primitive. Uneori pe gura bordeiului, oamenii care treceau pe drum spuneau că se văd pîlpîiri ciudate, ca pe o gură de iad, şi îşi scuipau în sîn. Putea fi numai fumul de pe vatra unde hingherul îşi făcea fiertura.

Nu trebuie întotdeauna să dai crezare vorbelor.

Unii începură să spună cele mai înspăimîntătoare lucruri: că Nanciu topeşte cîinii jupuiţi, într-un căzănel pus pe pirostrii, că le adună untura, cu linguroiul, într-un chiup mare de pămînt şi că apoi se hrăneşte din el toată iarna, întinzînd-o pe mămăligă, cum ai întinde unt. Puţin lipsea să se spună, dacă nu cumva s-o fi spus, că nu mănîncă numai cîine, ci şi carne de prunc. Noroc că în acel timp, în oraş şi în împrejurimi, nu s-a auzit să fi pierit vreun copil.

Multe minciuni, ca totdeauna, dar era şi ceva adevărat; atunci cînd ieşea întunecat şi plin de fum de pe uşa bordeiului, cu bunda cenuşie, peticită, cu părul lăţos căzîndu-i pe ochi, cu mîinile bălăbănindu-i-se pe lîngă corp, lungi pînă în jos de genunchi, Nanciu avea ceva de căpcăun, de arătare venită din altă lume.

Nimeni nu-i vorbise vreodată, nimeni nu se găsise să-i poarte un cît de mic prieteşug. Din curtea magaziei nu ieşea decît cu sbilţul şi cu duba, după cîini; alminteri nimeni nu-l văzuse făcînd un pas afară, ca toţi oamenii. Într-o zi, în uşa bordeiului, fu văzută o femeie, aplecată peste ceaun şi mestecînd la mămăligă. O femeie groasă şi mare cît un haiduc, şi îmbrobodită pînă peste ochi cu o cîrpă neagră, chircită pe vine sub o fustă largă cenuşie, mestecînd în ceaun cu mişcări domoale şi încăpăţînate, fără a lua seama la ceva în jurul ei, ca şi cînd ar fi fost singură pe pămînt.

Fu văzută şi în ziua următoare, şi în a treia, fu văzută mereu de atunci înainte, mestecînd mămăliga sau frecînd ceaunul, cu privirile aplecate şi cu capul îmbrobodit.

Nimeni nu putu să afle despre ea altceva decît nimic. Tîrziu abia, şi nesigure, începură să umble vorbe, că ar fi o bulgarcă dintr-un sat de lîngă Rusciuc, care îşi omorîse bărbatul într-o noapte şi ca să scape de mîna gîdelui, trecuse peste Dunăre şi după ce ocolise flămîndă oraşul, nimerise la abatorul de cîini.

Ce-or fi vorbit între dînşii, hingherul şi femeia lui, cînd cădea noaptea şi se strîngeau sub acoperişul de stuf al bordeiului, ce-o fi fost în capetele şi în inimile lor, a rămas de neştiut.

Dar că femeia s-a pripăşit pe lîngă bordeiul spurcat, nu a fost întîmplarea cea mai neaşteptată. În curînd, o altă fiinţă apăru, într-adevăr de neînchipuit, un animal blajin, un *cîine* şi hingherul a început să-l iubească.

Iarna se pregătea să vină, cînd într-un amurg timpuriu, roşiatic, din cale afară de gol şi de trist, un cîine sărman, fără stăpîn, venind de pe cîmp, cu coada între picioare, plin de ciulini, înfometat, speriat şi pierdut s-a oprit în drum, cătînd îndelung la bordeiul pe a cărui uşă îngustă ieşea o dîră firavă de fum.

Femeia tocmai venea din fundul curţii, de la puţ, cu cîte o doniţă afumată în mîini; a stat locului, plină de mirare.

„Iată, i s-a făcut coteiului de urît!” şi-o fi zis în gînd.

Şi îndată a început să strige după hingher:

— Nance, Nance, ia vină, ia!

Nanciu a ieşit din bordei, cu sumanul pe umeri, aducînd după el vălătuci de fum.

— Ia uite, ia! a făcut femeia plină de răutate, arătînd din cap, spre cîinele de pripas.

Văzînd chipuri omeneşti, cîinele a început să se gudure, ceea ce însă nu era în măsură să înmoaie inimile, nici a hingherului, nici a femeii lui. Nanciu s-a tras iute lîngă zidul magaziei, şi, înhăţînd sbilţul de jos, a pornit spre drum.

Cîinele avu o tresărire, poate nu de teamă, ci de nedumerire. Oricum, stătu locului, privindu-l pe Nanciu în ochi, cum se apropia, şi dînd din coadă, cu mişcări rare, neterminate, semn de nehotărîre.

— Stai tu, cotei! mormăi hingherul, cu glasul rău. Stai, că tocmai aveam nevoie de pielea ta!

Şi zicînd aşa, a dat să repeadă sbilţul. Dar mîna parcă i-a înţepenit. Parcă ochii galbeni care îl priveau, blînzi şi încrezători, nu erau ochi de cîine, ci ochi omeneşti, şi-n ochii aceia parcă a văzut Nanciu prima privire prietenească dintr-o viaţă fără prieteni.

— Haide, Nance, haide! l-a aţîţat femeia, de la bordei.

El a rămas însă prostit în faţa cîinelui şi pe măsură ce timpul trecea, pe măsură ce cîinele se gudura mai mult, îşi simţea mîna cu sbilţul mai grea.

— Prinde cîine, prinde cîine, Nance, nu sta! îl asmuţea femeia nemulţumită de purtarea lui.

Nanciu a mai stat aşa înţepenit, o clipă, pe urmă l-a cuprins un tremur, sbilţul i-a căzut din mîini. Odată neînarmat, frica a pus stăpînire pe el şi l-a zăpăcit. Rupîndu-se parcă din rădăcini, parcă pîrîind, cu o sforţare care durea pînă în adînc, s-a smucit din loc, şi a luat-o la goană spre curte, prostit.

Dincolo de gard, aflîndu-se la adăpost, dar încă speriat, a început să adune bulgări de pe jos, din toate părţile şi să-i arunce bezmetic în drum.

— Ho, cîine! Ho, cîine! striga, ieşit din minţi.

Şi retrăgîndu-se de-a-ndăratelea, tot aruncînd cu bolovani, şi-a căutat loc pînă la bordei, pe a cărui uşă s-a strecurat, tremurînd.

Cîinele a rămas în drum, gudurîndu-se cu aceeaşi nehotărîre de la început, primind ploaia de bulgări, fără să înţeleagă nimic.

Dacă femeia n-a simţit nevoia să-i dea un nume, pe cîine Nanciu îl boteză îndată, şi-i spuse Matei. Nu vorbea cu nimeni, altfel ar fi putut să mărturisească, ruşinat de atîta slăbiciune, că Matei fusese frate-su mezin, peste care se surpase malul cînd era mic şi îl durea inima cînd îşi aducea aminte.

Prima noapte cîinele dormise la poartă; a doua noapte a dormit în curte; a treia în uşa bordeiului, făcut colac pe pămîntul gol. Cînd a căzut prima zăpadă, Nanciu l-a luat înăuntru. Şi-n zilele lungi de iarnă care urmară, între ei doi se legă o mare prietenie.

În zilele acelea, care ude, care îngheţate, viscolite şi geroase, Nanciu stătea pe patul de pămînt, iar Matei îşi aşeza botul pe genunchii lui. Femeia robotea, îndeplinindu-şi, cu mişcările încăpăţînate şi domoale, treburile de fiecare zi.

Cîteodată, văzîndu-i pe cei doi cum stau tihniţi la căldură, o străbătea cîte o mînie. Atunci făcîndu-se că îşi caută drum, scăpa cîte un picior în coastele lui Matei. Cîinele îşi sugea burta speriat, şi fără să chelălăie, fără să mîrîie, căuta apărare, ascunzîndu-se în ţoale, lîngă hingher.

— Lasă cîinele, tu, femeie rea! o mustra atunci Nanciu, privind-o cu ochi duşmănoşi.

Apoi, îmblînzindu-şi privirea, se apuca să-l mîngîie pe Matei.

Dumicat şi dumicat, spre marea ciudă a femeii, mîncarea o împărţeau între ei, stăpînul cu cîinele. Într-unele zile hingherul o punea pe femeie să încălzească apă şi aducînd în bordei covata, îi făcea baie lui Matei. Cîinele stătea supus, pînă ce stăpînă-sa îl clătea de săpun. Pe urmă învelit în suman, în fundul patului adormea la căldură, scheunînd fericit.

Aşa trecu iarna. Cînd începu a se desprimăvăra, cîinele şi stăpînul ieşiră în bătătură, unde ultimele pete de zăpadă se topeau. Se alergară cu zburdălnicie, de jur împrejurul magaziei, săriră peste gropi, se rostogoliră peste pămîntul jilav, mîrîind veseli amîndoi.

În dimineaţa următoare, Nanciu mers la grajd, scoase calul în curte, îl bătu pe spinare, îi dădu vreo două ţesale prin părul încîlcit, şi aruncîndu-i hamul peste gît, porni ducîndu-l de căpăstru, spre poarta magaziei. Matei se rostogolea în urma hingherului, îl apuca de opincă, zburda, lătra în vînt, mai vesel ca oricînd.

— Tu, femeie! strigă Nanciu, trecînd prin faţa bordeiului, vezi să ai grijă de Matei, să nu se ia după mine.

Femeia ieşi mătăhăloasă, dete să aţină calea cîinelui, dar nu fu chip.

Nanciu deschisese uşa magaziei, trăsese duba afară, în soare, şi se chinuia să îndrepte un cîrlig.

— Haide, haide, tu, Matei, fii cîine de omenie, şi du-te de aici!

Matei dădu un ocol dubei, mirosind-o pe la colţuri şi se opri cu părul de pe spate niţel zburlit, cu un picior ridicat în aer, parcă

neîndrăznind să-l pună pe pămînt, parcă pregătindu-se să fugă, fără zburdălnicia de la început.

Terminînd, Nanciu se apropie, pe furiş, îşi înfipse brusc mîna în ceafa lui şi aşa îl tîrî pînă în uşa bordeiului, unde, trecîndu-i o bucată de lanţ pe după gît şi priponindu-l de un ţăruş, îl lăsă legat pentru prima oară.

Matei rămase în lanţ smucindu-se zadarnic să-l rupă, ca să se ia după hingher. Pe urmă cînd huruitul dubei se pierdu în depărtare, înţelegînd că nu mai poate face nimic, se aşeză să aştepte, cu botul pe labe, îngîndurat şi trist.

Fu prima lui suferinţă, căci suferinţele din trecut le uitase demult.

Şi totuşi, prietenia lui Matei pentru hingher nu se spulberă. Cînd Nanciu venea spre prînz cu duba din oraş, cîinele fugea în fundul curţii unde se ascundea, după o grămadă de bălegar, lipindu-şi speriat capul de pămînt şi acoperindu-se cu labele peste ochi şi peste urechi. Din magazie răzbăteau urlete înfricoşătoare, chemări desperate, pe care Matei le cunoştea. Erau chelălăituri subţiri şi înecate, ca nişte sughiţuri omeneşti, chelălăituri prelungi de jale, scîncete mărunte, ca un fel de plîns, chelălăituri pe tonuri joase, răguşite, înnecate de sînge şi iarăşi izbucniri pe tonul subţire, sfîşietor.

Cît dura această îngrozitoare cazną, Matei tremura şi scheuna subţire cu părul de pe spinare zburlit. Apoi, unul cîte unul zbuciumatele chelălăituri se potoleau. Peste magazie se lăsa o linişte parcă înnecată de sînge. Parcă prin acoperişul ei de scînduri, ieşeau aburi roşii şi se urcau pînă la cer.

Îndată după aceea, se auzeau paşii lui Nanciu prin curte şi glasul lui, strigînd:

— Na, cuţu-cuţu, Matei!

Matei ieşea din ascunzătoare, încă tremurînd, se apropia cu capul la pămînt, cu coada între picioare, gudurîndu-se fricos.

— Na, cuţu-cuţu, măi Matei! făcea hingherul, mîngîindu-i spinarea speriată.

Apoi se aşezau în uşa bordeiului, unde femeia aducea mîncarea, pe un taler de lemn mămăliga, într-o strachină, fiertura. Nanciu făcea dumicaţi mari, strîngînd boţurile de mămăligă în pumn, îi atingea în fiertură şi începea să mănînce, un dumicat el, unul Matei. După masă, sătul, omul îşi desfăcea opincile, îşi întindea obiectele pe iarbă, şi, în picioarele goale, se aşeza la soare cu faţa spre cer, făcîndu-şi mistuiala în aerul călduţ.

În jurul lui, prin iarbă, mişunau fel de fel de gîze, în timp ce altele, zburătoare, îi bîzîiau pe la urechi. Matei le urmărea, curios, pe unele şi pe altele, rotindu-şi capul după ele, pînă îl prindea ameţeala. Atunci revenea cu gîtul la stăpîn; cu dragostea lui puţin speriată şi cu recunoştinţa cîinească, începea să-i lingă picioarele goale, de la călcîi pînă la vîrf, oprindu-se îndelung pe fiecare deget.

De plăcere, hingherul scîncea încetişor.

De la picioare, Matei trecea la mîini, pe care i le lingea, la fel de recunoscător. Uneori, simţind în piele un miros care nu-i era necunoscut, spinarea cîinelui se înfiora şi un nod de teamă îi înţepenea în gîtlej.

Alminteri, restul zilei se scurgea în tihnă. Un ceas bun dormeau împreună la soare, apoi se sculau şi pînă la apus, cînd femeia gătea cina, se hîrjoneau prin curte, ca doi copii.

Într-o zi, fugind aşa, urmărit de stăpîn, Matei ajunse în uşa magaziei, care tocmai atunci se întîmplase să rămînă deschisă. Înfierbîntat de joc, se pomeni înăuntru şi dacă intră, alergă prin penumbră pînă la fund. Acolo se opri, uitîndu-se înapoi, să-l aştepte pe Nanciu.

Dar cînd întoarse capul, întreaga lui făptură se zburli de groază: în dîra de lumină pe care uşa o lăsa să intre în magazie, Matei văzu, de o parte şi de alta, în lungul pereţilor, două rînduri de cîrlige, şi de fiecare cîrlig atîrnau cîte un cîine jupuit, cu carnea însîngerată, cu ochii plezniţi, cu gura înţepenită într-un rînjet strîmb.

— Na, cuţu, cuţu! făcu hingherul, din uşă, chemîndu-l blînd.

Matei îşi strînse picioarele sub burtă, cu muşchii încordaţi, căutîndu-şi locul încotro s-o zvîcnească. Negăsind o altă ieşire decît aceea păzită de stăpîn, prinse a chelălăi înspăimîntat. Hingherul se apropie cu mîna întinsă, fără să-i înţeleagă spaima, fiindcă mintea nu-l ducea atît de departe.

— Na, cuţu-cuţu, na Matei!

Cîinele îl aşteptă, trăgîndu-se înapoi cu paşi mici, încălecaţi şi prinşi de tremur, pînă ce se propti în perete. Cînd Nanciu fu alături, vederea animalului se tulbură, îşi zări stăpînul într-o pîlpîire însîngerată, într-o apă roşie, în care pluteau cîinii jupuiţi. Scoţînd un chelălăit ca de moarte, se propti cu desperare în picioarele chircite şi scăpă pe sub mîna lui.

— Stai, mă cîine, ce-ţi veni?! făcu omul, luîndu-i-se pe urmă, nedumerit.

În uşa magaziei, dînd cu ochii în soare. Matei se opri o clipă, prostit, cu urechile blegi, cu picioarele depărtate, tremurînd. Apoi, spaima îi plezni din nou în măruntaie. Sugîndu-şi spasmodic burta, scăpînd din gîtlej vechiul chelălăit, o rupse la fugă, în jurul magaziei, şi fugi, chelălăind, fugi neîntrerupt, din ce în ce mai îngrozit, ocolind magazia de nenumărate ori, pînă ce într-un tîrziu căzu răpus în spasme, lîngă grămada de gunoi ud, cu ochii roşii rătăciţi, cu sîngele curgîndu-i pe gură şi pe nări.

Nanciu îngenunchie lîngă el.

În uşa bordeiului, cu mişcările ei domoale, încăpăţînate, femeia curăţa mămăliga întărită pe ceaun.

Dacă după această întîmplare Matei mai trăi cîteva zile potolite, înăuntrul fiinţei lui, fuga nu conteni. O spaimă neîntreruptă, o frămîntare seacă a măruntaielor, îl ţinu tot timpul încordat, cu burta suptă pînă în şira spinării.

Nanciu nu putea să-şi dea seama de chinurile lui. Îşi vedea mai departe de treburi, pleca dimineaţa după cîini, venea cu duba plină, îi agăţa în cîrlige şi, netulburat, se apuca de jupuit.

Cîteva zile mai tîrziu, stînd la masă, în momentul cînd hingherul îi întindea dumicatul fierbinte, goana din măruntaiele

cîinelui se sparse dintr-odată şi-i ieşi pe gură. Cu ochii înroşiţi, Matei se strînse cu picioarele adunate sub el, şi cînd Nanciu întinse braţul să-l mîngîie, îşi scăpă colţii însîngeraţi în mîna lui.

Hingherul sări înfuriat.

— A, stai tu cîine, că te fac eu! răcni.

Şi fără a mai cugeta, se suci să pună mîna pe sbilţ. În clipa următoare Matei era dus. Cu coada atîrnîndu-i prin bălării, cu capul ţeapăn, fără a căuta vreun drum, chelălăind, fugea către şosea, ca în ziua cînd văzuse cîinii jupuiţi.

Nanciu se uită după el, prostit. Îl văzu trecînd prin gardul de sîrmă ghimpată: o bucată de blană, din spinare, îi rămase agăţată în ghimpi. Nu se domoli, sări şanţurile drumului, o luă peste cîmp şi fugi, fugi, chelălăind, trecu peste lanuri, prin porumbişti, sări garduri, nu ocoli nimic, merse cu gîtul ţeapăn, drept înainte, fugi, fugi, lăsînd în urmă jalnicul chelălăit şi dîra balelor însîngerate pe pămînt.

Oamenii de pe cîmp se opreau şi-l priveau, care crucindu-se, care rîzînd.

— Uite iepurele, uite-l ia! strigau unii, facînd haz.

Alţii dădeau cu căciula după el.

— Tunde-o, Grivei, nu te lăsa!

Matei fugi chelălăind, cu soarele în ochi, fugi aburind, fără să aleagă drumul, ca orbit, mînat de aceeaşi spaimă, strînsă ca un arc pe măruntaiele lui.

— Ţine-o aşa, ţine-o aşa! strigau, rîzînd ţăranii de pe cîmp.

În faţa cîinelui, pe un dîmb, dincolo de care vederea se deschidea spre valea Dunării, larg, apăru o salcie scorburoasă, parcă aţinîndu-i calea, cu braţele date în lături.

Matei nu-şi domoli fuga, nici nu ocoli. Urcă dîmbul în salturi înnebunite, mînat de bezmetica încolăcire de arcuri din măruntaiele lui, goni cînd cu burta la pămînt, cînd în salturi lungi, goni şi în trunchiul copacului se opri, icnind.

Cu un pocnet sec, urmat de un fîşîit parcă de rufă sfîşiată, corpul lui fu aruncat în sus de unde căzu moale, întinzîndu-se pe pămînt, ca un sac golit.

Trecuseră poate două sau trei săptămîni de atunci, cînd, într-o noapte, după al doilea cîntat al cocoşilor, Nanciu se trezi din somn, speriat.

— Femeie, femeie! chemă, prin întuneric, cuprins de o teamă nelimpede.

Picioarele i se încurcaseră în ţoale şi neizbutind să coboare, i se păru că îl legase cineva de pat.

— Ce este? mormăi femeia de jos, unde dormea. Iarăşi te doare la cap?

De un timp, hingherul îşi simţea seara, înainte de culcare, capul fierbînd. În zori cînd se trezea, era parcă beat.

Nu răspunse. Cu mişcări înfrigurate îşi desfăcu picioarele, apoi, văzîndu-se liber, răsuflă uşurat. Se întinse la loc să doarmă, dar liniştea nu-i revenea. Prin creieri parcă-i umbla ceva, un vierme lung, care se tot încolăcea, şi-o cotea, şi cînd dădea de tivgă, se trăgea repede înapoi.

— Femeie, femeie! scînci.

Apoi ochii i se opriră pe fereastra bordeiului, care i se păru plină de flăcări. Sări din pat şi, împiedicîndu-se în trupul mare al femeii, îşi căută drumul spre uşă. Cînd o deschise, văzu tot cerul în faţă roşu.

— Arde la Bucureşti! strigă înspăimîntat.

Femeia veni după el; privi fără să înţeleagă.

— Nu arde! zise, cu glasul tărăgănit.

Nanciu se întoarse tremurînd.

— Arde la Rusciuc! strigă.

Ea clătină din cap, domol şi încăpăţînat.

— Nu arde! Nu arde!

— Arde la Călăraşi! strigă hingherul din ce în ce mai speriat, ca şi cînd flăcările de pe cer ar fi înaintat spre bordeiul lui din toate părţile.

Femeia se aplecă şi ridică de jos doniţa neagră.

— Ai căldură, zise. Ţine, bea!

Nanciu luă doniţa nedumerit, apoi, fără hotărîre, îi săltă capacul şi dădu să bea. Cerul roşu se oglindi în gura doniţei şi îi tîşni în obraz ca o flacără.

Aruncă doniţa, îngrozit. Apa se risipi pe pămîntul bătut, o dîră se întoarse pe locul înclinat, spre uşa bordeiului. O simţi strecurîndu-i-se, ca spinarea unui şarpe, pe sub piciorul gol.

Se aruncă în lături, ars. Se împiedică şi căzu. O clipă rămase năucit sub cerul aprins. Corpul îl durea, iar capul îi atîrna greu. Se săltă anevoie, ajunse în patru labe, i se păru dintr-odată că e mai bine să rămînă aşa, să nu se ostenească mai mult, să se tîrască pe genunchi şi pe podul palmelor, pînă la pat.

Femeia îi ţinea drumul, în uşa bordeiului, privindu-l nepăsătoare cum se tîra pe pămînt. El vru să-i spună ceva, o vorbă de ocară, dar îşi simţi gîtlejul înţepenit. Din spaimă făcu o sforţare să strige; gîtlejul nu se descleştă; scoase un fel de mîrîit. Se ascultă tresărind şi sunetul păru a-l întărîta.

Femeia se dădu în lături, poate speriată, fără să iasă din mişcările ei domoale, de catîr leneş.

— Nance, îl chemă. Ce faci, Nance?

Hingherul se opri în faţa ei, privind-o cu ochii roşii, şi o lătră:

— Ham!

Apoi încă o dată:

— Ham! Ham!

Ea îl văzu încordîndu-se şi presimţi că va urma un necaz. Nanciu îşi înţepeni vîrfurile picioarelor în ţărînă, se săltă încetişor din faţă şi deodată se aruncă asupra ei, cu gura căscată. Ea se feri şi porni la goană, în jurul bordeiului. Hingherul i-o luă pe urmă, în patru labe, lătrînd.

Mersul acesta greoi, îl făcu s-o piardă. După cîteva salturi se opri şi cuprins parcă de necaz, începu să chelălăie subţire şi tremurat.

— Nance! Nance! ce ai tu? mai încercă o vorbă femeia, din partea cealaltă a bordeiului.

Hingherul tăcu o clipă, apoi, pregătindu-se pe furiş, făcu iarăşi un salt şi porni după ea, gonind în patru labe. Fugi hămăind, de

jur împrejurul curţii, se opri o clipă la grămada de bălegar unde se ascundea Matei, chelălăi cu ochii pe cer, şi iar porni. În uşa magaziei, căzu în brînci şi începu să rîcîie cu mîinile sub prag, scheunînd.

Spre răsărit cerul albea. În spatele bordeiului silueta mătăhăloasă a femeii începea să se deseneze clar. Stătea nemişcată, spaima parcă-i trecuse, parcă nu era nici mirată; aştepta, nepăsătoare.

Nanciu rîcîi un timp cu furie, sub uşa magaziei. Apoi începu să chelălăie din nou, oprindu-se din cînd în cînd, ca să tragă cu urechea înăuntru. Dinăuntru nu răzbătea nici un fel de zgomot; nici vîntul măcar nu şuiera ca totdeauna, printre scîndurile acoperişului. Dimineaţa venea limpede şi liniştită. În copacii de pe şosea nu se clintea nici o frunză. Hingherul rămase o clipă nehotărît, apoi, cu gîtul ţeapăn între umeri, îşi reîncepu goana prin curte. Ocoli magazia, odată, de două ori, rostogolindu-se prin ţărînă. A treia oară, abătîndu-se un pas din drum, se pomeni cu duba în faţă. Uşa cu gratii, dată în lături, îi deschidea înainte o gură de întuneric. Se opri puţin, adulmecă, apoi, dintr-un salt fu în fundul dubei, unde se opri cuprins de spasmuri, scoţînd lătraturi scurte.

Femeia stătu o clipă la pîndă, apoi se apropie pe nesimţite, şi cu o singură mişcare, trînti uşa dubei şi puse cîrligul.

De la abatorul de cîini, şoseaua trecea pe la depozitul de benzină, pe la biserica Sfîntul Nicolae, pe la Legiunea de jandarmi, lăsa pe dreapta piaţa de legume, pe stînga hala de carne, străbătea un şir de case gospodăreşti, ocolea chiristigeria, şcoala profesională, restaurantul cel mare, şi atunci se putea spune, că era în centrul oraşului.

Spre fiecare din aceste locuri, la ora aceea timpurie cînd duba apăru pe străzi, se îndreptau oameni, fiecare după treburile lui. La depozitul de benzină aştepta, plin de călători, autobuzul pentru Bucureşti; în faţa bisericii îşi întindeau ţolurile cei trei ologi; la Legiunea de jandarmi, soldaţii scuturau un covor lung,

roşu; piaţa forfotea de slujnice şi de gospodine; din porţile fiecărei case, pleca măcar cîte cineva: un om la slujbă, un copil la şcoală...

Duba se opri le depozitul de benzină. De pe capră, femeia se aplecă spre călătorii din autobuz şi, cu glasul tărăgănat, îi întrebă:

— Spital? Spital?

Oamenii nu înţeleseră ce vrea. Dintr-o curte, văzînd duba o femeie ţipă:

— Huo!

O piatră zbură din altă parte şi se opri în burta calului. Calul o porni la trap.

Roţile cu şine de fier ale dubei scoteau pe caldarîmul neregulat un huruit pe care toată lumea din oraş îl cunoştea. Prin fundurile curţilor cîinii începură să-l latre. La o fereastră cineva dădea perdeaua la o parte şi striga:

— Huo! Huo! La oase! Huo!

La prima răspîntie, femeia se opri.

— Spital? Spital? întreba pe trecători.

Trecătorii o priviră cu ură.

— Huo! strigă cineva.

Un grup de copii, cu ghiozdanele la spinare, care se duceau la şcoală, se opriră, adunară pietre de pe jos şi cînd duba se apropie, începură să o bombardeze. Tabla lovită scotea sunete de darabană.

Un cîine apărut din faţă se opri speriat, apoi o rupse la goană înapoi, chelălăind. Alţi cîini începură să chelălăie, întîi cei din apropiere, apoi alţii mai departe, pe alte străzi.

La răspîntia următoare, femeia opri şi întrebă:

— Spital?

Un bătrîn, cu mustăţile şi cu barbişonul albe, aştepta pe marginea trotuarului. Vederea dubei îi ridică sîngele în ochi; se repezi la femeie cu bastonul ridicat. Ea îl privi nepăsătoare.

— Spital? Spital? întrebă nepăsătoare, parcă fără să vadă bastonul.

O ceată de cîini trecu în goană, chelălăind, pe strada din faţă.

Oamenii strigară:

-Huo! Huo!

O nouă ploaie de pietre se abătu asupra dubei. Speriat, calul se smuci în ham şi porni într-un galop dezordonat. Duba începu să sară pe pietre, dintr-o groapă în alta, zdrăngănind.

Aşa străbătu oraşul, pînă în piaţa prefecturii, pe care o ocoli, pentru a o lua în neştire pe alte străzi. Zgomotul ei, care se auzea de departe, atrăgea în stradă lumea, din case, din birouri, din prăvălii. Unii blestemau, alţii aruncau cu pietre. La fiecare piatră duba bubuia şi la fiecare bubuitură calul îşi mărea galopul speriat.

Femeia lăsase hăţurile, nu mai încerca să oprească, şedea nepăsătoare pe capră. Din cînd în cînd se mai apleca spre vreun trecător ca să-l întrebe din goană:

— Spital? Spital?...

Şi numai după ce duba trecea, oamenii îl vedeau pe hingher în spate, închis, agăţat cu mîinile pe drugii uşii, cu ochii roşii, cu gura însîngerată, chinuindu-se să scape şi chelălăind, cum chelălăiau altădată cîinii prinşi de el.

Dar în huruitul dubei şi în răcnetele celor de pe trotuar, chelălăitul hingherului nu se auzea.

Se auzeau numai cîinii lătrînd, speriaţi, pe străzile unde duba trecuse şi pe celelalte străzi, toţi cîinii oraşului, lătrînd ca printr-un gîtlej, ca o singură vietate ameninţată să cadă în laţ...

1943

CUPRINS

NOTĂ LA EDIŢIA 1944.....2
NOTĂ LA EDIŢIA 1991.....5
SCRIERILE LUI RADU TUDORAN.....7
ORAŞUL CU FETE SĂRACE.....21
MAMOCICA.....35
ŞASE MONEDE ALBE.....40
BOMBARDAMENTUL.....49
FOEHN.....58
AERODROMUL DE LA ŞURA MICĂ.....81
CONFESIUNE.....92
ÎNTR-O NOAPTE DE RĂZBOI.....97
ÎNTÎMPLARE DIN ALT SEZON.....101
GÎSCA LUI IVAN COLESNICIUC.....118
UN CRĂCIUN ÎN SATUL CAZACILOR.....123
OSPĂŢ CU OAMENI BUNI.....146
AMINTIRI DE ACUM O MIE DE ANI.....166
HINGHERUL.....184
CUPRINS.....201